

VERSENYKÉPESSÉGI JELENTÉS

2022

„Látni, amit mindenki lát, és gondolni, amit még senki sem gondolt.”

Szent-Györgyi Albert

VERSENYKÉPESSÉGI JELENTÉS

2022

Kiadja: Magyar Nemzeti Bank

Felelős kiadó: Hergár Eszter

1013 Budapest, Krisztina körút 55.

www.mnb.hu

ISSN 2560-1261 (nyomtatott)

ISSN 2560-127X (on-line)

A Versenyképességi jelentés célja, hogy átfogó és hiteles képet adjon Magyarország versenyképességének olyan dimenzióiról, amelyekre a jegybank hagyományos makrogazdasági elemzéseiben kevesebb fókusz esik, noha meghatározó szereppel bírnak a gazdasági folyamatok alakulása szempontjából. A Magyar Nemzeti Bank 2016-ban jelentette meg a Versenyképesség és növekedés című könyvet a hazai versenyképességi folyamatok elemzése és a továbblépési lehetőségek feltárása céljából, majd a 2019. elején közzétett Versenyképességi program részletes helyzetelemzés mellett konkrét javaslatokat is tesz a versenyképességi fordulathoz szükséges főbb beavatkozási területeken. A Versenyképességi jelentés a könyvben lefektetett elvek és a jegybanki versenyképességi programban azonosított strukturális területek és javaslatok mentén vizsgálja és értékeli hazánk versenyképességi pozícióját.

A versenyképesség alatt a gazdaság hosszútávú teljesítményét meghatározó tényezők összességének színvonalát értjük, amelyek kiterjednek többek között a termelékenységre, az emberi erőforrás mennyiségére és minőségére, a technikai haladásra, a szabályozói környezetre, a vállalkozói attitűdre, a finanszírozási lehetőségekre, valamint a társadalmi és környezeti fenntarthatóságra. A versenyképességet nemzetközi összehasonlításban vizsgáló felmérésekhez hasonlóan a jelentés számos dimenziót vizsgál, és a számszerű eredmények mellett tartalmazza azok elemzését és értékelését is (időbeli és nemzetközi összehasonlításban).

A Versenyképességi jelentés Baksay Gergely, Közgazdasági elemzésekért és versenyképességért felelős ügyvezető igazgató általános irányítása alatt készült. A Versenyképességi jelentés elkészítésében a Költségvetési és versenyképességi elemzések igazgatóság, a Közgazdasági előrejelzés és elemzés igazgatóság, a Pénzügyi rendszer elemzése igazgatóság, a Monetáris politika és pénzügyi elemzés igazgatóság, a Digitalizációs igazgatóság, a Hitelösztönzők igazgatóság, a Biztosítás- és pénztárfelügyeleti igazgatóság, a Pénzügyi infrastruktúrák igazgatóság, a Strukturált finanszírozás stratégiai igazgatóság, a Társadalmi kapcsolatokért felelős igazgatóság, valamint a Budapesti Értéktőzsde munkatársai vettek részt. A jelentést Virág Barnabás, Monetáris politikáért és pénzügyi stabilitásért felelős alelnök hagyta jóvá.

A Versenyképességi jelentés készítése során a 2022. augusztus 4-ig rendelkezésre álló adatokat vettük figyelembe. A vizsgált mutatók egy részének esetében eddig az időpontig csupán a 2020. évre vonatkozó adatok voltak elérhetőek, így a koronavírus-járvány jelentkező hatásai csak részben szerepelnek az adatokban. A jelentésben szereplő mutatószett kismértékben módosításra került döntően azért, mert a Világbank Doing Business rangsora – melyből számos mutatót felhasználtunk – időközben megszűnt.

Tartalom

1. Vezetői összefoglaló	7
2. A Versenyképességi jelentés keretei	9
2.1. A Versenyképességi jelentés célja	9
2.2. Magyarország versenyképességi helyzetének rövid összefoglalása és a szükséges tovább lépési irányok	12
2.3. MNB Versenyképességi Index 2022	18
3. A makrogazdaság helyzete és a versenyképességi rangsorok eredményei	22
3.1. Magyar makrogazdasági környezet	22
3.2. Nemzetközi versenyképességi rangsorok eredményei	28
4. Versenyképességi indikátorok	32
4.1. Új pénzügyi modell	32
4.2. Háztartási megtakarítások aktivizálása	45
4.3. Kkv stratégia	49
4.4. Külgazdaság és gazdaság szerkezet	55
4.5. Munkaerőpiac	62
4.6. Területi és társadalmi felzárkózás	71
4.7. Családbarát program	79
4.8. Egészséges társadalom	85
4.9. Tudásalapú társadalom	95
4.10. Kutatás-fejlesztés és innováció	105
4.11. Állami hatékonyság	112
4.12. Modern infrastruktúra	118
4.13. Versenyképes energiafelhasználás	124
4.14. Zöld gazdaság	129

1. Vezetői összefoglaló

A Magyar Nemzeti Bank Versenyképességi jelentésének célja, hogy átfogó és objektív képet nyújtson Magyarország versenyképességéről. Ennek érdekében a jelentés 160, 95 százalékból objektív mutatóval hasonlítja össze hazánk versenyképességét az EU tagországaival, kiemelten pedig a Visegrádi régióval és az EU-ban a legversenyképesebbnek tekinthető északi tagállamokkal (Dánia, Észtország, Finnország, Hollandia, Svédország). A versenyképesség elemzése az MNB számára kulcsfontosságú, mert alapvetően határozza meg a gazdaság hosszú távú növekedési potenciálját. A kiadványban vizsgált strukturális területek és tényezők közép- és hosszú távon egyaránt befolyásolják a gazdasági szereplők fogyasztási, megtakarítási és beruházási döntéseit, a gazdaság potenciális növekedését, a pénzügyi egyensúlyt és mindezeket keresztül az elvárt hozamokat, az árszínvonalat és az inflációt is. Elemzésünk alapvetően 2021. évi adatokra épül, azonban számos mutató esetében csak korábbi adatok állnak rendelkezésre. A jelentés így a koronavírus-járvány hatását sok tekintetben tükrözi, de a 2022. évi változásokat (például az energiaárakat illetően) még nem.

A 2022. évi MNB Versenyképességi Index alapján Magyarország az előző évhez képest egy helyet javítva a 17. helyen végzett az Európai Unió 27 országának versenyképességi rangsorában, ami továbbra is kedvezőbb a visegrádi versenytársaink átlagánál. Ugyanakkor az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson mért gazdasági fejlettségét tekintve Magyarország a 20. helyet foglalja el az Unióban, tehát versenyképességét illetően kissé előrébb jár, mint az egy főre jutó GDP tekintetében.

Magyarország a 2010 utáni átfogó és mélyreható gazdasági reformoknak köszönhetően egyensúlyi felzárkózási pályán haladt az elmúlt évtizedben. A gazdaságtörténeti tapasztalatok szerint a fejlett országokhoz történő sikeres felzárkózás-hoz nélkülözhetetlen a hosszú távon átlagosan évi legalább 2-3 százalékpontos növekedési többlet. 2013 és 2019 között ez teljesült Magyarországon, hazánk 3,8 százalékos átlagos GDP-növekedést ért el, ami 2 százalékponttal meghaladta az uniós növekedés átlagát, miközben az ország pénzügyi egyensúlya is erősödött. A 2010-es évtized így az elmúlt évszázad gazdaságilag legsikeresebb periódusa volt. Az előző évtizedben megteremtett stabil alapok és válságintézkedések eredményeként a koronavírus-járvány ellenére hazánk gazdasági fejlettsége tovább közeledett az Európai Unió átlagához, ami a 2019. évi 73-ról 2021-ben 76 százalékára nőtt.

Annak érdekében, hogy folytatódjon az elmúlt évtized sikeres gazdasági felzárkózása, a magyar gazdaságnak a mennyiségi növekedési modellről minőségi modellre kell áttérnie. A 2010-es évtizedben a gazdasági növekedéshez és az egyensúly fenntartásához is nagymértékben járult hozzá a foglalkoztatás és a beruházási ráta emelkedése. Ugyanakkor az egységnyi munkára és tőkére jutó termelékenység csak mérsékeltebben emelkedett. Előretekintve a demográfiai folyamatok a munkaerő létszámát korlátozni fogják, a magasabb finanszírozási költségek pedig megnehezítik a beruházások további bővülését, ezért mindinkább a meglévő erőforrások hatékonyabb kihasználására, a termelékenység emelésére kell alapozni a gazdasági növekedést.

A mennyiség alapú modellről a termelékenység és innováció vezérelte növekedési modellre átállás vezethet a közepes fejlettség csapdájának elkerüléséhez. A koronavírus-válság ideje alatt stabil alapot biztosító makrogazdasági helyzet eredményes kormányzati intézkedésekkel, valamint a munkát terhelő adók további érdemi csökkentése 2021 végére ismét teljes foglalkoztatást eredményezett. A teljes foglalkoztatás megtartása mellett és a munkaerőpiaci rejtett tartalékok kiaknázása mellett előrefele a munkatermelékenység további növelése eredményezhet fenntartható felzárkózást. Az uniós összevetésben magas beruházási ráta esetében is az okos és fenntarthatósági beruházások felé történő elmozdulás szabadíthat fel növekedési tartalékot a hazai gazdaságban. Ehhez kapcsolódhat a high-tech exportban elért kiemelkedő nemzetközi eredmények megőrzése mellett a hazai hozzáadott-érték növelése az exportban.

A fenntartható egyensúlyi felzárkózás záloga az egészséges és tudásalapú társadalom megerősítése. A termelékenységi ráta 2011 óta hazánkban nőtt a legnagyobb mértékben az Unióban, amihez a nemzetközi összehasonlításban kiemelkedő családtámogatási kiadások érdemben hozzájárultak. A demográfiai fordulatot és a munkaképes korúak létszámcsökkenésének megállítását a munka és családi élet közötti egyensúly megteremtésének aktívabb támogatása is elősegítheti. Jelentős tér maradt a magyar lakosság egészségi állapotának javításában is, amit az egészségtudatosság és megelőzés

széleskörű elterjedése mellett az intézményi finanszírozás megerősítése támogathat leginkább. A jövő munkaerőpiaca a közoktatásban a modern készségátadás megerősítését, a felsőoktatásban a létszám és minőség egyidejű emelését, valamint a felnőttképzés megerősítését igényli, melyek hosszú távon mind növelhetik a munkatermelékenységet.

A tudás- és technológiavezérelt növekedési modell akkor válhat fenntarthatóvá, amennyiben az átállás időszakát a digitalizáció széleskörű elterjedése és egy zöld fordulat kíséri. A hazai digitális infrastruktúra nemzetközi összevetésben versenyképes, azonban kihasználtsága a digitális készségek hiányában felzárkózási tartalékot rejt. A digitális készségfejlesztés elősegítheti az e-közigazgatási megoldások összetettebbé válását és felhasználását, a vállalati szektorban a gépesítés és automatizálás helyett a haladó digitális üzleti megoldások aktívabb használatát és a digitális, valamint FinTech pénzügyi megoldások terjedését. E folyamatokat egy átfogó adatreform katalizálhatja. A digitalizáció támogathatja a zöld fordulatot is, vagyis azt, hogy a felzárkózás a lehető legkevesebb természeti erőforrás felhasználása mellett menjen végbe. Ennek kulcstényezői az okos megoldásokat is magukba foglaló energiahatékonysági és a körforgásos gazdaság megerősödését célzó fejlesztések. A zöld fordulat a termelés fenntarthatóbbá válása mellett hazánk energiafüggőségének csökkentéséhez, külső egyensúlyának javításához és az egészségesebb környezethez is hozzájárulhat.

2. A Versenyképességi jelentés keretei

2.1. A VERSENYKÉPESSÉGI JELENTÉS CÉLJA

A Magyar Nemzeti Bank 2013 óta a törvényi felhatalmazásával összhangban, a korábbinál szélesebb látókörrel végzi a munkáját, amelynek részét képezi a versenyképesség elemzése is. Az elsődleges mandátum, az árstabilitás elérése és fenntartása, valamint a pénzügyi stabilitás biztosítása mellett a jegybank törvényi feladata az is, hogy – a rendelkezésére álló eszközökkel – támogassa a kormány gazdaság-, valamint környezeti fenntarthatósággal kapcsolatos politikáját. Magyarország sikeres felzárkózási pályára állt az elmúlt években. Hazánk gazdasági növekedése 2013 és 2021 között átlagosan mintegy 2 százalékponttal meghaladta az EU átlagát és 2020-ban, a koronavírus-járvány idején bevezetett lezárások idején is folytatta közeledését az EU átlagos fejlettségéhez, így 2021-re annak 75,6 százalékát érte el.

Az MNB elemzése alapján a fenntartható felzárkózás elengedhetetlen feltétele továbbra is a versenyképességi fordulat teljes megvalósulása hazánkban. Az MNB több kiadványában is tett már javaslatokat arra vonatkozóan, hogy milyen intézkedések megvalósítása szükséges ahhoz, hogy hazánk versenyképessége érdemben tovább javuljon. A 2016-ben megjelent *Versenyképesség és növekedés* című monográfia 50 javaslatot tartalmazott. Ezt követően az MNB 2018 nyarán terjesztette be a Versenyképességi Tanács elé az újabb, immár összesen 180 javaslatot tartalmazó műhelymunkáját. A versenyképességi munka következő lépéseként 2019 februárjában jelent meg a 330 pontot tartalmazó *Versenyképességi program*, amely a korábbi kiadványok eredményeire építve 12 területen fogalmazott meg javaslatokat. 2022 tavaszán az MNB újabb, a fenntartható egyensúlyi felzárkózást célzó 144 pontos javaslatgyűjteményt mutatott be.

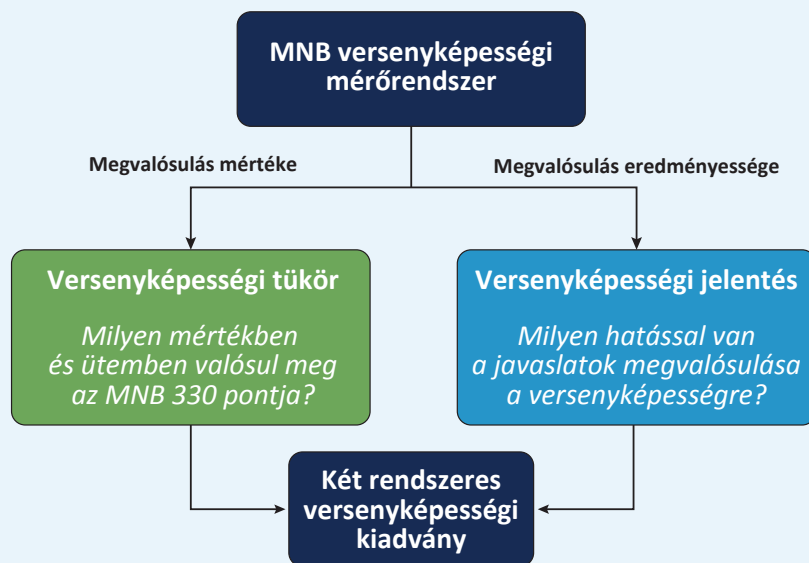
Az MNB versenyképességi visszamérő rendszere két, évente megjelenő kiadvány segítségével értékeli a versenyképességi fordulat előrehaladását (2.1. ábra):

- A **Versenyképességi tükör** azt vizsgálja, hogy az MNB által tett 330 versenyképességi javaslat mekkora része valósult meg. A kiadvány nyomon követi a *Versenyképességi program*ban vizsgált területeken megfogalmazott javaslatokat, és bemutatja, hogy milyen intézkedések történtek. A *Versenyképességi tükör* eddig három alkalommal, 2019 és 2020 őszén, valamint 2022 elején jelent meg.
- A **Versenyképességi jelentés** a legfontosabb versenyképességi mérőszámokat mutatja be objektíven. Ez a kiadvány 2017-ben jelent meg először, és több mint 100 strukturális mutatót vizsgált. Második alkalommal 2020 nyarán, harmadik alkalommal 2021 őszén került publikálásra a jelentés, immáron mintegy 160 – 95 százalékból objektív – indikátor bemutatásával. A *Versenyképességi jelentés* arra törekszik, hogy minél nagyobb arányban objektív mutatókra építve mutassa be hazánk versenyképességi helyzetét európai összehasonlításban. A *Versenyképességi jelentés* kiemelt célja, hogy bemutassa, mely versenyképességet meghatározó tényezőkben, mutatókban sikerült javulnia Magyarországnak az elmúlt évek során, illetve hol azonosíthatóak nagyobb kihívások, növekedési potenciálok a régiós és uniós versenytársakkal összehasonlítva.

Az MNB *Versenyképességi jelentésének* célja, hogy átfogó és objektív képet mutasson Magyarország versenyképességéről. A kiadvány olyan dimenziókat is részletesen vizsgál, amelyekre a jegybank hagyományos makrogazdasági elemzéseiben kevesebb fókusz esik, noha meghatározó szereppel bírnak a – főként a hosszabb távú – gazdasági folyamatok alakulásában. Ezek az alapvetően strukturális jellegű területek és tényezők befolyásolják a gazdasági szereplők fogyasztási, megtakarítási és beruházási döntéseit, a pénzügyi egyensúlyt, a gazdaság potenciális növekedését, illetve mindezeket keresztül az elvárt hozamokat, az árszínvonalat és az inflációt is. Elemzésünk alapvetően 2021. évi adatokra épül, azonban több mutató esetében még nem állnak rendelkezésre 2021. évi adatok, így esetükben az elérhető legfrissebb eredményeket használtuk fel.

2.1. ábra

Az MNB versenyképességi mérőrendszerének elemei

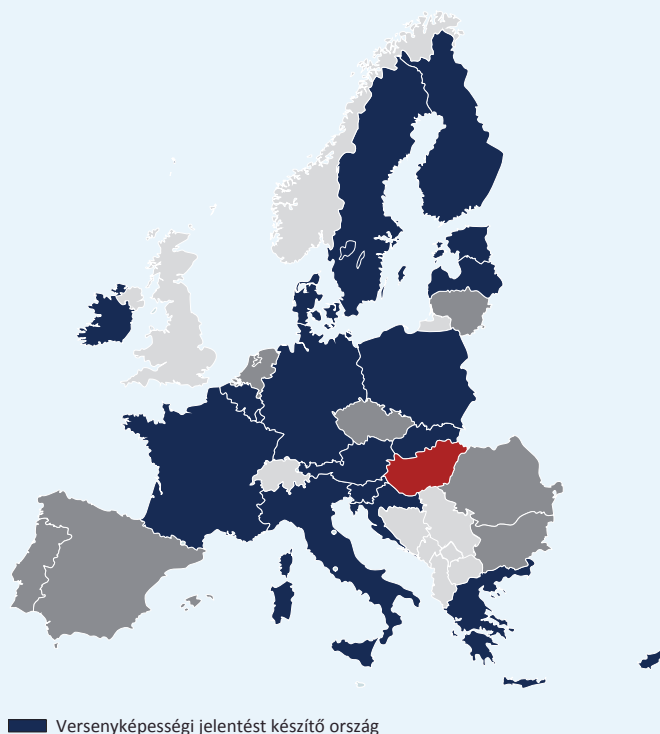

Forrás: MNB.

Az MNB versenyképességi kiadványai nemzetközi összehasonlításban is széleskörűek és összetettek, mivel túllépnek a makrogazdasági aspektusokon és részletes elemzéseket is tartalmaznak. Jelenleg az Európai Unióban már 20 ország készít valamilyen nemzeti versenyképességi jelentést (2.2. ábra). A nemzetközi versenyképességi jelentések a legtöbb esetben makrogazdasági mutatókra koncentrálnak, továbbá elemzés helyett alapvetően csak a mutatókra fókuszálnak. Emellett egyes nemzetközi szervezetek (például OECD, IMF, Európai Bizottság) a helyzetelemzésen felül ajánlásokkal is élnek az adott országok működésével kapcsolatosan, illetve bizonyos esetekben követik is e javaslatok megvalósulását.

2.2. ábra

Versenyképességi jelentést készítő országok az Európai Unióban

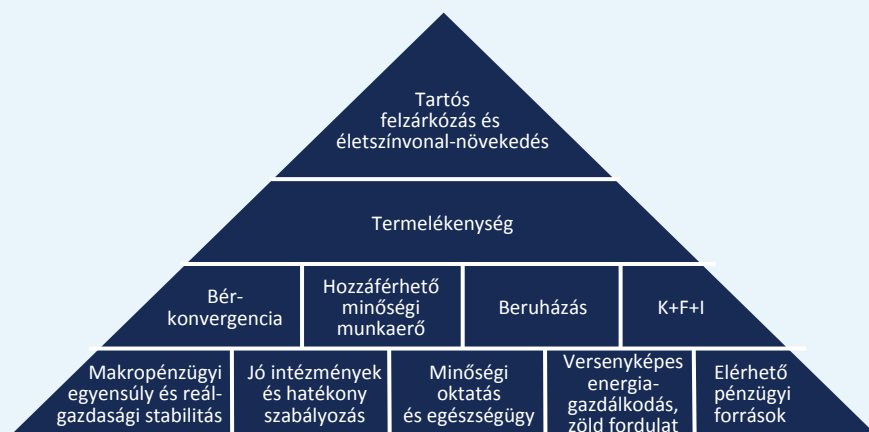

Forrás: MNB-gyűjtés.

Az MNB Versenyképességi jelentésének módszertana

Az MNB megközelítése szerint egy nemzetgazdaság akkor számít versenyképesnek, ha a rendelkezésére álló erőforrásait optimálisan hasznosítja a lehető legmagasabb szintű, de még fenntartható jólét elérése érdekében. Azonban ahogy a sikeres gazdasági felzárkózásnak sincsen univerzális receptje, úgy a versenyképességnek sincsen általános, mindenki által egységesen elfogadott pontos definíciója. Egyes országokban a versenyképesség javulása a reálgazdaság gyorsabb növekedését vonja maga után, másutt inkább a világ gazdasági vezető szerep fenntartását és a minőségi jellemzők (életminőség, társadalmi és környezeti fenntarthatóság) javulását eredményezi. Az alapvető tényezők egy részének szükséges és előnyös jellegéről azonban konszenzus áll fenn (2.3. ábra). A versenyképes gazdasági működéshez elengedhetetlenek a szilárd alapok, mint a stabil makrogazdaság és pénzügyi szektor, a hatékony állami működés, a megfelelő színvonalú infrastruktúra, a versenyképes energiagazdálkodás és zöld fordulat támogatása, a kedvező demográfiai folyamatok, az erős hazai vállalati szektor, a rugalmas munkaerőpiac, illetve a minőségi oktatás és egészségügyi ellátás. Ezekre építve lehet olyan jól működő és kiszámítható üzleti környezetet kialakítani, amely ösztönzi a beruházásokat és az innovációt, és ami a szakképzett munkaerő megbecsülésén keresztül elvezethet a termelékenység növekedéséhez és a tartós gazdasági felzárkózáshoz.

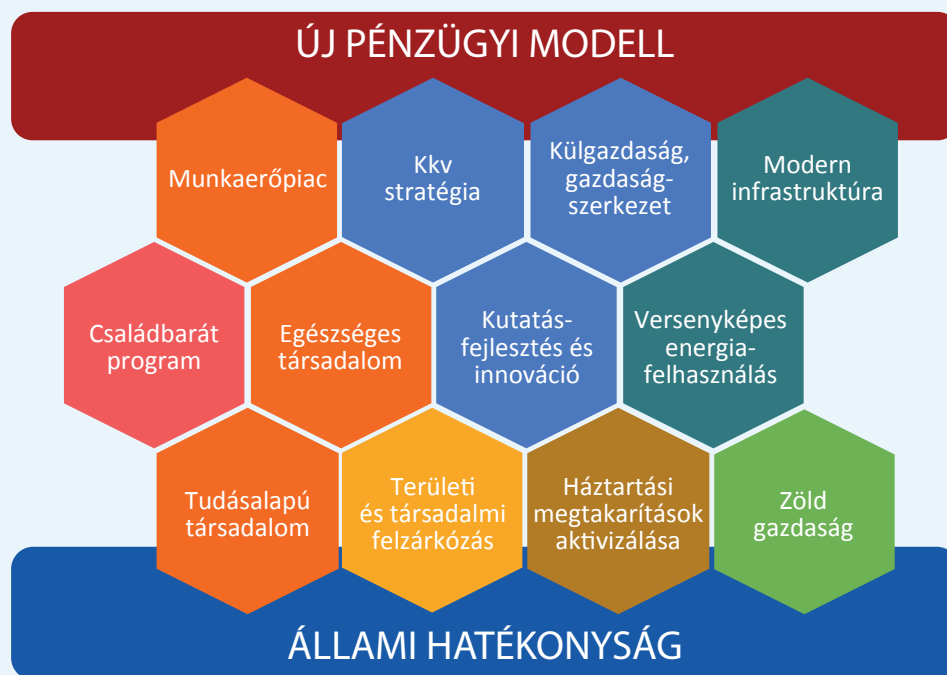
2.3. ábra
A versenyképesség stilizált struktúrája, alapjai és céljai

Forrás: MNB.

A *Versenyképességi jelentés* immáron 14 területen vizsgálja Magyarország versenyképességi helyzetét nemzetközi összehasonlításban (2.4. ábra). A korábbi struktúra 12 területe továbbra is a *Versenyképességi program*mal összhangban mutatja be a vizsgált mutatókat, a Modern infrastruktúra, a Versenyképes energiafelhasználás és a Zöld gazdaság azonban külön fejezetben jelennek meg. Az elemzés egy makrogazdasági folyamatokat és a főbb nemzetközi versenyképességi rangsorok eredményeit összefoglaló fejezetet is tartalmaz. A *Versenyképességi jelentés* emellett bemutatja, hogy mely területeken sikerült előrelépést elérni a megelőző évi állapothoz képest. A változás, a magyar versenyképességi tényezők korábbi állapotukhoz képesti elmozdulása legalább olyan fontos, mint a nemzetközi versenytársainkhoz képesti pozíció vizsgálata. A korábbi *Versenyképességi jelentések*hez hasonlóan a kiadvány középpontjában Magyarország áll, amely az Európai Unió országaival és azon belül is kiemelten a visegrádi országokkal kerül összehasonlításra. A 2021. évi kiadványhoz képest újdonság, hogy az Uniós és V3 átlagok mellett a legfenntarthatóbb uniós országok – Dánia, Észtország, Finnország, Hollandia és Svédország – Észak TOP5 átlag megnevezéssel szintén viszonyítási pontként jelennek meg az egyes mutatók eredményeinek, valamint az összesített eredmények bemutatásánál. Az EU, a V3 és az Észak TOP5 átlag alapvetően súlyozatlan számtani átlagként szerepelnek az elemzésben. Az MNB fontosnak tartja, hogy ne csupán a fejlődés eredményeit foglalja össze, hanem objektív módon rámutasson a fejlesztésre szoruló területekre is. Az MNB Versenyképességi mérőrendszerének részletes bemutatása a *Versenyképesség mérésének módszertana* című, 2019-ben megjelent kiadványban olvasható.

2.4. ábra
A Versenyképességi jelentésben lefedett területek

Forrás: MNB.

2.2. MAGYARORSZÁG VERSENYKÉPESSÉGI HELYZETÉNEK RÖVID ÖSSZEFOGLALÁSA ÉS A SZÜKSÉGES TOVÁBBLÉPÉSI IRÁNYOK

Magyarországon az elmúlt egy évtizedben sikeresen kialakultak a versenyképességi fordulathoz szükséges makrogazdasági feltételek, így hazánk gazdasági felzárkózása a koronavírus-járvány ellenére is folytatódott, a fenntartható egyensúlyi felzárkózás biztosítása azonban további átfogó strukturális reformokat igényel. 2010 óta a költségvetési, majd 2013-tól a monetáris politikai fordulat megteremtette az egyensúlyi növekedés feltételeit. Ennek köszönhetően a magyar gazdasági növekedés 2013 és 2021 között átlagosan mintegy 2 százalékponttal meghaladta az Európai Unió átlagát, így hazánk az egyensúlyi felzárkózás útjára lépett. A hazai gazdaság az előző évtizedben megteremtett stabil alapok és válságintézkedések eredményeként – a koronavírus-járvány teremtette kedvezőtlen helyzet ellenére – 2021-ben is folytatta felzárkózását az uniós átlaghoz és a 7. legnagyobb reálgazdasági növekedést érte el az Európai Unióban. Elsősorban a termelékenység növelése területén van tér az előrelépésre, amelyet az elegendő számú, egészséges és képzett munkaerő, a vállalatok innovációs, digitalizációs és export képességének erősítése, a finanszírozási források egyszerű és gyors hozzáférése, az állami bürokratikus terhek csökkentése, valamint az energiahatékony, zöld hazai gazdaság megteremtése támogat. A termelékenység növekedését a reálbérek párhuzamos növekedése kell kísérje, ami elősegíti a tartós felzárkózást és életszínvonal-növekedést. A gazdasági szereplőknek követve a XXI. század kibontakozó megatrendjeit, a környezeti fenntarthatóságot is előtérbe helyező tudás- és technológiaintenzív növekedési modellre kell átállni, melynek középpontjában a digitális és zöld átállás állnak.

Az elmúlt években erősödött a hazai pénzügyi rendszer stabilitása és megkezdődött digitalizációja, azonban növekedési tartalék azonosítható az eszközárnyos működési költségek csökkentése, a tőkepiaci diverzifikáció erősítése és a pénzügyi digitalizáció mélyítése terén. A 2020-ban bevezetett és a 2021. évre is áthúzódó jegybanki és állami hitelprogramok, valamint a fizetési moratórium következtében a magánszektor hitelállományának GDP arányos szintje a 30 százalék körüli értékről 35 százalék közelébe nőtt, azonban az uniós és régiós átlagtól továbbra is jelentősen elmarad, így prudens bővülése érdemi felzárkózási tartalékot jelent. A hazai gazdasági konvergencia fenntartásához elengedhetetlen a hatékony és stabil banki finanszírozás hozzáférhetőségének széleskörű és gazdasági ciklusokon átívelő folyamatos biztosítása. A járványhelyzet hatására a bankrendszer működési bevételei átmenetileg mérséklődtek és a lakáshitelek banki felárai 2021-ben historikus

mélypontra süllyedtek, azonban a szektor jövedelmezősége továbbra is az európai országok élmezőnyébe tartozik. Hosszabb távon a felárak tartós csökkenése előtt az árverseny, a működési költségek mérséklése és a digitális infrastruktúra mélyülése nyithatná meg az utat, amelyet a termékek összehasonlíthatóságának és kiváltásának megkönnyítése tovább erősíthetne. 2022. első negyedévében a rögzített kamatozású forint alapú kkv-hitelek részaránya már meghaladta a 70 százalékot az új kibocsátásokon belül. Közép- és hosszútávon a szektor hatékonysága leginkább a fragmentáltnak mondható piac konszolidációjával, a pénzügyi penetráció mélyítésével és a működési folyamatok további digitalizációjával javítható. A meglévő pénzügyi intézmények digitális transzformációjával egyidejűleg a fejlett FinTech ökoszisztéma és az ezt támogató intézményi-jogszabályi környezet megléte, illetve fejlesztése is kiemelt fontosságú.

Miközben csökkent az államadósságon belül a külföldi tulajdon aránya, a háztartások államadósság finanszírozásába való további bevonása javíthatja hazánk folyó fizetési mérleg egyenlegét és támogathatja a fenntartható felzárkózás hosszú távú finanszírozását. A pénzügyi szektorban látott kedvező folyamatok mellett az elmúlt években hazánk makro-pénzügyi sérülékenysége is nagymértékben csökkent a belföldi finanszírozás 2011 utáni tudatos erősítése következtében. A lakosság állampapír-állománya 2011 óta több mint 13-szorosára nőtt, amihez jelentősen hozzájárult a MÁP+ 2019. júniusi bevezetése. A koronavírus-járvány következtében megugró költségvetési hiány és államadósság, illetve újabban az orosz-ukrán háború árnyékában bizonytalanabbá váló külső környezet mellett különösen fontos a háztartások magas megtakarítása, valamint az államadósság belső forrásokból történő finanszírozása. A lakossági állampapírok változatos termékpalettája a háztartásokat megtakarításaik növelésére ösztönzi, ami támogatja a fenntartható gazdasági növekedést és a pénzügyi, illetve makrogazdasági stabilitást. Az MNB Növekedési Kötvényprogramja sikeresen járult hozzá a vállalati forrásbevonás sokoldalúbbá tételéhez, és hatására a hazai vállalatikötvény-piac mérete a GDP arányában 2021-re meghaladta a V3 átlagot. Az elért eredmények ellenére a hazai pénzügyi közvetítés hiányosságai közé sorolható továbbra is az alternatív (tőzsdei, kötvénypiaci) finanszírozási csatornák mérsékelt szerepe és egyes társadalmi csoportok alacsony pénzügyi bevonódása, amelyek versenyképességi tartalékot jelentenek hazánk számára.

A magyar kkv-k termelékenysége érdemben nőtt az utóbbi években Magyarországon, a hazai gazdaság versenyképességének további erősítése érdekében azonban kitörési pont maradt a vállalati dualitás mérséklésének folytatása, a digitális üzleti megoldások és az exportáló kkv-k arányának emelése, valamint a K+F forrásfelhasználás hatékonyságának erősítése. A magyar kkv-k relatív termelékenysége mintegy 13 százalékponttal közeledett a belföldi nagyvállalatokéhoz 2010 és 2019 között, ezzel hazánkban nemzetközi viszonylatban is az egyik legnagyobb felzárkózás ment végbe. Ehhez hozzájárult a tőkemélyülés, azaz a beruházási ráta folyamatosan magas alakulása, amely a teljes vállalati kört tekintve 2019-ben érte el 16,5 százalékos historikus csúcst, majd szintje a koronavírus-járvány alatti intézkedések idején is meghaladta az uniós és régiós átlagot a jegybanki és állami programok eredményeként. A beruházások jövőjét illetően azonban számottevő a tér az okos tőke beruházások arányának növelésére, amelynek a 2,4 százalékos GDP arányos állománya az északi, uniós és V3 átlagnál egyaránt alacsonyabb. A koronavírus-járvány okozta negatív gazdasági hatásokkal szemben is ellenállónak bizonyultak a magyar vállalkozások, amit a több európai országban is növekvő csődszám elmaradása példáz. A magyar kkv-k hatékonysága azonban ilyen felzárkozási ütem ellenére is a magyar nagyvállalatok termelékenységének 60 százaléka alatt maradt, ami elsősorban a haladó digitális üzleti megoldások és az energiahatékonysági beruházások kkv körben való további elterjedésével emelkedhet. Az export továbbra is koncentrált tevékenység Magyarországon, azaz a kkv-k közül csak kevés exportál (5,8 százalék), amit alátámaszt a legfenntarthatóbb uniós országok átlagára jellemző magasabb érték (7,8 százalék), ugyanakkor az exportáló kkv-k aránya kedvezőbb képet mutat Magyarországon, mint a visegrádi régió átlaga (4,7 százalék). Magyarországon a legnagyobb 20 vállalat adja az exportteljesítmény több mint 30 százalékát, míg Lengyelországban az export csak körülbelül fele ilyen mértékben koncentrált tevékenység. A versenyképességünk szempontjából lényeges szempont az export szerkezete és az export hazai hozzáadott értékének növelése, amit több tudásintenzív szolgáltatás használata, valamint tudásintenzív munkakörök létrehozása támogathat. A digitalizáció, a fenntarthatóság és a külpiazi aktivitás növelése mellett a kkv-k innovációs teljesítményének erősítése is kiaknázatlan tartaléka a hazai gazdaságnak. A magyar kkv szektor innovációs kapacitása az EU tagországok utolsó harmadában helyezkedik el, az uniós és a legfenntarthatóbb északi országok átlagától jelentősen alacsonyabb szinten, a többi visegrádi ország átlagához hasonló pozícióban. A kkv-k innovációs felzárkózását elősegítené, amennyiben az egymással és más intézményekkel innovációs célból együttműködő hazai vállalatok száma növekedne. További kihívás, hogy az évente bejegyzett új szabadalmak száma számottevően elmarad az uniós és a visegrádi átlagtól, ami növekvő kutatás-fejlesztési kiadások mellett a forrásfelhasználás nem megfelelő hatékonyságára utal.

A magyar munkaerőpiac ellenállónak bizonyult a koronavírus-járvánnyal szemben, de kulcsfontosságú a jövőben a sérülékenyebb csoportok munkaerőpiaci aktivitásának emelése, a bérek és a termelékenység párhuzamos növelése, valamint a területi különbségek mérséklése. Magyarországon az elmúlt évtized folyamatosan javuló munkaerőpiaci folyamatait 2020-ban a koronavírus-járvány okozta válság enyhén megtörte, azonban 2021-ben a gazdaság újraindulásával a foglalkoztatás már meghaladta a válság előtti szintet, ismét elérve a teljes foglalkoztatást. 2021 második felében a foglalkoztatottak száma 4,6 millió fő fölé emelkedett, ami a rendszerváltás óta a legmagasabb érték. A hazai foglalkoztatási ráta meghaladja a régiós és uniós átlagot is, azonban a legfejlettebb északi országok átlagánál továbbra is alacsonyabb. A foglalkoztatás növekedésével párhuzamosan a munkanélküliség is alacsony szinten maradt és rátája (4,1 százalék) 2021-ben az 5. legalacsonyabb volt uniós összehasonlításban. 2021-ben a gazdaság újraindulása következtében feszeseedett a munkaerőpiac, ezért ismét több ágazatban is termeléskorlátozó tényező a munkaerőhiány. A hiány oldására jelentős tartalékok vannak a sérülékenyebb munkaerőpiaci csoportokban, így a fiatalok, a nyugdíj körüliek és az alacsony képzettségűek körében. A hazai munkaerőpiac versenyképességét erősíti, hogy az atipikus foglalkoztatási formák – részmunkaidős és otthoni munkavégzés – jelentősebbé váltak a koronavírus-járvány idején és ez 2021-ben is fennmaradt, bár arányuk az uniós és északi TOP5 átlagtól számottevően elmarad. Az átlagbérek emelkedése 2021-ben folytatódott. A vásárlóerő-paritáson mért magyar bérszint, amely az uniós átlag 69 százaléka, összhangban van a munkatermelékenységünk szintjével, amely az uniós átlag szintén 70 százaléka körül alakul. Az adóék csökkenése folytatódott a szociális hozzájárulási adó további mérséklése és a szakképzési hozzájárulás eltörlése következtében, ami teret adott a munkavállalói bérek emelkedésének. A versenyképesség és a fenntartható felzárkózás szempontjából fontos, hogy a bérkonvergencia hosszú távon az annak fedezetétől szolgáló termelékenységnövekedéssel párhuzamosan következzen be. Az elmúlt évtized kedvező gazdasági folyamatai és fejlesztési programjai ellenére továbbra is jelentős területi különbségek figyelhetők meg hazánkban a főváros dominanciájával. A gazdasági növekedés kiegyensúlyozottságát a meglévő területi egyenlőtlenségek területileg célzott programokon keresztüli mérséklése segítheti elő. A jövedelmi és vagyoni különbségek terén azonban Magyarország hagyományosan az alacsonyabb egyenlőtlenségű országok közé tartozik globális és európai uniós összehasonlításban is.

Magyarországon az elmúlt időszakban javuló demográfiai folyamatokat figyelhettünk meg, azonban a termékenységi ráta 2,1-re növelése és a születéskor várható élettartam emelése biztosíthatja egyedül hazánk hosszú távon fenntartható felzárkózásának társadalmi bázisát, amelyhez hatékony, a gyermekvállalást ösztönző társadalompolitikai mixre van szükség. A termékenységi ráta a 2011. évi történelmi mélypont 1,23-as értékhez képest 2021-re jelentősen, 1,59-re emelkedett, ami már magasabb az uniós átlagnál. A ráta emelkedéséhez a 2010 utáni bőkezű családpolitikai intézkedések is hozzájárultak. 2021-ben sikerült fenntartani a magas hazai születésszámot (93 ezer újszülött), ugyanakkor 2022 első félévében – vélhetően a Covid-19 harmadik járványhulláma miatt – kedvezőtlenebben alakultak a születésszámok a korábbi évekénél. A termékenységi arányszám továbbra is elmarad a népesség reprodukciójához szükséges 2,1-es értéktől. A népességszám alakulásának másik meghatározó tényezője a születéskor várható élettartam, amely a koronavírus-járvány következtében 2 évvel, a 2009. évi szintre csökkent vissza. A demográfiai folyamatok tekintetében a népesség létszámcsökkenése mellett az idősödés is egyre nagyobb kihívást jelent. A 65 évnél idősebb népesség aránya 2021-ben 20 százalékot tett ki, ami kismértékben alacsonyabb volt az uniós átlagnál, ám meghaladta a visegrádi országok átlagértékét. Hosszú távon a gazdasági növekedésre jelentős befolyással van a munkaképes korú lakosság létszáma, melynek növelése hosszú távon a termékenységi ráta emelésével érhető el, amihez a gyermekvállalási tervek megvalósulását hatékonyan támogató társadalompolitikai mix szükséges. A GDP-arányos állami családtámogatási kiadások nemzetközi összevetésben magasak, de legalább ilyen fontosak azok az ösztönzők, amelyek a nők számára segítik a munka és a családi élet közötti egyensúly megteremtését. 2021-ben mindössze a magyar nők 7 százaléka dolgozott részmunkaidőben, mely arány alacsonyabb a 33 százalékos Észak TOP5 és a 29 százalékos uniós átlagnál.

Jelentős tér van még a magyar lakosság egészségi állapotának javításában, amit az egészségtudatosság és megelőzés széleskörű elterjedése mellett az intézményi finanszírozás megerősítése támogathat leginkább. Az egészségesen várható életek száma Magyarországon 2020-ban mindkét nem esetében (nők 63,5 év, férfiak 61,6 év) számottevően meghaladta a többi visegrádi ország átlagát, azonban alacsonyabb volt az uniós átlagnál. A magyar lakosság egészségi állapotában felzárkózási tartalék azonosítható a hasonló fejlettségű régiós országokhoz képest, ami a társadalom fokozatos idősödése mellett egyre nagyobb terhet ró a számos kihívással küzdő egészségügyi ellátórendszerre. Az, hogy az elhízott felnőtt lakosság aránya (25 százalék) a harmadik, a viselkedési kockázatokra visszavezethető halálozások aránya (47 százalék) pedig a második legkedvezőtlenebb, valamint a rosszindulatú daganatok standardizált halálozási aránya a legmagasabb az Európai Unióban, rámutat arra, hogy megelőzéssel és egészséges életmóddal a betegségek egy jelentős része elkerülhető.

lenne a magyar társadalomban. Emellett a betegségek korai felismerése is terheket venne le az egészségügyi ellátórendszerről, ezáltal hozzájárulva hazánk fenntartható felzárkózásához. A gyermekek oltási rendszere ugyanakkor világszinten is kiemelkedő színvonalú. Magyarország GDP-arányos egészségügyi kiadásai (6,4 százalék) a 3. legalacsonyabbak az Európai Unióban. A kiadásokon belül a háztartások közvetlen egészségügyi kiadásai meghaladják az uniós és a V3 átlagot is. A hazai egészségügyi rendszer egyik problémája, hogy az egészségügyi magánkiadások nem intézményesült formákban (egészségpénztárakon vagy kiegészítő magán egészségbiztosításokon keresztül) kerülnek elköltésre. Az előtakarékoság, az olyan intézményesült formák, mint az egészségpénztárak vagy az egészségbiztosítások segítenének az egészségügyi kiadások fedezésének tervezhetőségében. A magyar egészségügy számos olyan hatékonysági tartalékkal rendelkezik, amelyek kiaknázásával a kiadás növelése nélkül is javítható lenne a rendszer fenntarthatósága. Egy átlagos kórházi tartózkodás hazánkban 2 nappal hosszabb az uniós átlagnál, ami főként a szociális és az egészségügyi ellátórendszer közötti hiányos együttműködés eredménye. A praktizáló orvosok és egészségügyi szakdolgozók lakosságarányos száma elmarad az uniós átlagtól, azonban hasonló a többi visegrádi országra jellemző értékhez. A frissen végzett szakemberek viszonylag magas aránya rámutat arra, hogy kihívást jelent a külföldi munkavállalás és a pályaelhagyás az egészségügyi ágazat egészében. A koronavírus-járvány egészségügyi kezelését tekintve Magyarország a többelhalálozások száma alapján az uniós középmezőnyben, az oltási program gyorsasága kapcsán az uniós élmezőnyben van. Az oltási program kiterjedtségének további növelése azonban egészségügyi és versenyképességi szempontból is tartalékot jelent.

A tudás- és innovációvezérelt gazdasági modell alapja a jól képzett munkaerő, amit a közoktatásban a modern készségek intenzívebb fejlesztése, a felsőoktatásban pedig a létszám és a minőség egyidejű emelése biztosíthat. A gazdaság teljesítőképességére és versenyképességére is jelentős hatást gyakorol a képzett munkaerő folyamatos rendelkezésre állása, ezért az aktuális és a jövőben várható igényeknek megfelelő oktatási rendszer fejlesztése megkerülhetetlen. Az oktatási rendszer eredményességét mérő nemzetközi tesztek azt mutatják, hogy a magyar diákok az elvárt módon megtanulják a tananyagot, ugyanakkor a tanultakat kevésbé tudják megfelelő mértékben alkalmazni a gyakorlatban. A tananyag való életben való alkalmazását vizsgáló legutóbbi PISA tesztek alapján megfordult a korábbi évek csökkenő trendje, így a magyar diákok átlagos pontszáma közeledett az uniós átlaghoz. Magyarország esetében ugyanakkor továbbra is nagyon meghatározó szerepe van az eredményekben a diákok társadalmi-gazdasági státuszának. 2018-ban Magyarország a GDP 3,8 százalékát fordította oktatási kiadásokra, ami enyhén alacsonyabb a többi visegrádi ország átlagánál (4,1 százalék), azonban érdemben elmarad az Észak TOP5 (5,1 százalék) és az uniós átlagtól (4,4 százalék). A tanári pálya anyagi megbecsültsége Magyarországon – a régiós átlagnál kissé nagyobb mértékben – elmarad más felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozásokétól és a közoktatásban dolgozók átlagos bére a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 61–66 százaléka. Hazánkban a képzettség nélküli korai iskolaelhagyás mértéke (12 százalék) közel kétszerese a többi visegrádi ország átlagának és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 25–34 éves korosztályban az elmúlt évtized emelkedő trendje ellenére a 3. legalacsonyabb az Európai Unióban. A reál végzettséget szerző fiatalok aránya a 6. legmagasabb volt hazánkban 2020-ban az Unióban, ami döntően a diploma átvételéhez szükséges nyelvvizsga követelmény ideiglenes felfüggesztésének eredménye. Az élethosszig tartó tanulásban való részvétel hazánkban a felnőtt lakosság 6 százalékát érintette, ami megfelel a régiós szintnek, azonban mintegy fele az uniós átlagnak. A felsőoktatási intézmények nemzetközi rangsorai alapján a magyar egyetemek nem tartoznak a világ élvonalába, ugyanakkor a hazai felsőoktatásban tanuló külföldi diákok aránya meghaladja az átlagos uniós szintet. A felnőtt lakosság számolási kompetenciái meghaladják a nemzetközi átlagot, ugyanakkor idegennyelv-tudásban és pénzügyi ismeretekben elmaradás azonosítható. Alapvetően az oktatási rendszer két területén azonosítható fejlődési potenciál: az egyik az alap- mellett a modern készségek fejlesztése, míg a másik a diplomával rendelkezők arányának növelése. Az idősebb korosztály kompetenciáinál is találhatóak fejlesztendő területek, így a nemzetközi összehasonlítások szerint a digitális készségek, a pénzügyi ismeretek és az idegennyelv-tudás vonatkozásában.

Számottevő előrelépés történt az elmúlt években a közigazgatás digitalizációja, valamint a hagyományos és modern infrastruktúra fejlesztése terén, e területek további minőséfejlesztése azonban versenyképességi tartalékot jelent az állami és gazdasági hatékonyság erősítése szempontjából. A hatékonyság javításának egyik fontos eszköze az e-közigazgatás kiterjesztése, amely folyamatban van Magyarországon, azonban számos területén felzárkózási tartalékok azonosíthatóak. A lakosság körében az internetes közigazgatási ügyintézés aránya a legnagyobb mértékben, 18-ról 66 százalékra nőtt az uniós tagállamok körében 2011 és 2021 között. Az ENSZ e-közigazgatás fejlettség indexe szerint azonban hazánk az Európai Unió 2. legalacsonyabb teljesítményét érte el, és az Európai Unió Digitális Gazdaság és Társadalom Indexe alapján is az utolsó harmadba tartozik hazánk e-közigazgatása. Többek között támogatná az elektronikus szolgáltatások igénybevételét, amennyiben átfogó adatreform valósulna meg hazánkban és az interneten beadott űrlapok adatai na-

gyobb arányban lennének automatikusan kitöltve. Az online pénztárgép rendszer, az elektronikus közúti áruforgalom ellenőrző rendszer (EKÁER) és az online számlázás bevezetése következtében 2010 és 2019 között a be nem fizetett áfa aránya (áfa-rés) Magyarországon csökkent a 4. legnagyobb mértékben az Európai Unióban, 22,3 százalékról 9,6 százalékra. A csökkenés folytatódását elősegítene az áfa-kiajánlások éles bevezetése, amely egyúttal a vállalati bürokratikus terheket is mérsékelné. A közigazgatási bérköltség és foglalkoztatottak száma továbbra is meghaladja a V3-ak és az Unió átlagát. Az infrastruktúra fejlesztése területén jelentős előrelépések történtek, azonban további intézkedések szükségesek. A magyar vasúti és közúti hálózat sűrűsége megfelelő, de a minősége több tekintetben elmarad az uniós átlagtól. A magyar hálózatba betáplált áram 7 százaléka nettó veszteségként kerül elszámolásra, ami magasabb az 5 százalékos uniós és visegrádi átlagnál és a villamosenergia hálózat szigetelésével, felújításával lenne mérsékelhető. Az internetes infrastruktúra minősége Magyarországon versenyképes, a szélessávú internet sebességét és elterjedtségét illetően hazánk az EU élmezőnyébe tartozik. Az 5G szolgáltatás országos lefedettségének megteremtése és a lakosságárányos mobilinternet előfizetések növelése terén azonban még van tér hazánk számára az előrelépésre. Magyarországon a digitalizáció terén elsősorban a vállalati digitális technológiák és az e-közigazgatás vívmányainak széleskörű felhasználása, illetve mindehhez az állampolgárok digitális készségeinek fejlesztése jelent versenyképességi tartalékot, amit az EU Digitális Gazdaság és Társadalom, valamint az IMD Digitális Versenyképességi Indexe egyaránt alátámaszt.

A hazai karbonsemlegesség elérése egyrészt a zöld, belföldön előállított és megfizethető energiamix biztosításával, másrészt a körforgásos gazdaság megteremtésével lehetséges, amely területeken számottevő Magyarország fenntarthatósági tartaléka. Az elmúlt évtizedben nem mérséklődött hazánk mintegy 60 százalékos energiafüggősége, amely 2010 és 2020 között átlagosan 27 százalékponttal meghaladta az Észak TOP5 és 13 százalékponttal a V3 átlagot, míg az uniós átlaggal megegyezett. Az energiaimport arányának mérséklésével erősíthető lenne hazánk energiafüggetlensége, javítható folyó fizetési mérleg egyenlege és amennyiben az import kiváltása zöld energiával történik, környezeti fenntarthatósága is. A megújuló energiaforrások hazai energiafelhasználáson belül 2014 és 2018 között csökkenő aránya 2019-ben megállt, majd a napelemek telepítése következtében 2020-ban 14 százalékra nőtt, ami azonban alacsonyabb a 36 százalékos Észak TOP5, a 22 százalékos EU és a 17 százalékos V3 átlagoknál. 2022. júniusig a 2030-ra kormányzati célkitűzés alapján elérendő 6000 MW beépített napelem kapacitásnak már több, mint a fele megépült. Bár Magyarországon 2010 és 2020 között több, mint 20 százalékkal csökkent az egységnyi kibocsátásra jutó energiaigény, a V3-ak és Magyarország energaintenzitása 1,8-szerese az uniós átlagnak és 1,5-szerese az Észak TOP5 átlagának. Magyarországon az egy főre jutó és az egységnyi megtermelt termékre jutó szén-dioxid-kibocsátás is alacsonyabb az Európai Unió és a V3-ak átlagánál, azonban a légszennyezettség mértéke a 7. legmagasabb az Unióban. Az öntözött területek aránya az öntözésre alkalmas területeken belül az uniós átlaghoz hasonló. Figyelembe véve azonban, hogy hazánkban az időjárási körülményeknek közvetlenül kitett növénytermesztés súlya 60 százalék feletti, az öntözés szélesebb körű elterjedése nélkülözhetetlen az agrárium termelékenységének és klímaváltozással szembeni ellenálló képességének növelése érdekében. Magyarországon a környezetvédelmi adóbevételek és kiadások GDP-hez viszonyított mértéke csökkent az elmúlt években, és jelenleg mindkét mutató értéke alacsonyabb az uniós és visegrádi versenytársak átlagánál, így van tér az előrelépésre. Az MNB zöld célú elköteleződését mutatja, hogy tevékenysége 2021. augusztus 2-től zöld mandátummal bővült. Így az MNB folytatja erőfeszítéseit a hazai pénzügyi rendszer, és ennek révén a gazdaság klímabarát pályára állítására.

1. táblázat

Egyes versenyképességi mutatók alakulása

Mutató	2010	2020	2021
Makrogazdaság és finanszírozás			
GDP éves növekedési ütem (százalék)	1,1	-4,5	7,1
Beruházási ráta (GDP százalék)	20,1	26,6	27,1
Bruttó államadósság (GDP százalék)	80,0	79,6	76,8
Háztartások állampapír-állománya (milliárd forint)	727	9 132	10 107
Nettó külső adósság (GDP százalék)	53,5	7,4	7,7
GNI és GDP közötti eltérés (GDP százalék)	-4,7	-2,1	-2,8
Háztartások nettó pénzügyi vagyona (GDP százalék)	69,9	117,4	114,1
Bruttó megtakarítási ráta (GDP százalék)	20,7	26,2	27,6
Pénzügyi rendszer			
Bankrendszer sajáttőke-arányos jövedelmezősége (százalék)	0,1	8,3	13,7
A THM alapú felár a hazai pénznemben nyújtott lakáscélú hiteleknel (százalékpont)	3,2	2,5	0,9
Vásárlások elektronikus fizetésének aránya (százalék)	10,1	37,4	40,8
Internetbankolást használók aránya (százalék)**	37,1	58,1	63,2
Vállalati szektor			
Kkv-k nagyvállalatokhoz mért relatív munkatermelékenysége (százalék)****	46,6	59,8	
Vállalatok teljes adórátája (százalék)****	54,5	37,9	
K+F kiadások a teljes gazdaságban (GDP százalék)	1,1	1,6	
Termékinnovációt folytató kkv-k aránya (százalék)**	9,7	13,5	19,5
EU Digitális Gazdaság és Társadalom Index (súlyozott érték)***	28,3	35,8	38,7
Vállalati szektor hiteldinamikája (százalék)	-3,0	8,7	10,7
Humán tőke			
Termékenységi ráta (egy nőre jutó gyermekszám)	1,25	1,59	
Foglalkoztatási ráta a 15–64 éves korosztályban (százalék)	57,0	71,9	73,1
Munkanélküliségi ráta a 15–74 éves korosztályban (százalék)	10,8	4,1	4,1
Teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete (forint)	202 525	403 616	438 814
Kétgyermekes, átlagjövedelmet kereső család átlagos adóéke (százalék)	41,7	36,9	36,8
Egészségesen várható életekvek (férfiak, év)	56,3	61,6	
Egynapos és járóbeteg ellátás keretben elvégzett szűrkehályog-műtétek aránya (százalék)****	28,4	61,5	
Reál végzettséget szerzők aránya (százalék)*	11,2	23,5	
Élethosszig tartó tanulásban való részvétel (százalék)	3,0	5,1	5,9
Szegénység és társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett népesség aránya (százalék)	29,9	17,8	18,2
Környezet, infrastruktúra, közigazgatás			
A be nem fizetett áfa aránya (százalék)****	22,3	9,6	
Interneten történő közigazgatási ügyintézés	17,0	37,0	66,0
Települési hulladék újrahasznosítási aránya (százalék)	19,6	33,0	
A vasúti hálózat sűrűsége (km/ezer km ²)	98,7	122,5	
5G mobilinternet készülség (százalék)	0,0	60,3	60,3
Megújuló energiaforrások aránya (százalék)	12,7	13,9	
A gáz ára a háztartások részére (PPS/kWh)	0,09	0,05	0,05
A gazdaság energiaintenzitása (kg/1000 euro)	266,4	211,1	
Egységnyi megtermelt termékre jutó szén-dioxid kibocsátás (tonna/ezer dollár)****	0,22	0,16	

Megjegyzés: * 2010 helyett 2013-as adat. ** 2010 helyett 2014-es adat. *** 2010 helyett 2017-es adat. **** 2020 helyett 2019-es adat.

Forrás: EKB, Európai Bizottság, Eurostat, IMF, KSH, MNB, OECD, PwC, Világbank.

2.3. MNB VERSENYKÉPESSÉGI INDEX 2022

2.3.1. Az MNB Versenyképességi Indexének módszertana

Az MNB Versenyképességi jelentése kompozit index segítségével is értékeli Magyarország versenyképességi helyzetét nemzetközi összehasonlításban. A Versenyképességi jelentés 160 ábra és az ábrákhoz kapcsolódó részletes szöveges elemzések segítségével objektív és átfogó képet nyújt hazánk teljesítményéről, miközben az egyes területek összefoglalói igyekeznek feltárni az egyes mutatók közötti összefüggéseket, azok relevanciáját. Az országok teljesítményének rangsorolásához azonban az elemzés során használt mutatókból egy kompozit index létrehozására van szükség. Az MNB Versenyképességi Index lehetővé teszi mind a 14 versenyképességi terület eredményeit azonos súllyal figyelembe vevő, szinte teljes egészében (94 százalékban) objektív mutatókon alapuló átfogó kép bemutatását, ami számottevően megkönnyíti az eredmények értelmezését. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a kompozit index kiegészíti, és nem helyettesíti az adatok részletes elemzését.

Az MNB a Versenyképességi Index megalkotása során önálló módszertant alkalmazott. A pontszámítás 0 és 100 pont között skálázza az egyes országok teljesítményét minden mutató esetén, ahol a legjobban teljesítő ország 100 pontot kap, míg a többi ország pontszáma attól függ, hogy hány szórásnyi távolságra helyezkedik el a legjobban teljesítő ország értékétől. A legjobb értéktől egy szórásnyi távolságra elhelyezkedő ország 75 pontot kap, így a legjobb eredménytől 4 vagy több szórásnyi távolságban található országok kapnak 0 pontot. A módszertan előnye, hogy nem követeli meg az adatok normális eloszlását, illetve lehetővé teszi, hogy mutatónként eltérő legyen az optimálisnak tartott érték, azaz minden mutató esetében el lehet dönteni, hogy annak például minimális, maximális vagy akár átlagos értéke tekinthető optimálisnak. Az Index kiszámítása során a 4. fejezet minden nemzetközi összehasonlításban is értelmezhető ábrája azonos súllyal került bevonásra, így, ha egy ábrán több mutató is szerepel, akkor ezek a mutatók arányosan alacsonyabb súlyt kaptak a számítás során. Az egyes témakörök pontszáma a bennük szereplő mutatók pontszámainak számtani átlaga, míg a Versenyképességi Index összesített pontszáma a 14 vizsgált terület pontszámainak azonos súllyal vett számtani átlaga. Az Asztalos és szerzőtársai (2017)¹ által kidolgozott módszertan egyszerűen áttekinthető és reprodukálható, azonban a kapott eredmények nyilvánvalóan függenek a figyelembe vett tényezők körétől és a felhasznált mutatók minőségétől.

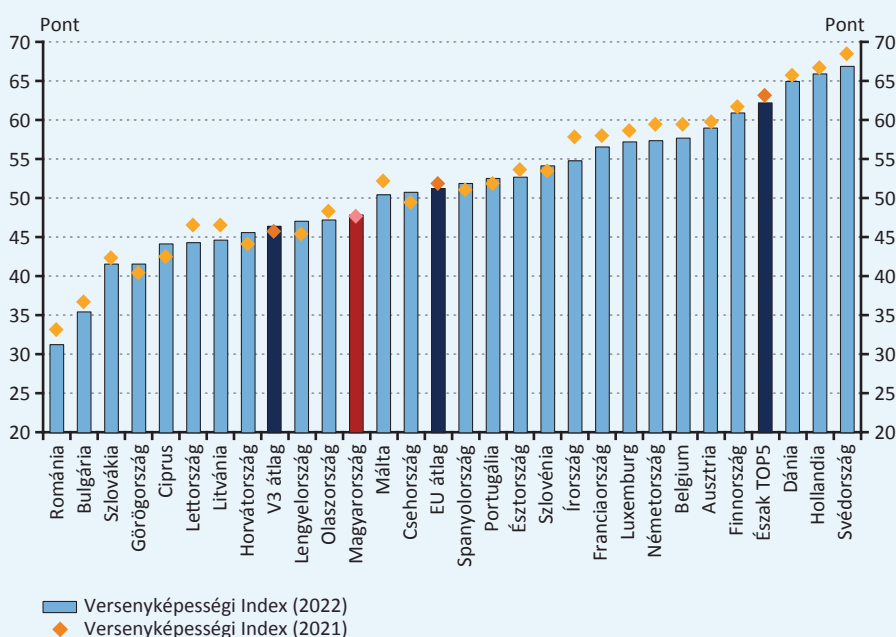
A Versenyképességi index 2021-ben publikált eredményeihez képest néhány kisebb módszertani változás történt 2022-ben. Az előző évhez képest egyes mutatók kicserélődtek, azonban a 2021. évi mutatók 92 százaléka a 2022-es verzióban is szerepel. Viszonylag nagyobb változások történtek az *Állami hatékonyság* fejezetben, amiben főként a Világbank Doing Business című kiadványának megszűnése játszott szerepet. Az idei évben az ábrák esetén az európai uniós átlag és a többi visegrádi ország (V3) átlaga mellé benchmarknak bekerült a legfejlettebb északi országok (Dánia, Észtország, Finnország, Hollandia és Svédország) átlagát bemutató „Észak TOP5” átlag is, ez a bővülés azonban nem befolyásolja az Index kiszámítását. Ezen felül kisebb módszertani finomítások történtek a kiugró értékek kezelése kapcsán.

¹ Asztalos P., Horváth G., Krakovský Š., Tóth T. (2017): Ellentétek feloldása a bankrendszerek versenyképességének mérésében – az MNB bankrendszeri versenyképességi indexe. Hitelintézet Szemle, 16. évf. 3. szám.

2.3.2. Az MNB Versenyképességi Indexének 2022-es eredményei

Az MNB versenyképességi rangsorában Magyarország a 17. helyen végzett az Európai Unió országai között 2022-ben, ami 1 helyezéssnyi előrelépést jelent 2021-hez képest (2.5. ábra). Hazánk 47,9 pontot ért el, ami továbbra is enyhén magasabb a többi visegrádi ország átlagánál (46,5), azonban 3,4 ponttal elmarad az uniós átlagtól (51,3 pont), miközben a legfejlettebb északi országok átlaga 14,4 ponttal haladja meg hazánk pontszámát. A rangsor élén – az előző két évhez hasonlóan – Svédország végzett, míg a dobogó másik két fokán Hollandia és Dánia osztozott. A lista végén Románia, Bulgária és Szlovákia helyezkedik el. A Versenyképességi Index első felében a fejlett nyugat- és észak-európai országok helyezkednek el, miközben a mediterrán országok inkább a középmezőnyben végeztek. Kelet-Közép-Európából Szlovénia (54,1 pont) és Észtország (52,6 pont) érte el a legmagasabb pontszámot, a többi régiós ország eredménye elmarad az uniós átlagtól. A legjobban teljesítő Svédország 66,9 pontot ért el a lehetséges 100 pontból, azaz minden ország esetében van még tér a versenyképesség erősítésére.

2.5. ábra
Az MNB Versenyképességi Indexének összesített eredményei

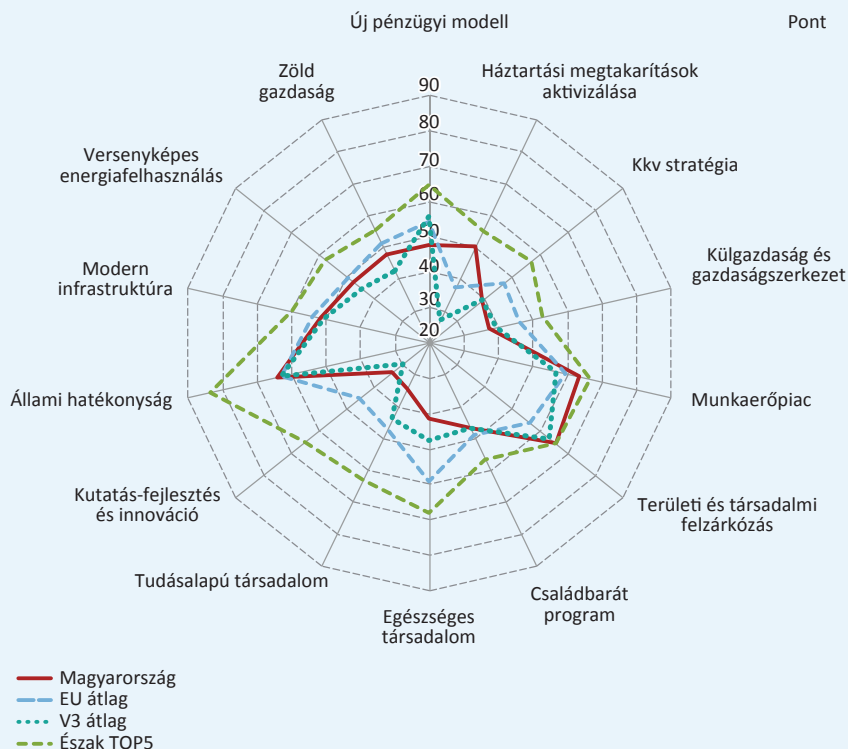

Forrás: MNB.

Magyarország a *Háztartási megtakarítások aktivizálása*, a *Területi és társadalmi felzárkózás*, a *Munkaerőpiac* és az *Állami hatékonyság* területeken ért el magasabb pontszámot, mint az uniós országok és a többi visegrádi ország (2.6. ábra). A magyar eredmények további 5 fejezetben haladták meg a többi visegrádi ország átlagát, míg 5 fejezetben elmaradtak ettől az átlagtól. A régióhoz képest hazánk leginkább a *Háztartási megtakarítások aktivizálása*, a *Munkaerőpiac* és a *Zöld gazdaság* fejezetekben teljesít jól, míg elmaradás a *Tudásalapú társadalom*, az *Új pénzügyi modell* és az *Egészséges társadalom* fejezetekben azonosítható. Az egyes területek eredményeinek értelmezésekor érdemes figyelembe venni, hogy a magasabb átlagpontszámok azt mutatják, hogy a vizsgált országok viszonylag közel helyezkednek el a legjobban teljesítő országhoz, míg az alacsonyabb pontszámok az adott területen tapasztalható nagyobb eltérésre utalnak. Az *Állami hatékonyság* fejezetben például a figyelembe vett mutatók esetében az uniós átlag 62,9 pont lett, vagyis az országok átlagosan másfél szórásnyi távolságon belül helyezkednek el a legeredményesebb országhoz képest. Ezzel szemben a *Háztartási megtakarítások aktivizálása* fejezetben az uniós átlag csupán 37,1 pont lett, azaz itt sokkal nagyobbak a különbségek a legjobban teljesítő országok és a többi ország között.

2.6. ábra

Az MNB Versenyképességi Indexének eredményei területenként (2022)

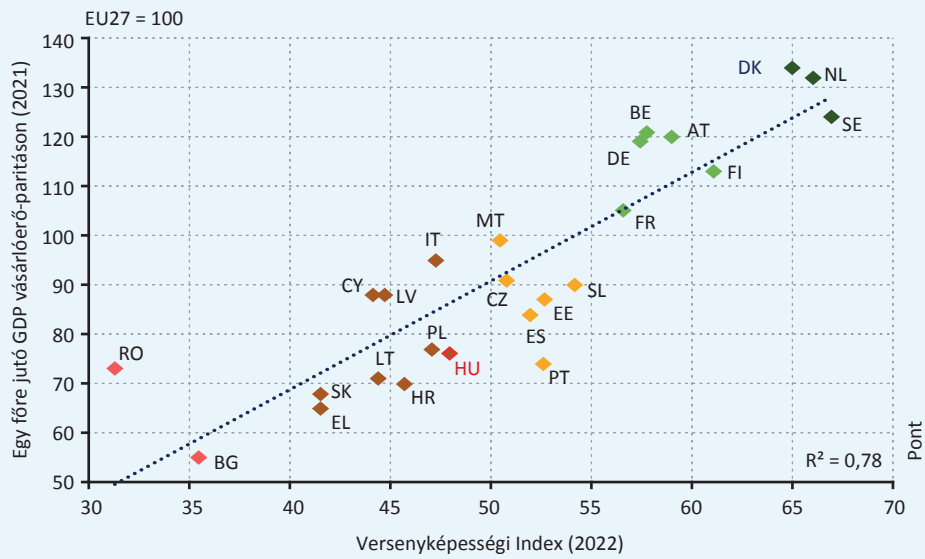

A Versenyképességi indexben összesítve Magyarország eredménye 0,3 százalékpontot emelkedett az előző évhez képest 2022-ben, úgy, hogy a fejezetek többségében nőtt a hazai pontszám. A fejezetek közül 9 esetben javult hazánk pontszáma, legnagyobb mértékben a *Versenyképes energiafelhasználás* (+10,1 pont), a *Családbarát program* (+5,4 pont) és az *Állami hatékonyság* (+5,2 pont) fejezetekben. Ezzel szemben viszonylag számottevő visszaesés történt a *Kkv stratégia* (-12,4 pont) és a *Külgazdaság és gazdaságszerkezet* (-6,5 pont) fejezetekben.

Az MNB Versenyképességi Index rangsora és az országok gazdasági fejlettsége között erős összefüggés figyelhető meg (2.7. ábra). Az európai uniós országok öt, viszonylag jól elkülöníthető csoportra bonthatók versenyképességi helyzetük és vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP alapján. Az éllovasok közé a versenyképességi szempontból kiemelkedően három legjobb eredményt elérő ország (Svédország, Hollandia és Dánia) tartozik, akik egy főre jutó GDP szerinti rangsorban egyaránt az élmezőnyben szerepelnek. Őket követik azok a fejlett nyugat-európai országok (Finnország, Ausztria, Belgium, Németország és Franciaország), akik versenyképességi pontszáma és gazdasági fejlettsége egyaránt elmarad az „éllovasoktól”, azonban még így is jó eredményt mutatnak mindkét dimenzióban. Versenyképességi pozíciójuk alapján ebbe a csoportba tartozik egyébként a kiugróan magas GDP-je miatt a jelen vizsgálatból kizárt Luxemburg és Írország is. A következő két csoport gazdasági fejlettsége nem tér el számottevően egymástól, azonban az egyik csoport versenyképességi előnnyel rendelkezik a másikhoz képest. A versenyképesebb csoportba alapvetően a jobban teljesítő mediterrán országok (Portugália, Spanyolország és Málta), illetve a kelet-közép-európai (KKE) régió versenyképesség tekintetében jobban teljesítő országai (Szlovénia, Észtország, Csehország) tartoznak. A versenyképesség szempontjából kevésbé fejlett csoportban a KKE régió további országai (Magyarország, Lengyelország, Horvátország, Litvánia, Lettország és Szlovákia), illetve a többi mediterrán ország (Olaszország, Ciprus és Görögország) helyezkedik el. Az utolsó csoportba tartozó 2 ország (Bulgária és Románia) esetében már jelentős versenyképességi lépések szükségesek a jobban teljesítő régiós országok csoportjának eléréséhez is.

2.7. ábra

Az MNB Versenyképességi Index és a gazdasági fejlettség kapcsolata az Európai Unióban

Megjegyzés: EU27 = 100. Írország és Luxemburg esetében az egy főre jutó GDP értékek kiugró értékek, így nem kerültek feltüntetésre az ábrán.

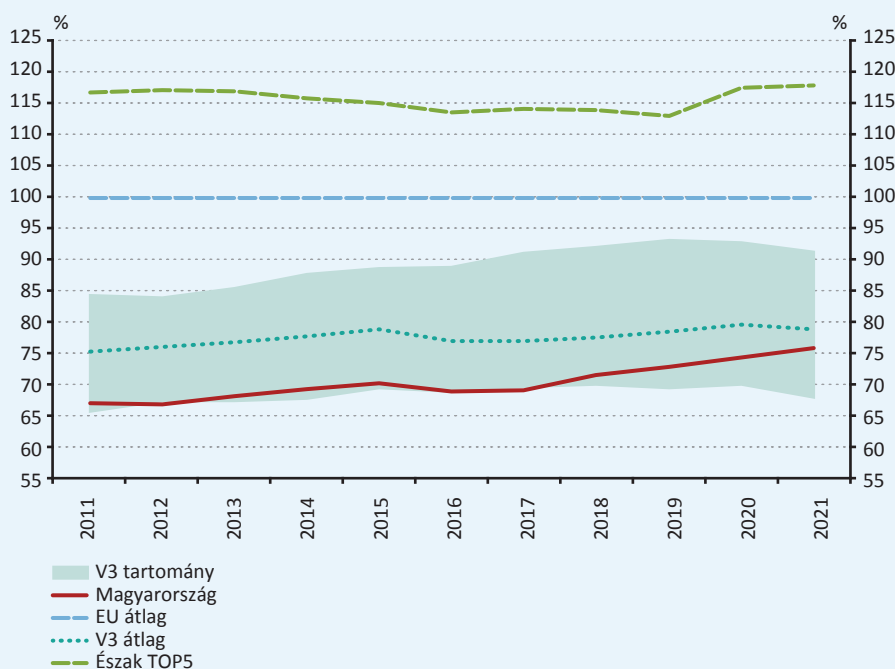
Forrás: Eurostat, MNB.

3. A makrogazdaság helyzete és a versenyképességi rangsorok eredményei

3.1. MAGYAR MAKROGAZDASÁGI KÖRNYEZET

A magyar gazdasági felzárkózás a koronavírus-válság ellenére is folytatódott. A 2010-et követő költségvetési és gazdasági stabilizáció eredményei 2013-tól dinamikus gazdasági növekedésben és a makropénzügyi egyensúly helyreállításában mutatkoztak meg. A növekedési fordulatnak köszönhetően hazánk felzárkózása újraindult és 2018-at követően visszaelőztük Szlovákiát fejlettségben és egyre inkább megközelítjük a V3-ak átlagát (3.1. ábra). A magyar gazdaság erős fundamentumokkal rendelkezett a járvány előtt, ami a kormány és a jegybank célzott válságkezelő intézkedéseivel együtt azt eredményezte, hogy a magyar gazdasági visszaesés az európai uniós átlagnál enyhébb volt 2020-ban és 2021-ben már meghaladta a válság előtti GDP szintet. A sikeres válságkezelést mutatja, hogy hazánk a járvány okozta rendkívüli válsághelyzetet követő kilábalási periódusban is folytatta felzárkózását. Az Eurostat adatai alapján a folyó áras egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson számolt GDP 2021-ben 24 471 euro volt, ami az EU-27 átlagának 75,6 százalékát teszi ki. Ez 1,3 százalékponttal magasabb az egy évvel korábbi értéknél. Lengyelország eltérő gazdaságszerkezetének is köszönhetően kevésbé érezte meg a koronavírus és az azt követő turbulens időszak ellátási nehézségeit, így 2020 óta megelőzi hazánkat.

3.1. ábra
Az egy főre jutó GDP alakulása az európai uniós átlaghoz viszonyítva

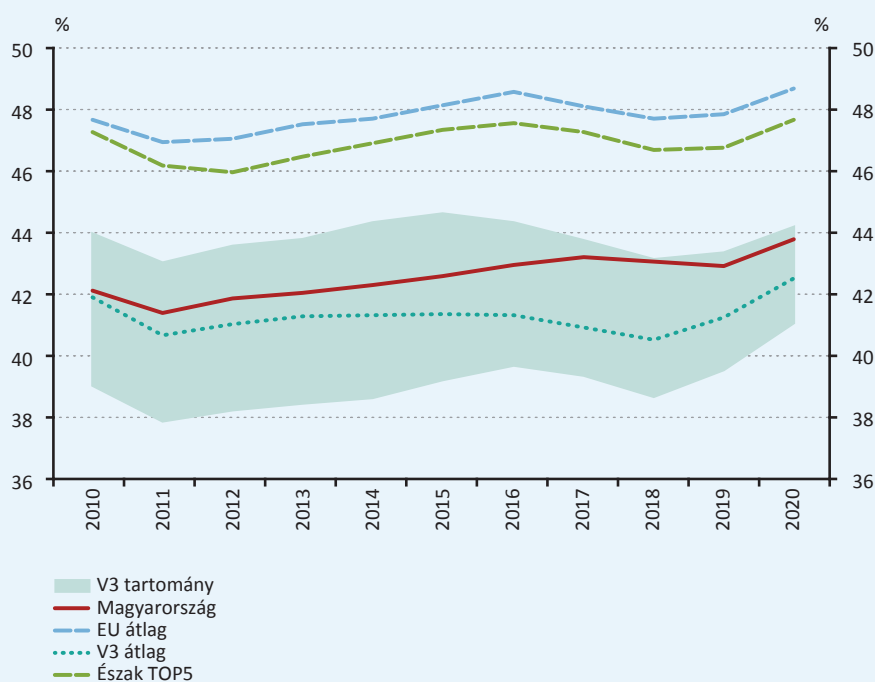

Megjegyzés: Folyó áron és vásárlóerő-paritáson (PPS) számítva.

Forrás: Eurostat, MNB.

A hazai gazdaság értékteremtő képessége régiós összevetésben kedvező, azonban jelentősen elmarad az EU-s átlagtól. A gazdaságok értékteremtő képességének egyik fontos mutatója az előállított hozzáadott érték és a kibocsátás aránya. Magyarországon az egységnyi kibocsátásra eső hozzáadott érték 2011-től indult emelkedésnek és 2017-re a visegrádi régió legjobban teljesítő országa, Lengyelország mellé zárkózott fel. A 2017-2020 között stagnálást 2021-ben ismét emelkedés követte. A mutató szintjét tekintve ugyanakkor továbbra is jelentősen elmaradunk az Európai Unió átlagától és érdemi felzárkózást sem sikerült elérni az elmúlt időszakban (3.2. ábra). A magasabb hozzáadott érték a termelési lánc elején és végén képződik, míg maga a termelési folyamat jellemzően alacsony hozzáadott-érték-tartalommal bír. A régiós országokba korábban áramló külföldi működőtőke rendszerint a gyártási folyamatot szervezte ki a kelet-közép-európai régióba, a magasabb hozzáadott értékű tevékenységek jellemzően az anyaországban maradtak. Ebből következőleg a régiós országok termelési struktúrája kevésbé a magas hozzáadott-értékű tevékenységeken alapult az elmúlt évtizedekben. Hazánkban az utóbbi időben az IKT szektor, valamint a vegyipar tudta leginkább növelni a hozzáadott érték és kibocsátás arányát, míg például a járműiparban csökkenést láthatunk.

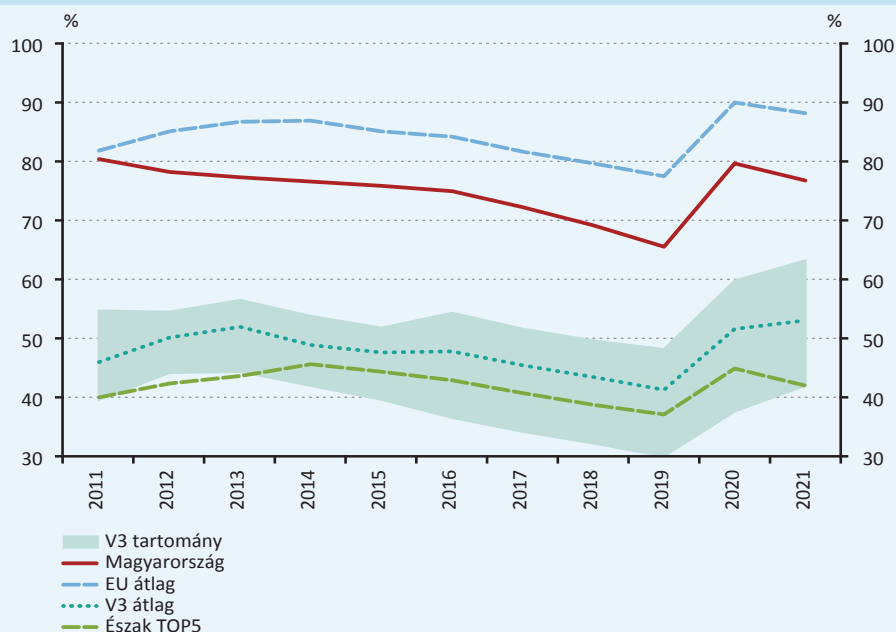
3.2. ábra
Hozzáadott érték a kibocsátás arányában

Forrás: Eurostat.

A koronavírus-válságot követően helyreálló gazdasági növekedés és a csökkenő költségvetési hiány hatására 2021-ben az EU tagországainak többségében mérséklődött a GDP-arányos bruttó államadósság. Hazánk államadósság-rátája mintegy 3 százalékponttal 76,8 százalékra csökkent, ami nagyobb mérséklődést jelent, mint az EU-átlag. A hazai adósságráta 2021 végére 76,8 százalékra mérséklődött, amely alacsonyabb az EU országok átlagos adósságszintjénél, ugyanakkor meghaladja a visegrádi és az északi régióban megfigyelt értékeket. Az államadósság szintje mellett annak szerkezete is fontos pénzügyi sérülékenységi tényező. A 2010 utáni tudatos, a belső befektetői bázis növelését célzó adósságstratégiának köszönhetően jelentősen, a 2011-es történelmi csúcs kevesebb mint felére csökkent az államadósságon belül a külföldi tulajdon aránya, amely tendencia 2021-ben is folytatódott, így év végén 31,8 százalék volt. A devizakötvény-kibocsátások következtében 2021-ben a központi költségvetés adósságának devizaaránya 19,9 százalékról 20,6 százalékra emelkedett, amely azonban továbbra is jelentősen elmarad a 2011 végi mintegy 50 százalékos értéktől. A hosszabb kötvények előtérbe kerülésével az államadósság átlagos hátralévő futamideje 2021-ben 1,2 évről 6,8 évre emelkedett, ami EU-s összevetésben a legnagyobb mértékű éves növekedést jelenti. A mérsékelt külföldi tulajdon és devizaarány, valamint az átlagos hátralévő futamidő emelkedése érdemi szerepet játszanak a makropénzügyi sérülékenység csökkenésében.

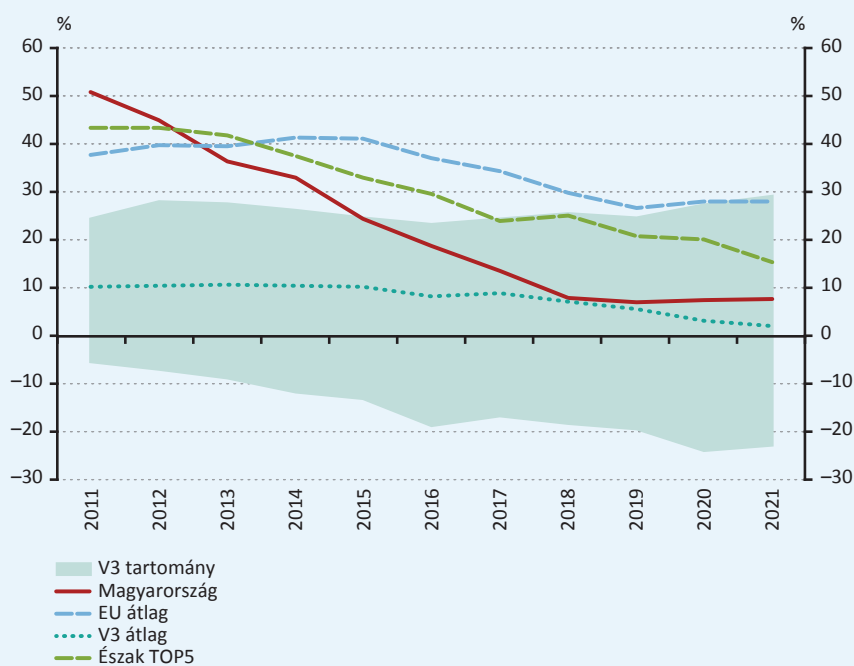
3.3. ábra
Bruttó államadósság a GDP arányában

Forrás: Eurostat.

A külső adósságmutatókat tekintve Magyarország jelentős javulást ért el az elmúlt évtizedben, és felzárkózott a régióhoz. A 2008-as globális pénzügyi válság kitörésekor Magyarország nettó külső adóssága, így külső pénzügyi sérülékenysége is kiugró mértékű volt. 2010 óta a belföldi szektorok alkalmazkodási folyamatának köszönhetően a folyó fizetési mérleg többletbe fordult, és a magas külső finanszírozási képesség lehetővé tette a nettó külső adósság folyamatos és jelentős mérséklődését. 2019-re a magyar gazdaság GDP-arányos nettó külső adóssága historikusan alacsony, 8 százalék alatti szintre csökkent, megközelítve a régiós átlagot. A külső adósságmutatók tekintetében tehát Magyarország ledolgozta

3.4. ábra
Nettó külső adósság a GDP százalékában

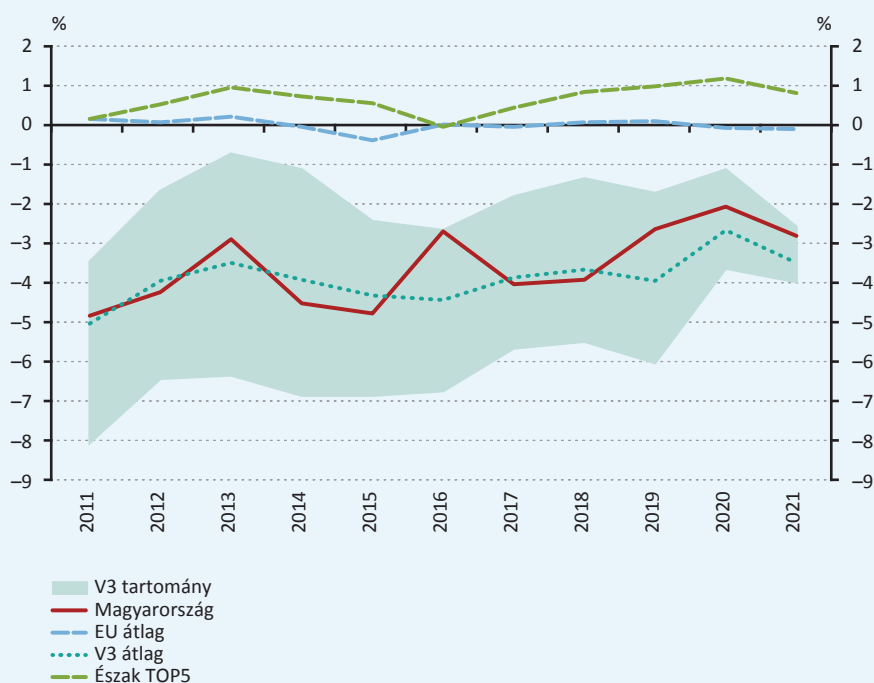
Forrás: Eurostat, MNB.

korábbi jelentős versenyhátrányát a visegrádi régióhoz képest. Az elmúlt években tapasztalt kedvező finanszírozási folyamatok hozzájárultak a külső sérülékenység csökkenéséhez, ami az ország kockázati megítélésének javulását, a felárak mérséklődését és a versenyképesség javulását is elősegítette.

A magyar GNI-GDP rés mértéke számottevően mérséklődött az elmúlt évtizedben így már kisebb a régiós átlagnál, azonban továbbra is meghaladja az uniós szintet. Egy ország gazdasági felzárkózásakor jellemző a külföldi tőkebeáramlás, amihez kapcsolódó kifizetett nyereség és kamat miatt a hazai szereplők rendelkezésre álló jövedelme (GNI) elmarad a GDP-től. A pénzügyi világválság előtti időszakban ez az eltérés (7 százalék közeli) régiós összevetésben is kimagasló volt hazánkban, ami mögött a magas FDI-állomány és a jelentős külső eladósodottság állt. A pénzügyi válság után a külföldi vállalatok nyereségének visszaesése, a külföldön dolgozó magyar munkavállalók jövedelmének emelkedése és a külső adósság leépítése a GNI-GDP rés csökkenését eredményezték. Az elmúlt években visszaeső külső adósság a külföldre kifizetett kisebb kamatkidáson keresztül mérsékelte a GDP és GNI közti eltérést, 2020-ra az egy évtizeddel korábbihoz képest közel felére csökkent, majd az elmúlt évben – hasonlóan a régiós versenytársakhoz – enyhén emelkedett. A mutató fokozatosan közelíti, ugyanakkor – részben fejlettségbeli különbségek miatt – továbbra is meghaladja az EU-s átlagot.

3.5. ábra

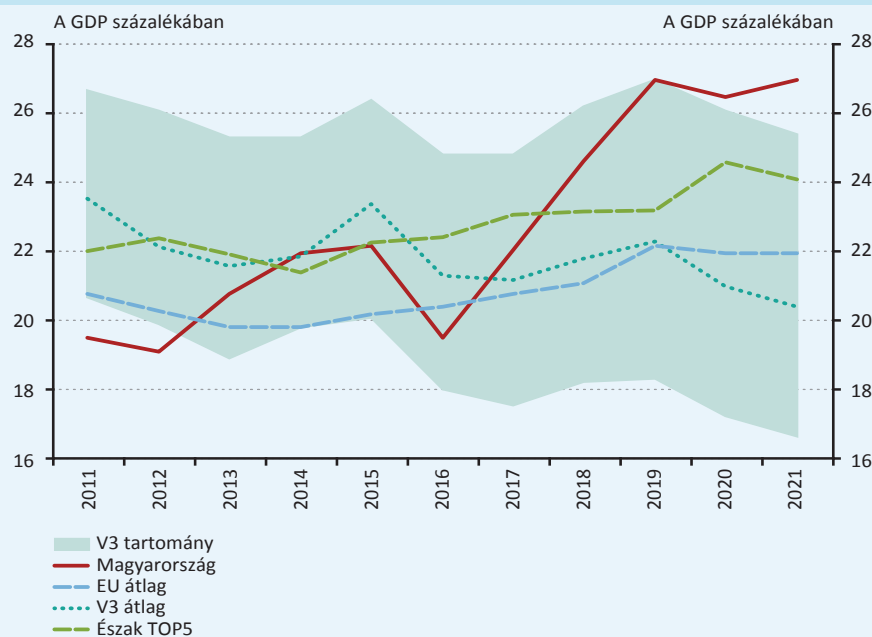
A GNI és GDP közötti eltérés a GDP arányában

Forrás: Eurostat, MNB becslés.

Hazánk beruházási rátája 2021-ben historikus csúcsára emelkedett és a második legmagasabb volt az Európai Unió tagállamai között. A magas beruházási ráta a fenntartható növekedés egyik alappillére és elengedhetetlen a tőkeintenzív, majd a technológiaintenzív növekedési szakaszba való átmenethez. A sikeresen felzárkózó országokat empirikus tapasztalatok alapján magas (25 százalékos vagy afélel) beruházási ráta jellemezte. A beruházások emelkedését az elmúlt időszakban a kedvező kamatkörnyezet, az élénk hitelezés, a Növekedési Hitelprogram, a feszes munkaerőpiac és a kedvező bérfolyamatok, valamint a kormányzati intézkedések (CSOK, kedvezményes újlakás áfa, otthonfelújítási programok, ZOP) is támogatták. A beruházási ráta 2016 óta végbemenő érdemi növekedéséhez mindhárom szektor (vállalatok, állam, lakosság) pozitívan járult hozzá. 2021-ben történelmi csúcson alakult a beruházási ráta, amit a koronavírus-válság és kilábalás idején a hitelezési aktivitást támogató intézkedések útján (támogatott hitelprogramok kibővítése, hitelmoratórium) támogatott a gazdaságpolitika. A hazai beruházások szerkezetében nemzetközi összevetésben is magas az építési (és gépi) beruházások aránya, míg a leginkább értékteremtő „okos” beruházások (immateriális javakba és az IKT szektorba történő beruházások) aránya továbbra is alacsony.

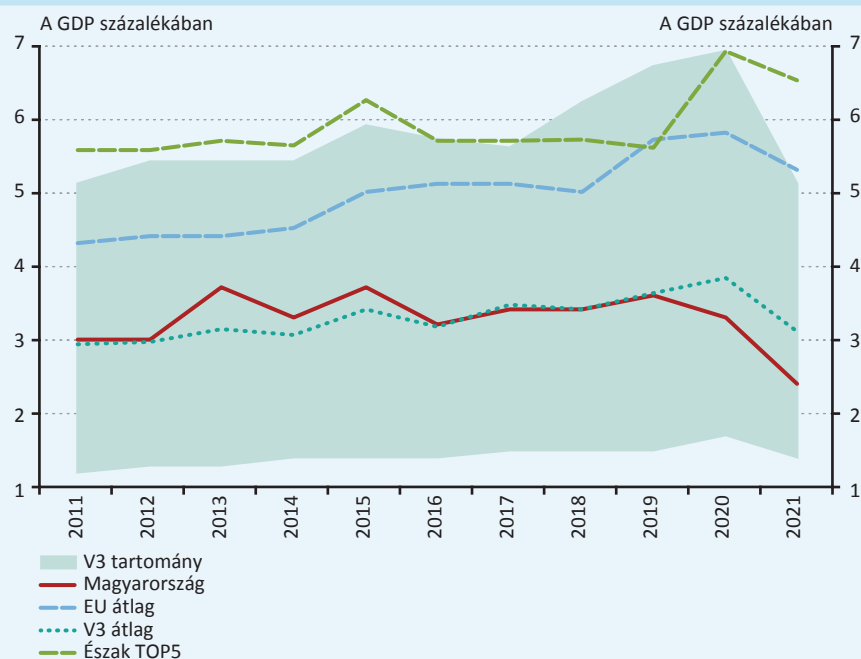
3.6. ábra
A GDP-arányos beruházási ráta alakulása

Forrás: Eurostat.

A historikus csúcson alakuló beruházási ráta ellenére a jövőbeli versenyképesség szempontjából kiemelten fontos okos beruházások tekintetében hazánk elmarad mind az európai, mind a régiós átlagtól. Okos beruházásnak tekintjük az IKT (információs és kommunikációs technológiák) szektorba, valamint az intellektuális javakba történő beruházásokat. A hazai okos beruházások aránya jellemzően a Visegrádi országok átlagával mozgott együtt (Lengyelország esetében az IKT szektorba történő beruházások nem szerepelnek a számításban). Szlovákia és Csehország átlagos értékétől hazánk átlagosan 1 százalékponttal marad el a vizsgált időszakban. Az EU-átlagtól való lemaradásunk még nagyobb, átlagosan

3.7. ábra
Okos beruházások a GDP arányában

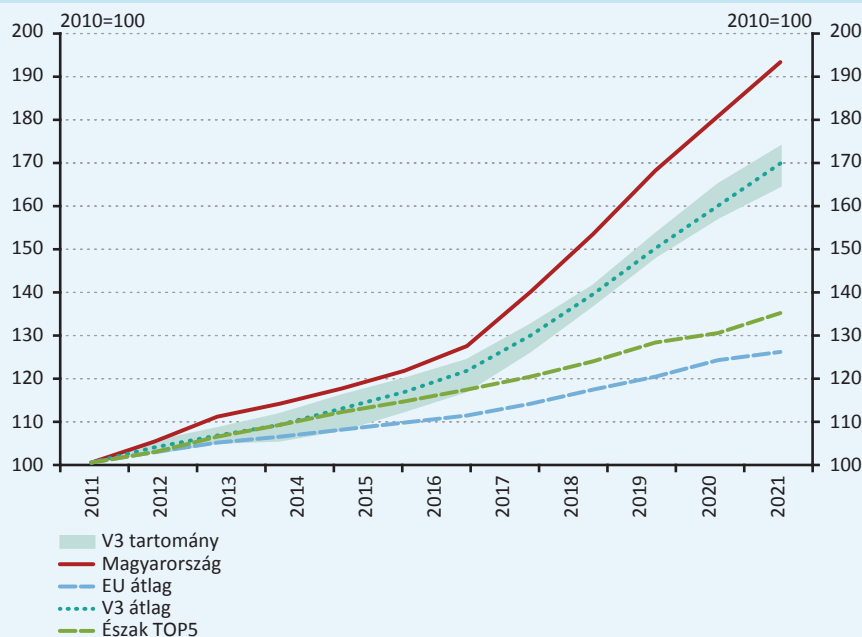
Megjegyzés: Az okos beruházások az IKT szektorba, valamint az intellektuális javakba történő beruházásokat jelentik. Lengyelország esetében az IKT beruházások arányára vonatkozó adat nem elérhető.

Forrás: Eurostat.

1,7 százalékpont (az északi országoktól 2,6), ráadásul lemaradásunk az utóbbi években nőtt. A régióban legjobban teljesítő Csehország okos beruházási rátája az időszak végétől eltekintve végig meghaladta az uniós átlagot is. 2021-ben általánosan megfigyelhető jelenség volt nemcsak hazánkban és a régióban, hanem az EU egészében, hogy az előző évhez képest a GDP arányában csökkentek az okos beruházások.

Az elmúlt években a hazai bérdinamika jelentősen meghaladta az uniós átlagot, így érdemi volt a bérfelzárkózás. 2016-ot követően az erősödő munkaerő-kereslet hatására feszessé váló munkaerőpiaci környezetben, valamint kormányzati intézkedések hatására Magyarországon – és a régió átlagában – jelentős bérfelzárkózás ment végbe, melyet a koronavírus járvány sem akasztott meg. Az egy órára jutó munkaköltség 2010 és 2021 között majdnem megduplázódott hazánkban, a növekedés jelentős része 2016 után következett be. Ezzel szemben a visegrádi országokban átlagosan 70 százalékkal, míg az Európai Unióban mindössze 25 százalékkal nőtt az egy órára jutó munkaerőköltség (3.8. ábra). A munkaerőköltség növekedését mérsékelte a szociális hozzájárulási adó többlépcsős csökkentése. A bérdinamikát a koronavírus járvány sem törte meg, ugyanis a munkáltatók nem a bérek csökkentésével, vagy a bérfejlesztések elhalasztásával reagáltak a gazdasági korlátozásokra, köszönhetően a jegybanki és kormányzati programoknak. 2021-ben az egészségügyben bekövetkezett nagymértékű béremelés és a munkahelyvédelmi támogatások járultak hozzá a jelentős bérdinamikához, amit 2022-ben a nagymértékű minimálbér- és garantált bérminimum emelés és a fegyverpénz támogatottak.

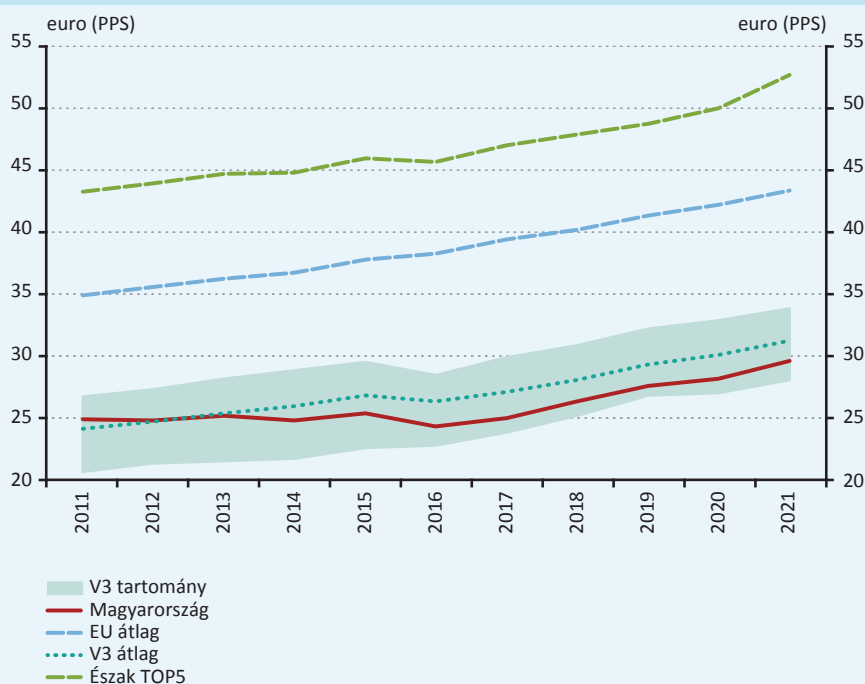
3.8. ábra
A nominális fajlagos munkaerőköltség dinamikája

Forrás: Eurostat.

2016 óta a munkatermelékenység javulása a foglalkoztatás bővülésével párhuzamosan ment végbe, ugyanakkor nem tudtunk érdemben közeledni a régiós átlaghoz. A munkaerőköltség növekedése mellett a munkatermelékenység alakulását is vizsgáljuk a költségalapú versenyképesség értékelésekor. A pénzügyi válság előtt a hazai termelékenység szintje a régiós átlag felett alakult, azonban a válság a termelékenység tartós stagnálását okozta hazánkban (3.9. ábra). Ezzel szemben mind a régiós országokban, mind az Európai Unió átlagában 2009 óta folyamatos termelékenység-növekedés figyelhető meg. Hazánkban a 2010-től bevezetett munkaerőpiaci reformok eredményeként nagymértékben nőtt a gazdaságilag aktív és foglalkoztatottak száma, így 2021 végére már csúcson volt a foglalkoztatás, azonban az új belépők jellemzően alacsonyabb termelékenységűek voltak, így a negatív összetételhatás lassította az országos termelékenység-növekedést. A 2017-től feszessé váló munkaerőpiac hatására a gazdasági növekedés egyre inkább tökeintenzívűvé vált, így a munkatermelékenység is emelkedésnek indult. Ugyanakkor továbbra is elmondható, hogy a hazai munkatermelékenység felzárkózása a régiós és európai átlaghoz lassan halad.

3.9. ábra
Munkatermelékenység (egy munkaóra jutó GDP)

Forrás: Eurostat.

3.2. NEMZETKÖZI VERSENYKÉPESSÉGI RANGSOROK EREDMÉNYEI

A koronavírus járvány kitörése előtti időszakban meghatározó nemzetközi versenyképességi rangsorok alapvető átalakuláson mentek keresztül az utóbbi években. A leginkább követett három rangsor közül egyedül az IMD tudta fenntartani a folytonosságot, a WEF kiadványa a megújulás szakaszában van, így átmenetileg nem került publikálásra, miközben a Doing Business megszűnt, új koncepcióval és más néven (Business Enabling Environment) várhatóan 2023-ban fog megjelenni. Emiatt a nemzetközi versenyképességi rangsorokat bemutató fejezetben azon ismert és releváns rangsorokat mutatjuk be, ahol a kisebb módszertani változtatások mellett is biztosított volt a kontinuitás.

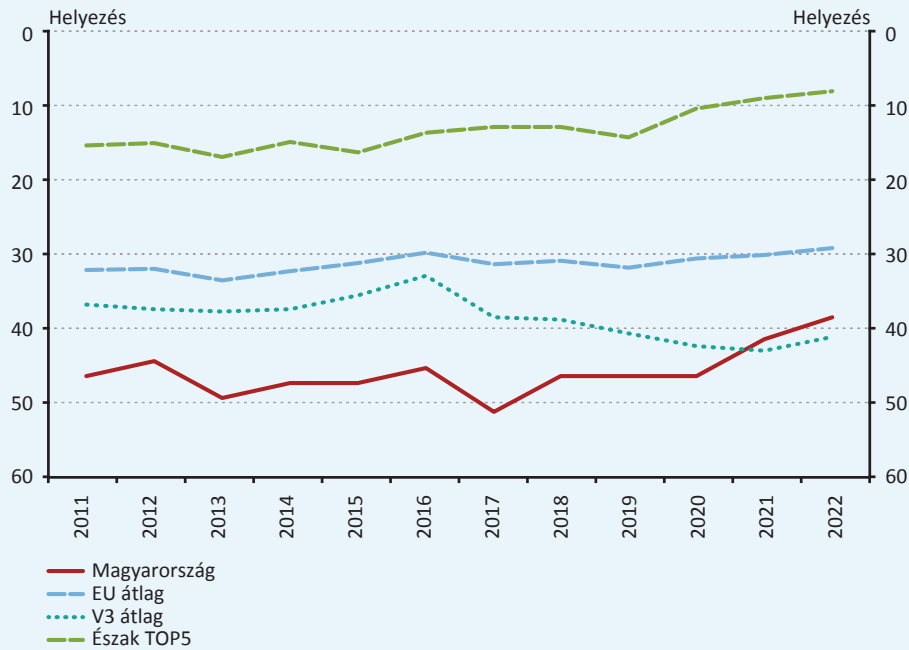
Az IMD versenyképességi rangsorának 2022-es eredményei

Az IMD aktuális, 2022-es globális versenyképességi rangsorában Magyarország a 42-ről a 39. helyre lépett előre. Az IMD az országok rangsorolásához összességében 255, kétharmad részben objektív mutatót használ fel. A mutatók 4 fő területet fednek le: a gazdasági teljesítményt, a kormányzat hatékonyságát, a versenyszféra hatékonyságát és az infrastruktúrát. A 2022-es rangsorban 63 – jellemzően fejlett – országot rangsorolva Magyarország a 39. helyen végzett. A régiós versenytársak közül egyedül Csehország (26.) tudott Magyarországot megelőzni, miközben Szlovákia a 49. helyen, Lengyelország az 50. helyen állt. A 63 ország között a rangsorban a legnagyobb előrelépést Horvátország érte el, 13 helyes teljesítményjavulást követően a 46. helyen álltak a rangsorban. Különlegessége volt a 2022-es kiadásnak, hogy átmenetileg a háború miatt Ukrajna és Oroszország kikerült a rangsorból.

A versenyképességi rangsort alkotó négy pillér közül háromban javult hazánk pozíciója, miközben egy esetében (gazdasági teljesítmény) stagnálás volt megfigyelhető. Az IMD versenyképességi rangsorának fő területeit vizsgálva Magyarország a versenyszféra hatékonysága pillérben nyújtja a leggyengébb teljesítményt. 2022-ben azonban ezen a területen mutatta hazánk a legnagyobb, 8 helyes előrelépést. További két pillérben kisebb mértékű teljesítményjavulásra került sor, a kormányzati szektor hatékonysága területén 3 hellyel, míg az infrastruktúra területén 1 hellyel került hazánk előrébb. A gazdasági teljesítmény pillérben nem változott a magyar helyezés, azonban az utóbbi években látott dinamikus pozíciójavulást meg tudta őrizni az ország. Ráadásul ez utóbbi terület az egyedüli, ahol a TOP-10 ország között található Magyarország.

3.10. ábra

Magyarország versenyképességi helyezéseinek idősoros alakulása nemzetközi összevetésben az IMD Versenyképességi rangsorában

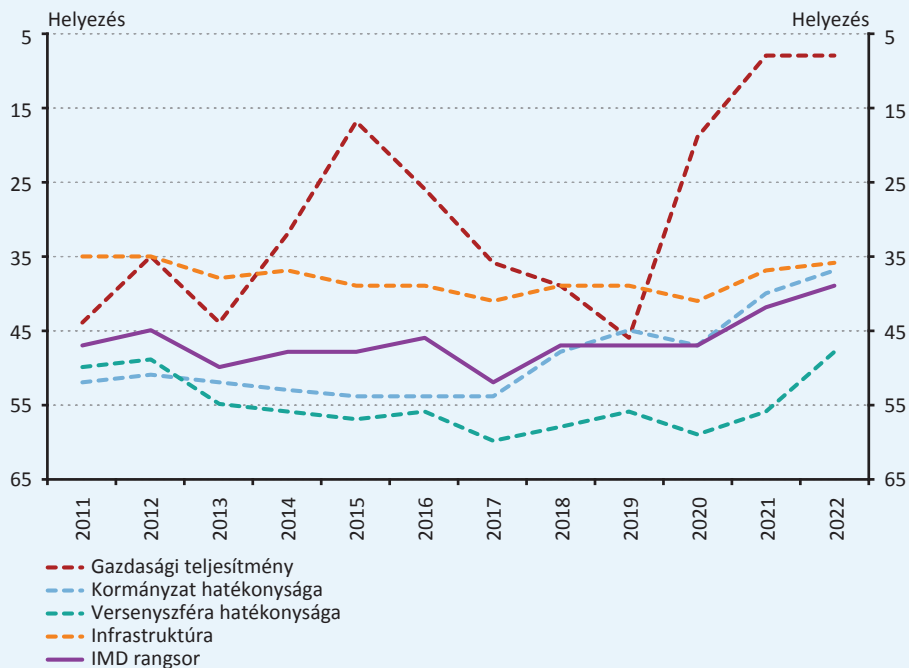

Megjegyzés: Máltára nincs elérhető adat. Lettországra 2013-tól, Ciprusról 2017-től szolgáltatnak adatot.

Forrás: IMD.

3.11. ábra

Magyarország helyezése az IMD összesített rangsorában és a négy fő pillérben 2011-2022 között

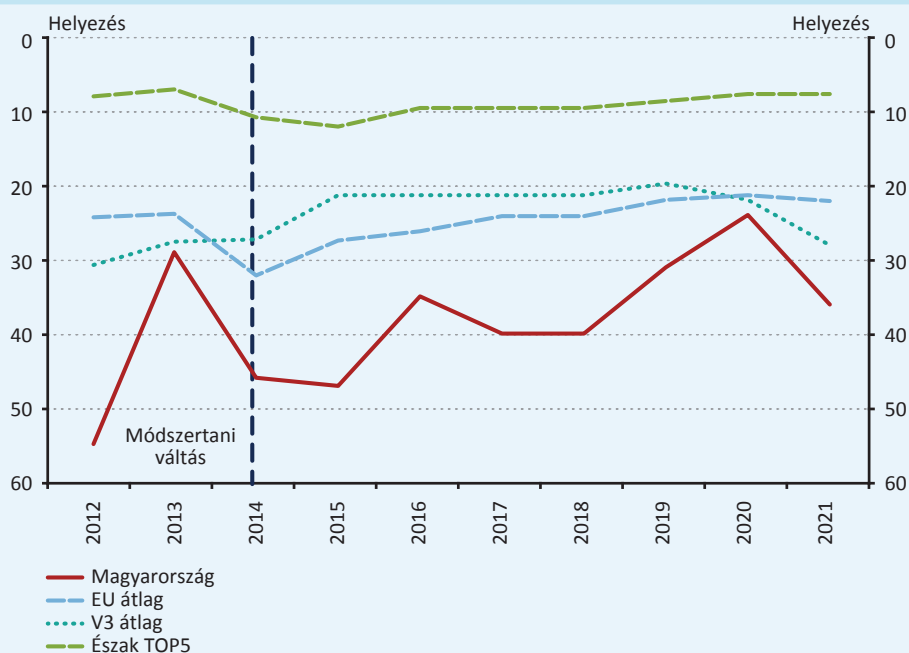
Forrás: IMD.

A Solability Globális Fenntartható Versenyképesség Rangsorának 2021-es eredményei

Magyarország 12 helyet visszaszorulva a 36. helyen állt 2021-ben a 180 országot rangsoroló Solability Globális Fenntartható Versenyképességi Rangsorában. A Solability által 10. alkalommal publikált rangsor 5 pillérbe (természeti tőke, humán tőke, szellemi tőke, állami hatékonyság, erőforrás hatékonyság) rendezve összesen 130 mutatót használ fel, melyek több mint 90 százalékban objektívek. A svájci-koreai agytrösztnél alkalmazott speciális pontszámítás² szerint a 24. helyről a 36. helyre csúszott vissza hazánk 2020-ról 2021-re. A visegrádi országok mindegyike magasabb helyezést ért el hazánknál, Szlovákia a 23. helyen, Csehország a 26. helyen, míg Lengyelország a 35. helyen végzett.

3.12. ábra

Magyarország versenyképességi helyezéseinek idősoros alakulása nemzetközi összevetésben a Solability Globális Fenntartható Versenyképességi Rangsora szerint 180 ország között

Megjegyzés: A 2012-2021 közötti időszakban a módszertanban több változtatás is történt. 2014-től kezdődően öt pillért tartalmaz az index, ezt megelőzően négy pillérből állt.

Forrás: Solability.

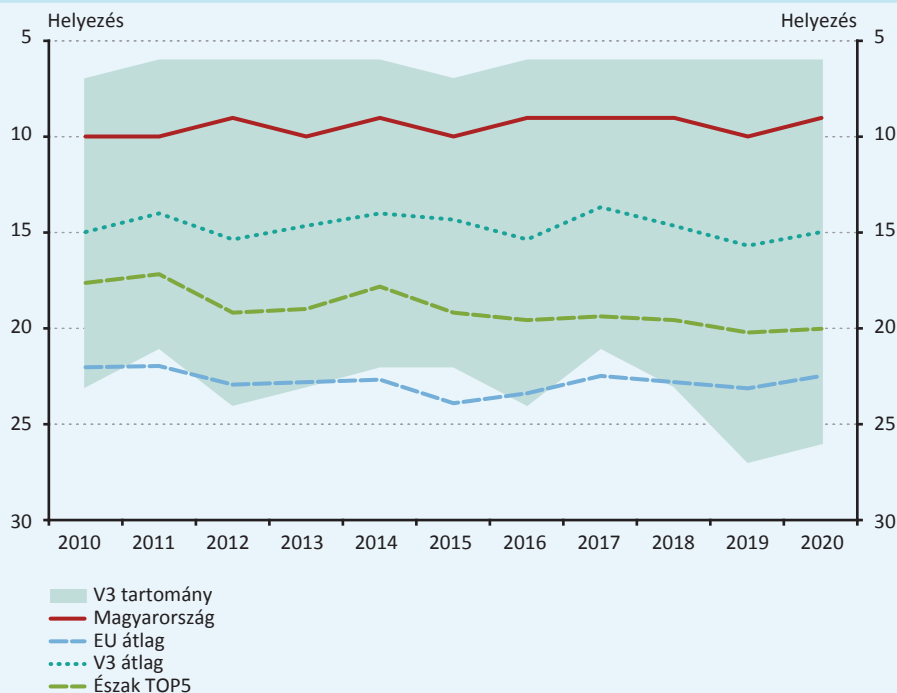
Gazdasági Összetettség Mutató

A Gazdasági Összetettség Mutató az export volumene és szerkezete segítségével becsüli meg egy adott ország tudástőkéjét. A Harvard Egyetem kutatócsoportja az országok exportkosarának sokszínűsége és komplexitása alapján rangsorolja az országokat. A nemzetközi kereskedelmi adatok felhasználásával egy olyan értékelőrendszert alakítottak ki, amely az exportdiverzifikáltságon keresztül tükrözi az ország gazdasági erejét is. Az index készítői szerint a kutatások azt mutatják, hogy azokban az országokban magasabb a gazdasági növekedés, ahol az export komplexitása magasabb, mint az a jövedelmi szint alapján becsülhető lenne. Ebben a megközelítésben a gazdasági növekedés forrása a tudásbázis felhasználásával szélesebb és növekvő komplexitású áru- és szolgáltatáspaletta.

² Az általánosan alkalmazott módszertan szerint az egyes mutatóknál a legjobb teljesítményűnek tekintett országtól való eltérést veszik figyelembe. A Solability ezzel szemben azt a módszertant választotta, hogy a legkevésbé és leginkább optimális országok (5-5 százalék) automatikusan 0 és 100 pontot kapnak, miközben a többi ország pontszámai a szélső értékektől vett távolságtól függően változnak.

Magyarország 2020-ban a 133 országot vizsgáló rangsorban a 9. helyezést érte el, amely eredménnyel hazánk megelőzte a visegrádi és az EU átlagot is. A 2019-es helyezéséhez képest Magyarország egy hellyel lépett előre, miközben az elmúlt 10 évben rendre a legjobb 10 ország között szerepelt hazánk a rangsorban. A Harvard Egyetem rangsorában elfoglalt magyar helyezés 6 hellyel előzte meg a V3 országok átlagát és 13 helyezéssel az EU országok átlagát. Magyarország a rangsorban többek között olyan országokat tudott megelőzni, mint az Egyesült Királyság, Amerikai Egyesült Államok, Írország, Franciaország és Belgium. A rangsor első három helyén nem történt változás éves alapon, amelyet továbbra is Japán, Svájc és Németország vezet.

3.13. ábra
Magyarország, a V3-ak, az Európai Unió és az Észak TOP5 helyezése a Gazdasági Összetettség Mutatóban (2010-2020)

Forrás: Harvard Egyetem.

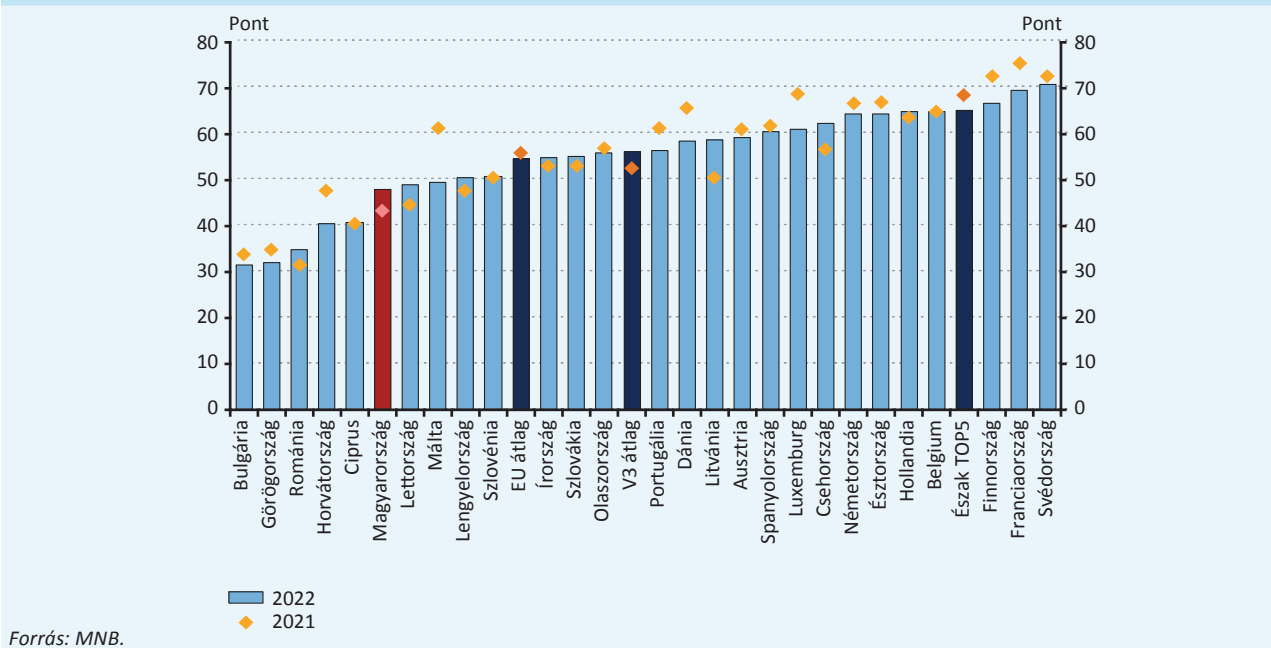
4. Versenyképességi indikátorok

4.1. ÚJ PÉNZÜGYI MODELL

A hazai gazdasági konvergencia fenntartásához elengedhetetlen a hatékony és stabil banki finanszírozás hozzáférhetőségének biztosítása. A 2020-ban bevezetett jegybanki és állami hitelprogramoknak, valamint a fizetési moratórium következtében – európai összehasonlításban is kimagasló mértékben – tovább bővült a magánszektor hitelállománya, ezért annak GDP-arányos szintje 2021-ben már 35 százalék közelében alakult. Ez az érték azonban továbbra is jelentősen elmarad, mind a régió, mind pedig az európai országok átlagától, ami érdemi tartalékot jelent a hitelezés további prudens bővülése szempontjából. Magyarország az Új pénzügyi modell területén 47,7 ponttal a 22. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2022-ben. 2021-hez képest a 3. legnagyobb mértékben, 4,7 ponttal nött hazánk teljesítménye, amelynek szintje azonban így is alacsonyabb az Észak TOP5 (64,6 pont), a V3 (55,6 pont) és az EU (54,3 pont) átlagánál.

4.1. ábra

Az Új pénzügyi modell területén elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

A finanszírozási korlátokkal szembesülő kis- és középvállalkozások arányát tekintve még mindig meghaladjuk a V3 országok átlagát, a produktív vállalati forrásallokáció viszont tovább javítható a csatornák diverzifikálásával, a digitalizáltság fejlesztésével és az intézményi garanciarendszer hatékonyságának növelésével. Míg a vállalati szegmensben uniós viszonylatban a hazai bankrendszer a középmezőnybe helyezhető az árazás tekintetében, addig a hazai lakáshitelek felára 2021 végére historikus mélypontra süllyedt, ezzel mind az Eurozóna, mind a többi visegrádi ország átlagát alulmúlta. A csökkenésben a hitelkamatok késleltetett átárazódása és a jegybank által refinanszírozott hitelek növekvő részaránya egyaránt szerepet játszott. Ugyanakkor becslésünk szerint a forrásköltség, azaz a referenciakamat megváltozása megközelítőleg 3-4 hónapos késéssel gyűrűzik be az aggregált lakáshitel kamatokba, így már rövid távon a felárak növekedésére számíthatunk. Hosszabb távon a felárak tartós csökkenése előtt az árverseny, a működési költségek mérséklése és a digitális infrastruktúra mélyülése nyithatná meg az utat, amelyet a termékek összehasonlíthatóságának és kiváltásának megkönnyítése tovább erősíthetne.

Valamennyi szegmens és hiteltermék esetében törekedni kell a törlesztőrészek kiszámíthatóságára. A 2019-ben elindított NHP fix konstrukció eredményeként a 3 éven túl rögzített kamatozású, forint alapú kkv hitelek aránya újból meghaladta az 50 százalékot, majd a 2020 áprilisától elérhető NHP Hajrá konstrukció, továbbá az állami, válságkezelő

hitelprogramok eredményeként 2022. első negyedév végére a rögzített kamatozású hitelek részaránya már meghaladja a 70 százalékot az új kibocsátásokon belül. A háztartási folyósításokon belül a 2016 elején több mint 40 százalékos arányt elérő változó kamatozású hitelek mára gyakorlatilag kiszorultak a piacról, amelyhez az MFL termékek térnyerése, valamint a jövedelem-arányos törlesztőrészlet mutatóra (JTM) vonatkozó jogszabályi korlát kamatperiódus szerinti differenciálása is hozzájárult. Az új jelzáloghitelek szerkezetének hosszabb kamat-periódusok felé való elmozdulása nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő, a korábban felépült állományban lévő kamatkockázat pedig e hitelek kedvező szerkezete és az amortizáció miatt fokozatosan mérséklődik, ami jelentősen csökkentette az emelkedő kamatlábak okozta törlesztési terhek növekedését és az emiatt potenciálisan felmerülő pénzügyi stabilitási kockázat mértékét.

A kamatkockázat mellett az eladósodás szintje és koncentráltsága is fontos szempont. A jövedelem arányában mért eladósodást tekintve nem állapítható meg stabilitási kockázatra utaló jel régiós összevetésben, az adósságfék szabályok pedig gondoskodnak a túlzott koncentráltság felépülésének elkerüléséről. Másrészt viszont problémát jelenthetnek azok a finanszírozási korlátok, amelyek egyes társadalmi csoportok pénzügyi rendszerből való kiszorulását okozzák. Nemzetközi adatok alapján a teljes lakosság tekintetében lemaradás érzékelhető a bankszámlával rendelkezők arányában, de egyes sérülékenyebb csoportokban még nagyobb mértékű hátrány mutatkozik. Az elektronikus csatornák előtérbe helyezése és a készpénzmentesítés egyrészt segíthetik a pénzügyi bevonódást. Másrészt a fiókhálózatok racionalizálása és készpénz-mentesítése, valamint a digitális megoldásokkal történő bankolás előtérbe helyezése csak az egyes régiók és társadalmi csoportok bankolási és fizetési preferenciáit, attitűdjét számba véve vezethet célra.

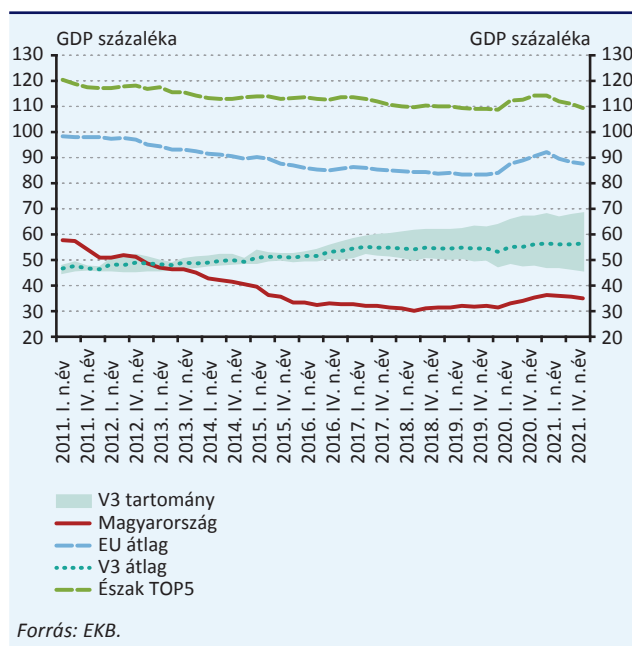
A bankrendszer gazdaságot támogató szerepének hosszú távú fenntartása érdekében elengedhetetlen az erős tőkeképző és -vonzó képesség, illetve, hogy ne épüljenek fel rendszerszintű stabilitási kockázatok. Bár a hazai hitelintézetek sajáttőke-arányos adózott eredménye (RoE) a járványhelyzet időszakában erőteljesen csökkent, folyamatosan közelítve az európai és régiós átlagot, a 2021. évi 13,7 százalékos RoE értéke ismét a legmagasabb volt az uniós országok között. Ugyanakkor az uniós viszonylatban kimagasló eszközarányos működési költségek korlátot képeznek a jövedelmezőség és a banki termékek árazásának szempontjából. Közép- és hosszútávon a szektor hatékonysága leginkább a továbbra is fragmentáltnak mondható piac konszolidációjával, a pénzügyi penetráció mélyítésével és a működési folyamatok digitalizációjával javítható.

Az egyre jelentősebben digitalizálódó pénzügyi folyamatokban a banki digitalizáció általános fejlesztése már egyre kevésbé eredményez önmagában versenyelőnyt. Azonban ennek elmaradása hátrányosan hathat az intézmények egyéni és a teljes szektor versenyképességének megőrzésére egyaránt. A gyorsan változó fogyasztói igények személyre szabott kielégítéséhez, valamint a feltörekvő innovatív szereplőkkel szembeni versenyképesség megőrzéséhez alapvető fontosságúvá vált a folyamatos, proaktív szemléletű és a magas szintű felhasználói élményre építő banki digitalizáció.

Az utóbbi években az volt a jellemző, hogy a fogyasztói igényekhez alkalmazkodva a pénzügyi rendszer működésében egyre inkább előtérbe helyeződött az innovatív technológiai megoldások és a digitális tér, illetve csatornák kihasználása. Ezzel párhuzamosan versenyképességi szempontból egyre fontosabbá vált – és válik a jövőben is – nemcsak a szolgáltatás elérés online térbe helyezése, hanem az intézmények teljes működésén átívelő digitális transzformáció megvalósítása, hogy biztosítani tudják ügyfeleik számára szolgáltatásaik end-to-end digitális elérhetőségét, illetve a változó igények lehető leggyorsabb lekövetését. A pandémia következtében a sokszor ideiglenesnek, vagy kiegészítő opciónak szánt digitális megoldások sok esetben alapszolgáltatássá, elsődleges megoldássá váltak az elmúlt időszakban. Az ügyfélkiszolgálásban és a belső intézményi működésben szükséges, az üzletmenet-folytonosságot érdemben támogató digitális átállás szektorszinten megkezdődött.

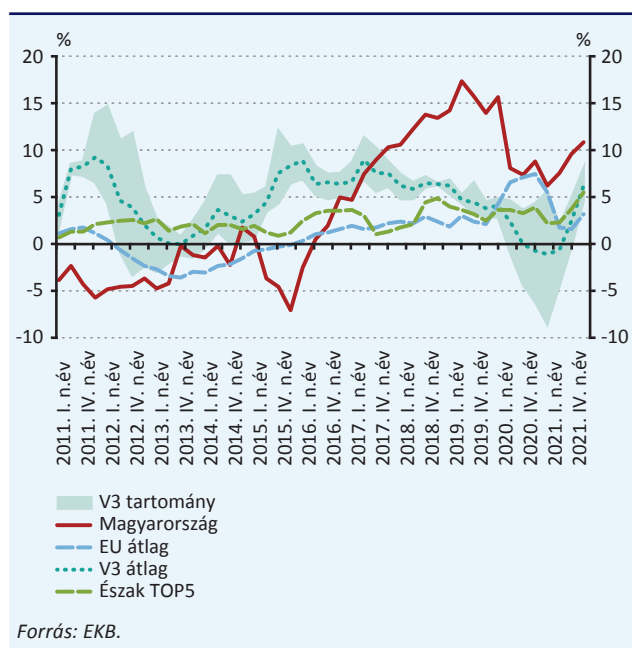
A meglévő pénzügyi intézmények digitális transzformációjával egyidejűleg a fejlett FinTech ökoszisztéma és az ezt támogató intézményi-jogszabályi környezet megléte, illetve fejlesztése is kiemelt fontosságú. Egy régiós innovációs központ kiépítése nagymértékben támogathatja egy ország vagy régió versenyképességét. A FinTech megoldások jellemzően olyan fejlesztéseket tartalmaznak, amelyek nemcsak költséghatékony működést biztosítanak mind a tradicionális, mind az újonnan alapuló intézményeknek, hanem hozzájárulhatnak az ügyféligenyek jobb, gyorsabb, személyre szabottabb, kedvező árú kiszolgálásához, a pénzügyi tranzakciók pénzköltéssel járó, a mindennapi élet számos területét lefedő ügyfélutakba történő, mélyebb integrációjához. A nemzetközi trendeket figyelembe véve fontos, hogy a magyar szabályozás aktívan támogassa a FinTech alapú megoldások alkalmazásának elterjedését, ugyanakkor fogyasztóvédelmi, pénzügyi stabilitási és versenysemlegességi aspektusokat szem előtt tartva hozzon létre vagy javasoljon változtatásokat a jogszabályi keretekben.

4.1.1. A magánszektor hitelállományának alakulása a GDP százalékában

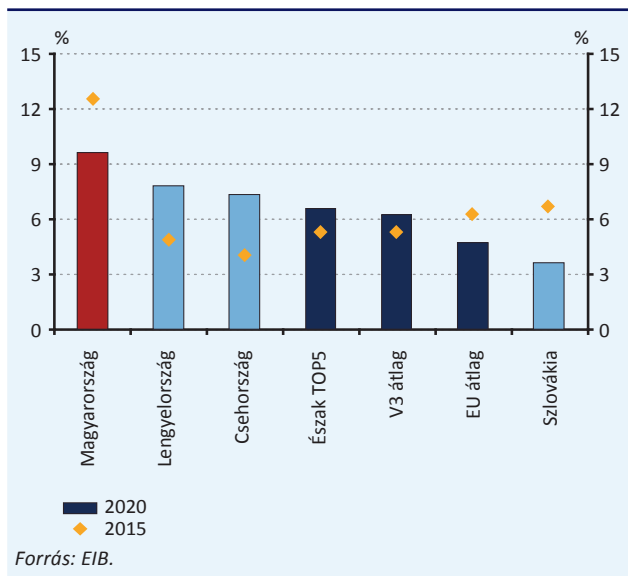
A fenntartható gazdasági konvergencia biztosításához elengedhetetlen a gazdasági szereplők ciklusokon átívelő, hatékony finanszírozása. Bár az elmúlt évek dinamikus hitelbővülése megtörte a GDP-arányos hitelállomány csökkenését, a magyarországi hitelpenetráció 2019. év végéig nem emelkedett érdemben a historikusan alacsony 30 százalékos szint fölé. A 2020-ban bevezetett és a 2021. évre is áthúzódó jegybanki és állami hitelprogramok, valamint a fizetési moratórium következtében tovább bővült a magán-szektor hitelállománya, ezért annak GDP-arányos szintje 2021-ben már 35 százalék körül alakult. Ez az érték azonban továbbra is jelentősen elmarad, mind a régió, mind pedig az európai országok átlagától, ami érdemi tartalékot jelent a hitelezés további prudens bővülése szempontjából.

4.1.2. A vállalati hiteldinamikák alakulása

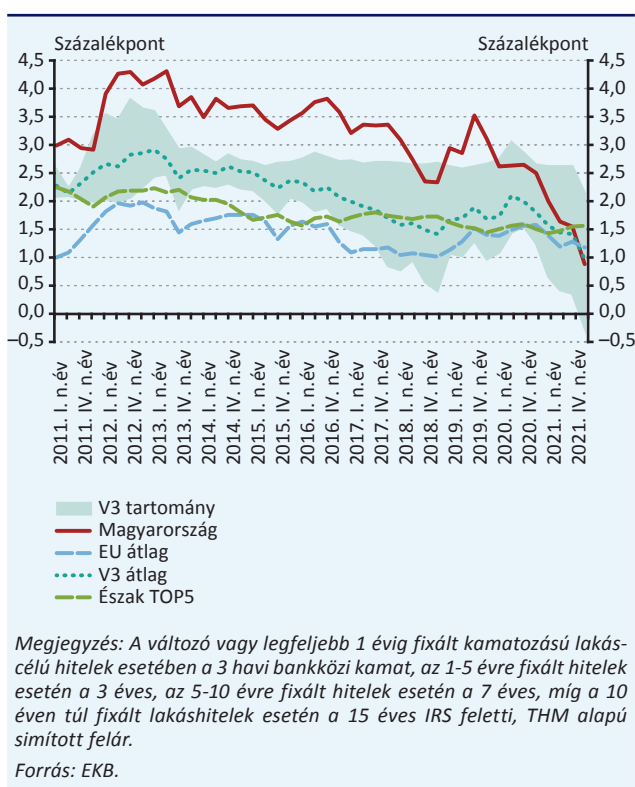
A magánszektor hitelállományán belül kiemelten fontos szerepet tölt be a vállalati szektor hiteldinamikája, hiszen a banki hitelezési tevékenység a magas beruházási rátához szükséges vállalati forrásszerzésben kulcsfontosságú. Magyarországon a koronavírus-járvány megjelenése ellenére végig magas maradt a vállalati hitelállomány bővülése, 2021-ben 9, 2022-ben 11 százalékos éves dinamikát elérve. A nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő és széles bázisú növekedési ütemhez a gazdaság újraindítása miatti gyors GDP növekedés és az állami hitel- és garanciaprogramok is nagymértékben hozzájárultak. A hitelezés ugyanakkor nem tekinthető túlfűtöttnek, a 2008-as pénzügyi válság utáni évek hitelkontrakciója következtében a vállalati eladósodottság jelentős leépülést ment keresztül, a hitelbővülés a pénzügyi mélyülést és a konvergenciát támogatja.

4.1.3. Finanszírozási korlátokba ütköző vállalkozások aránya

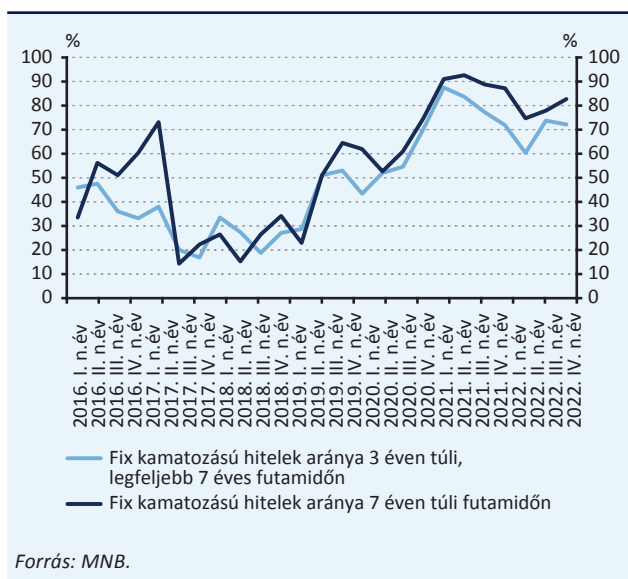
Az EIB beruházási felmérése alapján a 2020-as pénzügyi évben az Európai Unióban működő vállalkozások kevesebb mint 5 százaléka, míg a magyarországi vállalatok közel 10 százaléka szembesült finanszírozási korláttal. A 2019-es évhez viszonyítva mintegy 4 százalékponttal kevesebb hazai cég szembesült finanszírozási korláttal. Az egy év alatt bekövetkező kedvező változás a kisvállalkozásokat, valamint a nagyvállalkozásokat érintette. A mikro- és középvállalkozások esetében a finanszírozási korlátba ütköző vállalkozások arányának kis mértékű emelkedése volt megfigyelhető. A felmérésben szereplő cégek a fedezeti elvárásokkal szemben voltak leginkább elégedetlenek, így továbbra is fontosnak tartjuk az intézményi garanciarendszer hatékonyságának javítását.

4.1.4. A THM alapú felár a hazai pénznyomában nyújtott lakáscélú hiteleknel

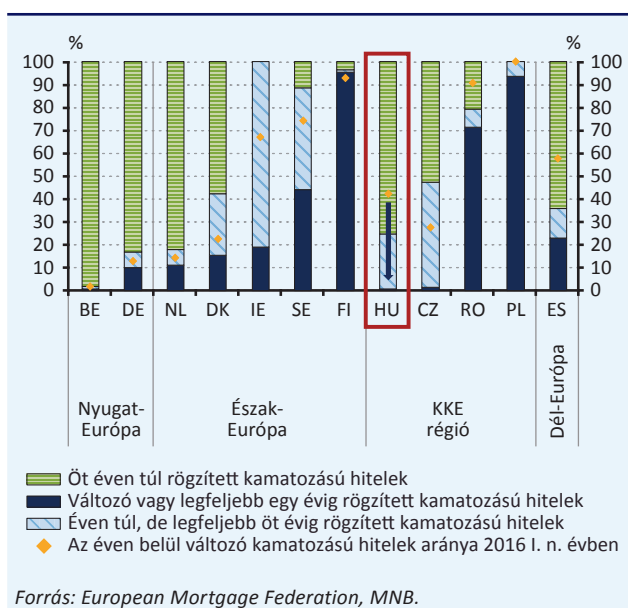
A hazai lakáshitelek felára 2021 végére historikus mélypontra süllyedt, ezzel mind az Eurozóna, mind a többi visegrádi ország átlagát alulmúlta. A csökkenésben szerepet játszott, hogy a kamatemelések következtében megnövekvő banki forrásköltségeket a magyar bankszektorban csak késleltetve árazzák át a hitelkamatokba. Emellett a támogatott és a jegybank által refinanszírozott hitelek növekvő részaránya miatt a lakáshitelek átlagos ügyleti kamataiban összességében csak mérsékelt emelkedés volt tapasztalható 2021-ben. 2021 decemberében a hazai lakáshitelek átlagos kamatfelára 0,9 százalékpontot tett ki, ami 160 bázisponttal alacsonyabb a megelőző év azonos időszakához viszonyítva. Ezzel szemben az Eurozóna átlaga 1,2 százalékpont, a V3 országok átlaga pedig 1 százalékpont volt, egyedül a cseh felárak voltak alacsonyabbak a magyar értéknél. Ugyanakkor a hozamkörnyezet megváltozása megközelítőleg 3-4 hónapos késéssel begyűrűzik az aggregált lakáshitel kamatokba, így a felárak 2022-ben már emelkednek.

4.1.5. Fix kamatozású kkv hitelek aránya az új hitelek között

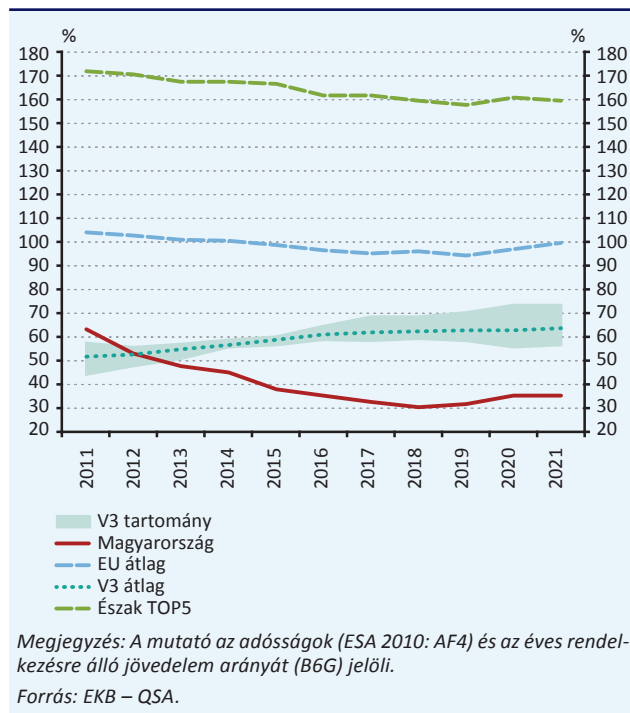
Pénzügyi stabilitási szempontból fontos a kamatkockázatok csökkentése, a fix kamatozású hitelek arányának térnyerése, így stabil és kiszámítható finanszírozás biztosítása a vállalkozások részére, különösen a kkv szegmensben. A rögzített kamatozású hitelek részaránya 2019-től kezdődően – az NHP fix konstrukció hatására – ismét visszatért a kívánt, 50 százalék fölé a szintre. A koronavírus-járvány negatív gazdasági hatásainak tompítása, a hitelpiaci zavarok elkerülése érdekében az MNB által 2020 áprilisában elindított NHP Hajrá konstrukció eredményeként a rögzített kamatozású hitelek részaránya tovább növekedett. Az NHP Hajrá konstrukció lezárását követően az állami, válságkezelő hitelprogramok tovább biztosították a rögzített kamatozású ügyletek magas arányát az új kibocsátásokon keresztül.

4.1.6. Az új lakáscélú hitelek kamatperiódus szerinti megoszlása (2020. IV. negyedév)

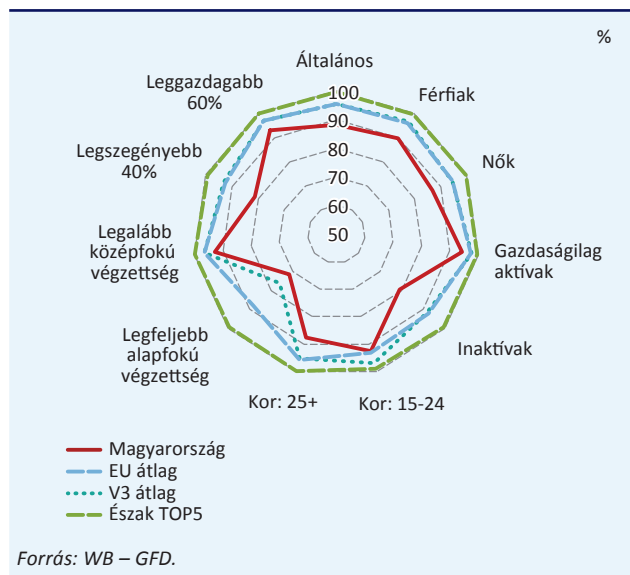
A lakosság prudens és egészséges szerkezetű eladósodása szempontjából kulcsfontosságú a törlesztőrészletek kiszámíthatósága. Míg 2016 elején a változó kamatozású hitelek aránya az új lakáshitel kibocsátáson belül még 42 százalékot tett ki, 2019 végére a Minősített Fogyasztóbarát Lakáshitelek (MFL) bevezetése és a jövedelemarányos törlesztőrészlet mutatóra (JTM) vonatkozó jogszabályi korlát kamatperiódus szerinti differenciálása együttesen gyakorlatilag kiszorította a piacról ezeket a magasabb kockázattal bíró hiteleket. Az új jelzáloghitelek szerkezetének hosszabb kamatperiódusok felé való elmozdulása nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő. A hosszabb kamatperiódusú hitelek új folyósításban látható térnyerése és mára kialakult teljes dominanciája a még fennálló változó kamatozású jelzáloghitel-állomány arányának fokozatos mérséklődését is segíti. 2021 végére a változó kamatozású lakossági jelzáloghitelek állományon belüli aránya 28 százalékra csökkent a 2016-ban megfigyelhető 70 százalékról. A változó kamatozású lakossági jelzáloghitel-állomány így a hitelek amortizációja és az új hitelek kedvező kamatfixálási szerkezete miatt folyamatosan csökkenő mértékű kockázatot hordoz, ami jelentősen mérsékelte az emelkedő kamatlábak potenciális negatív pénzügyi stabilitási hatásait. Hosszabb távon a hitelkiváltásokat segítheti a kapcsolódó díjtételek, főként az előtörlesztési és közjegyzői díjak jogszabályi úton való mérséklése és a kapcsolódó adminisztratív terhek csökkentése.

4.1.7. Háztartási jövedelemarányos adósságteher

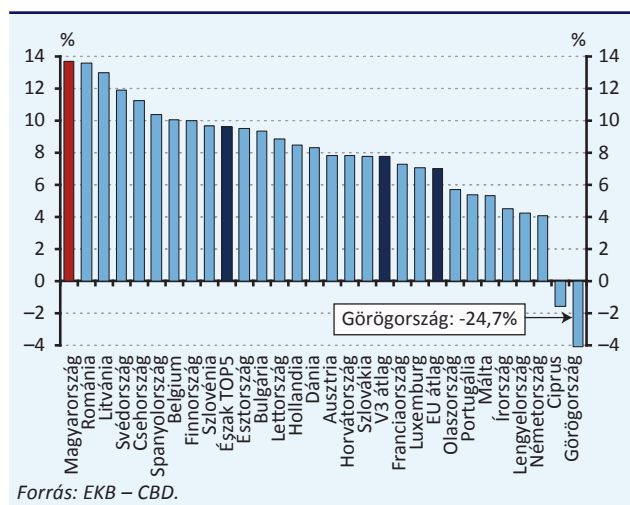
A hazai lakossági jövedelemarányos adósságteher az egyik legalacsonyabb az Európai Unióban, sőt érdemben elmarad a többi visegrádi ország mögött is. Miközben az Európai Unió egészét tekintve a háztartási szektor adósságterhe alig csökkent az elmúlt évtizedben, a hazai lakosság jövedelemarányos adósságterhe sokkal alacsonyabb szinten állt 2021 végén, mint 10 évvel korábban. Ez a kedvező jövedelmi folyamatoknak és az előző hitelciklusban felhalmozott adósságállomány elhúzódó leépülésének együttes következménye. A hatályos adósságfék szabályok szintén hatékonyan gátolják a túlzott eladósodást: a 2022 március végén fennálló lakossági hitelállomány több mint 80 százaléka (a jelzáloghitel 75 százaléka) már ezen szabályok mellett kötött szerződésekhez kapcsolódik.

4.1.8. Pénzügyi intézménynél számlával rendelkezők aránya (2021)

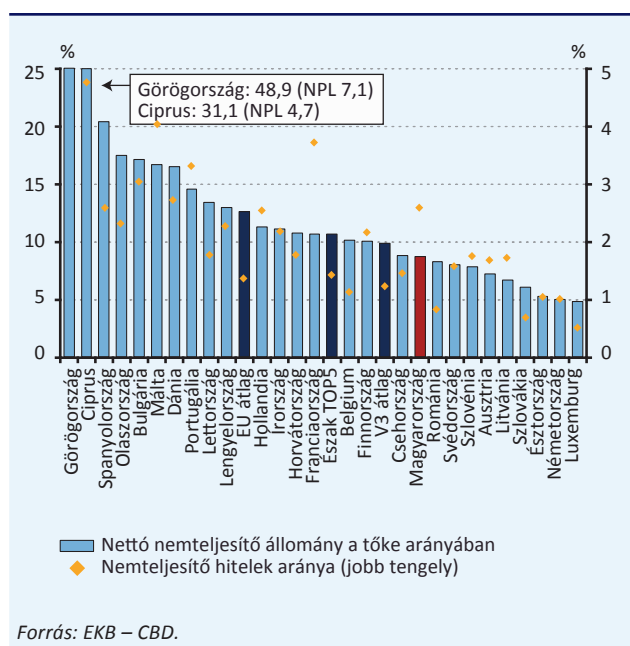
A pénzügyi mélyülés javítása érdekében szükség van a banki szolgáltatások általános hozzáférhetőségének biztosítására. Bár 2017 és 2021 között Magyarországon minden szegmensben számottevően nőtt a bankszámlával rendelkezők aránya, a visegrádi és uniós átlaghoz képest több társadalmi csoport esetében is lemaradás érzékelhető. Megfigyelhető, hogy Magyarországon a sérülékenyebb csoportok (inaktívak, alacsonyabb iskolai végzettségűek, az alsó két jövedelmi ötöd) arányaiban nagyobb hátrányt mutatnak a pénzügyi bevonódás terén. Bár a digitális csatornák könnyebbé tehetik egyes kiszorult ügyfelek bevonódását, a fiókhálózatok racionalizálása és készpénzmentesítése, valamint a digitális megoldásokkal történő bankolás előtérbe helyezése csak az egyes régiók és társadalmi csoportok bankolási és fizetési preferenciáit, attitűdjét számba véve vezethet célra. A bankfiókkal nem rendelkező régiókban a „mobil” bankfiók és multifunkciós ATM-ek nagyobb arányú alkalmazása lehet indokolt. Szintén kedvező lehet ingyenes számlacsomagok bevezetése a szociálisan hátrányosabb helyzetben lévők számára. Mindemellett emelni kell a lakosság pénzügyi tudatosságát, amelyre számos – MNB által is ösztönzött – program, illetve a megújított Nemzeti Alaptanterv is reflektál.

4.1.9. Sajáttőke-arányos jövedelmezőség (2021)

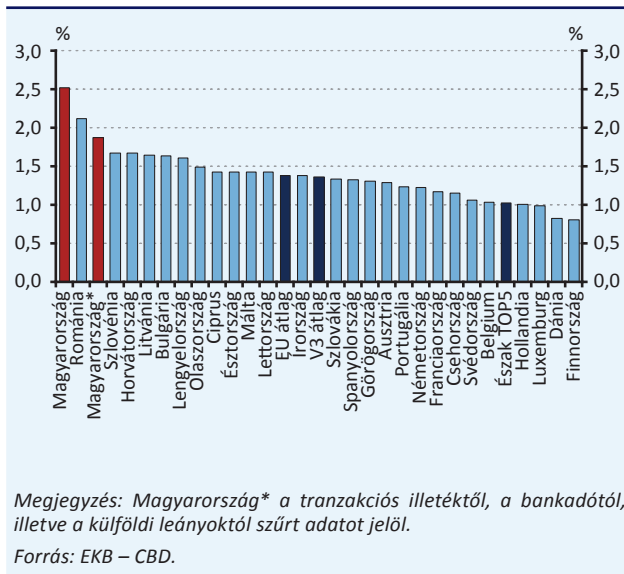
A hitelintézeti szektor erős tőkehelyzetének fenntartásához és hatékonyságnövelő fejlesztések megvalósulásához egyaránt fontos a kielégítő jövedelmezőség. Míg az EU egyes bankrendszerei többéves viszonylatban alacsony saját-tőke-arányos megtérüléssel küzdenek, addig a hazai szektor 2016-tól 2019-ig – részben a korábban megképzett értékvesztések visszairásának köszönhetően – kiemelkedő jövedelmezőségével rendre dobogós helyen szerepelt az uniós rangsorban. Bár a hazai hitelintézetek konszolidált szintű 12 havi gördülő saját-tőke-arányos adózott eredménye (RoE) a járványhelyzet időszakában erőteljesen csökkent, folyamatosan közelítve az európai és régiós átlagot, a 2021. évi 13,7 százalékos RoE értéke azonban ismét a legmagasabb volt az uniós országok között.

4.1.10. Nettó nemteljesítő hitelállomány a tőke arányában (2021)

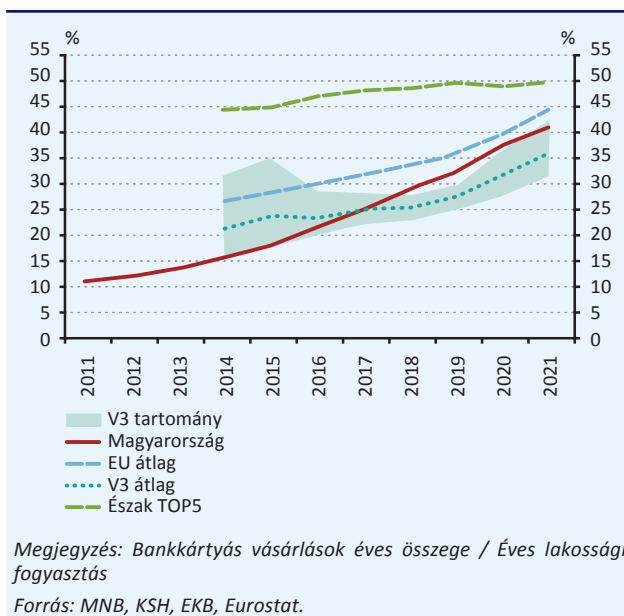
Bár a hazai nemteljesítő hitelek aránya az általános fizetési moratórium 2021. októberi kivezetése után elmozdult historikus mélypontjáról, a magánszektor nemteljesítő banki hiteleinek aránya európai össze-hasonlításban továbbra is kedvezőnek tekinthető. A vállalati szektorban a nagyvállalati, valamint a kis- és mikrovállalati hitelek NPL-rátája is megemelkedett 2021-ben. A háztartási hitelek esetében különösen a személyi kölcsönöket és a szabad felhasználású jelzáloghiteleket érintette a portfólióminőség romlása. Az európai példák azt mutatják, hogy a fizetési moratórium kivezetése nem okozta a portfólióminőség nagymértékű romlását a koronavírus-járvány gazdasági hatásainak enyhülésével. A geopolitikai feszültségek, az Oroszország elleni gazdasági szankciók és az inflációs környezet tovagyrúzó hatásai azonban érdemi bizonytalanságot jelentenek a fizetőképesség fennmaradását illetően. Ugyanakkor a bankrendszer konszolidált tőkemegfelelési mutatója 2021-ben 18,6 százalékra emelkedett, ami az említett kockázatokat figyelembe véve is megfelelő tartalékokat jelent.

4.1.11. Működési költségek az eszközök arányában (2021)

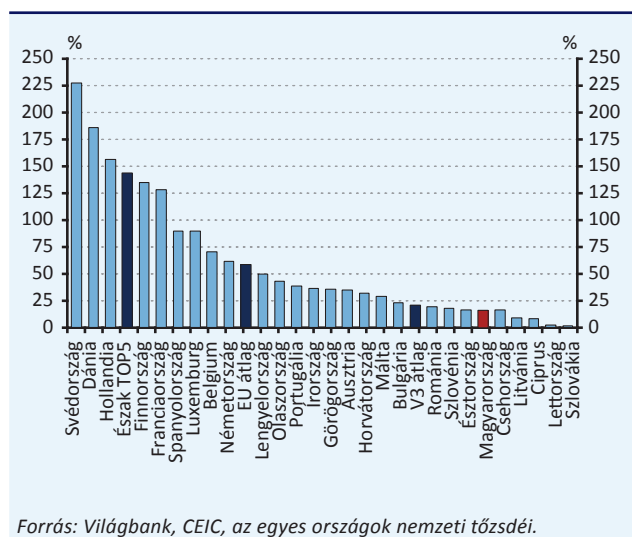
A hazai hitelintézeti szektor esetében megfigyelhető, uniós viszonylatban kimagasló eszközarányos működési költségek korlátot képeznek a jövedelmezőség és a banki termékek árazásának szempontjából. A lemaradás valamennyi altételben – személyi jellegű ráfordításokban, adminisztrációs költségekben, értékcsökkenésben – azonosítható, és a bankadót és a tranzakciós illetéket kiszűrve is jelentős. A hazai bankrendszer eszközarányos működési költségei 2021 végére történelmi mélypontra süllyedtek, amihez a szövetkezeti integráció jelentette konszolidáció mellett a 2020 közepétől bevezetett jegybanki likviditáskezelő és hitelösztönző programok mérlegbővítő hatása is nagyban hozzájárult. Ugyanakkor európai összevetésben a magyar bankrendszer relatív helyzete nem változott, mivel az európai bankrendszerek eszközarányos működési költségeiben a válságkezelő intézkedések hatására hasonló csökkenés következett be.

4.1.12. Vásárlások elektronikus fizetésének aránya

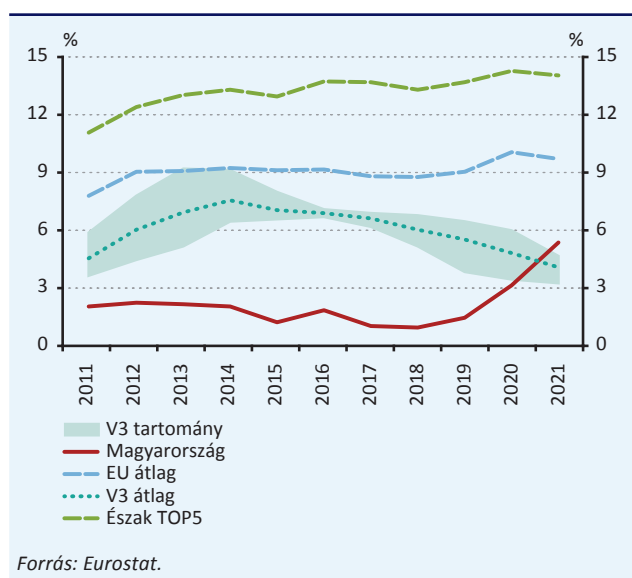
Az elektronikus fizetések arányának növekedése a szürkegazdaság visszaszorulásán és ezáltal az adóelkerülés csökkenésén keresztül is pozitív kapcsolatban áll a gazdasági növekedéssel és hozzájárul a nemzetgazdaságok versenyképességének javulásához is. Magyarországon – az elektronikus pénzforgalmi infrastruktúra fejlődésének, és ezen belül is az érintőkártyás technológia gyors elterjedésének köszönhetően – az elmúlt években folyamatosan nőtt ez az arány. Ehhez nagymértékben hozzájárult – a koronavírus-járvány kitörése nyomán – a fizetési szokások megváltozása, főként az érintkezésmentes alternatívát biztosító megoldások és az online vásárlások előtérbe helyeződése kapcsán. Jelentős változást hozott a Kereskedelmi törvény azon előírása is, miszerint 2021. január 1-jét követően valamennyi online pénztárgép használatára kötelezett adózónak biztosítani kell az elektronikus fizetés lehetőségét. A számlakibocsátók is egyre nagyobb mértékben kínálnak valamilyen elektronikus – elsősorban kártyaelfogadásra épített – fizetési módot. A fogyasztók is egyre nyitottabbak az innovatív megoldások felé, így egyre gyorsabban terjed a kártya alapú mobiltárcás alkalmazások használata. Mindezek hatására 2021-ben a vásárlások elektronikus fizetésének aránya hazánkban – több, mint 3 százalékpontos javulást követően – megközelítette a 41 százalékos szintet, és közel esik az Európai Unió 44 százalékos átlagához is.

4.1.13. Részvénytőzsi kapitalizáció a GDP arányában (2021)

Magyarországon a GDP arányos tőzsdei kapitalizáció nemzetközi összehasonlításban alacsony, 16,5 százalék. A régiós mezőnyben ezzel jelenleg Lengyelország mögött áll hazánk, bár Csehországot és Szlovákiát megelőzi. A nyugat-európai és a skandináv országok esetében a piaci kapitalizáció több esetben meghaladja a 100 százalékot is. A diverzifikált pénzügyi rendszer a versenyképes gazdaság és a fenntartható növekedés alapjául szolgál. Ezzel szemben Magyarországon a finanszírozás szinte kizárólag banki csatornán keresztül zajlik. Ez a függőség pedig jelentős sérülékenységet jelent a gazdaság számára, ugyanis a kialakuló hitelválságok során nagyon megnehezíti a forráshoz jutást a cégek számára. A 30 százalékos kapitalizációs arány elérése becslések szerint 0,2-0,3 százalékponttal növelheti a gazdaság potenciális kibocsátási szintjét.

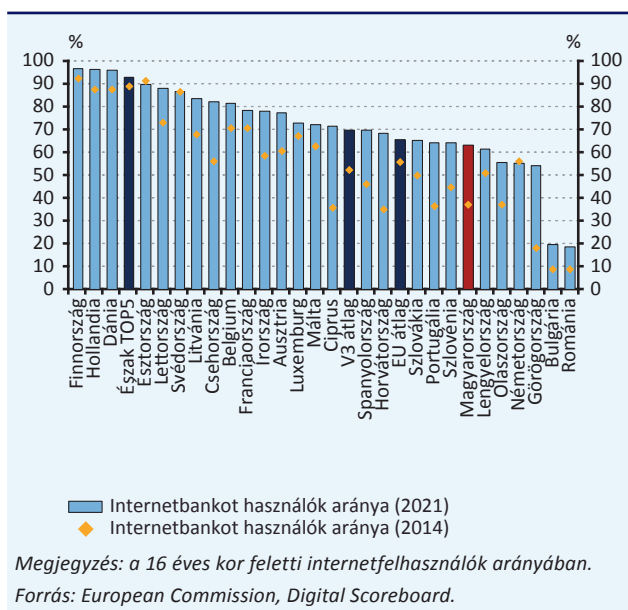
4.1.14. A vállalatikötvény-piac GDP-arányos állománya a régióban

Az MNB 2019 júliusában indította el vállalatikötvény-vásárlási programját, a Növekedési Kötvényprogramot (NKP), azzal a céllal, hogy a hazai nem pénzügyi vállalatok kötvénypiacának likviditásnövelésén keresztül segítse a magyarországi társaságok forrás-szerkezetének diverzifikálódását, valamint a monetáris transzmissziós mechanizmus hatékonyságának növekedését. 2021 végéig az NKP keretében 71 kibocsátó 94 kötvénysorozatának (köztük 13 zöld vállalati kötvénynek) a forgalomba hozatalára került sor. Az értékpapírokon keresztül összesen 2480 milliárd forintot meghaladó volumenű forrásbevonást realizáltak a kibocsátók, a jegybanksi kötvényvásárlások névértéken vett értéke pedig több mint 1310 milliárd forintot tettek ki. Az NKP érdemi hozzájárulásának eredményeképpen a magyar vállalati kötvénypiac a térségbeli sereghajtói pozíciójából a visegrádi országok élére állt, ugyanis míg 2019 második negyedévének végén a piac GDP arányos állománya csupán 1 százalék körül alakult, addig 2021 végére már elérte az 5,4 százalékot, nominálisan pedig mintegy hétszeresére nőtt.

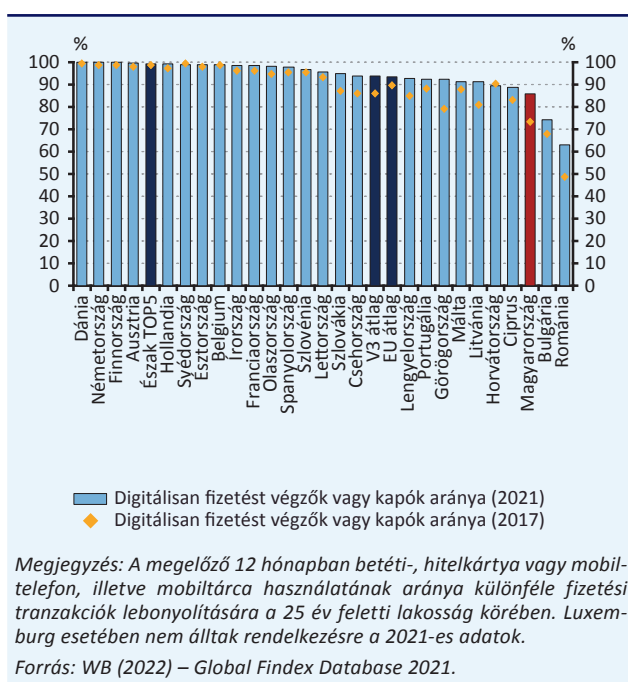
BANKI DIGITALIZÁCIÓ

4.1.15. Az internetbankolást használók aránya

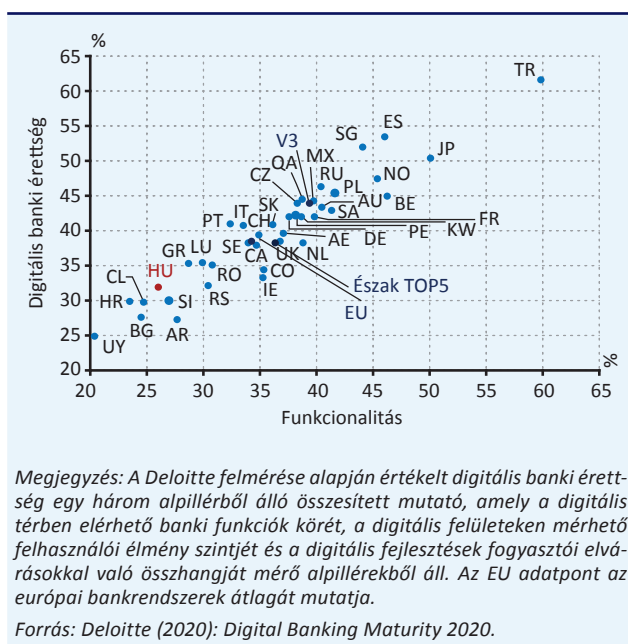
A 2010-es évtizedben Európa szerte folyamatos és fokozatos fejlődés ment végbe az online banki szolgáltatások terén. Ugyanakkor az internetbanki adaptáció fejlődése a 2020-as években új lendületet vett, elsősorban a pandémia kirobbanása következtében. Magyarországon 2019-ről 2020-ra az internetbanki felhasználók aránya közel 4 százalékponttal, 2020-ról 2021-re pedig újabb 5 százalékpontot meghaladó mértékben növekedett. Ezzel bár az EU átlag szintjétől már csak 2 százalékponttal marad el hazánk, a V3-országoktól való lemaradás mértéke viszont még 6 százalékpont felett maradt. Ezen adatok azt mutatják, hogy a járványhelyzet és az azt követő „új norma” együttesen már érdemi növekedést eredményezett Magyarországon is az online bankolást igénybe vevő ügyfelek tekintetében, azonban még így is jelentős fejlődési potenciálra van lehetőség a jövőben ezen a téren.

4.1.16. Digitális fizetési módok használata

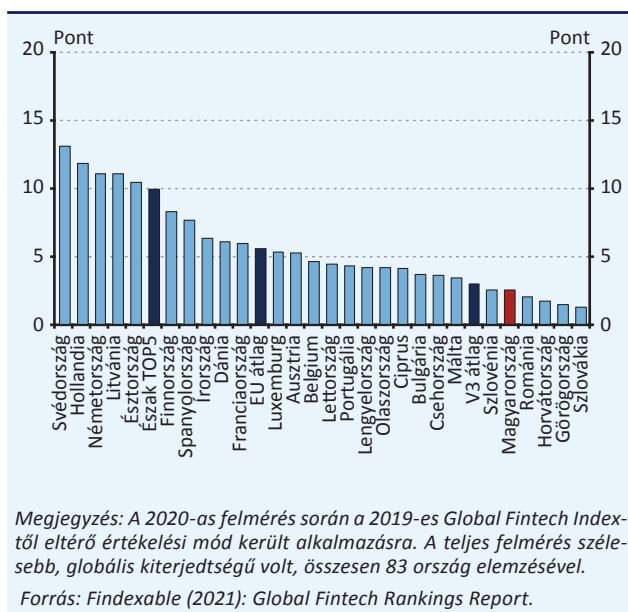
Az EU-s országok több mint négyötödében a lakosság legalább 90 százaléka használ valamilyen digitális megoldást a fizetési tranzakciók lebonyolítására. Magyarországon ezzel szemben a koronavírus-járványt megelőzően a lakosság csak 73 százaléka vett igénybe digitális eszközöket, amivel nemcsak az európai átlag, hanem a V3 országok átlaga alatt is teljesített. Bár négy év alatt Magyarországon a digitális fizetési módok elterjedtsége több mint 12 százalékkal emelkedett, a növekedési ütem tekintetében is van tér a fejlődésre. Mindemellett kiemelendő, hogy míg korábban a legtöbb országban a fiatal felnőttek (15-24 éves korosztály) körében jellemzően alacsonyabb volt a digitális fizetés elterjedtsége, ez 2021-re sok helyen megfordult, köztük Magyarországon is. A digitális fizetési módok nagyobb mértékű használatát támogatathatná a banki csomagárazás széleskörű alkalmazása, illetve az azonnali fizetési ökoszisztéma harmadik fázisának elkészülte is tovább ösztönözheti a jövőben a digitális fizetések terjedését.

4.1.17. A digitális csatornák funkcionalitása és a digitális banki érettség egyes országok bankrendszereiben (2020)

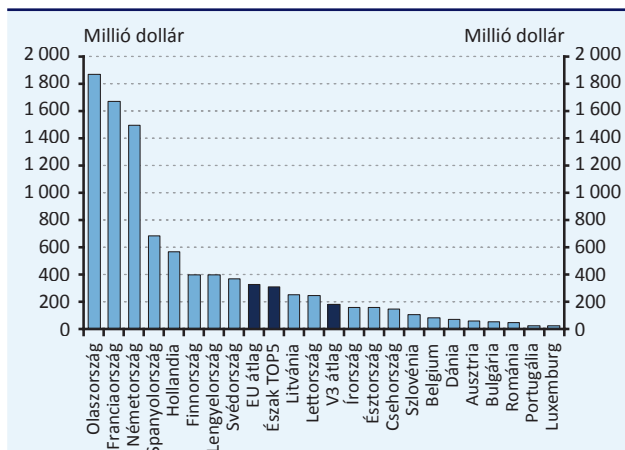
A hazai bankok digitális érettsége a 2020-as publikációk alapján elmarad nemcsak az európai, hanem a régiós bankrendszerektől is. A digitális csatornákon (internet- és mobilbank) keresztül hazánkban a teljes banki funkciók – ideértve a termékekhez kapcsolódó információgyűjtést, a számlanyitást, a tranzaktálási, illetve új szolgáltatások igénybevételi lehetőségét és a számlazárását – 26 százaléka volt elérhető 2020-ban. Amellett, hogy abszolút értékben is alacsonynak mondható hazánk pontszáma, európai összevetésben is számottevő a lemaradás: a vizsgált felmérésben szereplő európai bankoknál átlagosan a funkciók 35 százaléka érhető el digitálisan, miközben Lengyelországban és Csehországban ez az arány 41, illetve 38 százalék volt. A funkcionalitás mellett a digitális felületeken megvalósuló ügyfélélmény, illetve az elérhető szolgáltatások fogyasztói elvárásokkal való összhangja is fejlesztendőnek bizonyult, hiszen a vizsgált dimenziókból összesített digitális banki érettség Magyarországon 31 százalékos értéket mutatott. Ezzel szemben az európai átlag 38 százalék, míg a régiós országok átlaga 43 százalék volt. Bár a digitális érettség szintjében a COVID-19 érdemi fejlődést generált az elmúlt 2 évben, az ezt számszerűsítő értékek a publikáció időpontjában még nem állnak rendelkezésre. Az MNB saját mérései alapján a hazai bankok ezen időszak alatt kiemelt figyelmet fordítottak a termékkörök és az ügyfél-interakciók digitalizálásra, és a felhasználói élmény-alapú terméktervezés is általánossá vált. Mindemellett az európai és a régiós országokhoz képesti lemaradás valószínűsíthetően továbbra is fennáll.

4.1.18. Európai uniós országok értékelése a FinTech környezet alapján (2020)

Bár szabályozói oldalról erős elhatározás van a hazai pénzügyi szektor innovatív fejlesztése mellett, a FinTech ökoszisztéma kiépülésének támogatásában még továbbra is jelentős tér van a fejlődésre. A Findexable 2020-as felmérése azt mutatja, hogy a FinTech megoldásokat alkalmazó cégek aktivitása és sikeressége, valamint az üzleti környezet hatékonysága és fejlettsége Magyarországon jelenleg elmarad az EU-s átlagtól, valamint régiós viszonylatban Lengyelország és Csehország is megelőzi Magyarországot.

4.1.19. Az alternatív finanszírozási piacok mérete az egyes európai országokban (2020)

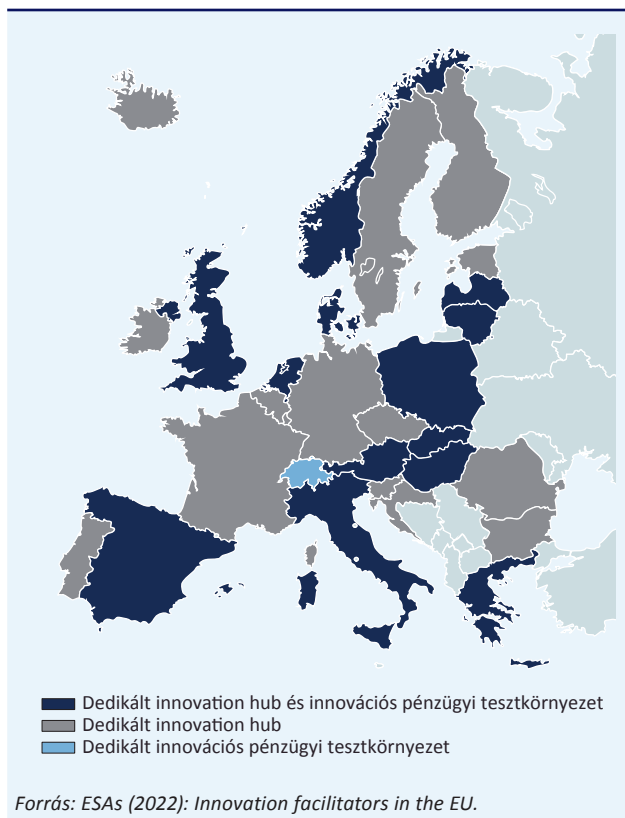

Megjegyzés: Az adatok 2020-ra vonatkoznak. Az ábrán nem jelenítettük meg Szlovákiát, Görögországot, Ciprust és Horvátországot, ahol 10 millió dollár alatti, illetve Magyarországot és Máltát, ahol 1 millió dollár alatti az alternatív finanszírozási piacok mérete.

Forrás: Cambridge Centre for Alternative Finance (2021): The 2nd Global Alternative Finance Market Benchmarking Report.

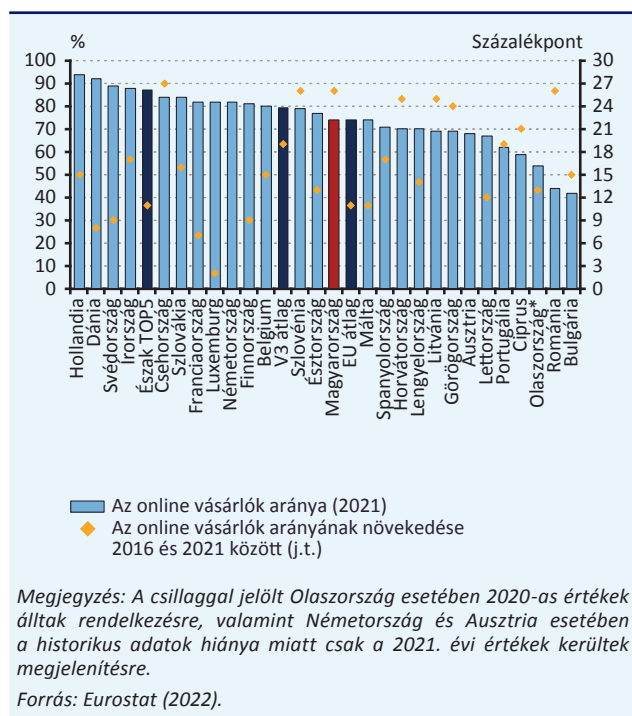
Európában egyre elterjedtebb a lakossági és a vállalati szektor tekintetében is az alternatív, online finanszírozási formák igénybevétele. Az elmúlt években jelentős mértékben emelkedett az ilyen finanszírozási formát kínáló platformok forgalma, amelynek következtében 2020-ra az európai uniós tranzakciók összesített értéke megközelítette a 10 milliárd dollárt. A kontinensen az e tekintetben élen járó országok Olaszország, Franciaország és Németország, míg a V3 országok közül Lengyelország számít előljárónak. Hazánkban továbbra sem jelentek meg számottevő mértékben az internetalapú alternatív finanszírozási formák, 2019-ről 2020-ra több mint 70 százalékos növekedés volt tapasztalható, de az összesített finanszírozási volumen így sem érte el az 1 millió dollárt. Megemlítendő, hogy a nem üzleti elven működő közösségi finanszírozási formákra már van hazai példa is (pl. adomány platformok), a jövőben az üzleti fókuszú közösségi finanszírozási megoldások mind hazai, mind uniós szinten dinamikusabban bővíthetnek. Ennek alapját – az európai szinten harmonizált szabályok szerinti működés és a magas szintű befektetővédelmi szabályok előírását – a 2021 november 10-én hatályba lépett európai közösségi finanszírozási üzleti szolgáltatókról szóló rendelet megerősítette.

4.1.20. Innovation hubok és innovációs pénzügyi tesztkörnyezetek (2022)

A FinTech jelenséget évről évre egyre magasabb prioritással kezelik az egyes hatóságok Európában, ezáltal folyamatosan növekszik az aktívan működő innovatív felügyeleti keretrendszerek száma. Az innovátorok jogszabályi környezetben való eligazodását segítő Innovation Hub-ok már széles körben elterjedtek, az elmúlt egy évben érdemi fejlődést történt Európa szerte. Előremutató, hogy a korábban alapvetően csak Innovation Hub-okra fókuszáló környezetet az innovatív megoldások valós piaci körülmények közötti tesztelésére lehetőséget biztosító Regulatory Sandbox-ok növekvő penetrációja kezdi kiegészíteni – ugyanakkor nagyfokú, általános elterjedésükre még jelentős tér mutatkozik. Magyarország azon országok egyike Európában, ahol mindkét innovatív platform jelen van: az Innovation Hub és az Innovációs Pénzügyi Tesztkörnyezetet (IPT, a hazai regulatory sandbox) is már aktívan működnek 2018 óta. Ezen keretrendszerek megléte egyszerre tudja támogatni a pénzügyi rendszerek innovatív, ugyanakkor biztonságos fejlődését, ezért működtetésük egyre fontosabbá válik, ami-re a pandémia és az azt követő „új normál” is rámutatott.

4.1.21. Az online vásárlók aránya 2021-ben és növekedése 2016 és 2021 között

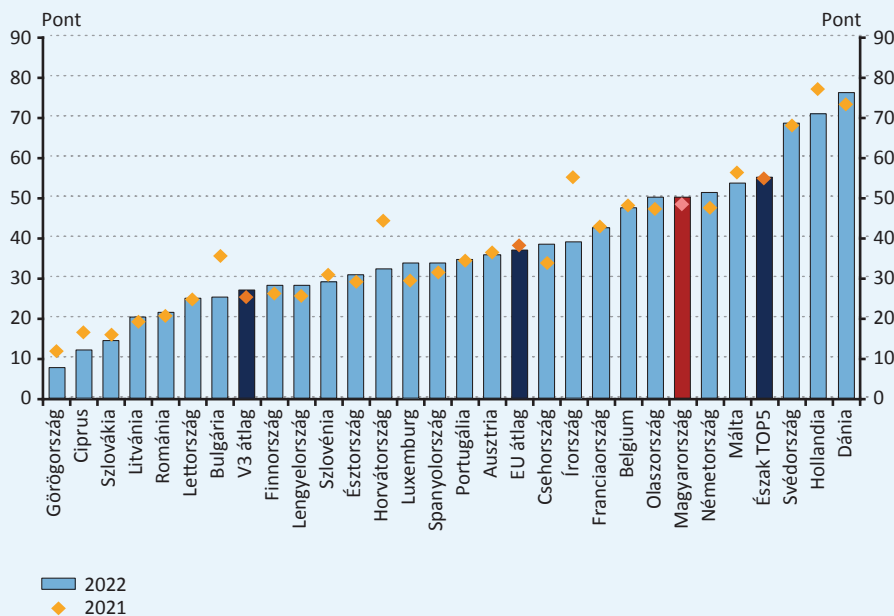
2016 és 2021 között az egész Európai Unióban Magyarországon nőtt az egyik legnagyobb mértékben az online vásárlók aránya. A növekedés mellett az elért szint is kiemelendő, ez ugyanis fontos bázist jelent a digitális csatornák még szélesebb igénybevételéhez és a digitális pénzügyi megoldások dinamikus fejlődéséhez. A 2021-es adatok szerint a magyarországi internetezők közel háromnegyede vásárolt már online módon, ami megfelel az EU átlagnak és meghaladja a lengyel vagy a litván szintet.

4.2. HÁZTARTÁSI MEGTAKARÍTÁSOK AKTIVIZÁLÁSA

A 2008-as pénzügyi világválság rámutatott arra, hogy a külső forrásokra épülő finanszírozás számos kockázattal jár, így a belföldi finanszírozás erősítésének kiemelt jelentősége van, amely egyúttal az egyensúlyi felzárkózás egyik feltétele. A külső forrásokból és hitelből finanszírozott növekedés rendkívül sérülékennyé tehet egy gazdaságot. Ezzel összhangban a nemzetközi példák és a gazdaságtörténi tapasztalatok azt mutatják, hogy azok a felzárkózási modellek bizonyultak sikeresnek, amelyekben olyan, hosszú távú növekedést támogató beruházások valósultak meg, amelyek döntően belső – főként lakossági – megtakarításokra támaszkodtak. A koronavírus járvány következtében megugró költségvetési hiány és államadósság, illetve újabban az orosz-ukrán háború árnyékában bizonytalanabbá váló külső környezet mellett különösen fontos a háztartások magas megtakarítása, valamint az államadósság belső forrásokból történő finanszírozása. Magyarország a Háztartási megtakarítások aktivizálása területen 50,3 ponttal a 6. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2022-ben. 2021-hez képest 2,0 ponttal nőtt hazánk teljesítménye, amelynek szintje meghaladja a V3 (27,0 pont) és EU (37,1 pont) átlagot, azonban alacsonyabb az Észak TOP5 (55,1 pont) átlagnál.

4.2. ábra

A Háztartási megtakarítások aktivizálása területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

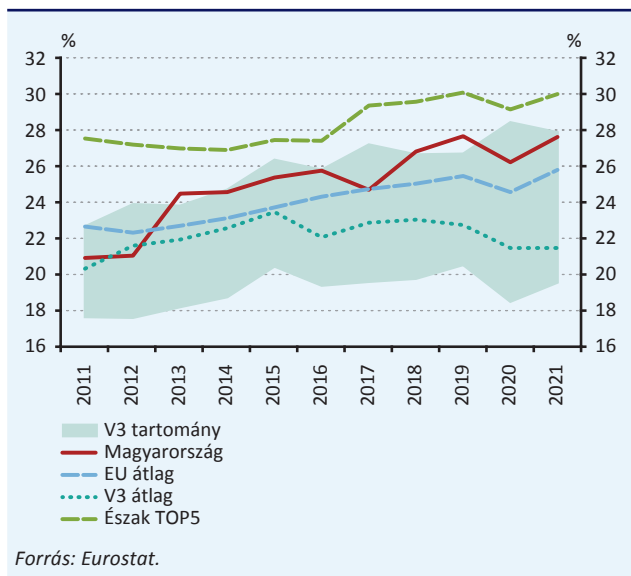
Forrás: MNB.

A makropénzügyi egyensúly megőrzéséhez és a felzárkózás folytatásához elengedhetetlen a háztartási megtakarítások magas szinten maradása, amelyben kulcsszerepe van a lakossági állampapír finanszírozásnak. Magyarország a pénzügyi válság előtt a külső forrásokból finanszírozott növekedést követően finanszírozási nehézségekkel küzdött. Az alkalmazkodás utáni gazdasági növekedés többletet mutató folyó fizetési mérleg egyenleg és csökkenő külső adósságráták mellett valósult meg: a vállalati beruházásokat ugyanis elsősorban a magas belső, háztartási megtakarítások finanszírozták. Az orosz-ukrán háború okozta bizonytalanság, illetve a megváltozott inflációs környezet újabb nyomást helyez a lakossági megtakarítások szintjére, miközben egy természetes átrendeződés is kezdődött a lakossági állampapír piacon, melynek során a lakosság érdeklődése az inflációkövető konstrukciók felé fordult.

A lakossági állampapírok változatos termékpalettája a háztartásokat megtakarításaik növelésére ösztönzi, ami a folyó fizetési mérleg stabilizálásával és a befektetési célú ingatlanvásárlás árfelhajtó hatásának mérséklésével támogatja a fenntartható gazdasági növekedést és a pénzügyi, illetve makrogazdasági stabilitást. A jelenlegi állampapír kínálati struktúra képes gyors bérdinamika mellett képződő addicionális jövedelmeket az állampapír-piacra terelni, ezáltal támogatja a háztartások magas megtakarítási rátájának fennmaradását. Ennek két szempontból van kiemelt jelentősége: egyrészt – a nemzetközi példák alapján – ezen megtakarítások hozzájárulhatnak a versenyképesség javulását célzó beruházások finanszírozásához; másrészt a lakosság pénzügyi megtakarításainak meghatározó szerepe van a folyó fizetési

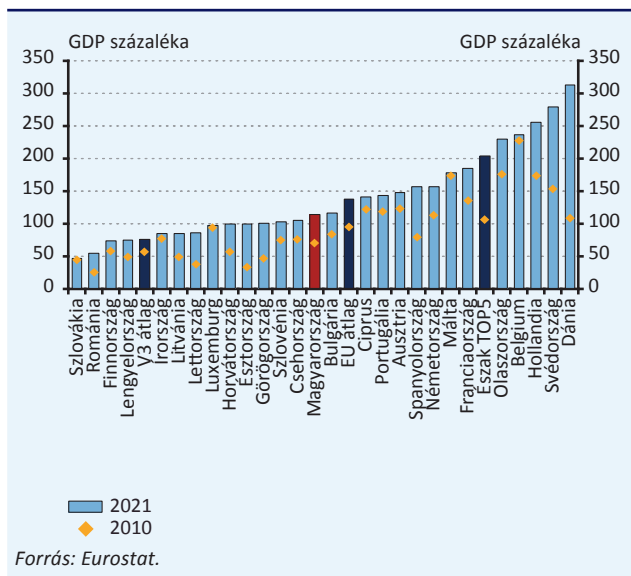
mérleg egyensúlyának biztosításában, mérsékli a külső adósságot, javítja az egyensúlyi pozíciót. Ezek mind fontos szerepet játszanak a hitelminősítői döntésekben is, mivel ezek eredményeként csökken az ország külső kitettsége és erősödik az önfinanszírozás, amely a kedvezőbb befektetői megítélésen és a kockázati prémium mérséklésén keresztül javítja az ország finanszírozási kondícióit – különösen a járvány, majd a háború miatti bizonytalanabb időszakban.

4.2.22. GDP-arányos bruttó megtakarítás

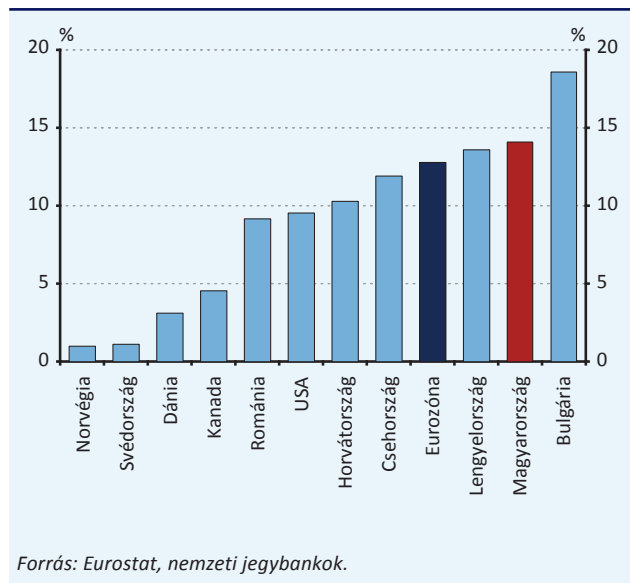
A magyar gazdaság rendelkezésére álló belső források összege jelentősen növekedett az elmúlt évtizedben. A 2008-as válság előtti alacsony (a jövedelem és fogyasztás különbségeként definiált) hazai megtakarítás a külföldi forrásokra való ráutaltság miatt súlyos sérülékenységet jelentett. A háztartások mérlegalkalmazkodása (pl. az adósság leépítése), a jövedelmek bővülése és a kormányzati intézkedések (pl. az szja csökkentése) egyaránt hozzájárult a megtakarítás EU-s és régiós átlagot is meghaladó növekedéséhez. Az évtized második felében a feszes munkaerőpiac és élénk bérdinamika lehetővé tette, hogy a háztartások megtakarítási pozíciója tovább javuljon. Emellett a jelentősen bővülő vállalati beruházásnak is köszönhetően a hazai bruttó megtakarítási ráta tartósan meghaladta a régiós és uniós átlagot. 2020-ban a koronavírus járvány lassítására bevezetett korlátozások a fogyasztásuk elhalasztására késztette a háztartásokat, ami magasan tartotta a bruttó megtakarítást. A járványhelyzet javulásával korábban felhalmozott kényszermegtakarítások csökkenni kezdtek, amit a beruházások élénkülése ellensúlyozott. 2021-ben így a hazai bruttó megtakarítási ráta az EU országaihoz, illetve a régiós országokhoz képest magas szinten stabilizálódott.

4.2.23. A háztartások GDP-arányos pénzügyi vagyona

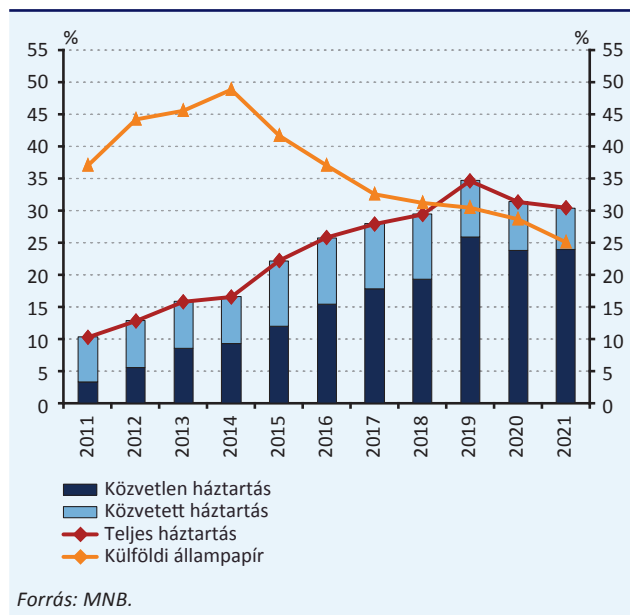
A magyar háztartások GDP-arányos pénzügyi követelésének és kötelezettségének különbségeként adódó nettó pénzügyi vagyon jelentősen, 70 százalékról 114 százalék fölé emelkedett 2010 és 2020 között. 2019-ben az értékpapírokon belül – a MÁP Plusz konstrukció megjelenésével – a hosszú lejáratú eszközök bővülése volt kiemelkedő, amely trend folytatódott 2020-ban is. A háztartások GDP-arányos kötelezettsége a 2010. évi csúcscról (41,8 százalék) megfeleződött, amiben a háztartások válság hatására megváltozó megtakarítási viselkedése mellett jelentős szerepet játszottak a végtörlesztés, a forintosítás és az MNB piacsabályozó intézkedéseinek egyedi hatásai. A 2020-ban növekvő megtakarítási ráta elsősorban a fokozódó óvatosságra, a lezárások miatt is visszafogott fogyasztás hatására képződő kényszermegtakarításra, illetve a nagyjából szinten maradó nominális GDP-re volt visszavezethető. 2021-ben a korlátozások feloldása azt eredményezte, hogy a nominális GDP bővülése meghaladta a pénzügyi eszközök növekedését, így a GDP-arányos mutató (114,1 százalék) kismértékben korrigálódott, de továbbra is jelentősen meghaladja a 2019-es szintet (106,5 százalék).

4.2.24. Egyes országok GDP-arányos készpénzállománya (2021)

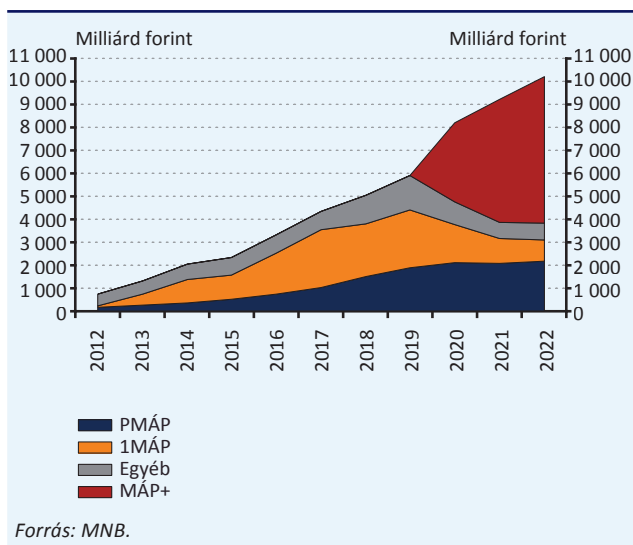
A magyar készpénzállomány nemzetközi összevetésben magas, amelynek – egyes intézkedésekkel már megkezdett – mozgósítása jelentős forrást jelenthet a gazdaságnak. A 2008-as válság utáni alacsony inflációs és hozamkörnyezetben a legtöbb országban megemelkedett a likvid eszközök népszerűsége, így a GDP-arányos készpénzállomány emelkedése általános jelenség volt. A koronavírus járvány – a skandináv országok kivételével – szinte mindenhol növelte a készpénzkeresletet. 2021-ben az óvatosságból felhalmozott készpénzt a lakosság számottevő részben felhasználta, így a GDP-arányos mutató hazánkban mérséklődött. Érdeemes megemlíteni, hogy 2022 elején az orosz-ukrán háború kitörése után ismét jelentősen nőtt a készpénzkereslet, ami jól jelzi az eszköz fontosságát. Az elmúlt években a MÁP+ bevezetése, a kapcsolódó államkincstári szolgáltatások fejlesztése, illetve az MNB által a Versenyképességi programban is javasolt újítások (kamattörlesztés, tranzakciós illeték eltörlése a Kincstár felé) is támogatták a készpénzben történő vagyonfelhalmozás lassítását. Emellett a technikai újítások (pl. az azonnali fizetési rendszer bevezetése) a tranzakciós készpénzkereslet csökkenésén keresztül mérséklék a készpénzállományt.

4.2.25. A háztartások és a külföld finanszírozása az államadósságban

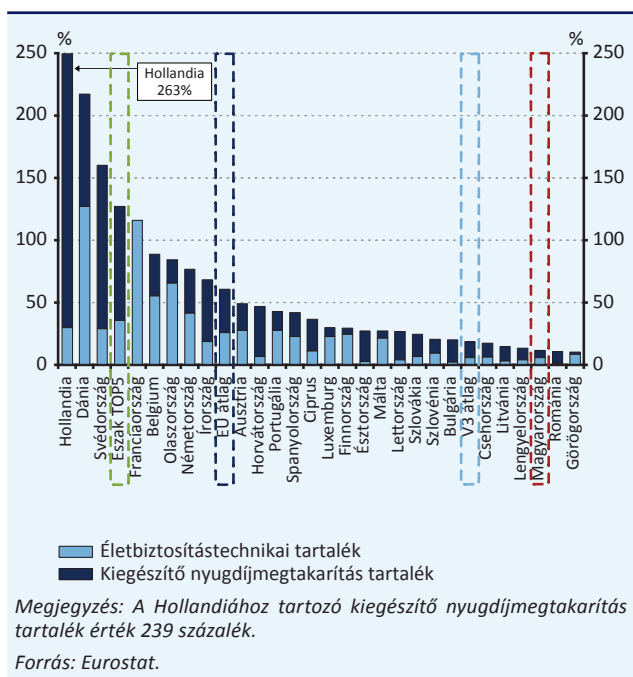
A külső sérülékenységet csökkentő intézkedések fokozatosan csökkentették a külföldi források jelentőségét az államadósság finanszírozásában 2011-től. A lakosság közvetlen finanszírozása a 2011-es 2-3 százalékos szintről 2019-re 25 százalék fölé emelkedett az államadósságon belül, míg ha a közvetett, vagyis a pénzügyi közvetítőkön keresztüli finanszírozást is figyelembe vesszük, akkor az arány 35 százalék volt. A járvánnyal összefüggő állami kiadások finanszírozása csökkentette a lakossági finanszírozás arányát, ezzel együtt a továbbra is magas lakossági részvétel az államadósság finanszírozásában hozzájárult ahhoz, hogy a külföldiek által tartott állampapírok súlya a 2014-es 50-ről 2021 végére 25 százalék alá mérséklődött. Szintén kiemelhető, hogy a 2019-ben bevezetett MÁP+, illetve az inflációvédett PMÁP konstrukción keresztül a lakosság az elmúlt időszak bizonytalanabb idején is stabil finanszírozást biztosított az államnak. A belföldi források szerepének erősödésében az ÁKK lakossági finanszírozást előtérbe helyező stratégiája mellett a jegybank önfinszírozási és állampapír-vásárlási programja is fontos szerepet játszott.

4.2.26. A háztartások állampapír-állományának alakulása

A külső pénzügyi sérülékenység csökkentése céljából a belső befektetői bázist 2011 óta tudatosan erősítő adósságstratégiának köszönhetően a háztartások állampapír-állománya 2011 és 2021 vége között több mint a 13,5-szeresére nőtt. A lakosság állampapír-állománya a tavalyi év során közel 1.000 milliárd forinttal emelkedett, így 2021 végére átlépte a mérföldkőnek számító 10.000 milliárd forintos szintet. Az állomáynövekedésben továbbra is meghatározó szerepet játszott a MÁP+, mellette pedig a PMÁP állomány is enyhén emelkedett az előző év végéhez képest. Ezzel szemben az 1MÁP lejáratait nem újította meg teljes egészében a lakosság. Azonban 2022-ben a növekvő inflációs környezet és az orosz-ukrán háború kirobbanásának hatására megtört az előző évekre jellemző trend. A 2019. júniusában bevezetett MÁP+ népszerűsége lényegesen visszaesett, ezzel párhuzamosan pedig jelentősen megnövekedett a lakossági érdeklődés az inflációvédett PMÁP iránt. Ennek eredményeként egy olyan átrendeződés kezdődött meg a lakossági állampapír-piacon, ahol a PMÁP fokozatosan átveszi a MÁP+ szerepét.

4.2.27. Az EU háztartásainak bruttó életbiztosítási és kiegészítő nyugdíj megtakarítási vagyona a GDP arányában (2020)

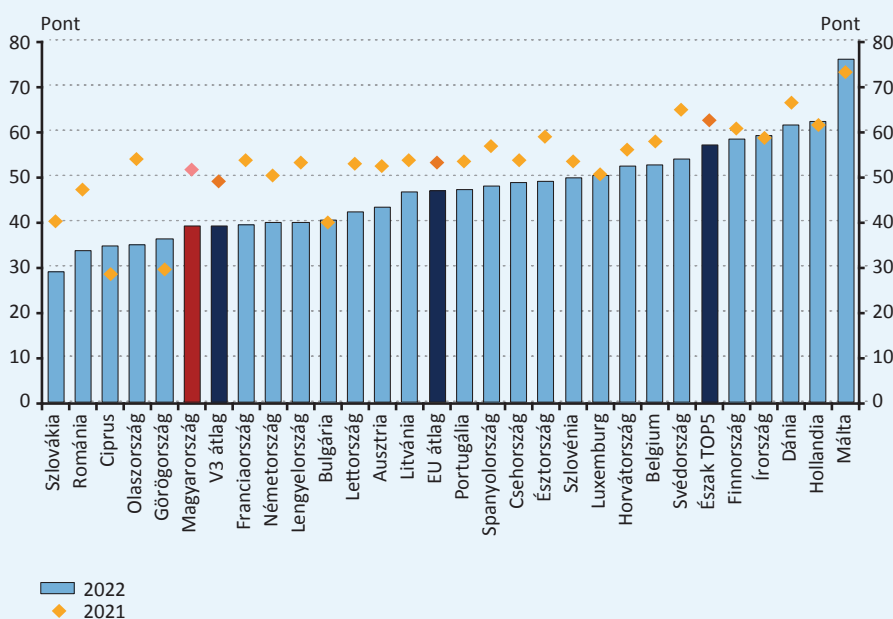
A kiegészítő nyugdíj- és életbiztosítási megtakarítások hosszú távú jellegük miatt a gazdaságok stabil finanszírozói. A nyugat-európai országokban az ezekhez tartozó tartalékok mértéke magasabb, mint a hazai, így Magyarországon számottevő növekedési tartalék azonosítható e szektorokban. A kiegészítő nyugdíj- és életbiztosítási tartalékok mértéke 2020-ban is csak a GDP 9,1 százalékát tette ki, mely nemcsak a 48,5 százalékos uniós, hanem a visegrádi országok 15 százalékos átlagánál is alacsonyabb. A jelenlegi önkéntes megtakarítási rendszerek (nyugdíjbiztosítás, önkéntes nyugdíjpénztár, NYESZ) az aktív népesség mindössze 23 százalékát fedik le. A pénzügyi tudatosság növelésével, illetve az intézményi befektetői modellek fejlesztésével növelhető lenne a kiegészítő láb, amely hosszú távon számottevő időskori jövedelemforrássá válhatna, megtámasztva a ma dominánsnak számító állami lábat.

4.3. KKV STRATÉGIA

2020 eleje óta, a COVID-19 világjárvány terjedése miatt a kis- és középvállalkozásoknak soha nem látott gazdasági bizonytalansággal kellett szembenéznie. A kkv körnek az időszakban tapasztalható egyre erősödő kereslet kielégítésével és számos ráfordítás árának gyors emelkedésével is meg kellett küzdenie. Az elmúlt két év rendkívüli gazdasági és társadalmi kihívásaival egyidőben a kkv-knak fel kellett készülniük a digitális és fenntartható gazdaságra való átállásra is. A krízisből való kilábalás időszakában munkaerőpiaci sűrűlődségek nehezítették a foglalkoztatás bővítését. A kkv-k a munkaerőpiacon versenyhelyzetben vannak a nagyvállalatokkal, így teljesítményüket és helyzetüket a belföldi nagyvállalatokhoz mérten is szükséges értékelni. Magyarország a Kkv stratégia területen 39,1 ponttal a 22. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2022-ben. 2021-hez képest 12,4 ponttal csökkent hazánk teljesítménye, amelynek szintje alacsonyabb a V3 (39,2 pont), az EU (47,0 pont) és az Észak TOP5 (57,0 pont) átlagnál.

4.3. ábra

A Kkv stratégia területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB.

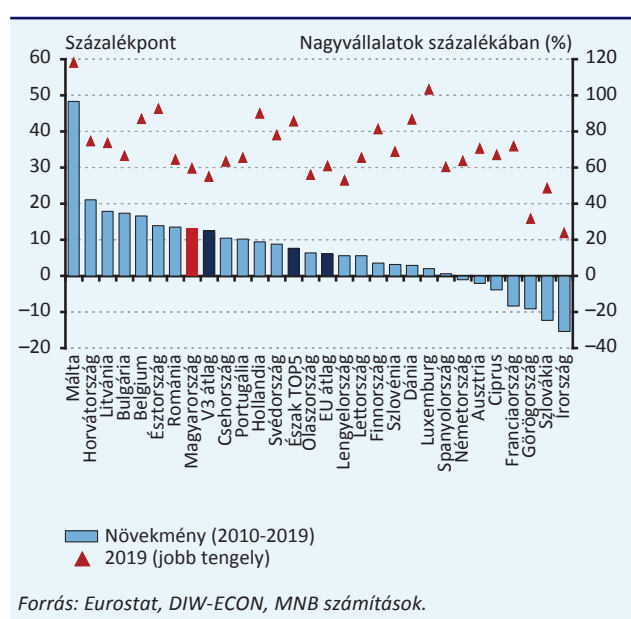
A vállalati dualitás jelentősen oldódott a járványhelyzet okozta gazdasági válság kirobbanásáig Magyarországon, ami a kilábalást követően is fenntarthatóbbá teszi a magyar növekedést. A dualitás oldódása – többek között – azért kívánatos, mert a kkv-k termelését hosszú távon teszi önfenntartóvá azzal, hogy versenyképesek maradnak a munkaerőpiacon a nagyvállalatokkal szemben. A magyar kkv-k relatív termelékenysége mintegy 13 százalékponttal közeledett a belföldi nagyvállalatokéhoz 2010 és 2019 között. Ezzel Magyarországon európai uniós összevetésben a 8. legnagyobb időszakos javulást tapasztaltuk. A magyar kkv-k hatékonysága ilyen felzárkózási ütem ellenére is a magyar nagyvállalatok termelékenységének 60 százaléka alatt maradt. A kkv-k relatív felzárkózási folyamatához hozzájárult a tőkemélyülés, azaz a beruházási ráta folyamatosan magas alakulása, ami a teljes vállalati kört tekintve 2019-ben érte el 16,5 százalékos csúcsát. A COVID-19 világjárvány okozta negatív gazdasági hatásokkal szemben is ellenállóknak bizonyultak a magyar vállalkozások.

Egyre több kkv fektetett be a fenntartható technológiákba, és sajátította el azokat a készségeket és ismereteket, amelyek révén vállalkozása fenntarthatóbbá és versenyképesebbé válhat. A kkv-k digitális megoldásaiban rejlő lehetőségek teljes kiaknázása, és azok konkrét üzleti tevékenységükben való megvalósítása lehetőséget kínál a kkv-k termelékenységének növelésére. Az olyan haladó digitalizációs megoldások, mint a felhőszolgáltatások vagy a szenzor-megoldások közül egyre többet használnak a magyar vállalkozások. Ugyanakkor a big data, mesterséges intelligencia, a robottechnológiák vagy a blockchain ritkán használt újítások.

A vállalati fenntartható fejlődési feltételek megteremtésében azonosítható a legnagyobb fejlesztési potenciál. A jegybank zöld mandátumának megfelelően kiemelt figyelemmel kíséri a magyar vállalkozások körében a fenntartható megoldások használatát. A már említett digitalizáció nemcsak a kkv-k termelékenységének növelésére ad lehetőséget, hanem környezeti hatásuk csökkentésére is. A magyar kkv-k csak ötöde hasznosít újra hulladékokat/anyagokat, miközben az uniós átlag ennek háromszorosa, de a visegrádi vállalatok átlaga is több, mint duplája a magyar értéknek. A magyar vállalatok többsége nem tett a környezeti terhelés csökkentése érdekében vagy az energiapazarlás ellen.

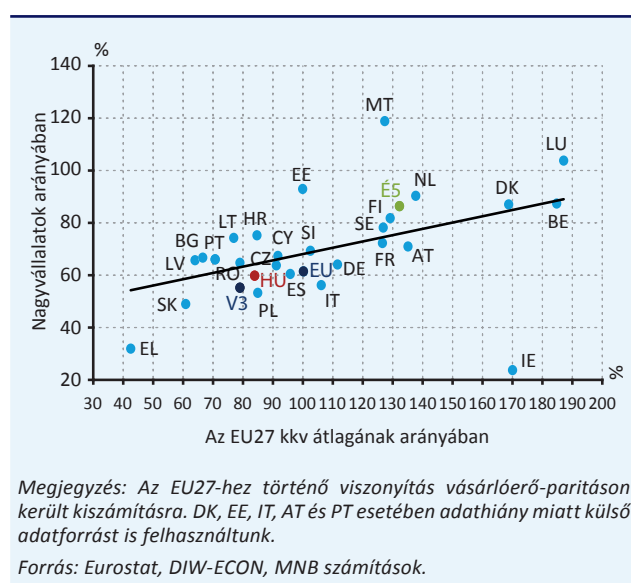
A magyar kkv-kat a koronavírus-válság kitöréséig erős termelékenységbeli felzárkózás jellemezte, amely folyamat tartós és fenntartható folytatásának követelménye a digitális és zöld átállás. Az üzleti oldalon tapasztalt lemaradást az előretervezés és a munkavállalók megtartásáért tett intézkedések erősítik, míg a zöld átállás gyorsításhoz a szemléltetváltáson túl, a digitális technológiák kiterjesztett adaptálására lenne szükség.

4.3.28. A kkv-k termelékenysége a nagyvállalatokhoz képest

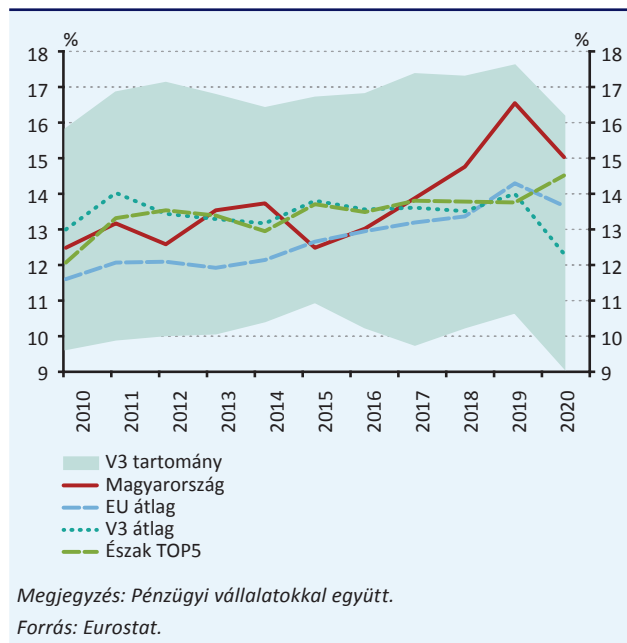
A magyar kkv-szegmens termelékenysége 13,1 százalékpontot zárkózott a nagyvállalatokhoz 2010 és 2019 között, ezzel jócskán meghaladja az uniós átlagot (6,1 százalék) és a visegrádi átlagot is felülmúlta. A vállalati dualitás, azaz a kkv-k és a nagyvállalatok közötti termelékenységi szakadék erősen meghatározza a magyar gazdaság növekedési potenciálját. Amennyiben nem tudnak a kkv-k hatékonyságban javulni, úgy esznek a megfelelő képzettségű munkaerőtől, ami kedvezőtlenül befolyásolja a szektor és a teljes gazdaság teljesítményét. Magyarországon 2010 óta oldódik a vállalati dualitás, azaz a kkv szektor nagyvállalatokhoz viszonyított egy foglalkoztatottra jutó bruttó hozzáadott értéke emelkedett.

4.3.29. A kkv-k relatív munkatermelékenysége (2019)

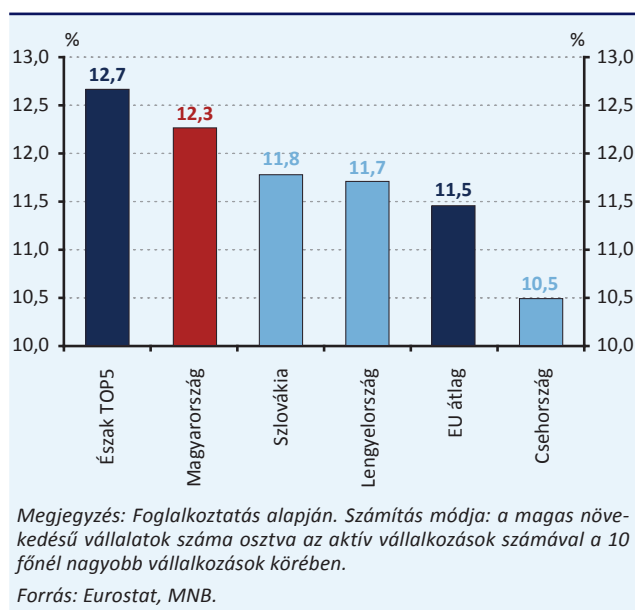
A hazai kkv-szegmens munkatermelékenysége – az elmúlt évek dinamikus növekedése ellenére – a magyarországi nagyvállalatok termelékenységének még mindig csak a 60 százalékát éri el, ezzel Magyarország az Európai Unió harmadik harmadában helyezkedik el. Az európai kkv-kkal összevetve – vásárlóerő-paritáson számolva – a magyar kkv-k helyzete kedvezőbb, termelékenységük eléri az uniós átlag 84 százalékát. A magyar aránypár megfelel az Európa szerte látott mintázatnak, amelyben a kkv-k nagyobb relatív fejlettséget mutatnak a többi ország kkv-aihoz képest, mint a saját országukban működő nagyvállalatokhoz képest.

4.3.30. A vállalati beruházási ráta a GDP arányában

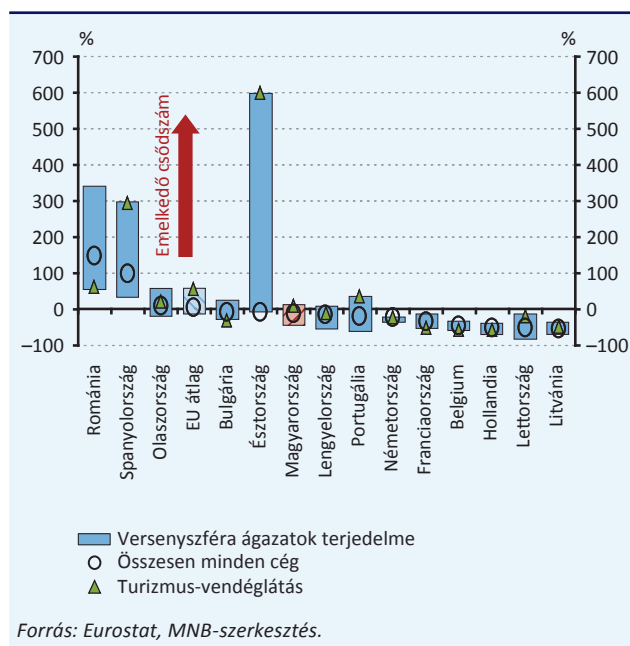
A magyar, pénzügyi közvetítő cégekkel együtt számolt vállalati beruházási ráta (15 százalék) 2020-ban a cseh ráta (16 százalék) után a 2. legmagasabb volt a régióban és az európai unióban is csak 6 tagország előzte meg ebben a teljesítményalapú mutatóban. A magyar érték a referenciaértékként tekintett 5 északi állam átlagát (14,5 százalék) is enyhén meghaladta. Az MNB becslése szerint az üzleti beruházások 1,2 százalékponttal tovább emelkedtek (16,2 százalékra) 2021-ben, ami megközelítette a válság előtti szintértéket (2019-ben 16,5 százalék). A termelékenység-növekedés egyik kulcseleme a tőkemélyülés, azaz a beruházások relatív emelkedése, így szerkezeti és időbeli alakulása kiemelt fontossággal bír. Az üzleti beruházási ráfordítások értékcsökkenésen felüli növelése lehetővé teszi a vállalatok számára, hogy növeljék termelékenységüket. Magyarországon 2015 után jelentősen emelkedett a GDP-hez mért vállalati beruházási ráta, ami hozzájárult a kvv-szegmensben látott kedvező növekedési folyamatokhoz is. A vállalati beruházási aktivitás növekedéséhez a kedvező finanszírozási környezet, a beáramló működőtőke, a célzott jegybanksi programok (NHP), az uniós források, illetve az államilag támogatott magas belső kereslet járultak hozzá. A vállalati beruházási ráta 2019-ig dinamikusan növekvő trendjét a koronavírus átmenetileg megtörte, azonban szintje – a jegybanksi és az állami programoknak köszönhetően – a válság alatt is meghaladta a régiós és az uniós átlagot.

4.3.31. A magas növekedésű vállalatok aránya (2019)

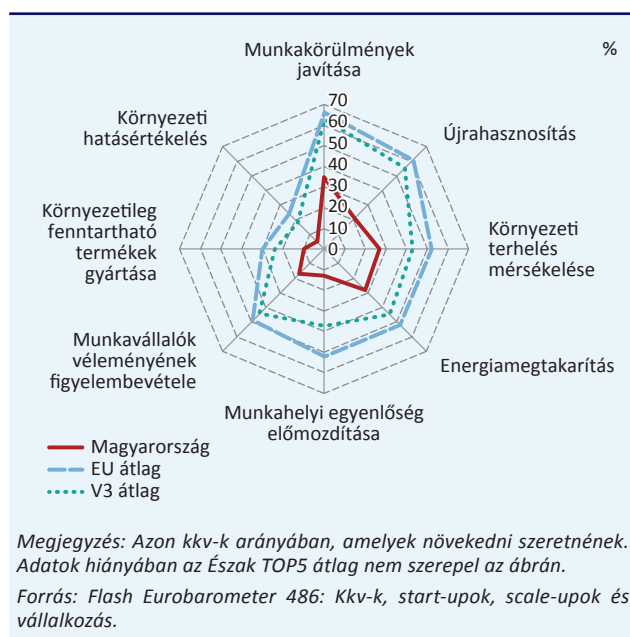
A magas növekedésű vállalatok aránya 2019-re 12,3 százalékra emelkedett Magyarországon. A magas növekedésű vállalatok aránya a 3 éven keresztül legalább 10 százalékos létszámbővülést mutató vállalatok hányada a 10 főt foglalkoztató vállalati populáción belül. A relatív kedvező hazai mutató alakulását kormányzati lépések is támogatták. Magyarországon a 2013-as Munkahelyvédelmi Akcióterv célzott munkakereslet ösztönző lépései, illetve a magas keresletet támogató folyamatok (javuló finanszírozási környezet, család-támogatási intézkedések, az FDI-beáramlása, uniós források) is kedvező hatással voltak a 2019-re 12,3 százalékra emelkedett hazai értékre. Ezt a magas rátát annak ellenére sikerült elérni, hogy 2016 óta feszes munkaerőpiaci kondíciók érvényesültek hazánkban, továbbá az új uniós költségvetési ciklusban már nem volt kötelező előírás az elnyert vállalati pályázatok esetében a foglalkoztatotti létszám növelése.

4.3.32. Csődök száma 2021 első negyedében az előző év azonos időszakához képest

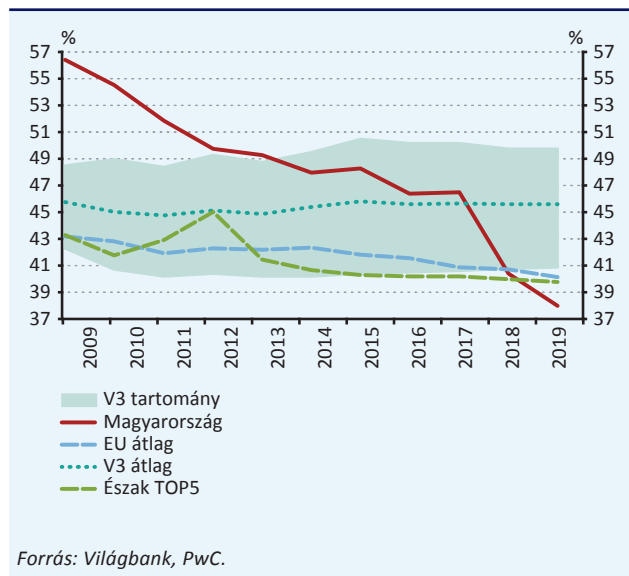
A magyar kkv-k sikeresen átvészelték a járvány negatív gazdasági hatásait, hiszen a vállalati csődráta csökkent, miközben az uniós átlag 7 százaléki feletti növekményt mutatott ugyanebben az időszakban. Az egészségügyi járvány mind a keresleti, mind a kínálati oldalon érintette a vállalatokat, amelyre attól függően tudtak választ adni, hogy mekkora tartalékot voltak képesek képezni a korábbi években, illetve, hogy a gazdaságpolitika mekkora mértékben volt képes támogatni a gazdasági védekezést. Magyarországon az ágazatok közötti szórás sem volt jelentős, ellentétben néhány országgal, mint Románia, Spanyolország vagy Észtország. A csődhullám elkerüléséhez érdemben hozzájárult a Magyar Nemzeti Bank által javasolt hitelmoratórium, a Növekedési Hitelprogram, a Növekedési Kötvényprogram, a likviditásbővítési programok, valamint a tőkepuffer-követelmények lazítása is.

4.3.33. Fenntarthatósági intézkedést bevezetett kkv-k aránya (2020)

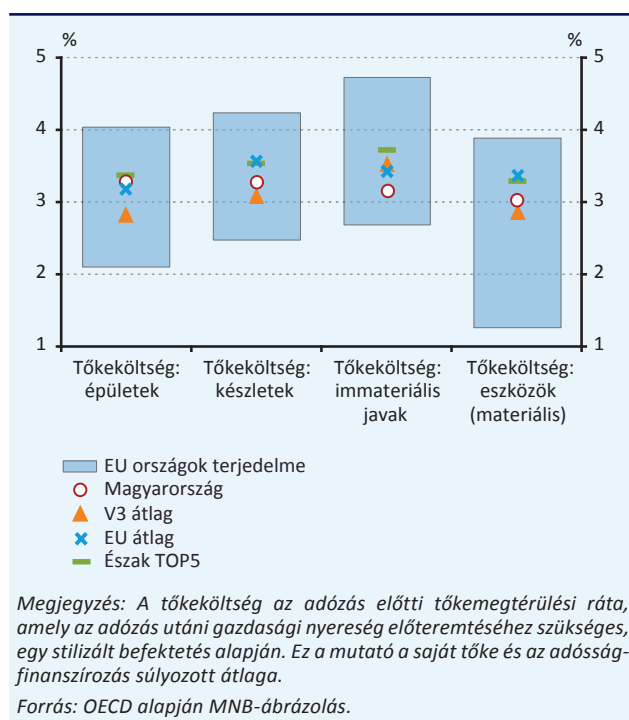
A kkv-vállalatok csak 21 százaléka hasznosít újra hulladékot, miközben az Unióban ez az arány 61 százalék. A termelékenység növelés egyik legfontosabb keretfeltétele, hogy a termelési folyamatok fizikai és vállalati kultúra szempontjából is fenntarthatók legyenek. Ez nemcsak az egyének számára sokszor elvont környezeti fenntarthatóságon keresztül értelmezhető feltétel, hanem a vállalatok jól felfogott önérdeke is, hiszen alkalmazottaik vagy ügyfeleik megtartása is függ ettől. A magyar vállalatok valamennyi fenntarthatósági kritérium tekintetében alulteljesítenek. Munkaerőpiaci szempontból sem tűnik fenntarthatónak a magyar kkv-szektor működése: mind a munkakörülmények javításáért tett lépések, mind a munkahelyi egyenlőség előmozdítása, mind a munkavállalók döntéseikbe való bevonásában az utolsók között vannak a magyar kkv-k. A magyar vállalatok leginkább pénzügyi okokra, illetve a piaci kereslet hiányára vezették vissza azt, hogy miért nem tesznek többet a fenntarthatóságért. Ez felhívja a figyelmet arra, hogy az államnak szükséges keresletet teremtenie a fenntartható termékek iránt. A Magyar Nemzeti Bank új, negyedik mandátumának megfelelően támogatja a kormányzati politikát annak érdekében, hogy a magyar vállalatok környezetileg is fenntartható növekedési pályát érhesse el.

4.3.34. Vállalatok teljes adórátája az adózás előtti nyereség százalékában

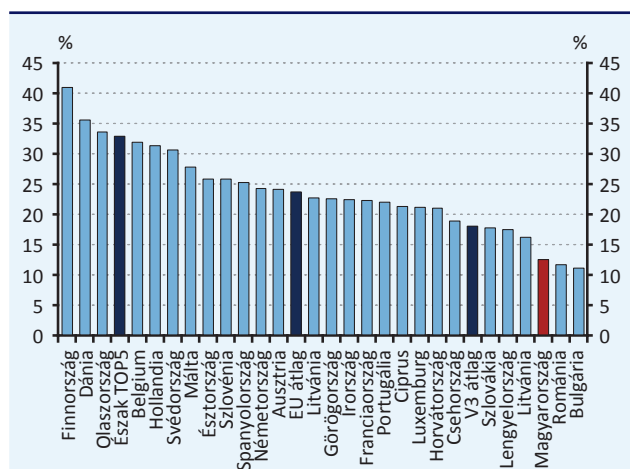
Az adórendszer a vállalkozási környezet meghatározó eleme. A Doing Business felmérés alapján a vállalatok adóterhelése Magyarországon az uniósnál kismértékben, a régiósnál jelentősen kedvezőbb. Ennek egyik fontos oka az, hogy a hazai társaságok 2017 óta az unióban a legalacsonyabb társasági adót fizetik. Ezen felül az elmúlt 3 évben javult az adóellenőrzések hatékonysága, valamint jelentősen csökkentek a munkára rakódó közterhek (2017-től többlépcsős szociális hozzájárulási adócsökkentés). Emellett a vállalkozások számára jelentős könnyítést eredményeztek a kisadózói szabályozásban történt adózási és adminisztrációs könnyítések is.

4.3.35. A vállalkozási környezet tőkeindikátorai (2020)

A tőkehasználati kiadások tekintetében Magyarország a régiós mércéhez közel teljesített, hasonló kamatkörnyezetet biztosítva a vállalati forrásszerzéshez. A vállalkozások szempontjából támogató gazdaságpolitika számos szempontból vizsgálható, kezdve a kormányzás minőségétől, az infrastruktúrán át egészen az adórendszer minőségéig. A vállalkozások teljes adóterhelése függ a tőkeulcsoktól, valamint az alacsony tőkeköltségek érdemben segítik a beruházásokat azáltal, hogy több forrást hagynak a cégnek. Az alacsony tőkeköltségek hozzájárulnak továbbá ahhoz, hogy az EU-ban Magyarországon az egyik legmagasabb a beruházási ráta.

4.3.36. Haladó digitális üzleti megoldásokat használó kkv-k aránya (2021)

Megjegyzés: ERP (2021), CRM (2021), e-számla (2020), felhőtechnológia (2021), Big data használat (2018), 3D nyomtatás és ipari vagy szolgáltató robotok használata (2020). Számtani átlag. Görögország nélkül.

Forrás: Eurostat alapján MNB-számítások.

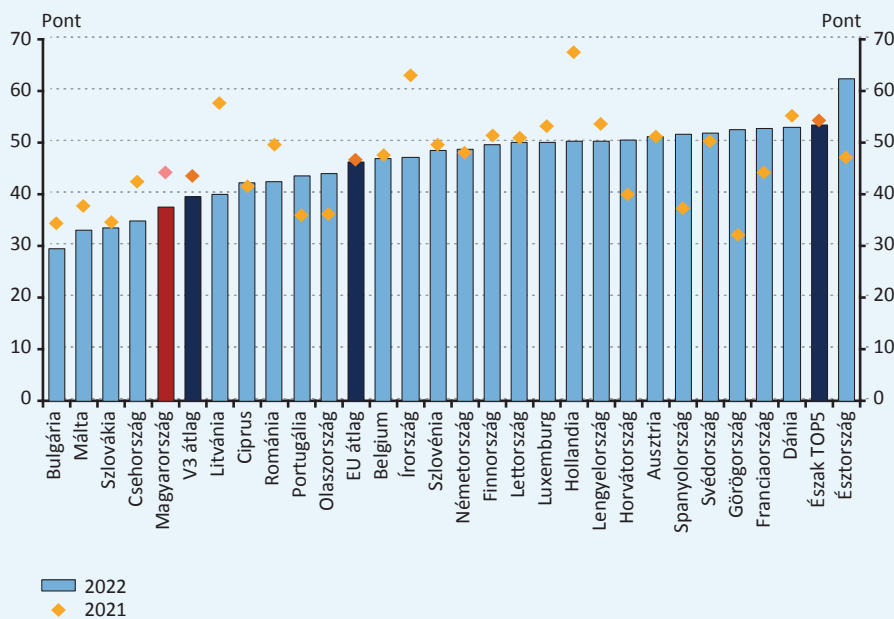
Magyarország az összesített digitális megoldást hasznosító kis- és középvállalati arányban a 25. az Európai Unióban lemaradva 5,6 százalékponttal a V3-átlagtól és 11,6 százalékponttal az uniós átlagtól. A hazai arány az uniós részhányad hozzávetőlegesen csak a fele és az élen járó országok mintegy harmada. A digitális megoldások elterjedése a kis- és középvállalati szegmensben kiemelt fontosságú, mert a magyar kkv-k az elmúlt évek közeledése ellenére továbbra is érdemi lemaradást mutatnak a munkatermelékenységben a nagyvállalatokhoz viszonyítva. A digitalizáltság terén való tartós lemaradás azonban új típusú dualitás kialakulását eredményezheti. A digitális technológiák alkalmazásának elterjedését elősegíthetik az olyan kötelező előírások is, mint a 2021 januárjától bevezetett online számlázási kötelezettség, hiszen a digitális számlarendszerek alkalmasak a gépi automatikus feldolgozásra. Ez ösztönzést nyújthat ahhoz, hogy a jövőben több szoftveres megoldást használjanak a vállalatok.

4.4. KÜLGAZDASÁG ÉS GAZDASÁGSZERKEZET

A kis nyitott gazdaságok számára az export növelése az egyik leggyorsabb út a gazdasági felzárkózás felé. Fontos azonban az is, hogy a külkereskedelem és annak bővülése mennyire széles bázison nyugszik. Magyarországon közel 37 ezer kkv exportál, az ő teljesítményük döntően meghatározza az ország versenyképességét, illetve az ország versenyképessége is meghatározza az exportálók kilátásait. Magyarország a Külgazdaság és gazdaságszerkezet területen 37,4 ponttal a 23. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2022-ben. 2021-hez képest 6,5 ponttal csökkent hazánk teljesítménye, amelynek szintje alacsonyabb a V3 (39,3 pont), az EU (45,9 pont) és az Észak TOP5 (53,0 pont) átlagnál.

4.4. ábra

A Külgazdaság és gazdaságszerkezet területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

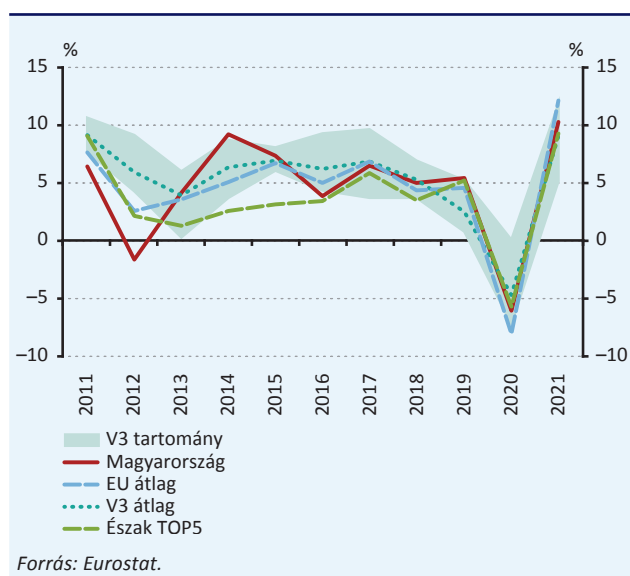
Forrás: MNB.

Magyarország történelmi és földrajzi adottságainak eredményeként nyitott gazdaság, így jelentős mértékben függ a külpiaci folyamatok alakulásától mind ciklikus, mind strukturális szempontból. Számos kedvező hatása van, hogy hazánk néhány nagyobb külkereskedő ágazata (elsősorban a külföldi cégek által dominált autóipar és elektronika) kiemelkedően versenyképes, azonban ezek az ágazatok csak mérsékelten épültek be a hazai gazdaság vérkeringésébe. A feldolgozóipari vállalatok (amelyeknek többsége exportra termel) döntően importból fedezik termelésüket. Eközben a hasonló gazdaságszerkezettel rendelkező Csehországban és Szlovákiában magasabb a hazai forrásból eredő tényezők aránya a termelésben. A hosszú távú fejlődési potenciált tekintve az jelenti a kedvező gazdaságszerkezetet, ha a kivitelünk számottevő részéért felelős multinacionális vállalatok egyre nagyobb hazai beszállító hányaddal és magyar hozzáadott értékkel dolgoznak.

Az export továbbra is koncentrált tevékenység Magyarországon, azaz a kkv-k közül viszonylag kevés exportál, ugyanakkor az exportáló kkv-k aránya kedvezőbb képet mutat Magyarországon, mint a visegrádi régió átlaga. Itthon – Szlovákiához hasonlóan – a kkv-k mintegy 6 százaléka exportál, míg Lengyelország tekintetében az arány közel egy százalékponttal magasabb. Csehországban az arány ugyanakkor jóval alacsonyabb, a kkv-k kevesebb mint 2 százaléka lép ki a külföldre. Más régiós országokhoz képest pedig jelentős a lemaradás: Szlovéniában a kkv-k 17 százaléka, Ausztriában 13 százaléka exportál, így ez a két ország európai viszonylatban a TOP3-ban szerepel, az Észak TOP5 átlagát is meghaladva. Magyarországon a legnagyobb 20 vállalat adja az exportteljesítmény több mint 30 százalékát, míg Lengyelországban az export csak körülbelül fele ilyen mértékben koncentrált tevékenység.

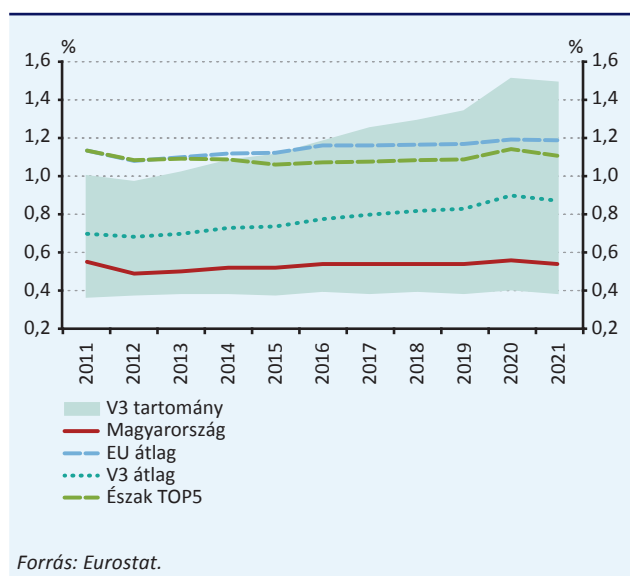
A versenyképesség szempontjából az egyik legfőbb strukturális tényező az export hazai hozzáadott értékének növelése, aminek legfontosabb módja a tudásintenzív szolgáltatások használatának bővítése, valamint a tudásintenzív munkakörök teremtésének ösztönzése. A szolgáltatások exporton belüli részarányának növelése ugyancsak kiemelt fontosságú, ugyanakkor a koronavírus-járvány erősen érintette a turizmuson és a szállításon keresztül a szolgáltatás-kivitelt is. Továbbá, a közelmúlt eseményei visszavethetik a nemzetközi turizmus régiós kilábalását, és ronthatja szolgáltatás-exportunk teljesítményét, így e mutató tekintetében elhúzódhat az EU átlaghoz vett felzárkózás folyamata.

4.4.37. Az export éves változása

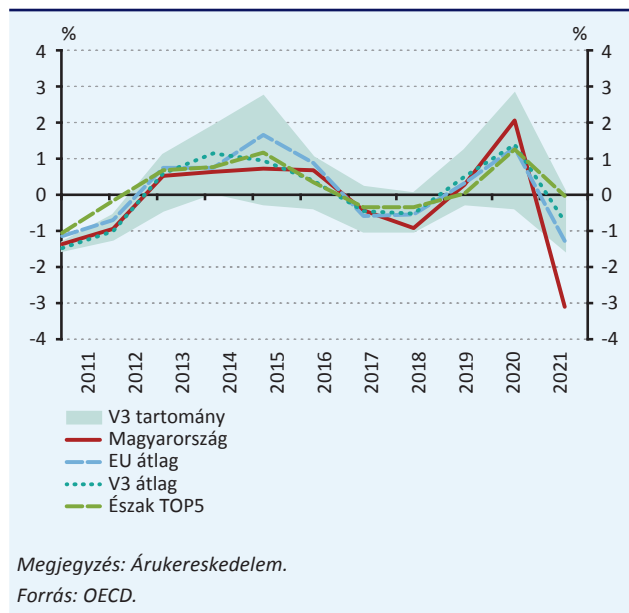
Nyitott szerkezete miatt a magyar gazdaság teljesítménye érdemben függ a kivitel alakulásától. A koronavírus-járványt megelőző években az export erős, az EU és Észak TOP5 átlag feletti dinamikát mutatott. 2020-ban ugyanakkor a járvány hatására az export volumen csökkent. 2021 év első felében az áruexport jól teljesített, részben az alacsony bázisnak köszönhetően, valamint folytatódott a hazai nettó FDI-beáramlás. A chiphiány év végi erősödésével összefüggésben ugyanakkor az áruexport csökkent, a szolgáltatások exportja pedig tovább bővült az előző év azonos időszakához képest. Az export további alakulását a közelben zajló háború fejleményei, a nemzetközi termelési láncok akadozása, valamint a magas szállítási költségek, nyersanyag- és energiaárak határozzák meg. A globális félvezető- és alapanyaghiány visszafogja az export növekedését. A háború következtében növekvő bizonytalanság pedig – a csökkenő régiós turizmuson keresztül – ronthatja a szolgáltatás-export teljesítményét.

4.4.38. Exportpiaci részesedés

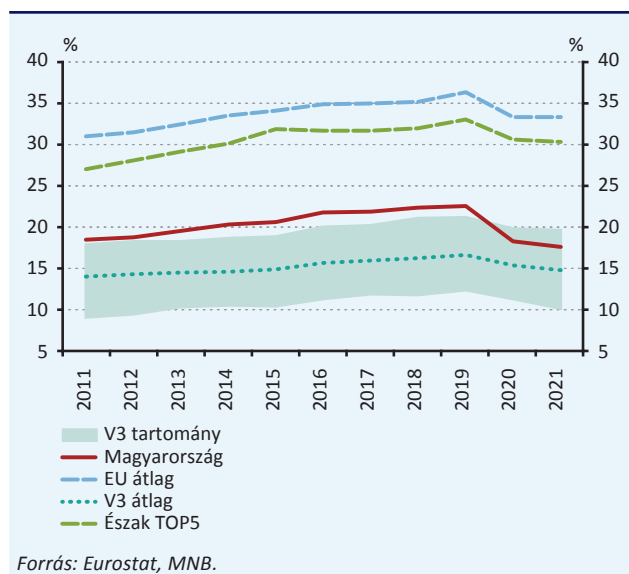
A világelexportból való részesedés Magyarországon az elmúlt években stagnált, 2021-ben pedig – az EU és a visegrádi országokhoz hasonlóan – csökkenésnek indult. Magyarország jelenleg a világelexport nagyjából fél százalékát adja, míg a V3 országok együttes világgazdasági súlya mintegy 3 százalék. 2020-ban a magyar export európai viszonylatban csak enyhén esett vissza, ami további exportpiaci részesedés-növekedést jelentett, amely így a koronavírus-járvány alatt stabilan alakult. Összességében a magyar exportpiaci részesedés változása a teljes vizsgált időszak alatt a V3, az EU, illetve az Észak TOP5 átlagától mind elmarad.

4.4.39. A cserearány éves változása

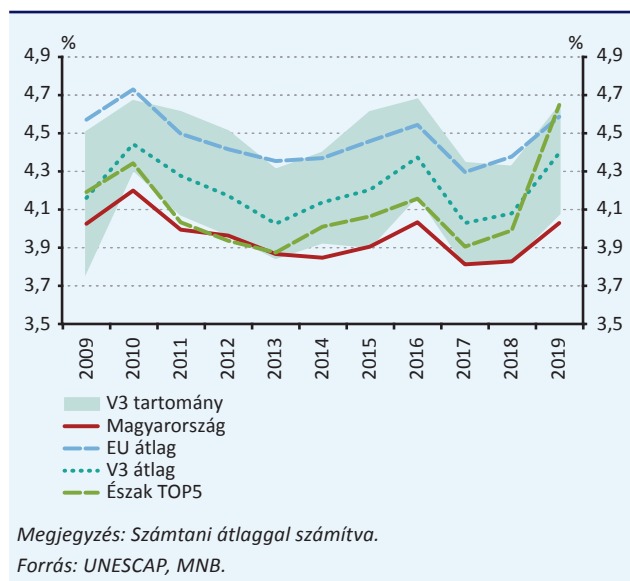
A cserearány, azaz az export- és importárak egymáshoz viszonyított alakulása ciklikus folyamatok mellett a versenyképességre is utal. Például a cserearányok tartós (olajár-sokkon felüli) csökkenése strukturális problémákat is jelezhet. Ezzel szemben a tartós cserearány-javulás segíti a reál konvergenciát. Minél nyitottabb a gazdaság, annál inkább fontos a cserefolyamatok pozitív alakulása. Ezért kedvező, hogy a cserearány Magyarországon az előző évtized első felében trendszerűen javult, azaz az export ára jobban nőtt, mint az importé. 2019-ben a magyar cserearány-javulás tovább folytatódott, ekkor már az Észak TOP5, majd 2020-ban már az EU és a V3 országok átlaga felett javult. 2021 második felében ugyanakkor a cserearány alakulása szempontjából kedvezőtlen folyamatok indultak el: a magas nyersanyag- és energiaárak következtében jelentősen romlott a cserearány. A hazai szempontból kedvezőtlen folyamatok következtében romló cserearány, valamint az ellátási láncok akadozása jelentős nyomást helyez az árukereskedelmi egyenlegre is.

4.4.40. Szolgáltatások exporton belüli súlya

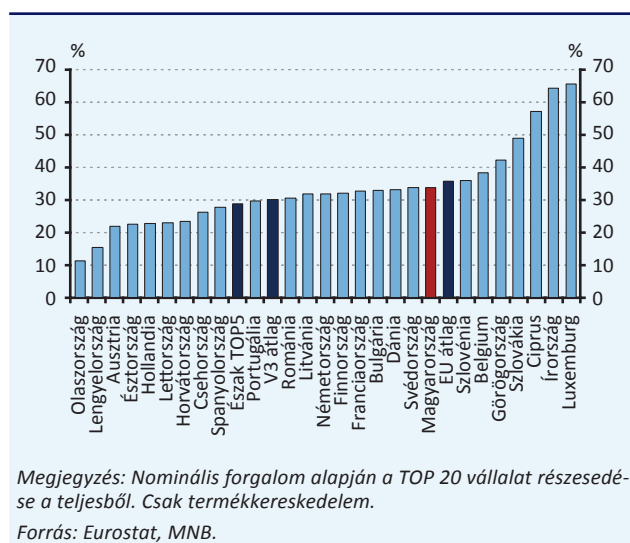
A fejlett gazdaságokat jellemzi, hogy exportjukban egyre nagyobb arányt képviselnek a szolgáltatások. Ennek a kiviteli csoportnak nem csak a magas hazai hozzáadott-érték tartalom az erőssége, hanem az is, hogy válságállóbb, mint a ciklikus tényezőknek egyaránt kitett áruexport. Ezen felül a szolgáltatások áramlását nem lehet klasszikus vámeszközökkel sem akadályozni, továbbá nem függenek logisztikai akadályoktól sem. A szolgáltatások exporton belüli súlya Magyarországon az előző évtizedben trendszerűen emelkedett. 2020-ban ugyanakkor a koronavírus-járvány következményeként jelentős szolgáltató ágazatok estek vissza, főként a szálláshelyszolgáltatás-vendéglátás terén. Tekintettel arra, hogy a visegrádi régióban Magyarországon a második legnagyobb a turisztikai szegmens súlya, ezért a külföldi turisták elmaradása megjelent a szolgáltatás export súlyának csökkenésében is. A szolgáltatás exporton belüli súlyának csökkenése 2020-ban Magyarországon meghaladta a V3, az EU és az Észak TOP5 átlag visszaesésének mértékét. Az érték 2021-ben – főként a még fennálló korlátozások következtében – enyhén tovább csökkent Magyarországon és a régióban. A magyar érték elmarad mind az EU-27, mind az Észak TOP5 országok átlagától, de meghaladja a V3 átlagát.

4.4.41. Átlagos vámtarifák a külkereskedelemben

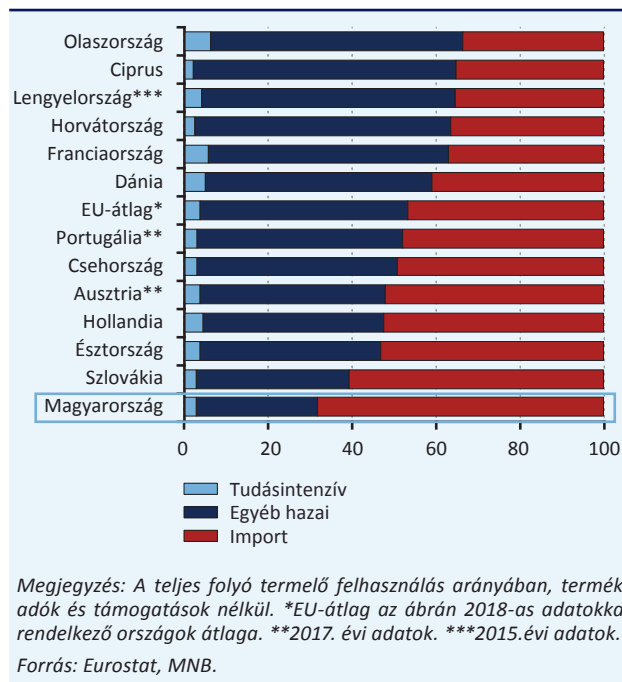
A külkereskedelmi kondíciók tarifális (vám jellegű) és nem tarifális (előírás jellegű) kategóriákba sorolhatók. Tekintettel arra, hogy a nem tarifális akadályok nehezen számszerűsíthető vizsgálati kategóriát jelentenek, ezért az egyes bilaterális viszonylatokban jellemző átlagos vám mértékét mutatjuk be a bal oldali ábrán. Az uniós belül az egyik legkedvezőbb vámkondíciókkal a magyar vállalatok részesülnek, ami egyrészt köszönhető az ország globális értékláncokba való integráltságának, másrészt az aktív külgazdasági politikának. Meg kell ugyanakkor azt is jegyezni, hogy a kulcsokban látható szórás nem jelentős az EU-n belül.

4.4.42. Export koncentrációs mutató – TOP20 vállalat (2019)

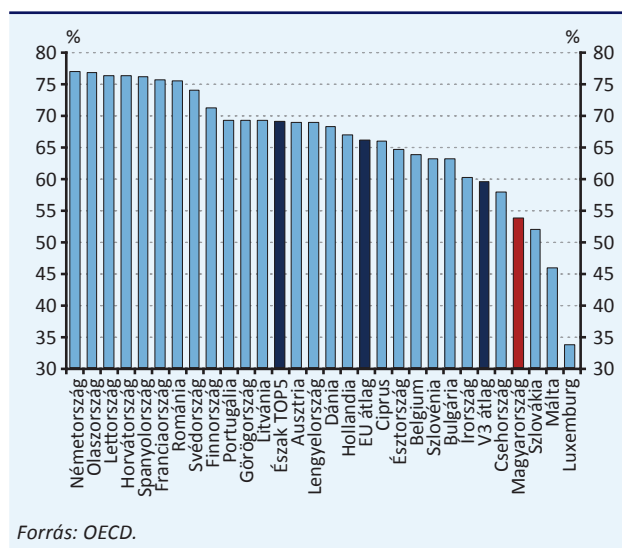
Az export aggregált szintje mellett fontos az is, hogy milyen széles körben oszlik meg. Ha koncentrált, akkor kevesebb vállalat nevezhető nemzetközi szinten is versenyképesnek, ha pedig széleskörű, akkor a nemzetgazdaság egésze versenyképesebb. Magyarország az európai mezőny második harmadában, az EU átlaghoz közel helyezkedik el, amelyet itt a 20 legnagyobb exportáló vállalat külkereskedelemben betöltött súlyával szemléltetünk. Csehországban és Lengyelországban egyenletesebb bázison nyugszik a külkereskedelem, mint Magyarországon vagy Szlovákiában. Az Észak TOP5 gazdaságai közül pedig Észtország és Hollandia rendelkezik egyenletesebb bázison nyugvó külkereskedelemmel, Dánia, Svédország és Finnország a magyar adatokhoz hasonlóan a középmezőnyben helyezkedik el.

4.4.43. Feldolgozóipari termelés felhasználásának felbontása (2018)

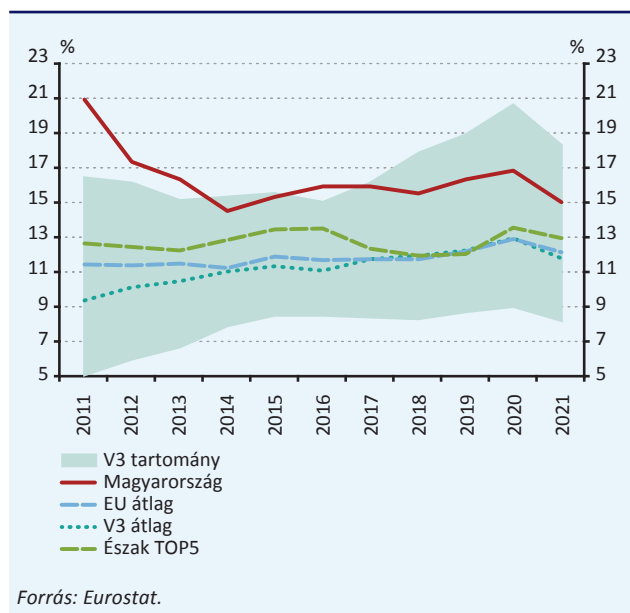
Az elérhető adatok alapján Magyarországon kevésbé integrálódott a feldolgozóipar a gazdaság egészébe. Az ágazatban működő külföldi tulajdonú vállalatok nagy része kevés hazai inputot használ és a tudásintenzív szolgáltatásokat sem veszi igénybe. A vizsgált országok közül az import feldolgozóipari termelésen belüli súlya Magyarországon a legmagasabb. Szlovákia hozzánk hasonló helyzetben van, míg Csehországban és Lengyelországban jóval nagyobb a hazai hozzájárulás. A régió egészét tekintve alacsony a tudásintenzív szolgáltatások felhasználási aránya. Ez kiemelten fejlesztendő terület, mert az alapvetően nyersanyag-szegény visegrádi régióknak és kiemelten Magyarországnak ez egy kitörési pontja lehetne.

4.4.44. Az export hazai hozzáadottérték-tartalma (2018)

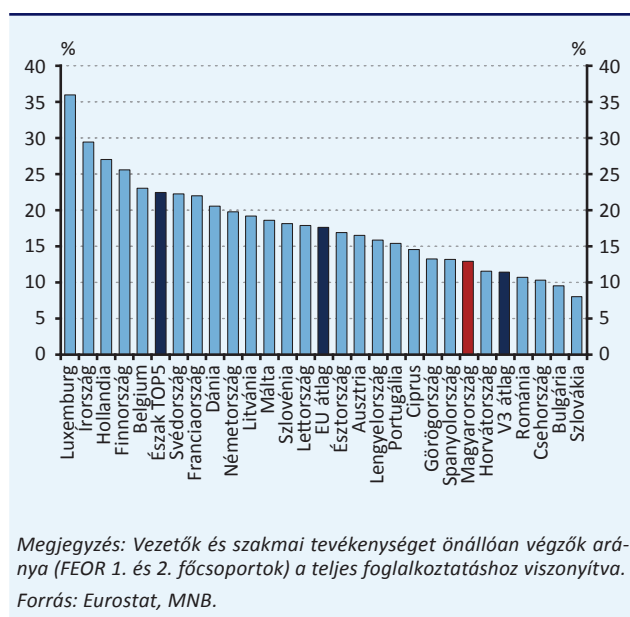
A minél magasabb hazai exporttartalom biztosítja azt, hogy kedvező külső kereslet esetén az ebből származó hasznok az országban minél szélesebb körhöz érjenek el. A globalizáció összetettebbé tette a termelési láncokat, így a közgazdászok a nemzetközi ágazati kapcsolati mérlegek segítségével tudják megbecsülni a hazai tartalmat. A számítások alapján a hazai export belföldi hozzáadott-érték aránya alacsony, azaz az export jelentős része importált termékek további feldolgozásából ered. Amennyiben az exporton belül nagyobb lenne a hazai fejlesztések aránya, vagy az értéklánc hosszabb része képződne Magyarországon, akkor emelkedne a belföldi hozzáadott érték az exportban, ami egyben a gazdasági növekedést is gyorsítaná. A szlovák eredmény a magyarhoz hasonló, azonban mind a cseh, mind a lengyel arány érdemben magasabb, mint a magyar. Hasonlóan, az EU és az Észak TOP5 átlaga jóval magasabb.

4.4.45. High-tech export aránya az exportban

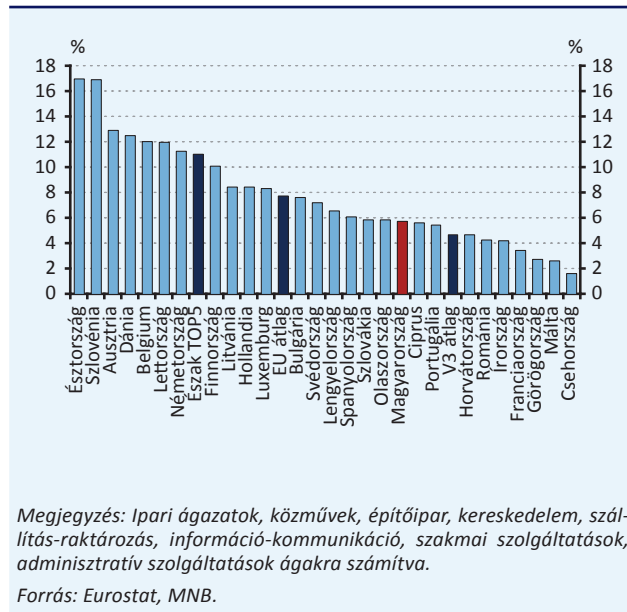
Magyarországon hagyományosan magas a high-tech termékek aránya az exporton belül. A magas műszaki összetettségű termékek iránti nemzetközi kereslet az elmúlt években stabilan alakult, és nem csökkent a koronavírus-járvány alatt sem. 2021-ben a globális félvezetőhiány visszafogta a keresletet, amely ugyanakkor továbbra is stabilan az EU, a V3 és az Észak TOP5 átlag felett maradt. Magyarországon és a régió többi országában a gyártási folyamatokat tekintve heterogén helyzettel állunk szemben. Míg az exportált termékek EU átlag feletti része tekinthető high-tech színvonalúnak, addig azokat döntően külföldi tulajdonban lévő, a magyar gazdaságba nem kellő mértékben beágyazott cégek állítják elő – részben már importált high-tech alkatrészekből.

4.4.46. Tudásintenzív foglalkoztatottak aránya – feldolgozóipar (2021)

A magasabb hozzáadott értékű tevékenységek felé való elmozdulás fontos feltétele, hogy minél több magas képzettségű munkaerő legyen a feldolgozóiparban. Az ágazati vagy termékszerkezeti adatokat vizsgálva látszik, hogy az úgynevezett high-tech ágazati termékek, így a gyógyszer, elektronikai, gépipari termékek valóban nagy súlyt képviselnek a kivitelen. A munkaerőpiacot tekintve ugyanakkor Magyarországon és a V3 átlagában uniós átlag alatti a tudásintenzív feladatkörökben foglalkoztatottak aránya. Az Észak TOP5 országaihoz képest jelentős, mintegy 10 százalékpontos az elmaradás.

4.4.47. Exportáló kkv-k aránya (2019)

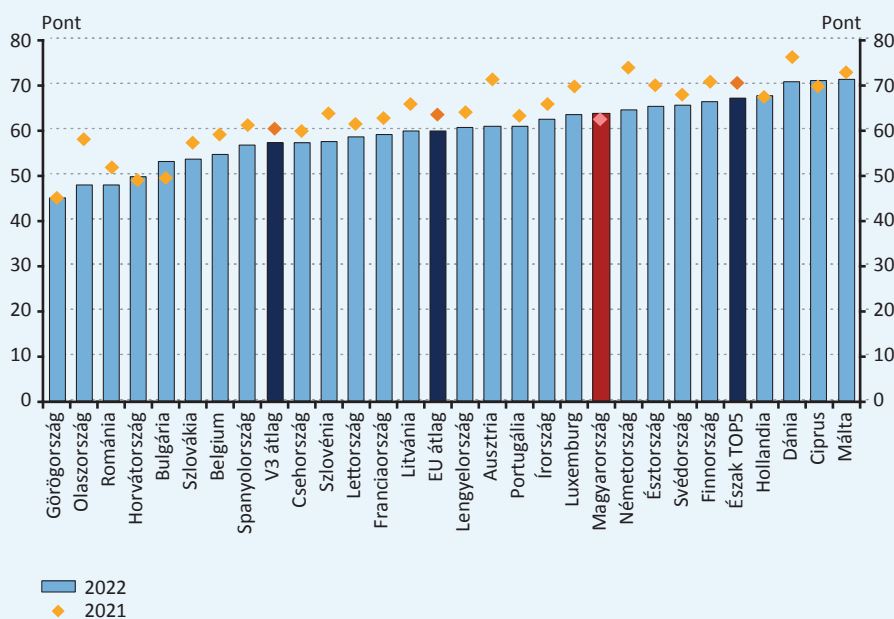
A kis- és középvállalati populációt tekintve Magyarországon számos kkv exportál, ugyanakkora magyar viszonyszám nagyságrendileg az uniós és az Észak TOP5 átlag alatt van, az alacsony cseh érték miatt ugyanakkor meghaladja a V3 átlagot. Az ágazati szelekciónkba eső közel 33 ezer exportáló magyar kkv kétharmada minősül mikrovállalatnak. Fontos megjegyezni, hogy a statisztika csak a külpiacon önállóan megjelenő cégeket tartalmazza. A beszállítói láncokon keresztül a valóságban jóval nagyobb lehet a magyar kkv-k külpiacon jelenléte. Előretekintve, ha minél nagyobb számban tudnak önállóan is megjeleni a kkv-k külpiacon, azzal növekedhet hazánk versenyképessége.

4.5. MUNKAERŐPIAC

A gazdasági növekedés, a felzárkózás és a versenyképesség egyik legmeghatározóbb tényezője a humán tőke, illetve annak termelékenysége. A humán tőke mennyiségi és minőségi jellemzői több csatornán keresztül is hatnak a gazdasági növekedésre. Egyrészt a nemzetgazdasági termelésben rendelkezésre álló munkaerő-állomány létszámán keresztül, melyet az aktivitási, foglalkoztatási és munkanélküliségi rátákkal mérünk. Másrészt a munkavállalók termelékenységén keresztül, amelyet alapvetően a képzettségi szint és az egészségi állapot határoz meg. Magyarország a Munkaerőpiac területen 63,5 ponttal a 9. helyezést érte el az uniós országok rangsorában 2022-ben, megelőzve az EU (59,5 pont) és a visegrádi versenytársaink (56,9 pont) átlagát is. 2021-hez képest a 2. legnagyobb mértékben – 1,5 ponttal – hazánk pontszáma nőtt, az uniós tagországok többségének eredménye azonban visszaesett az előző évhez képest.

4.5. ábra

A Munkaerőpiac területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB.

Magyarországon az elmúlt évtized folyamatosan javuló munkaerőpiaci folyamatait 2020-ban a koronavírus-járvány okozta válság átmenetileg megtörte, azonban 2021-ben a gazdaság újraindulásával a foglalkoztatás már meghaladta a válság előtti szintet. A 2010-es években a magyar foglalkoztatási ráta nőtt a 3. legnagyobb mértékben az EU-ban, és a hazai munkaerőpiac megközelítette a teljes foglalkoztatást. A koronavírus-válság enyhén megtörte a kedvező folyamatokat, így a foglalkoztatási ráta csökkent és a munkanélküliségi ráta enyhén nőtt. A hazai folyamatok ennek ellenére is kedvezőbbek voltak az EU átlagánál, amihez a jegybanki és kormányzati intézkedések (hitelmoratórium, bértámogatások) is hozzájárultak. 2021-ben a koronavírus-járvány hullámainak lecsengése, valamint a gazdaság újraindulása után megkezdődött a munkaerőpiac visszarendeződése. 2021 második felében a foglalkoztatottak száma már elérte a válság előtti magas szintet, a 15-64 éves korosztályban 4,6 millió fő körüli szintre emelkedve, ami a rendszerváltás óta a legmagasabb érték. A foglalkoztatási ráta az előző évhez képest 1,2 százalékponttal magasabb, 73,1 százalék volt 2021-ben, ami meghaladja az EU és a visegrádi versenytársaink átlagát. A foglalkoztatás javulásával párhuzamosan a munkanélküliségi ráta 2021 során trendszerűen csökkent, bár az év átlagában – 2020-hoz hasonlóan – továbbra is 4,1 százalékon alakult.

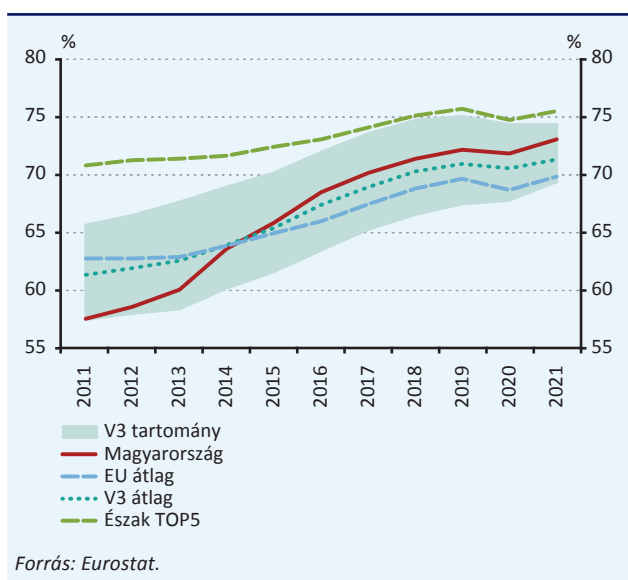
Több ágazatban is termeléskorlátozó tényező a munkaerőhiány, azonban jelentős tartalékok vannak a sérülékenyebb munkaerőpiaci csoportokban. 2021-ben a gazdaság helyreállása következtében növekvő munkaerő-kereslet hatására az előző évhez képest feszesedett a munkaerőpiac, és több ágazatban problémát jelent a munkaerőhiány. A munkaerőpiac szempontjából sérülékenyebb csoportok aktivitási mutatói összességében javultak 2021-ben az előző évhez képest, de továbbra is jelentős munkaerő-tartalékok azonosíthatók a fiatalok, a nyugdíj körüliek és az alacsony képzettségűek köré-

ben. A koronavírus-járvány idején jelentősebbé vált részmunkaidős és otthonról történő munkavégzés 2021 egészében hasonló mértékű volt, mint az előző évben.

Az átlagbérek emelkedése 2021-ben is folytatódott, de a magyar bérszint továbbra is jelentősen elmarad az uniós átlagtól. 2021-ben a magyar átlagbér vásárlóerő-paritáson kifejezve a negyedik legalacsonyabb volt az EU rangsorában, és az uniós átlagbér 69 százalékán alakult, továbbá elmaradt a visegrádi versenytársaink átlagától is. A vásárlóerő-paritáson számított bérszint ugyanakkor összhangban van a munkatermelékenységünk szintjével, amely az uniós átlag 70 százaléka körül alakul. Az adóék csökkenése folytatódott a szociális hozzájárulási adó további mérséklése és a szakképzési hozzájárulás eltörlése következtében.

A munkaerőpiaci statisztikákat jelentős módszertani változás érintette 2021-től kezdődően. 2021. január 1-től a legjelentősebb változás, hogy a gyed és gyes mellett dolgozókon túl azok is foglalkoztatottnak minősülnek, akik a gyermekgondozási ellátás igénybevétele előtt dolgoztak utoljára, a távollét idején pénzbeli juttatásban részesülnek, és az ellátás igénybevétele követően visszatérhetnek korábbi munkahelyükre. Ennek következtében elsősorban a nők aktivitási mutatói változtak, ami összességében 120–150 ezer fővel növeli a foglalkoztatottak számát.³ Jelenleg az új módszertan szerinti adatközlés hiányosságai (Eurostat) miatt a fejezet néhány ábrája esetében nem lehetséges az idősoros összehasonlítás nemzetközi kitekintésben.

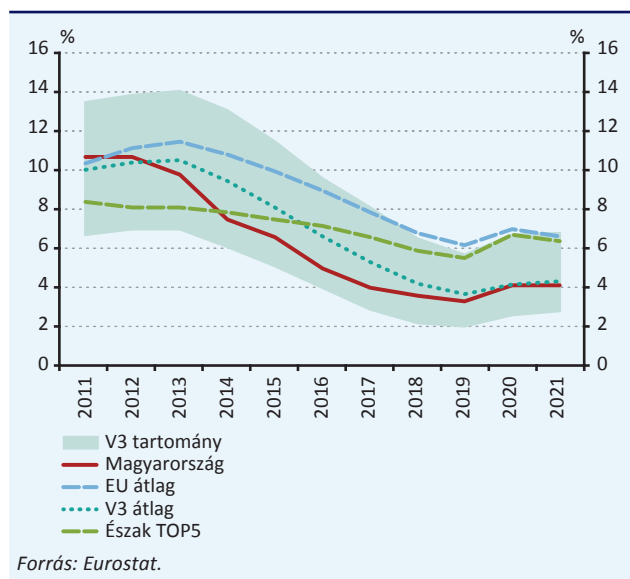
4.5.48. A foglalkoztatási ráta a 15–64 éves korosztályban

A 2010-es években a magyar foglalkoztatási ráta nőtt a 3. legnagyobb mértékben az EU-ban, meghaladva az EU átlagát és megközelítve a teljes foglalkoztatást. A koronavírus-válság megakasztotta a kedvező folyamatokat, azonban a magyar ráta csökkenése mérsékeltebb volt, mint az EU átlagáé, amihez a jegybanki és kormányzati intézkedések (hitelmoratórium, bértámogatások) is hozzájárultak. 2021-ben a koronavírus-járvány újabb hullámainak lecsengése, valamint a gazdaság újraindulása után megkezdődött a munkaerőpiac visszarendeződése. 2021 második felében a foglalkoztatottak száma már elérte a válság előtti magas szintet, a 15-64 éves korosztályban 4,6 millió fő körüli szintre emelkedve, ami a rendszerváltás óta a legmagasabb. A foglalkoztatási ráta az előző évhez képest 1,2 százalékponttal magasabb, 73,1 százalék volt hazánkban 2021-ben, ami meghaladja az EU és a visegrádi versenytársaink átlagát (69,8 és 71,4 százalék) is, azonban alacsonyabb az északi TOP5 országok átlagánál (75,5 százalék).

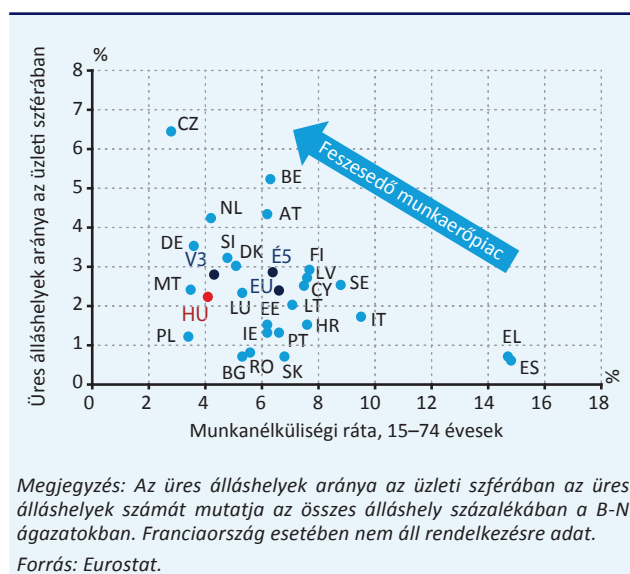
³ Forrás: https://www.ksh.hu/sajtoszoba_kozlomenyek_tajekoztatok_2021_02_26

4.5.49. A munkanélküliségi ráta a 15–74 éves korosztályban

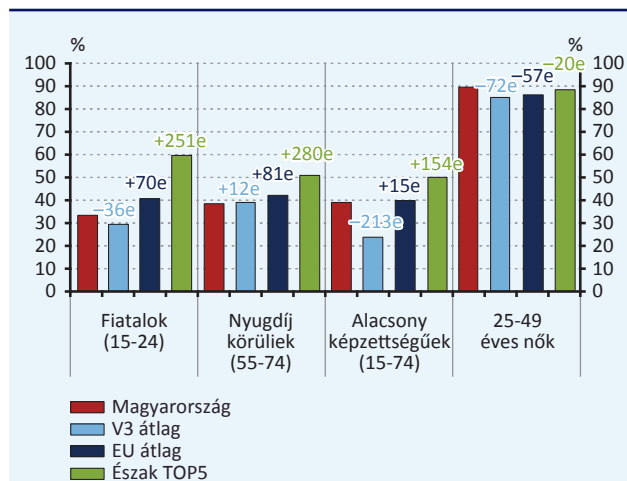
A foglalkoztatás alakulásával párhuzamosan a magyar munkanélküliségi ráta is jelentősen javult és historikus mélypontjára csökkent a koronavírus-járványt megelőzően. A Covid19-válság hatására 2020-ban a 15-74 évesek munkanélküliségi rátája 0,8 százalékponttal 4,1 százalékra emelkedett. A mutató ugyan a 2021-es év átlagában továbbra is 4,1 százalékon alakult, az év során azonban trendszerűen mérséklődött, és az év végére 3,7 százalékra csökkent. A magyar mutató 2021-ben továbbra is az egyik legkedvezőbb, az ötödik legalacsonyabb uniós összehasonlításban. A legalacsonyabb, 3 százalék körüli rátával Csehország és Lengyelország rendelkezik, a V3-ak átlaga, 4,3 százalék azonban Szlovákia magas mutatója miatt enyhén meghaladja a magyar értéket. Az EU és az északi országok átlagai (6,6 és 6,4 százalék) a csökkenés ellenére továbbra is érdemben magasabbak a magyar mutatónál.

4.5.50. A munkaerőpiaci feszesség az Európai Unióban (2021)

2021-ben a gazdaság helyreállása következtében növekvő munkaerő-kereslet hatására az előző évhez képest feszesebbé vált a magyar munkaerőpiac. A magyar munkanélküliségi ráta 2021 átlagában ugyan megegyezett a 2020-as értékkel, de mértéke csökkent az év során, továbbá az üres álláshelyek aránya emelkedett 2020-hoz képest és megközelítette a válság előtti szintet. A növekvő munkaerő-kereslettel párhuzamosan az elmúlt időszakban egyre több vállalat – elsősorban iparban, építőiparban, vendéglátásban, kereskedelemben – jelölte meg a munkaerőhiányt a termelés szűk keresztmetszetének. A gazdaságok 2021. évi újraindulásának hatására az Unió legtöbb országában csökkent a munkanélküliségi ráta és nőtt az üres álláshelyek aránya, így a munkapiacok ismét feszesebbé váltak. Hazánkban a munkanélküliségi ráta alacsonyabb, míg az üres álláshelyek aránya hasonló, mint az EU átlagában, így a magyar munkaerőpiac összességében továbbra is feszesebb, mint az uniós átlag. A V3-ak közül Csehország munkaerőpiaci feszessége nemcsak a régiós, de az uniós átlagot is érdemben meghaladja.

4.5.51. Az aktivitási ráta a sérülékenyebb csoportokban (2021)

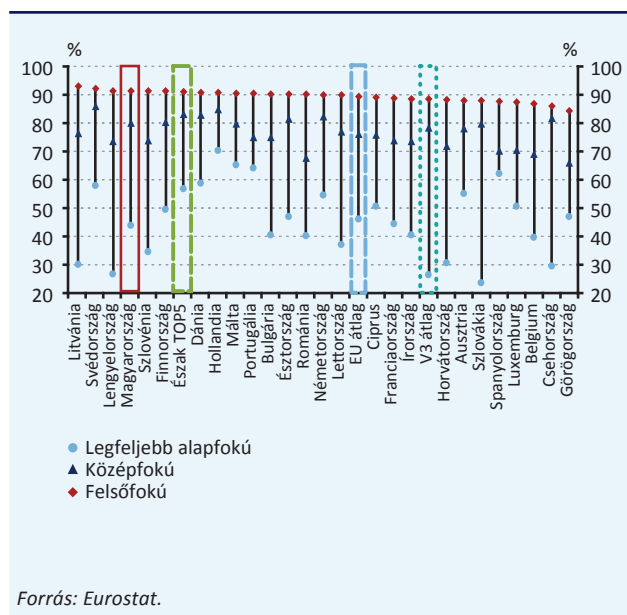

Megjegyzés: A számok a V3, az EU és az Északi TOP5 országcsoporthoz szükséges aktivitási többletet/hiányt jelölik.

Forrás: Eurostat.

A gazdaság újraindulásával a munkaerőpiac szempontjából sérülékenyebb csoportok aktivitási mutatói összességében javultak 2021-ben az előző évhez képest. 2021-ben továbbra is jelentősebb munkaerő-tartalékok azonosíthatók a fiatalok, a nyugdíjkorúak és az alacsony képzettségűek körében, míg a nők esetében a magyar aktivitási ráta meghaladja a régió és az EU mellett az északi TOP5 ország átlagát is. Az uniós és az északi átlaghoz képest a legnagyobb növekedési tartalékunk a nyugdíjkorúak aktivitásában van, 81 ezer és 280 ezer fővel, de a fiatalok és az alacsony képzettségűek körében is van tér az aktivitás növelésére. A visegrádi versenytársainkkal összevetve a magyar aktivitási ráta csak a nyugdíjkorúak esetében alacsonyabb, az alacsony képzettségűek, a fiatalok és a nők aktivitása ugyanis magasabb hazánkban, mint a V3 országok átlagában.

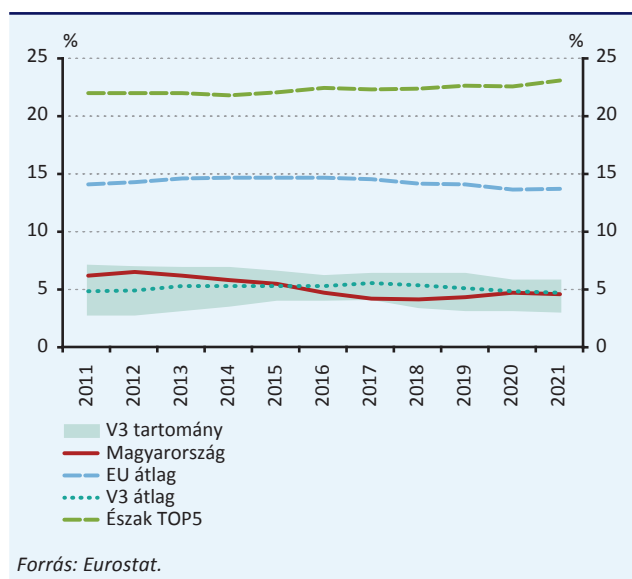
4.5.52. Az aktivitási ráta képzettségi szint szerint a 15–64 éves korosztályban (2021)

Forrás: Eurostat.

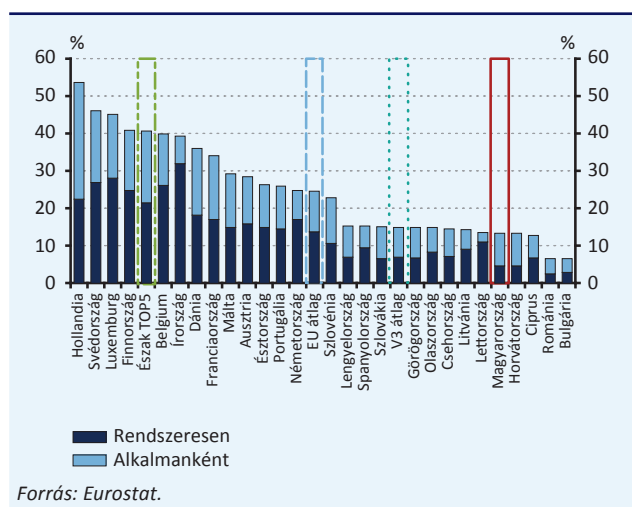
Az aktivitási rátát képzettségi szint szerint vizsgálva hazánkban számottevő különbségek azonosíthatók az egyes kategóriák között, hasonlóan az európai uniós átlaghoz, noha a visegrádi régió a magyarnál nagyobb eltéréseket mutat. Magyarországon a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aktivitási rátája 91,5 százalék volt 2021-ben, amely több mint kétszerese a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezőkének (44,1 százalék). A felsőfokú végzettségűek mutatója a negyedik legmagasabb az EU rangsorában, és a középfokú végzettséggel rendelkezők aktivitási rátája (80,3 százalék) is kedvezőbb az uniós átlagnál (76,4 százalék). A legfeljebb alapfokú végzettségűek aktivitása ugyanakkor enyhén alacsonyabb az uniós átlagnál (46,2 százalék). A visegrádi országokban az alacsony képzettségűek aktivitása (26,7 százalék) érdemben elmarad hazánktól, míg a többi kategória esetében nincs jelentős különbség. Az északi TOP5 országokhoz képest a felsőfokúak esetében hasonló, míg a közép- és alapfokúak esetében alacsonyabbak a magyar mutatók.

4.5.53. A részmunkaidős munkavállalók aránya az összes foglalkoztatottból a 15–64 éves korosztályban

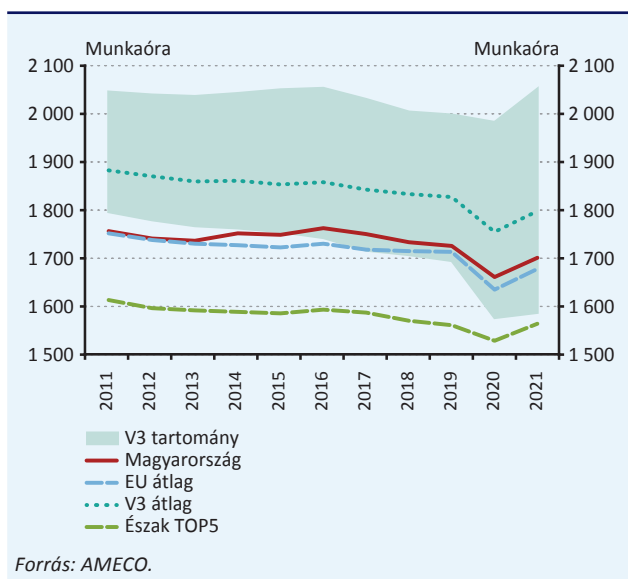
A részmunkaidős foglalkoztatás a visegrádi országokban a legalacsonyabbak között van európai uniós összehasonlításban. A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya hazánkban 2021-ben érdemben nem változott az előző évhez képest. 2020-ban a koronavírus-járvány hatására emelkedett a részmunkaidős foglalkoztatottak száma, amihez hozzájárult, hogy a pandémia következtében a vállalatok csökkentett munkaidős foglalkoztatással is alkalmazkodtak. A magyar mutató jelenleg 4,6 százalék, amely harmada az uniós és ötöde az északi TOP5-ös átlagnak. A visegrádi országok átlaga (4,7 százalék) uniós összehasonlításban hasonlóan alacsony, mint hazánkban.

4.5.54. Az otthonról dolgozók aránya az összes foglalkoztatottból a 15–64 éves korosztályban (2021)

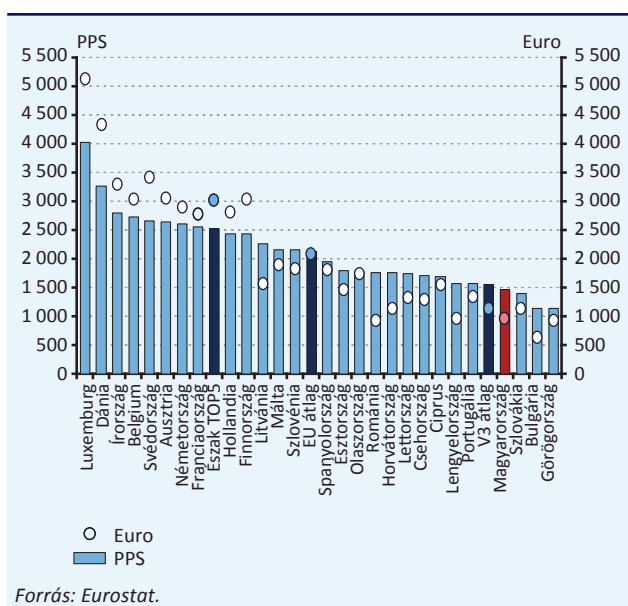
A koronavírus-járvány következtében, a távolságtartás növelése érdekében 2020-ban jelentősen felértékelődött az otthoni munkavégzés. Az otthonról dolgozók aránya 2019-ről 2020-ra 4,6 százalékról 11 százalékra emelkedett, és 2021-ben is enyhén tovább nőtt. A rendszeresen otthonról dolgozók aránya 2021-ben 4,5 százalék, míg az alkalmanként otthonról dolgozóké 8,8 százalék volt hazánkban, így a magyar foglalkoztatottak 13,3 százaléka dolgozott bizonyos rendszerességgel otthonról. A magyar mutatók azonban továbbra is érdemben elmaradnak az északi TOP5-ös és az uniós átlagtól. Előbbi esetében összeségében a foglalkoztatottak mintegy 40, utóbbi esetében mintegy 25 százaléka dolgozik bizonyos rendszerességgel otthonról. A visegrádi versenytársak összesített átlaga (15 százalék) enyhén meghaladja a hazai értéket.

4.5.55. Az egy foglalkoztatottra jutó átlagos éves ledolgozott munkaórák száma

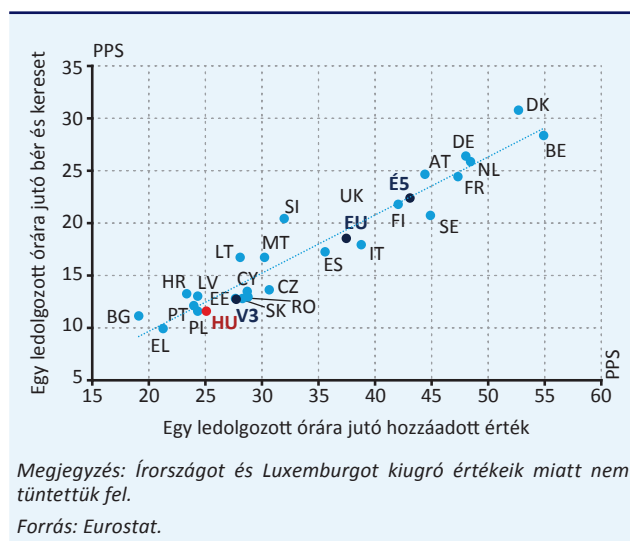
A ledolgozott munkaórák száma hazánkban az elmúlt években enyhén csökkent, majd a koronavírus-válság következtében a csökkentett munkaidős foglalkoztatás szélesebb körű alkalmazása hatására jelentősebben visszaesett 2020-ban. Az egy foglalkoztatottra jutó éves átlagos munkaidő 2021-ben – az uniós országok többségéhez hasonlóan – ismét emelkedett hazánkban, és 1700 óra körül alakult. A magyar mutató enyhén magasabb az EU átlagánál, és jelentősebb mértékben meghaladja az északi TOP5 ország átlagát (1560 óra). A többi visegrádi ország átlaga ugyanakkor magasabb a hazai éves ledolgozott órászámánál (közel 1800 óra).

4.5.56. A havi bruttó átlagbér az Európai Unióban (2021)

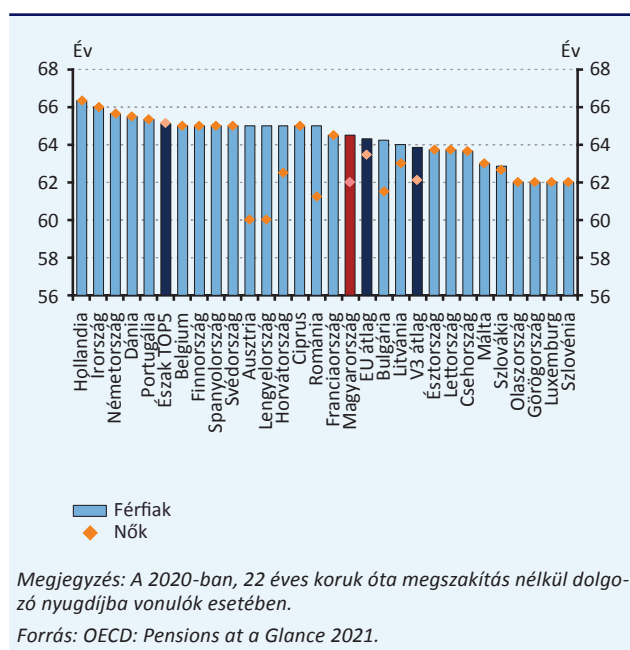
A nemzeti számlák alapján számolt hazai bruttó bérek és keresetek 2021-ben 10 százalékkal emelkedtek az előző évhez képest. Az emelkedés mértéke meghaladja a Covid19-válság által leginkább érintett 2020-as év bérdinamikáját, és a negyedik legmagasabb bővülés az Európai Unióban. A magyar mutató vásárlóerő-paritáson kifejezve azonban a negyedik legalacsonyabb volt 2021-ben az uniós rangsorban: az uniós átlagbér 69 százaléka, az északi TOP5 országok átlagnak pedig 58 százaléka alakult. A hazai átlagbér emellett kissé elmarad a visegrádi versenytársaink átlagától is. Európában kifejezve a magyar átlagbér az ötödik legalacsonyabb volt az EU-ban 2021-ben.

4.5.57. Termelékenység és bérek az Európai Unióban (2021)

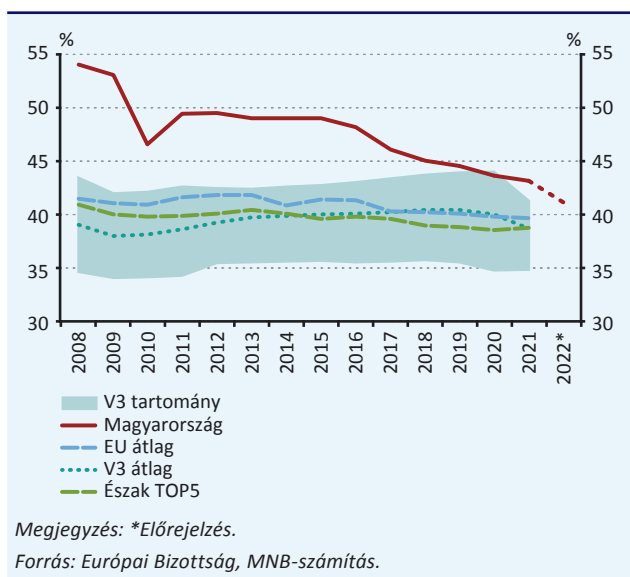
Az Európai Unió átlagától érdemben elmaradó átlagbérek ellenére a hazai bérszint összhangban alakul a termelékenységgel. Az elmúlt évekhez hasonlóan 2021-ben is folytatódott az egy ledolgozott órára jutó bér és keresetek, valamint hozzáadott érték emelkedése, azonban hazánk továbbra is az uniós rangsor végén helyezkedik el mindkét mutató esetében. A számottevő bérkülönbségekkel párhuzamosan a termelékenységünk az uniós átlag 70 és az északi TOP5 átlag 60 százaléka alatt van vásárlóerő-paritáson mérve. A visegrádi versenytársaink közül Lengyelország teljesítménye hasonló hazánkéhoz, azonban Csehországban és Szlovákiában magasabb a termelékenység és bérszint is. A versenyképesség és a fenntartható felzárkózás szempontjából fontos, hogy a bérkonvergencia hosszú távon az annak fedezetétől szolgáló termelékenységnövekedéssel párhuzamosan következzen be.

4.5.58. A 2020-ban nyugdíjba vonulók nyugdíjkorhatára

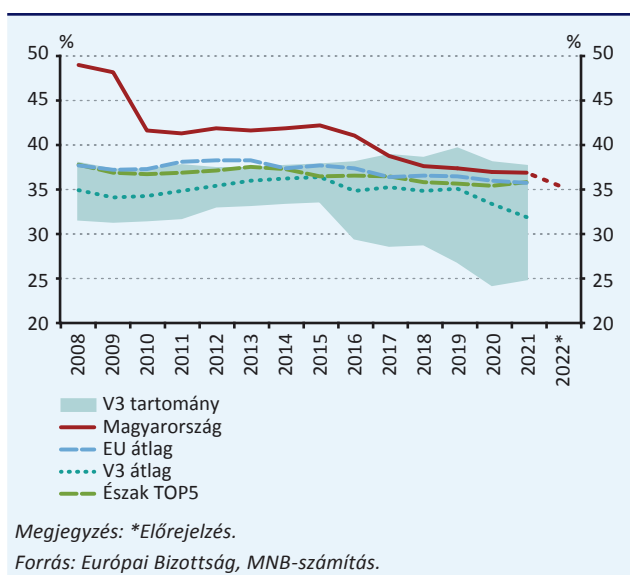
Hazánkban az elmúlt évtizedben fokozatosan nőtt az öregségi nyugdíjkorhatár, aminek következtében 2020-ra 64,5 évre emelkedett. Mivel a nők 40 évnyi jogosultsági időt követően a korhatár betöltése előtt igényelhetik a teljes nyugdíjukat, esetükben 62 év volt a nyugdíjkorhatár 2020-ban, feltételezve, hogy 22 éves koruk óta megszakítás nélkül dolgoztak. A férfiak korhatára meghaladja az uniós (64,3 év) és a visegrádi átlagot (63,8 év), azonban alacsonyabb az északi TOP5 országok átlagánál (65,1 év). A nők korhatára a kedvezmény következtében alacsonyabb az északi és az uniós átlagnál, és hasonló, mint a V3-ak átlaga. A nyugdíjkorhatár emelése folytatódott, és 2022-re 65 évre emelkedett.

4.5.59. Gyermektelen, átlagjövedelmet kereső munkavállaló átlagos adóéke

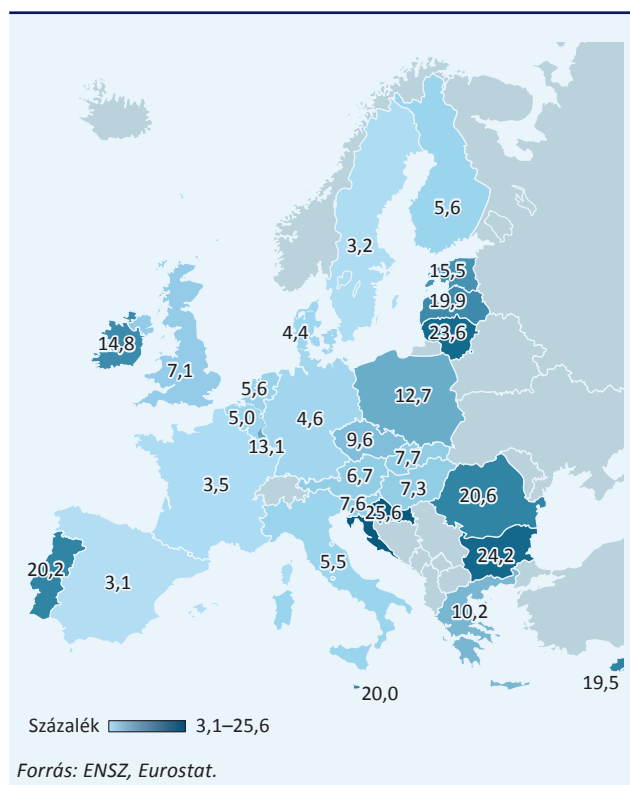
A 2010 utáni tudatos adószervezeti átalakítás keretében az adócentralizáció súlypontja a munkát terhelő adók felől a fogyasztást terhelő adók felé mozdult el, aminek hatására az átlagos adóék csökkent. A személyi jövedelemadó rendszer 2011-ben egykulcsosra (16 százalék) változott, majd 2016-ban 15 százalékra csökkent az szja. Ezt követően 2017-től megkezdődött a szociális hozzájárulási adó fokozatos mérséklése, amely a 2016-ig érvényes 27 százalékról 2022-re 13 százalékra csökkent. 2022. január 1-től emellett megszűnt a 1,5 százalékos szakképzési hozzájárulás, így a munkáltatókat csak a 13 százalékos szociális hozzájárulási adó terheli. 2022-ben így a gyermektelen, átlagjövedelmet kereső munkavállaló átlagos adóéke 41,2 százalék, ami azonban továbbra is enyhén magasabb volt, mint az EU, a V3-ak és az északi TOP5 átlaga (39-40 százalék).

4.5.60. Kétgyermekes, átlagjövedelmet kereső család átlagos adóéke

Az adószervezeti átalakítások hatására a családok adóterhelése is jelentősen csökkent az elmúlt években, és az adókedvezmények következtében a családok adóéke alacsonyabb, mint az egyedülálló személyeké. A családi adóék csökkenéséhez – a személyi jövedelemadóban és szociális hozzájárulási adóban bekövetkezett változások mellett – hozzájárult a 2011-ben bevezetett családi adóalap-kedvezmény, majd a két gyermekesek után járó kedvezmény négy ütemben történő megduplázódása 2016 és 2019 között. 2021-ben a kétgyermekes, átlagjövedelmet kereső családok átlagos adóéke 36,8 százalék volt, amely kissé meghaladja az uniós, az északi és a régiós átlagot is, és mintegy 6 százalékponttal elmarad a gyermektelen személyek adóékétól. 2022-ben a szociális hozzájárulási adó további csökkentésével és a szakképzési hozzájárulás eltörlésével a családi adóék várhatóan közel 35 százalékra csökken, elérve az EU és az északi TOP5 átlagát.

4.5.61. A külföldön élő népesség aránya az egyes országok teljes népességén belül (2020)

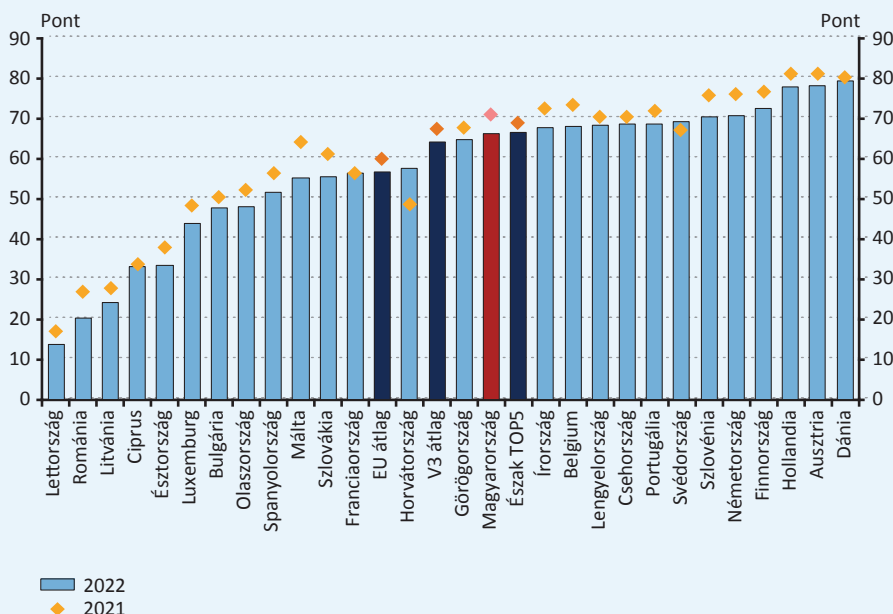
A régiós folyamatokhoz hasonlóan hazánk esetében is emelkedett az itthon született, ám külföldre vándorolt állampolgárok száma az elmúlt húsz évben. A folyamat a 2000-es évek második felében – döntően a 2008-as globális pénzügyi és gazdasági válság és a megnyíló nyugat-európai munkaerőpiacok hatására – gyorsult fel. Az életvitelszerűen külföldön élő magyar állampolgárok száma az ENSZ adatai alapján 714 ezer volt 2020-ban. Hazánk azonban mind a magországhoz, mind a régiós országokhoz viszonyítva mérsékelt kivándorló országnak számít: a külföldön élő magyar népesség aránya, 7,3 százalék jelenleg a legalacsonyabb a kelet-közép-európai térségben és jelentősen elmarad az uniós átlagtól (11,8 százalék). 2019-ben és 2020-ban a korábbi évekkel ellentétben a Magyarországon született magyarokat tekintve a bevándorlók (visszavándorlók) száma meghaladta kivándorlóikét (1,3 és 3,8 ezer fővel).

4.6. TERÜLETI ÉS TÁRSADALMI FELZÁRKÓZÁS

A gazdasági és területi egyenlőtlenségek befolyásolhatják a gazdasági növekedés fenntarthatóságát. A növekedés fenntarthatóságának egyik kulcsa ugyanis, hogy a gazdasági növekedés előnyeiből a társadalom széles csoportjai részesüljenek. Az egyenlőtlenség a piacgazdaság és a verseny természetes velejárójának, sőt ösztönzőjének tekinthető, de túlzott mértéke rombolhatja a társadalmi kohéziót és mobilitást, így veszélyeztetheti a gazdasági növekedés és felzárkózás fenntarthatóságát és inkluzív jellegét. Ezzel szemben a mérsékelt szinten tartott egyenlőtlenségek kevésbé szűnnek társadalmi ellentéteket, segítik az esélyegyenlőséget, a társadalmi mobilitást és a munkatermelékenység növelését, amelyek alapvető pillérei a hosszú távon eredményes gazdasági és társadalmi fejlődésnek, illetve sikeres felzárkózásnak. Magyarország a Területi és társadalmi felzárkózás területen 65,9 ponttal az uniós rangsor középmezőnyében, a 13. helyen végzett. Hazánk pontszáma megegyezik az északi TOP5 országok átlagával (66,0 pont) és meghaladja az uniós (56,3 pont) és a visegrádi (63,6 pont) átlagot. A magyar mutató az uniós országok jelentős többségéhez hasonlóan csökkent az előző évhez képest, és csupán három ország teljesítménye javult.

4.6. ábra

A Területi és társadalmi felzárkózás területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB.

Hazánkban az elmúlt évtizedben több gazdasági mutató esetében is mérséklődtek a területi különbségek, azonban az egyenlőtlenségek továbbra is számottevők. Magyarországon – ahogy a kelet-közép-európai régióban is – megfigyelhető a főváros dominanciája, az egyes régiók fejlettségét pedig alapvetően befolyásolja az országon belüli helyzetük (hazánkban erősek a Kelet-Nyugat irányú különbségek). A dinamikusan fejlődő centrumok és a lassabb fejlődést mutató perifériás területek közti különbség a rendszerváltást követően erősödött fel (Káposzta, 2014)⁴. A 2010-es évek kormányzati intézkedései és a regionális fejlesztési programok következtében ugyan több gazdasági mutató esetében is mérséklődtek a vármegyék közti különbségek, azonban továbbra is jelentősnek mondhatók. A koronavírus-járvány hatására emellett néhány mutató (munkaerőpiac mennyiségi mutatói) esetében enyhén nőttek a területi különbségek az elmúlt két évben.

⁴ Forrás: Káposzta J. (2014): Területi különbségek kialakulásának főbb összefüggései

Budapest fejlettsége 2020-ban is érdemben meghaladta a vármegyék szintjét, emellett egyedüli magyar NUTS 3-as régióként a főváros fejlettsége haladja csak meg az EU átlagát. Budapest egy főre jutó GDP-je az országos átlag több mint kétszerese és az uniós átlag másfélszerese volt 2020-ban, míg a legkevésbé fejlett Nógrád vármegyéé csupán az országos átlag 45 százaléka, az uniós átlagnak pedig a harmada. NUTS 3-as szintű uniós összehasonlításban a legtöbb vármegye és a főváros pozíciója javult az elmúlt években, azonban vármegyéink többsége (15 vármegye) az uniós rangsor utolsó negyedében található. A vármegyék közti fejlettségbeli különbség 2009-ben volt a legmagasabb, majd 2015-ig folyamatosan csökkent és azóta közel stabilan alakult. Az egyenlőtlenség csökkenéséhez hozzájárult, hogy Budapest gazdasági fölénye mérséklődött és több – elsősorban a járműgyártás által érintett – régió lemaradása csökkent (KSH, 2019)⁵.

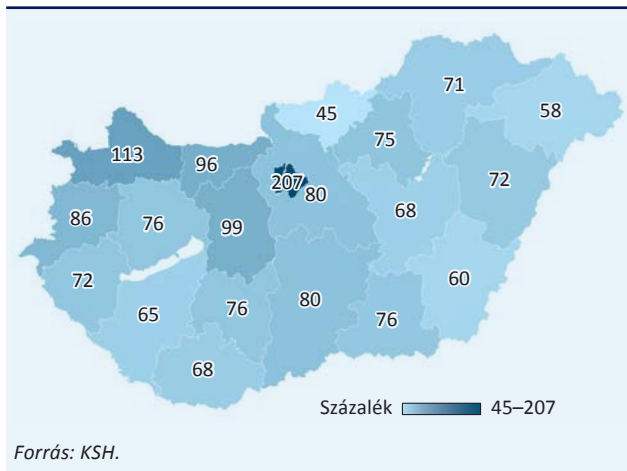
Az erőteljesebb külföldi működőtőke-beáramlás, a fejlett üzleti szolgáltatások és a feldolgozóipar jelenléte érdemben hozzájárultak a vármegyék fejlettségének növekedéséhez az elmúlt évtizedben. 2021-ben a járványügyi korlátozások feloldásával és a gazdaság újraindulásával a beruházási aktivitás és az ipari termelés ismét bővült a vármegyék többségében, azonban továbbra is érdemi területi különbségek figyelhetők meg. Az egy főre jutó beruházások értéke 2021-ben is Budapesten volt a legmagasabb – 2,6-szerese az országos átlagnak –, míg Nógrád vármegyében a legalacsonyabb. Az egy főre jutó ipari termelés Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom vármegyében volt a legmagasabb, az országos átlag több mint kétszerese, azonban néhány vármegye mutatója az országos átlag felét sem érte el.

A munkaerőpiac létszámmutatói a vármegyék széles körében javultak 2021-ben, azonban a területi különbségek enyhén emelkedtek. A foglalkoztatási ráta Nógrád kivételével minden vármegyében és Budapesten is emelkedett, a munkanélküliségi ráta a vármegyék többségében csökkent, és az üres álláshelyek száma Baranya kivételével mindenhol emelkedett az előző évhez képest. Továbbra is megfigyelhető, hogy a kevésbé fejlett vármegyéket az átlagosnál magasabb munkaerőtartalék (munkanélküliek és közfoglalkoztatottak) és az átlagosnál alacsonyabb munkakereslet (üres álláshelyek) jellemzi.

A jövedelmi és vagyoni különbségek terén Magyarország hagyományosan az alacsonyabb egyenlőtlenségű országok közé tartozik globális és európai uniós összehasonlításban is. A jövedelmi Gini-index az elmúlt években stabilan alakult, és a koronavírus-válság idején enyhén csökkent. A mutató meghaladja a V3 országok átlagát, azonban alacsonyabb az EU átlagánál. A vagyoni Gini-koefficiens az EU átlagánál szintén alacsonyabb értékét alapvetően befolyásolja az ingatlanvagyon, mivel Magyarországon hagyományosan a saját lakástulajdon dominál. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett népesség arányát mérő AROPE mutató az elmúlt évtizedben a 3. legnagyobb mértékben csökkent az EU-ban, és bár a Covid-válság idején enyhén nőtt, továbbra is kedvezőbb az EU átlagánál.

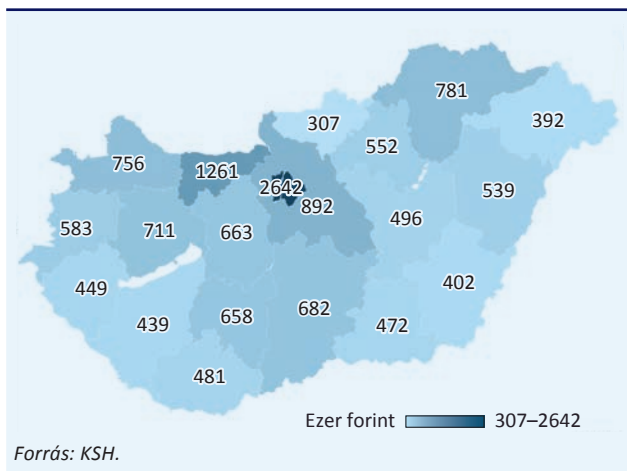
⁵ Forrás: KSH (2019): Tér-kép, 2018

4.6.62. Az egy főre jutó GDP az országos átlag százalékában vármegyénként (2020)

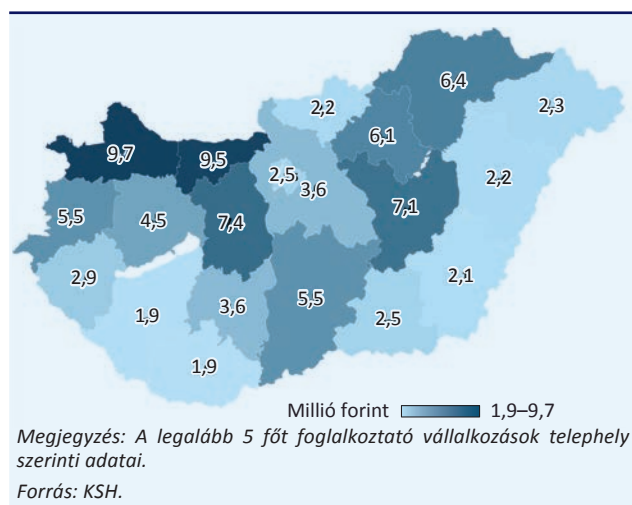
Hazánkban az elmúlt évtizedben összességében csökkentek a vármegyék közti fejlettségbeli különbségek, azonban továbbra is érdemi egyenlőtlenségek figyelhetők meg. Az egy főre jutó GDP alapján számottevő a főváros és a vidék közötti fejlettségbeli különbség. 2020-ban – az előző évhez hasonlóan – Budapest fejlettsége az országos átlag 207 százaléka volt, ami vásárlóerő-paritáson az EU átlag másfélszerese. Ezzel szemben a legkevésbé fejlett Nógrád vármegye fejlettsége az országos átlagnak csak a 45 százaléka, míg az uniós átlagnak csupán harmada. Az országos átlag felett, illetve körül van Győr-Moson-Sopron, Fejér és Komárom-Esztergom vármegye mutatója, míg a vármegyék többségének fejlettsége 60 és 80 százalék között alakul. 2020-ban az előző évhez képest Jász-Nagykun-Szolnok relatív fejlettsége nőtt a legnagyobb mértékben (4,5 százalékpont), míg Komárom-Esztergomé csökkent a legjelentősebben (4,9 százalékpont) az országos átlaghoz viszonyítva. A vármegyék fejlettségi sorrendje és a közöttük lévő egyenlőtlenség érdemben nem változott az előző évhez képest.

4.6.63. Az egy lakosra jutó beruházás vármegyénként (2021)

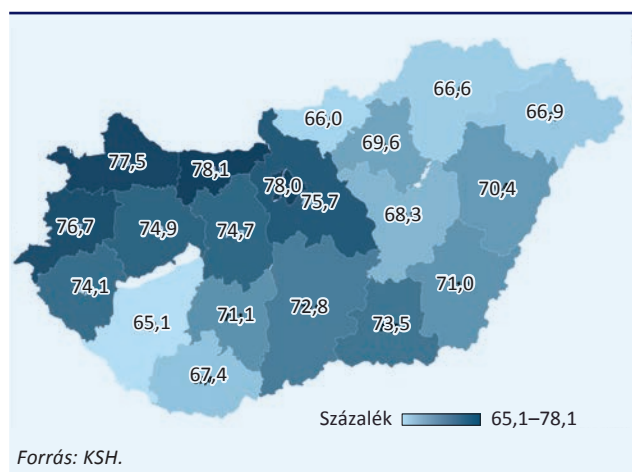
2021-ben a járvány miatt bevezetett korlátozások feloldásával és a gazdaság újraindulásával a beruházások ismét bővültek az előző évhez képest. Az egy lakosra jutó beruházás mértéke 12 vármegyében és Budapesten is nőtt 2020-hoz képest, a legnagyobb ütemben (34 százalék) Bács-Kiskun vármegyében feldolgozóipari fejlesztések hatására. A legjelentősebb visszaesés Nógrád (-36 százalék) és Komárom-Esztergom vármegyében (-33 százalék) történt. Utóbbi csökkenésében szerepet játszott az előző évi magas bázis, és a vármegye ennek ellenére is a második legmagasabb mutatóval rendelkezik Budapest után. Az egy főre jutó beruházások értéke Budapesten volt a legmagasabb (2,6 millió forint), ami 2,6-szerese az országos átlagnak. A legalacsonyabb beruházási aktivitást Nógrád vármegye mutatta (307 ezer forint).

4.6.64. Az egy lakosra jutó ipari termelés vármegyéenként (2021)

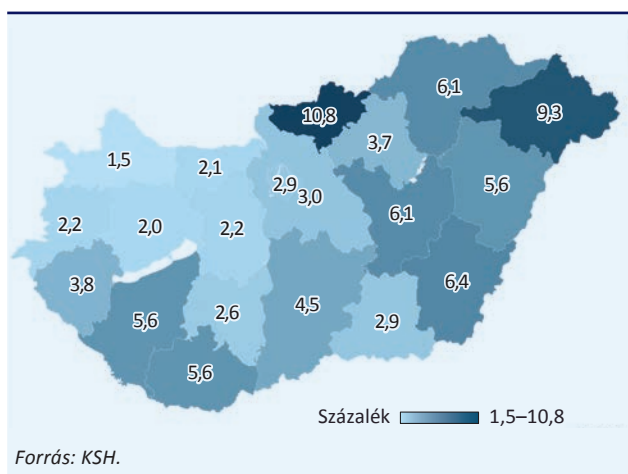
A 2020-as, koronavírus-válság hatására történt visszaesést követően az ipari termelés 2021-ben ismét bővült hazánkban. Az ipar 9 százalékot meghaladó növekedéséhez Vas és Bács-Kiskun vármegye kivételével minden vármegye és a főváros is pozitívan járult hozzá. 2020-hoz képest a legnagyobb mértékű növekedés (18-20 százalék) Pest és Veszprém vármegyében történt, továbbá a járvány előtti, 2019-es szintet 12 vármegyében haladta meg a termelés volume-ne. 2021-ben az egy főre jutó ipari termelés továbbra is Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom vármegyében volt a legmagasabb (9,7 és 9,5 millió forint), az országos átlag (4,2 millió) több mint kétszerese. Baranya, Somogy és Békés vármegyében ugyanakkor a mutató az országos átlag felét sem érte el. Az egy főre jutó ipari termelést tekintve összességben csökkentek a vármegyei közti különbségek 2021-ben.

4.6.65. A foglalkoztatási ráta vármegyéenként a 15–64 évesek körében (2021)

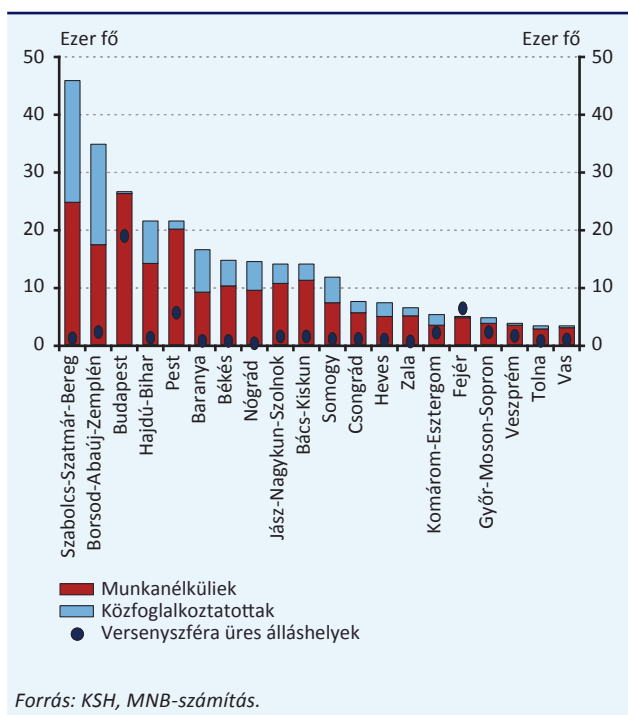
A koronavírus-járvány hatására bevezetett korlátozások feloldásával és a gazdaság újraindulásával párhuzamosan a foglalkoztatási folyamatok is javultak 2021-ben, a 2020. évi 72-ről 73 százalékra nőtt az országos foglalkoztatási ráta. Nógrád vármegye kivételével minden vármegyében és Budapesten is emelkedett a foglalkoztatási ráta az előző évhez képest. Emellett a fővárosban és a vármegyei többségében a foglalkoztatási ráta meghaladta a válság előtti, 2019-es szintet is, azonban a vármegyei közti egyenlőtlenségek enyhén emelkedtek. A 15-64 évesek foglalkoztatási rátája Komárom-Esztergom vármegyében nőtt a legnagyobb mértékben 2020-hoz képest (5,2 százalékpont), amivel a vármegye mutatója lett a legmagasabb (78,1 százalék) a rangsorban. A foglalkoztatási ráta továbbra is a dunántúli vármegyékben és Közép-Magyarországon a legmagasabb (74-78 százalék), míg a Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon a legalacsonyabb, átlagosan 66 százalék körüli.

4.6.66. A munkanélküliségi ráta vármegyéenként a 15–64 évesek körében (2021)

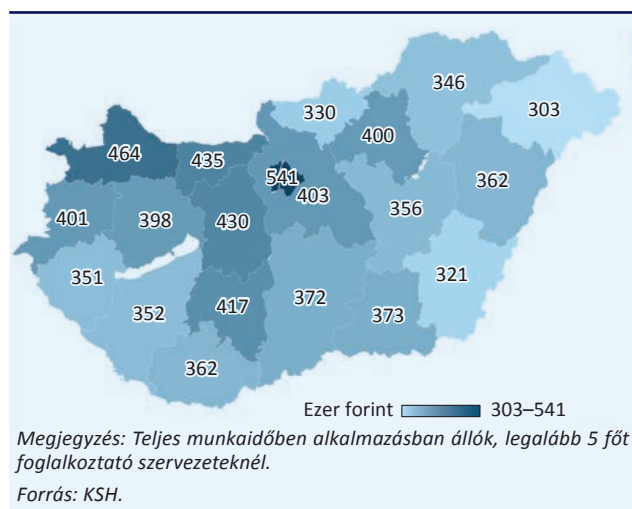
Az országos munkanélküliségi ráta érdemben nem változott az előző évhez képest 2021 átlagában, a 15-64 éves korosztályban 0,1 százalékponttal 4,1 százalékra csökkent. 10 vármegye és a főváros esetében csökkent a munkanélküliség, míg 9 vármegyében nőtt. A legnagyobb mértékben Baranya és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében mérséklődött a mutató (1,6-1,7 százalékpont), míg a legnagyobb növekedést Nógrád mutatta (3 százalékpont). A vármegyék közti különbség összességében nőtt 2021-ben, és továbbra is a Dunántúlon a legalacsonyabb, az északi vármegyékben pedig a legmagasabb a mutató. 2021-ben is Győr-Moson-Sopron vármegyében volt a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta 1,5 százalékkal, míg a legmagasabb Nógrád vármegyében 10,8 százalékkal, de Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében is 9 százalék feletti a ráta.

4.6.67. A versenyszféra üres álláshelyeinek száma és a munkaerő-tartalék (munkanélküliek és közfoglalkoztatottak) vármegyéenként (2021)

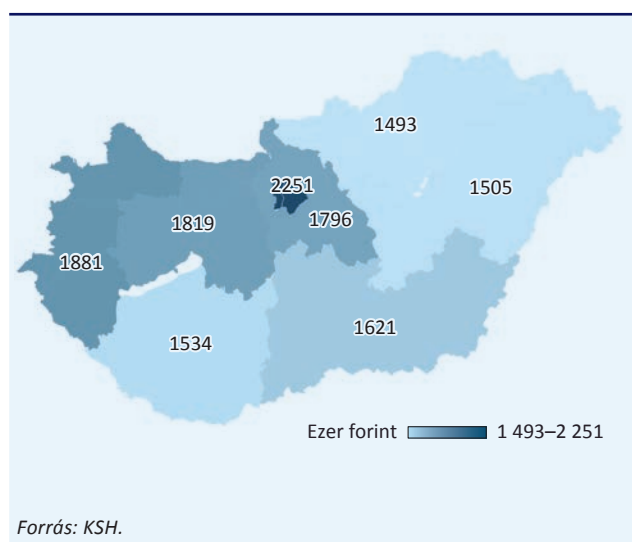
A munkaerő-tartalékok és az üres álláshelyek területi eloszlása továbbra is egyenlőtlen a vármegyék között. 2021-ben a gazdaság újraindulásával összességében csökkent a munkaerő-tartalékot jelentő munkanélküliek és közfoglalkoztatottak száma is (281 ezer fő), míg a versenyszféra üres álláshelyeinek száma nőtt (50 ezer fő). A munkanélküliek száma 10 vármegyében és Budapesten, a közfoglalkoztatottak száma pedig 14 vármegyében csökkent, míg az üres álláshelyek száma Baranya vármegye kivételével mindenhol emelkedett 2020-hoz képest. Továbbra is megfigyelhető, hogy a kevésbé fejlett vármegyéket az átlagnál magasabb munkaerő-tartalék és az átlagnál alacsonyabb munkakereslet (üres álláshelyek) jellemzi. 2021-ben a 100 munkanélkülihez jutó üres álláshelyek száma Fejér vármegyében volt a legmagasabb (136 darab), míg Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében a legalacsonyabb (2 és 4 darab). Fejér vármegyében, de főként Budapesten a munkaerő-kereslet és -tartalék egyidejűleg magas, ami a munkaerőpiac nagyfokú súrlódására utal a régióban.

4.6.68. A havi bruttó átlagkereset vármegyénként (2021)

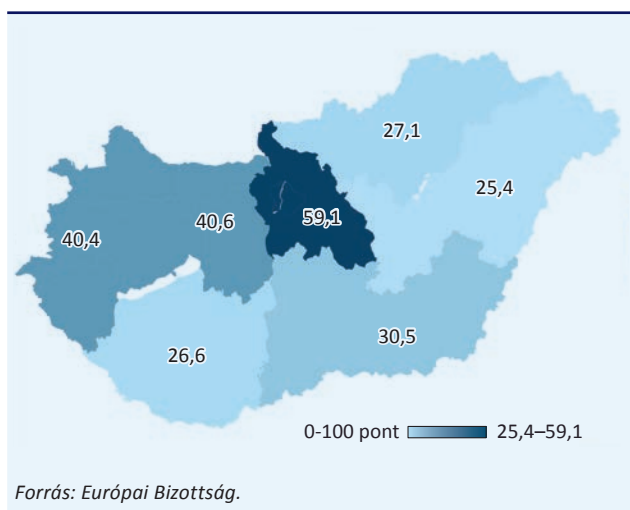
2021-ben minden vármegyében folytatódott a bérek emelkedése. A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete az előző évhez képest Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében emelkedett a legnagyobb mértékben (10,9 százalék), a legkisebb mértékben pedig Budapesten (7,6 százalék). 2021-ben továbbra is Budapesten volt a legmagasabb a bruttó átlagkereset, 541 ezer forint, emellett Győr-Moson-Sopron vármegye mutatója (464 ezer) is meghaladta az országos átlagot (439 ezer). Továbbra is számottevő bérkülönbségek azonosíthatók: a főváros átlagkeresete 1,8-szerese a legalacsonyabb Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyeinek (303 ezer), amit érdemben befolyásolnak a foglalkozásszerkezet különbségei. A vármegyék közti bérkülönbségek azonban enyhén csökkentek az előző évhez képest.

4.6.69. A háztartások egy főre jutó éves nettó jövedelme régióként (2020)

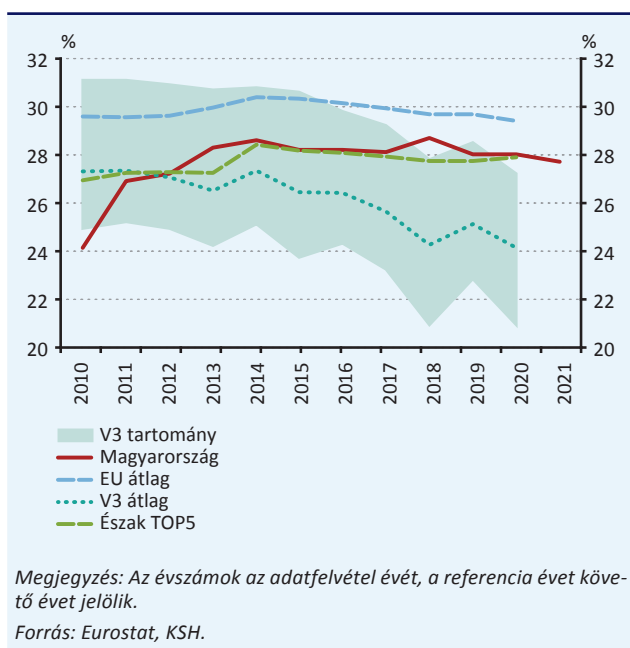
A magyar háztartások egy főre jutó jövedelme 2020-ban, a koronavírus-járvány kitörésének évében is minden régióban emelkedett. Az egy főre eső nettó jövedelem a Nyugat-Dunántúlon nőtt a legnagyobb mértékben (22,4 százalék), míg a legkisebb mértékben Észak-Magyarországon (3,6 százalék). A háztartások jövedelme a bérekhez hasonlóan továbbra is jelentős eltérést mutat régiós összevetésben. Az egy főre eső éves nettó jövedelem 2020-ban Budapesten volt a legmagasabb 2,25 millió forinttal, ami 1,5-szerese a legalacsonyabb mutatóval rendelkező Észak-Magyarország régióinak (1,5 millió). A régiók közti jövedelemkülönbség kissé csökkent 2019-hez képest. A regionális egyenlőtlenségek mellett a településtípus szerint is megfigyelhetők a különbségek: minél nagyobb lélekszámú településen él egy háztartás, annál magasabb egy főre jutó jövedelemmel rendelkezik.

4.6.70. A Regionális Versenyképességi Index (RCI) régióként (2019)

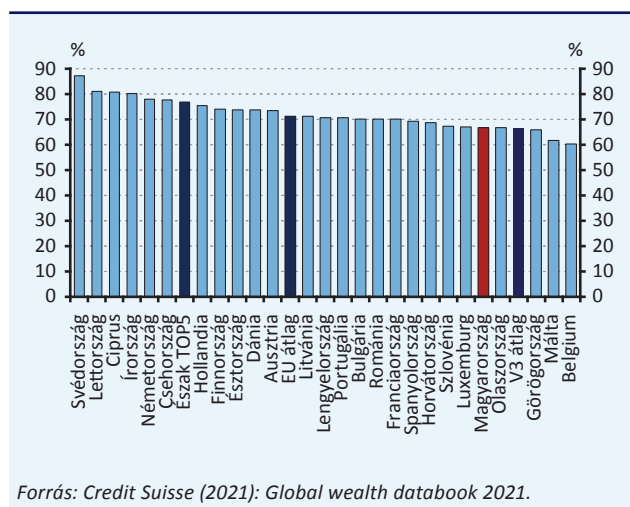
A Regionális Versenyképességi Index az Európai Unió NUTS 2-es régióinak teljesítményét hasonlítja össze 11 tényező alapján, melyek kiterjednek az alapvető gazdasági tényezőkre (például intézmények, oktatás, egészségügy), a hatékonyságra (például munkaerőpiac hatékonysága) és az innovációra (például technológiai felkészültség). A magyar régiók közül Közép-Magyarország érte el a legmagasabb pontszámot (59 pont), amivel a régió az uniós rangsor középmezőnyében helyezkedik el. Az RCI alapján is jelentős területi különbségek azonosíthatók hazánkban: a fejlettebb nyugati régiók pontszáma 40 körül, míg a Dél-Dunántúl és a keleti régióké átlagosan 30 pont alatt alakul. A magyar régiók teljesítménye leginkább az egészségügyi mutatók terén marad el az uniós átlagtól, míg a munkaerőpiaci hatékonyság terén a legkedvezőbb, az EU átlaga körüli a magyar teljesítmény. A régiók közötti különbségek mértéke alapján hazánk az uniós rangsor középmezőnyében helyezkedik el az RCI-t tekintve.

4.6.71. A jövedelmi Gini-index

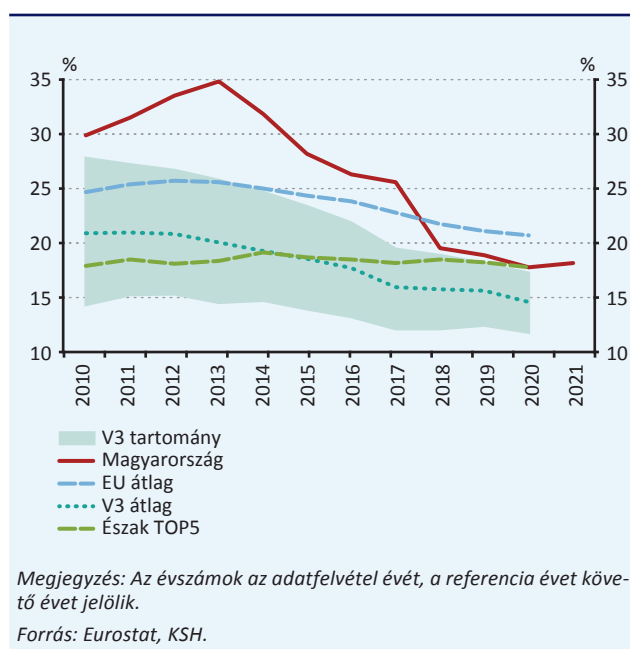
A társadalmon belüli gazdasági egyenlőtlenségek egyik legelterjedtebb mutatója, a jövedelmi Gini-index 2013 óta stabilan, 28 százalék körül alakul hazánkban. A Gini-index a koronavírus-válság idején enyhén csökkent, 27,7 százalékra. A magyar mutató alacsonyabb az uniós átlagnál (29,4 százalék), és hasonlóan alakul, mint az északi TOP5 átlaga, azonban meghaladja a visegrádi versenytársaink átlagát (24 százalék). A hazai Gini-index 2008-as globális gazdasági válságot követő növekedéséhez hozzájárulhatott a magasabb jövedelműek tőkejövedelmének fokozatos gyarapodása, valamint a krízisnek kitettebb alacsonyabb jövedelműek helyzetének tartós romlása. Az ezt követő években a rendelkezésre álló jövedelmi helyzet stabilizálásával, valamint a foglalkoztatás jelentős felfutásával párhuzamosan megállt az egyenlőtlenségi mutató emelkedése. A Covid-válság alatt is csökkenő mutatóhoz hozzájárulhattak a munkahelyvédelmi és -teremtő bértámogatási programok.

4.6.72. A vagyoni Gini-index (2020)

A koronavírus-járvány következtében 2020-ban a vagyoni egyenlőtlenségek globálisan és az uniós országok többségében is némileg emelkedtek. A vagyoni különbségek növekedéséhez összességében hozzájárult a felsőbb vagyoni rétegek helyzetének javulása (elsősorban a részvényárfo-lyam- és lakásár-emelkedések következtében), valamint az alacsonyabb vagyoni rétegek helyzetének változatlansága vagy romlása is. A hazai vagyoni Gini-index a Credit Suisse becslése alapján kismértékben, 0,2 százalékponttal, 66,5 százalékra emelkedett 2020-ban. Az uniós átlag 0,1, míg a V3-ak átlaga 2,9 százalékponttal nőtt. A magyar mutató így továbbra is kedvezőbb az uniós átlagnál (71,1 százalék), ám enyhén meghaladja a visegrádi versenytársaink átlagát (66,2 százalék). A vagyoni Gini mértékét alapvetően befolyásolja az ingatlanvagyon. Magyarországon – a közép- és kelet-európai országokhoz hasonlóan – a saját lakástulajdonnal rendelkezők aránya jelentősen meghaladja a bérlők arányát. A magyar háztartások mintegy 90 százaléka lakástulajdonos, ami az egyik legmagasabb arány az Európai Unióban.

4.6.73. A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett népesség aránya (AROPE)

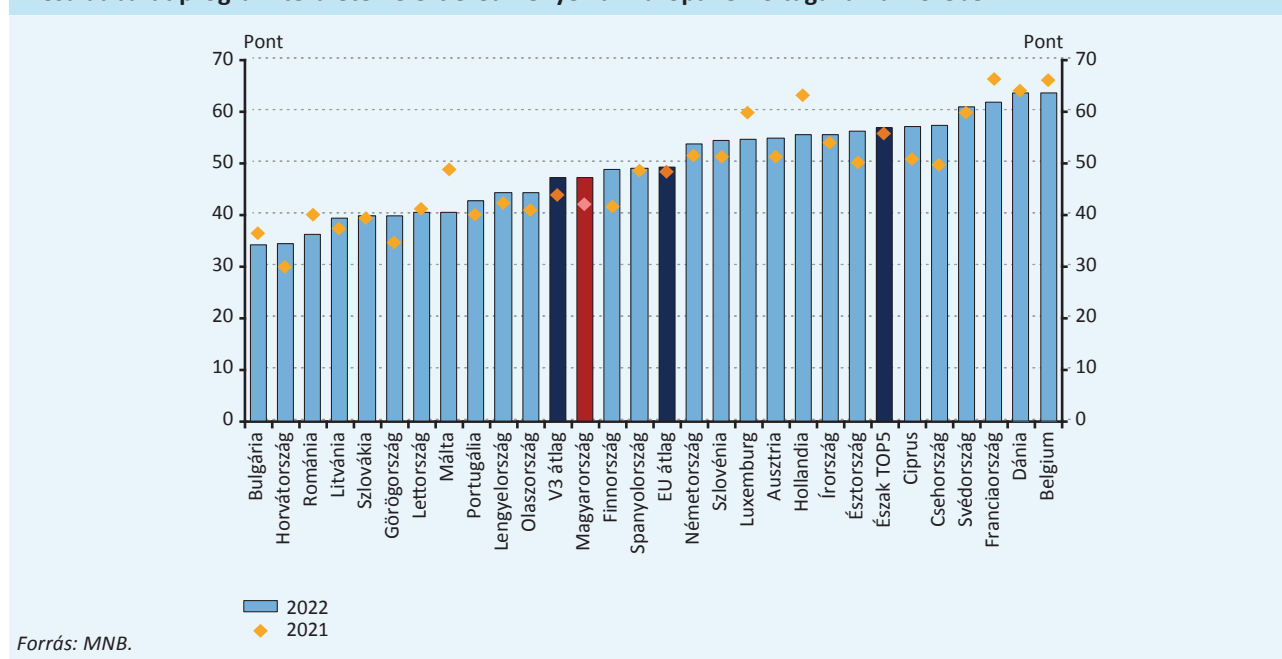
A szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett népesség arányát mérő AROPE (At risk of poverty or social exclusion) mutató Magyarország esetében mutatta – Bulgária és Lettország után – a 3. legjelentősebb csökkenést az elmúlt évtizedben uniós összehasonlításban. A mutató a koronavírus-válság hatására enyhén emelkedett az előző évhez képest és jelenleg 18,2 százalékon alakul. A magyar érték továbbra is kedvezőbb, mint az Unió átlaga és hasonló, mint az északi TOP5 ország átlaga, azonban a visegrádi országok átlagát kissé meghaladja. Hazánkban a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázata elsősorban a tartósan munkanélkülieket és az alapfokú végzettségűeket érinti. Az AROPE mindhárom almutatója nőtt az előző évhez képest: a relatív jövedelmi szegénység a lakosság 12,7 százalékát, a súlyos anyagi depriváció 8,3 százalékát, a nagyon alacsony munkaintenzitás pedig 3,7 százalékát érintette. A mindhárom dimenzióban egyszerre érintettek száma a járvány kedvezőtlen hatásai ellenére 112 ezerrel 93 ezerre csökkent, ami a teljes népesség 1 százalékát jelenti.

4.7. CSALÁDBARÁT PROGRAM

A hosszú távú gazdasági növekedés egyik kulcskérdése a munkaerőpiacon aktív humán tőke állomány minősége és mennyisége. A humán tőke mennyiségi tényezőit hosszú távon leginkább a demográfiai folyamatok határozzák meg, amelyek közül a népesség létszámának csökkenése és idősödése jelenti a legnagyobb kihívást szinte valamennyi fejlett ország és Magyarország számára is. A népesség-előrevetítések alapján a jelenlegi demográfiai tendenciák folytatódása esetén a következő évtizedekben tovább fog mérséklődni a magyar népességszám, és a munkaképes korú lakosság létszáma a 2020. évi értékhez 400 ezer fővel csökkenhet 2030-ra. Hosszú távon is sikeres gazdasági felzárkózás ugyanakkor nehezen valószínűsíthető meg csökkenő népességszám mellett. A korábbi évtizedekhez képest alacsonyabb születésszám a népességszerkezet alakulására is hatással van, mivel kisebb létszámú fiatalabb évjáratokat eredményez az idősebb generációkhoz képest. A munkaképes korú népesség létszámcsökkenése a munkaerő kínálat visszaesését eredményezi, ami kedvezőtlen hatással van a gazdasági növekedésre. A kedvezőtlen demográfiai folyamatok megfordítása érdekében fontos olyan társadalompolitikára törekedni, amely hatékonyan tudja támogatni a gyermekvállalási tervek megvalósítását. Magyarország a Családbarát program területén 47,0 ponttal a 16. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2022-ben. 2021-hez képest 5,4 ponttal emelkedett hazánk pontszáma, ami 1 helyes előrelépést jelentett. A magyar pontszám az emelkedést követően enyhén magasabb a régiós átlagnál (46,9 pont), azonban 2,0 ponttal elmarad az uniós országok átlagától (49,0 pont).

4.7. ábra

A Családbarát program területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

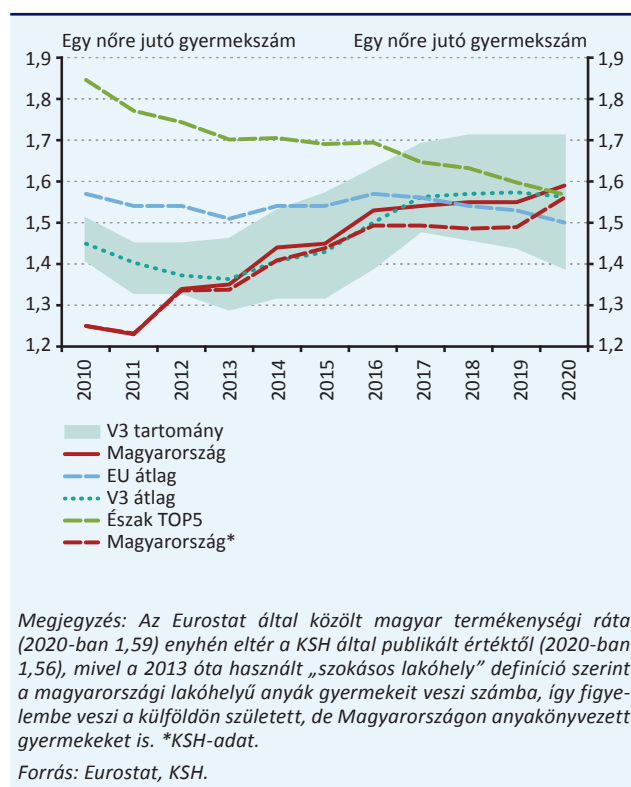

A termékenységi ráta emelkedése a kedvezőtlen demográfiai trend megfordításának előfeltétele. A változatlan népességszám biztosításához 2,1 körüli termékenységi ráta elérése és tartós fennmaradása szükséges. Jelenleg az Európai Unió egyik tagállamában sem éri el a mutató a reprodukciós küszöbértéket, és az uniós országokra vonatkozó átlag az elmúlt években kismértékben még csökkent is. Magyarországon az elmúlt időszakban kedvező folyamatokat figyelhettünk meg, mivel a termékenységi ráta a 2011. évi történelmi mélypontot jelentő, 1,23-as értékhez képest mára jelentősen, 1,59-re emelkedett, ami magasabb az uniós és régiós átlagnál. A termékenységi arányszám azonban továbbra is alacsonyabb a népesség reprodukciójához szükséges 2,1-es értéknél. 2016 és 2019 között a termékenységi ráta stagnálását a születésszám csökkenése kísérte, amit a szülőképes korú nők létszámának jelentős mérséklődése okozott. Kedvező fejlemény ugyanakkor, hogy 2020 során 92 ezer gyermek született hazánkban, ami 3 ezer fővel meghaladta a 2019. évi értéket, valamint 2021-ben sikerült fenntartani a magas születésszámot (93 ezer újszülött). 2022 első félévében azonban kedvezőtlenebben alakultak a születésszámok a korábbi éveknél, amelyben jelentős szerepet játszhatott a Covid-járvány 2021. tavaszi 3. hulláma. A szükséges demográfiai fordulat elérése érdekében több kiegészítő javaslatot is megfogalmazott a Magyar Nemzeti Bank – a 330 pontos versenyképességi programján túl – a 144 pontos „Fenntartható egyensúly és felzárkózás” című, 2022. májusában publikált programja.

A népességszám alakulásának másik meghatározó tényezője a születéskor várható élettartam, amelynek emelkedése szintén növeli a rendelkezésre álló humán tőke mennyiségét. Hazánkban – hasonlóan az uniós tendenciákhoz – a koronavírus-járvány következtében 2,0 évvel csökkent a születéskor várható élettartam, ami így visszaesett a 2009-es szintre. A magyar nők jelenleg 4,8 évvel, míg a férfiak 6,1 évvel élnek kevesebbet, mint az uniós átlag.

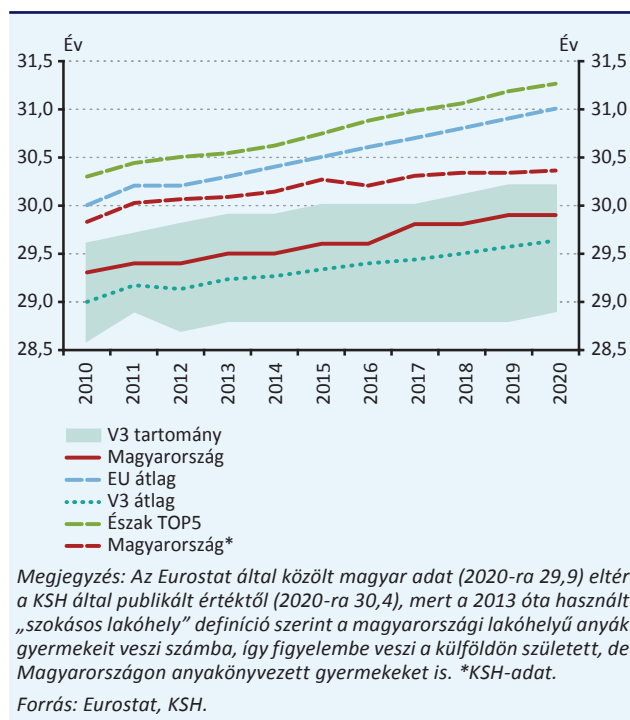
A demográfiai folyamatok tekintetében a népesség létszámcsökkenése mellett az idősödés is egyre nagyobb kihívást jelent. A népesség idősödését az alacsony termékenységi ráta és a várható élettartam fokozatos emelkedése okozza. A népesség idősödése több mutató segítségével is megragadható, ilyen például a 65 évnél idősebbek népességen belüli aránya. A 65 évnél idősebb népesség aránya a fejlett országokban növekvő tendenciát mutat. Magyarországon a mutató 2021-ben 20 százalékot tett ki, ami kismértékben alacsonyabb volt az uniós átlagnál, ám meghaladta a visegrádi országokra vonatkozó átlagos értéket. A népesség idősödése – minden más változatlansága mellett – növeli az egy aktív munkavállalóra jutó inaktív arányát, ami hosszú távon kedvezőtlen hatással lehet a növekedési kilátásokra és a szociális ellátórendszerek egyensúlyának fenntartására.

4.7.74. Teljes termékenységi ráta

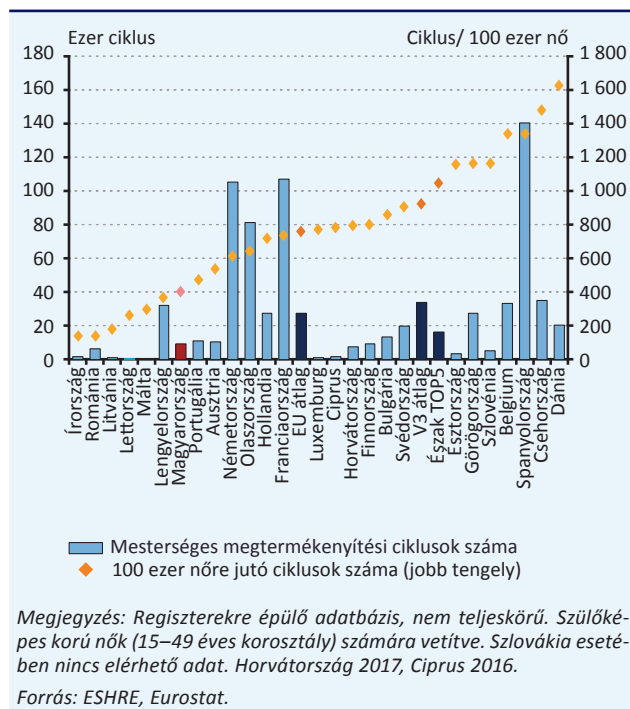
A teljes termékenységi arányszám a szülőképes korú (15–49 éves) nőkre számított hipotetikus gyermekszámot mutatja meg az adott évi születésszám alapján. A változatlan népességszám biztosításához 2,1 körüli termékenységi ráta elérése és tartós fennmaradása szükséges. Az alacsony születésszám valamennyi fejlett országban kihívást jelent. Az Európai Unióban jelenleg egyik tagállam sem képes elérni a reprodukciós küszöbértéket, és az uniós országokra vonatkozó átlag az elmúlt években enyhén csökkent. Hazánkban ugyanakkor kedvező folyamatokat figyelhettünk meg, mivel a termékenységi ráta a 2011. évi történelmi mélypontot jelentő, 1,23-as értékhez képest jelentősen növekedett, 2016 óta pedig 1,5–1,6 között alakul. 2020-ban az Eurostat adatai alapján a magyar termékenységi ráta (1,59) meghaladta az uniós átlagot (1,50). Kedvező folyamat, hogy 2020-ban a szülőképes korú nők létszámcsökkenése ellenére jelentősen, 3 ezer fővel emelkedett a születések száma a megelőző évi adathoz képest. A termékenységi ráta a 2011. évi értékhez képest Magyarországon emelkedett a legnagyobb mértékben 2020-ig az Európai Unió országaiban, amihez hozzájárult a családtámogatási rendszer 2010 utáni érdemi megerősítése, valamint a gazdasági környezet tartós javulása is.

4.7.75. A nők átlagos gyermekvállalási életkora

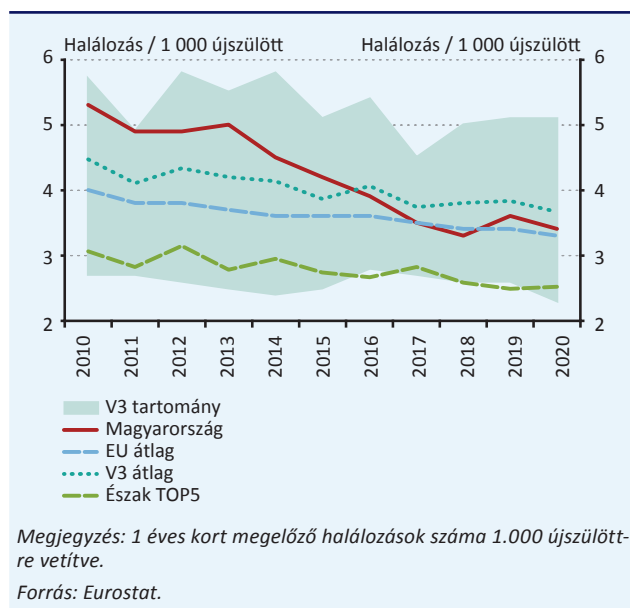
Az elmúlt évtizedekben jelentősen kitolódott a gyermekvállalási kor. Magyarországon 2020-ban 29,9 év volt az átlagos gyermekvállalási kor az anyák körében, ami azt jelenti, hogy az utóbbi 10 év során 0,5 évvel emelkedett a mutató. A magyar érték alacsonyabb az uniós átlagnál (31,0 év) és lényegében megegyezik a V3-országok átlagával (29,6 év). A termékenységi ráta megfigyelt értékét csökkenti a szülési életkor fokozatos kitolódása, azaz a gyermekvállalás későbbi életkorra halasztása. Amikor a szülési életkor kitolódása megáll és az elhalasztott gyermekvállalási tervek megvalósulnak, akkor a termékenységi ráta értéke a megelőző időszakhoz képest emelkedik.

4.7.76. Mesterséges megtermékenyítési ciklusok száma (2018)

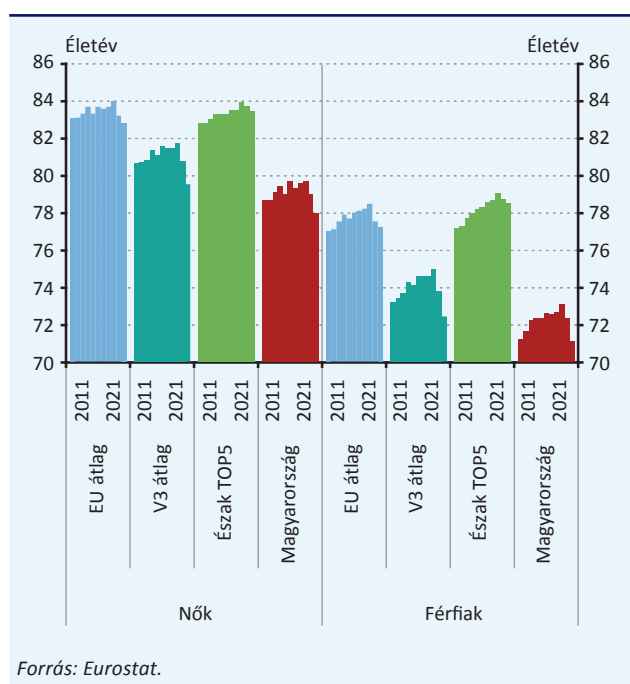
A humán reprodukcióval foglalkozó európai szövetség (ESHRE) – regiszterekre épülő, és így sajnos nem teljeskörű – adatai alapján Magyarországon a mesterséges megtermékenyítés kevésbé elterjedt, mint az uniós és a régiós országok többségében. 100 ezer szülőképes nőre (15–49 éves korosztály) hazánkban 401 mesterséges megtermékenyítési ciklus jutott, ami mintegy fele az európai uniós országok átlagának (758), illetve még ennél is nagyobb mértékben elmarad a többi visegrádi ország átlagától (923). Az eredményeket árnyalja, hogy Magyarországon jelenleg nem rendelkezünk pontos adatokkal arról, hogy mennyi gyermek születik mesterséges megtermékenyítéssel. Ennek okai (például: az adatbázisok nem összekapcsolhatók, nem teljeskörű az adatgyűjtés) azonban nagy részben várhatóan meg fognak szűnni a mesterséges megtermékenyítést végző intézmények 2020-as állami felvásárlása eredményeként.

4.7.77. Csecsemőhalálozás

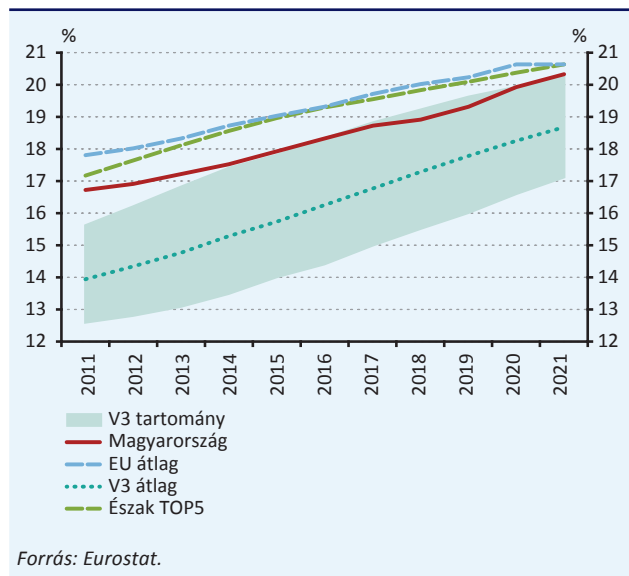
Az országok egészségügyi és szociális rendszerének nemzetközileg elfogadott mutatója a csecsemőhalandóság, amely az 1 éves kort megelőző halálozások arányát mutatja meg 1.000 újszülöttre vetítve. WHO adatai alapján a világban a csecsemőhalandóság mértéke 29 haláleset / 1.000 újszülött volt, ami 4,0 millió halálesetet jelentett összesen (WHO, 2022). Ehhez képest az Európai Unióban a csecsemőhalandóság szintje csupán 3,3. Hazánkban a csecsemőhalálozás szintje az elmúlt évtizedben jelentősen csökkent (5,3-ról 3,4-re), így már kedvezőbb a többi visegrádi ország átlagánál (3,7), ugyanakkor a legfejlettebb északi országokban még ennél is kedvezőbb értékeket tudtak elérni (átlag 2,5). A csecsemőhalandóság hazai csökkenésében elsősorban a 0 napos csecsemők halálozásának csökkenése játszott szerepet (2010 és 2017 között 1,2-ről 0,5-re csökkent e csoportban a csecsemőhalandóság). Ehhez hozzájárult az alacsony (2.500 gramm alatti) születési súllyal született gyermekek arányának csökkenése, illetve a nagyon alacsony (1.500 gramm alatti) súllyal született gyermek túlélési esélyeinek növekedése (KSH, 2019).

4.7.78. Születéskor várható élettartam

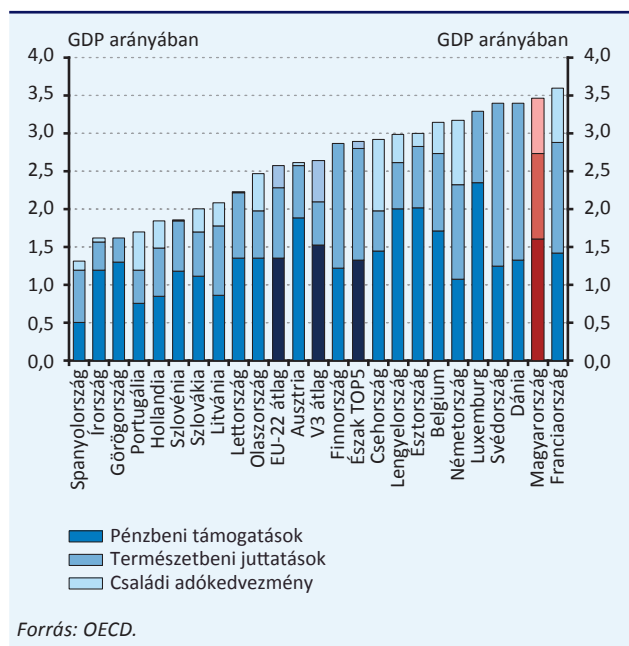
A várható élettartam az egész népesség halálozási statisztikáit összegzi. A születéskor várható élettartam azt mutatja meg, hogy a tárgyévben született egyén hány évnyi élettartamra számíthat az adott év halálozási viszonyai mellett. A várható élettartam az elmúlt évtizedekben jelentősen emelkedett a fejlettebb országokban, így Magyarországon is, amiben fontos szerepe volt az egészségügy és az egészségtudatosság folyamatos fejlődésének is. Magyarországon 74,5 év volt a születéskor várható élettartam 2021-ben, ami 2,0 éves csökkenést jelent 2019-hez képest. Ezen időszak alatt a születéskor várható élettartam 1,2 évet csökkent átlagosan az EU-ban, és 2,4 évet csökkent a többi visegrádi országban. A várható élettartam visszaesésében érdemi szerepe van annak, hogy a koronavírus-járvány miatt emelkedtek a halálozási statisztikák 2020-ban és 2021-ben 2019-hez képest. A magyar nők várható élettartama jelenleg 4,8 évvel marad el az átlagos uniós szinttől.

4.7.79. 65 évnél idősebb népesség aránya a teljes népességen belül

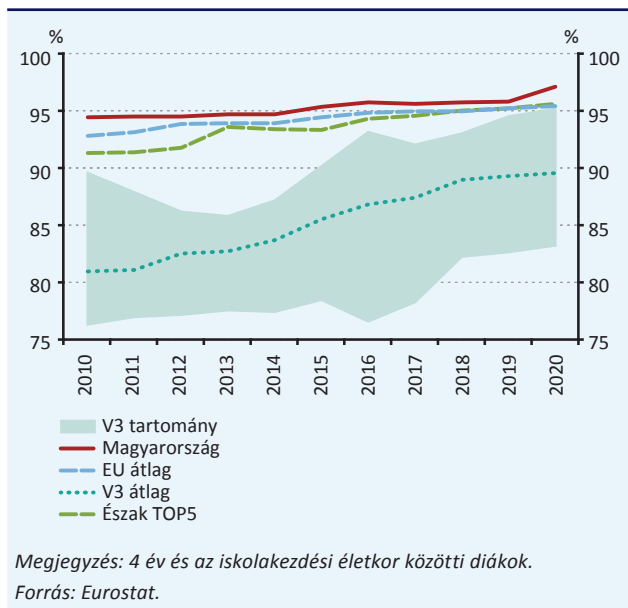
A népesség idősödésének egyik mérőszáma a 65 évnél idősebbek népességen belüli aránya, ami mindegyik vizsgált országban növekedést mutat. Az idősebb generációk népességen belüli arányának növekedését két tényező okozza: egyrészt a korábbi évtizedekhez képest alacsonyabb születésszám, másrészt a várható élettartam emelkedése. Magyarországon a társadalom idősödése az EU átlagához hasonló tendenciát mutat, de szintben kismértékben elmarad attól. A V3-országokban a 65 évnél idősebbek népességen belüli aránya alacsonyabb (18,7 százalék) a magyar (20,3 százalék) és az uniós országok (20,6 százalék) átlagos értékénél is, de az elmúlt években a növekedési üteme gyorsabb volt, mint az EU országaiban.

4.7.80. Állami családtámogatási kiadások a GDP százalékában (2017)

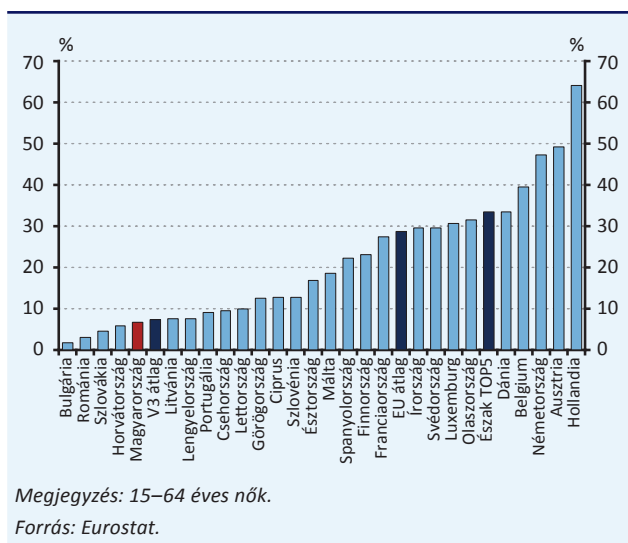
Magyarországon nemzetközi összehasonlításban magas a családtámogatásokra fordított kiadások összege. A legutolsó elérhető nemzetközi adat alapján 2017-ben a családtámogatási kiadások a GDP 3,5 százalékát tették ki hazánkban, ami – Franciaország után – a második legmagasabb érték volt az OECD-országok körében. A magyar családtámogatási kiadásokon belül a pénzületi támogatások a GDP 1,6 százalékának, a természetbeni juttatások (szolgáltatások) a GDP 1,1 százalékának megfelelő összegben alakultak, míg adókedvezmények formájában a GDP 0,7 százalékának megfelelő támogatást kaptak a magyar családok. A 2017. évi magyar adat érdemben meghaladja az OECD-országokra vonatkozó 2,3 százalékos és az uniós országokra vonatkozó 2,6 százalékos átlagos értéket. A rendelkezésre álló adat óta a magyar családtámogatási kiadások tovább emelkedhettek a négygyermekes anyák szja-mentességének 2020. évi bevezetése következtében, valamint a kétgyermekes családi adókedvezmény bővítése miatt is.

4.7.81. Kora gyermekkori oktatásban részesülők aránya

A kora gyermekkori oktatásban részt vevő diákok aránya Magyarországon magasabb, mint az uniós és a régiós országok átlaga. A 4 év és az iskolakezdési életkor közötti diákok 97 százaléka vett részt a nemzetközi osztályozás (ISCED) szerint az életkorának megfelelő oktatásban Magyarországon. 2015 óta hazánkban 3 éves kortól kötelező az óvodai nevelésbe való bekapcsolódás, ugyanakkor ez alól felmentés kérhető 5 év feletti diákok esetében többféle indokból is (például: családi körülmények, képességek kibontakoztatása). Az erre vonatkozó szabályozás 2020 szeptemberétől szigorodott (4 éves kortól lehet felmentést kérni, azonban csak kevesebb indok alapján), aminek hatására növekedett az oktatásban részesülők aránya hazánkban. A kora gyermekkori oktatásban részesülők arányának emelkedése a többi visegrádi ország esetében egyértelműen Lengyelország eredményeinek köszönhető, akik 78 százalékról 95 százalékra növelték arányukat 10 év alatt.

4.7.82. Részmunkaidőben foglalkoztatott nők aránya

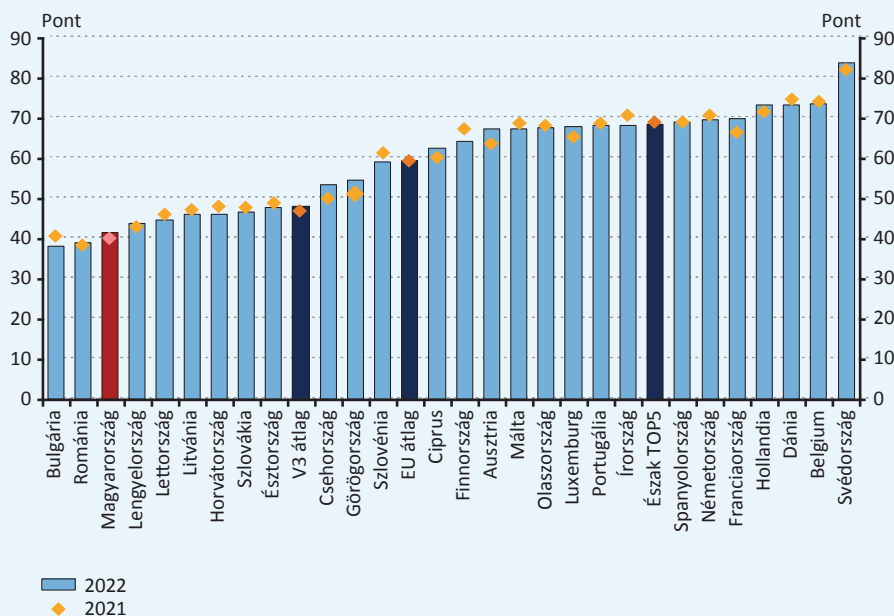
A gyermekvállalást követő munkapiaci visszatérést segítheti az atipikus foglalkoztatási formák elterjedése. Ilyen például a részmunkaidős foglalkoztatás és a távmunka keretében való munkavégzés, amelyek megkönnyítik az otthoni és a munkahelyi feladatok összehangolását. A HÉTFA Kutatóintézet 2019-es elemzése szerint a rugalmas foglalkoztatási lehetőségek elérhetősége pozitív hatással van az első és a második gyermekek megszületésére. Ennek ellenére 2021-ben mindössze 6,7 százalék volt a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya Magyarországon a 15–64 éves nők körében. Ez az érték bár nagyságrendileg megfelel a többi visegrádi ország átlagának (7,3 százalék), érdemben elmarad az uniós és az északi országok átlagától (28,8 és 33,5 százalék).

4.8. EGÉSZSÉGES TÁRSADALOM

Az egészség a nemzeti vagyon része, az országok legfontosabb erőforrásának, a humán tőkének az alapja. A népesség egészségi állapota nem pusztán személyes és családi ügy, hanem az egyik kiemelkedően jelentős nemzetgazdasági kérdés is, hiszen az egészségi állapot az elérhető munkaerő minőségén és mennyiségén keresztül befolyásolja egy ország gazdasági teljesítőképességét és versenyképességét. A tartósan fennálló betegségek csökkentik a munkában eltöltött aktív időt, valamint a munkaerő termelékenységét, továbbá az idő előtti halálozás is jelentős kárt okoz a nemzetgazdaságnak. Éppen ezért a meglévő egészség megőrzése egyéni és gazdasági szempontokból is előnyös a társadalomnak. A koronavírus hatása ugyan még nem látszódik a fejezetben bemutatott mutatók jelentős részének értékein, azonban a járvány is rámutatott az egészség társadalmi fontosságára. Magyarország az Egészséges társadalom területen 41,4 ponttal a 25. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2022-ben. Az előző évhez képest 1,5 ponttal emelkedett hazánk pontszáma, ami 1 helyes előrelépést jelentett. A magyar pontszám továbbra is érdemben elmarad a régiós (47,7 pont) és az uniós (59,3 pont) országok átlagától.

4.8. ábra

Az Egészséges társadalom területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB.

A magyar lakosság egészségi állapotában felzárkózási tartalék azonosítható a hasonló fejlettségű régiós országokhoz képest, ami a társadalom fokozatos idősödése mellett egyre nagyobb terhet ró a számos kihívással küzdő egészségügyi ellátórendszerre. Az egészségügy szempontjából a betegségek megelőzése a legegyszerűbb és legtakarékosabb módja annak, hogy a lakosság egészségi állapota megfelelő legyen. Az egészséges életmódra törekvés azonban még nincs kellőképpen jelen a magyar lakosság körében, amelyet a morbiditási és mortalitási mutatók is alátámasztanak. Az elhízott felnőtt lakosság aránya (25 százalék) Magyarországon a 3. legmagasabb az uniós országok között. E miatt is meglehetősen sokan szenvednek olyan betegségekben hazánkban, amelyek egészségesebb életmóddal részben elkerülhetők lennének (például magas vérnyomás és cukorbetegség). Érdemes ugyanakkor megjegyezni, hogy a fertőző betegségek megelőzésére szolgáló gyermekkori oltási rendszer Magyarországon világszinten is kiemelkedő színvonalú, így e betegségek nem is jelentenek problémát hazánkban.

Az egészségesen várható életek száma Magyarországon 2020-ban mindkét nem esetében számottevően meghaladták a többi visegrádi ország átlagát, azonban elmaradtak az uniós átlagtól. A magyar nők átlagosan 63,5, míg a férfiak 61,6 évet töltenek egészségben, ami 0,7 éves emelkedést jelent a nők és 0,9 éves emelkedést a férfiak esetében az előző évhez képest. A mortalitási adatok ennél ugyanakkor kedvezőtlenebb képet mutatnak. Az összes magyar halálozás közel fele visszavezethető valamilyen viselkedési kockázatra, ebben a mutatóban hazánk a 2. leggyengébben teljesített az Európai Unióban. A megfelelő prevenció programokkal megelőzhető és a megfelelő kezeléssel elkerülhető halálozások száma szintén a 2. legmagasabb volt Magyarországon az uniós országok között. A rosszindulatú daganatok standardizált halálozási aránya hazánkban a legmagasabb az uniós országai közül mind a teljes lakosság, mind pedig a munkaképes korú lakosság körében. A kedvezőtlen magyar halálozási statisztikákban jelentős szerepet játszik, hogy a kialakuló betegségek számottevő része csak késői stádiumban kerül diagnosztizálásra, ami megnöveli a kezeléseket költségeit és csökkenti azok eredményességét.

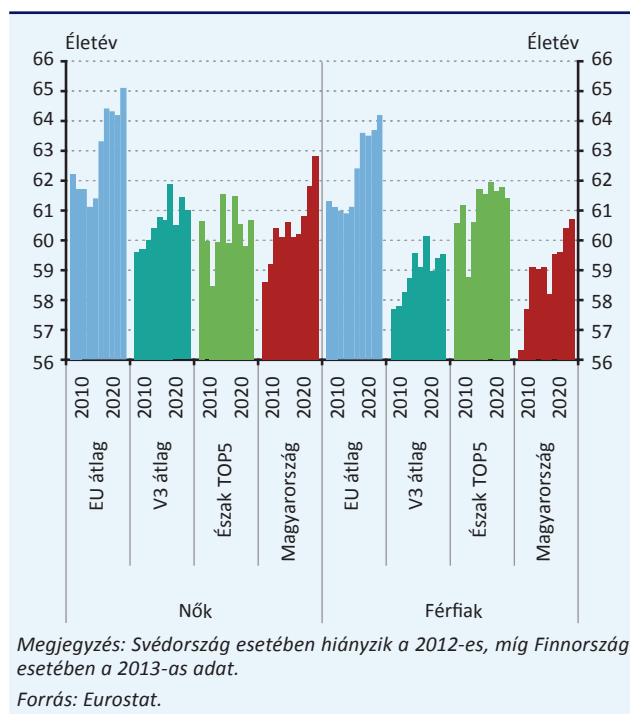
Magyarország GDP-arányos egészségügyi kiadásai (6,4 százalék) a 3. legalacsonyabbak az Európai Unióban. A hazai ráfordítások érdemben elmaradtak a többi visegrádi ország (7,1 százalék) és az uniós országok (9,9 százalék) átlagától 2019-ben. Az egészségügyi kiadások GDP-arányos átlagos szintje 2010 óta nem változott számottevően az Európai Unióban és a régióban sem, azonban Magyarország esetében enyhén csökkenő trend figyelhető meg. Magyarországon az egészségügyi kiadások 68 százaléka származik állami forrásból, ami 12 százalékponttal alacsonyabb az Európai Unió és 10 százalékponttal a többi visegrádi ország átlagánál. A hazai egészségügyi rendszer egyik problémája, hogy az egészségügyi magánkiadások nem intézményesült formákban (egészségpénztárakon vagy kiegészítő magán egészségbiztosításokon) keresztül kerülnek elköltésre. A háztartások közvetlen egészségügyi kiadásai a GDP 1,8 százalékát teszik ki, ami magasabb a régiós (1,2 százalék) és az uniós átlagnál (1,5 százalék) is.

Magyarország átlagon alulinak tekinthető az Európai Unión belül az egészségügyi ágazat humán erőforrás ellátottságban, ami minden fejlett ország elé kihívásokat állít. A praktizáló orvosok és főként az egészségügyi szakdolgozók lakosságarányos száma alacsonyabb az uniós és a régiós átlagoknál. Hazánkban 2,0 szakdolgozó (ápoló és szülésznő) jut egy orvosra, ami nagyságrendileg megfelel a régiós (2,3) és az uniós (2,3) átlagnak, ám az igazán fejlett egészségügyi rendszerrel rendelkező országokban ez az arány ennek a közel duplája. Magyarországon a 100 ezer lakosra jutó frissdiplomás orvosok száma megegyezik az európai uniós országok átlagával és kissé magasabb a többi visegrádi ország átlagánál, miközben a frissdiplomás szakdolgozók lakosságarányos száma jelentősen meghaladja az uniós és a régiós átlagot.

A magyar egészségügyi rendszer számos olyan hatékonysági tartalékkal rendelkezik, amelyek kiaknázásával a kiadási szint növelése nélkül is javítható lenne a rendszer fenntarthatósága. Egy átlagos kórházi tartózkodás hazánkban 2 nappal hosszabb az uniós átlagnál, ami főként a szociális és az egészségügyi ellátórendszer közötti nem megfelelő együttműködés eredménye. Az igen gyakori szűrővizsgálatok 69 százalékát végezték egynapos ellátás keretében Magyarországon 2020-ban, amely arány az elmúlt közel tíz év jelentős emelkedése (több mint duplázódása) ellenére továbbra is alacsonyabb az uniós átlagnál (88 százalék). Jelentős hatékonysági tartalékot rejt magában továbbá, hogy főként a vény nélkül kapható gyógyszerek népszerűsége miatt a gyógyszerkiadások szintje GDP-arányosan a 3. legmagasabb az Európai Unióban.

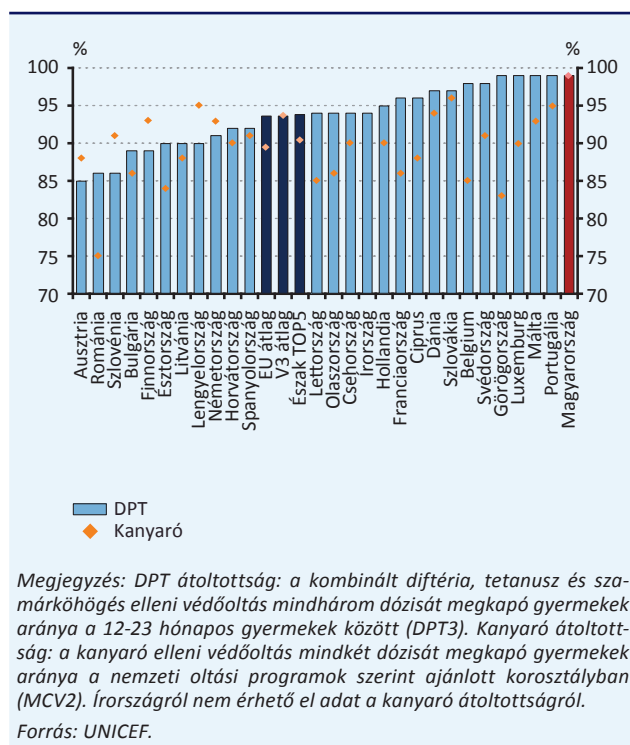
A Covid19-járvány korábban sosem látott kihívások elé állította a világ társadalmait, gazdaságait és egészségügyi rendszereit egyaránt. Az egyes országok járványkezelési teljesítményének összehasonlítása számos szempont miatt sem egyszerű. Például a tesztelési rendszer kiterjedtségétől függ a felfedezett esetek száma, a halálesetek adminisztrációja eltér az egyes országokban, illetve a használt oltóanyag típusától függ, hogy mennyi beadott dózisra van szükség a védőoltásból a megfelelő védetség kialakításához. Jelen vizsgálatba éppen ezért két olyan mutatót vontunk be, amelyek összehasonlítható és objektív képet mutatnak, illetve amelyek elemzése várhatóan a járvány kordában tartása után hosszabb távon is releváns lesz. A Covid19-járvány kitörése óta bekövetkezett többethalálozások száma alapján Magyarország az európai uniós középmezőnyben szerepel. A magyar oltási program az egyik leggyorsabbnak tekinthető az EU-ban, hiszen Magyarország az uniós országok többségénél hamarabb tudta beoltani a lakosait, az átoltottság ugyanakkor elmarad az uniós átlagtól.

4.8.83. Egészségesen várható életévek

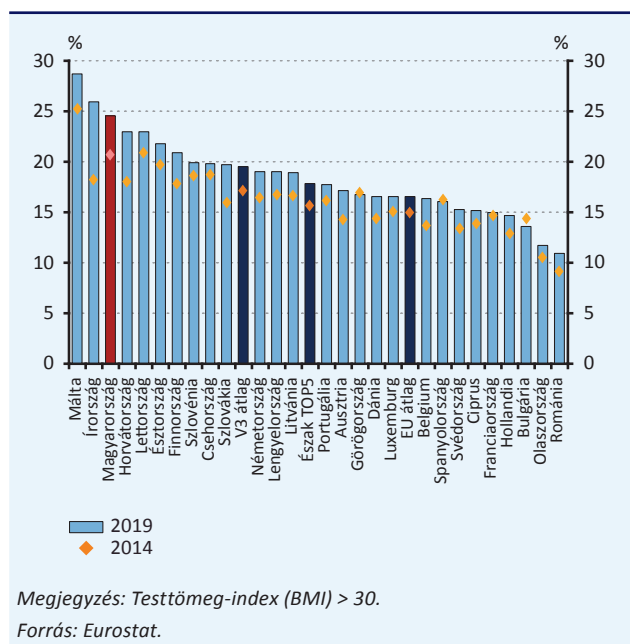
Az egészségesen várható életévek a lakosság mortalitásának (halálozási statisztikák) és morbiditásának (a lakosok saját állapotának értékelése) figyelembevételével igyekszik egy mutatóba sűríteni az adott társadalom egészségi helyzetét. Magyarországon 2020-ban a koronavírus-járvány ellenére is folytatódott az egészségesen várható életévek elmúlt évtizedben tapasztalt növekedése. 2020-ban hazánkban egy nő átlagosan 63,5 évet, míg egy férfi átlagosan 61,6 évet töltött egészségesen. 2011-hez képest a mutató értéke hazánkban a nők esetében 4,3 évvel, míg a férfiak esetében 3,9 évvel emelkedett, ami a 6. és 4. legnagyobb mértékű emelkedés az Európai Unióban. A születéskor egészségesen várható életévek hazánkban mindkét nem esetében számottevően meghaladták a többi visegrádi ország átlagát (nők: 61,3 év; férfiak: 59,2 év), azonban elmaradtak az uniós átlagtól (nők: 64,5 év; férfiak: 63,5 év). Az Európai Unióban a nők esetében átlagosan 0,6 évvel, míg a férfiak esetében 0,7 évvel csökkent az egészségesen várható élettartam 2020-ban, amelyben jelentős szerepet játszott a koronavírus-járvány.

4.8.84. Gyermek ártótlottsági rátája (2021)

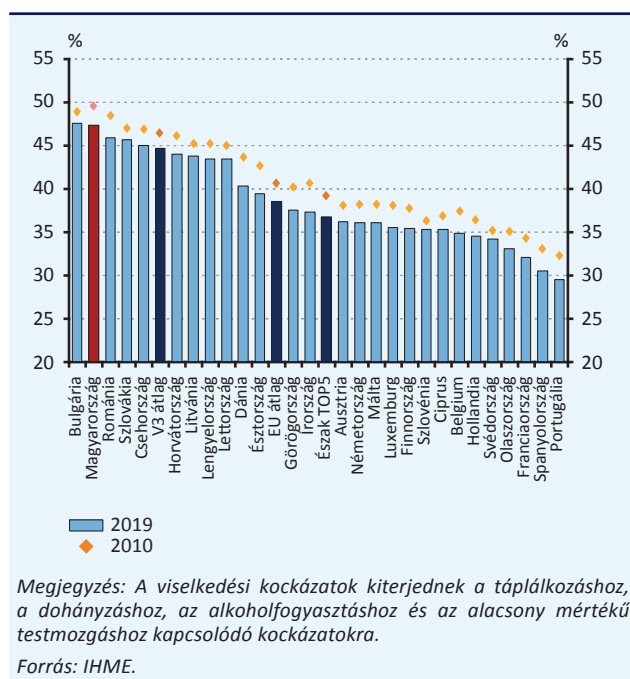
Magyarországon a gyermekek ártótltsági rátája világviszonylatban is kiemelkedően magasnak tekinthető. A DTP (diftéria, tetanusz és szarmarkkőhögés) és a kanyaró elleni védőoltás esetében is hazánkban gyakorlatilag teljes mértékű az immunizáció (99 százalék) a vizsgált korosztályban. Az uniós országok átlaga 94 és 89 százalék, miközben a többi visegrádi országban is csupán 94 és 94 százalék az ártótltság mértéke. Hazánk az egyetlen olyan ország az Európai Unióban, amely mindkét oltás esetében 99 százalékos immunizációt tudott elérni 2021-ben. Egyes országok alacsony ártótltsági értékei hozzájárultak ahhoz, hogy a korábban szinte teljesen visszaszorított kanyaró Európában több országban (például: Románia, Belgium, Írország) ismét járványszerű megbetegedéseket okozott az elmúlt években.

4.8.85. Elhízott felnőtt lakosság aránya

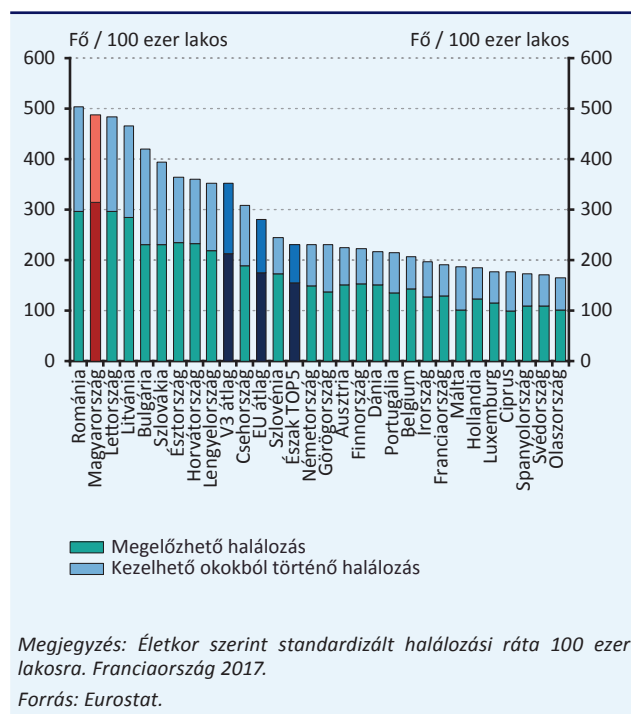
Az elhízás (BMI > 30) egyre komolyabb problémát jelent az európai országokban, mivel a kapcsolódó betegségeken keresztül (például: cukorbetegség, magas vérnyomás) jelentős mértékben hozzájárul az egészségügyi költségek növekedéséhez és a potenciális gazdasági teljesítmény mérséklődéséhez. Az Európai Unióban a 18 évnél idősebb lakosság 17 százaléka számított elhízottnak 2019-ben, miközben a visegrádi országok átlaga ennél enyhén magasabb volt (20 százalék). Magyarországon a felnőtt lakosság 25 százaléka tekinthető elhízottnak, ami a 3. legmagasabb érték az Unióban Málta (29 százalék) és Írország (26 százalék) után. 2014-ben még csak a magyar lakosság 21 százaléka számított elhízottnak, így a mutató értéke 5 év alatt 4 százalékponttal emelkedett. Az elhízás megelőzése az egészségügyi állapot javításának egyik leginkább hatásos módja. Az egészséges étkezésre törekvés, a rendszeres testmozgás, illetve dohányzás és alkoholfogyasztás visszafogása jelentősen hozzá tudna járulni a magyar egészségügyi eredmények javulásához.

4.8.86. Viselkedési kockázatokból fakadó halálozás aránya (2019)

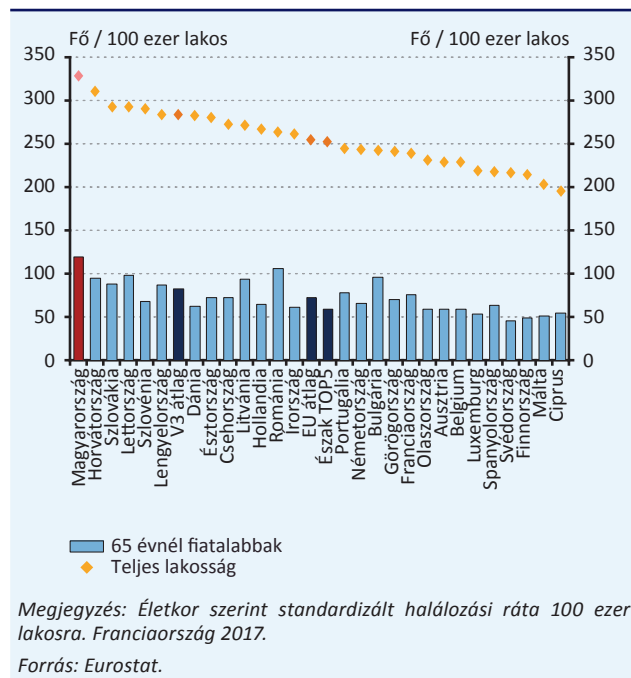
Magyarországon az összes halálozás közel fele (47 százalék) köthető valamilyen viselkedési kockázathoz, ami a 2. legmagasabb érték az Európai Unióban. E mutatóban a V3-országok átlaga 45 százalék, míg az uniós országoké 39 százalék volt 2019-ben. Hazánkban 2019-ben 61 ezer hazai haláleset kapcsolódott viselkedési kockázathoz. 2010-hez képest 2 százalékponttal csökkent hazánkban a viselkedési kockázatokhoz kapcsolódó halálozások aránya, ugyanakkor a csökkenés döntő része inkább az évtized első felére tehető, az elmúlt 5 évben nem sikerült számottevő változást elérni a mutatóban. A viselkedési kockázatok magukban foglalják a táplálkozással, a dohányzással, az alkoholfogyasztással és az alacsony mértékű testmozgással kapcsolatos kockázatok, amely tényezőket külön-külön vizsgálva megállapítható, hogy Magyarország a leggyengébben teljesítő uniós országok közé sorolható szinte minden tényezőben.

4.8.87. Elkerülhető halálozás (2019)

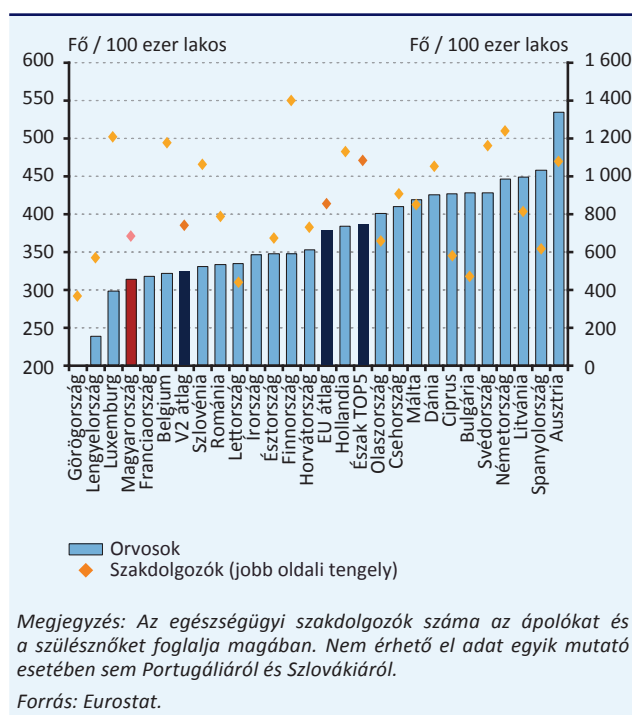
Elkerülhetőnek a halálozások azon részét tekintjük, amely megelőzhető, elkerülhető lett volna az orvostudomány mai eredményeinek megfelelő alkalmazásával. Ezen belül elkülönítünk két csoportot: megelőzhető halálozásnak tekinthető az a típusú halálozás, amely megfelelő prevencióval, míg kezelhetőnek az, amely megfelelő kezeléssel elkerülhető lett volna. Magyarországon 2019-ben a 2. legmagasabb volt az idő előtti halálozások standardizált halálozási rátája az Európai Unióban (489 fő/százezer lakos), ami egy hellyel kedvezőtlenebb az előző éves helyezésnél. A hazai halálozási arány 73 százalékkal magasabb az uniós átlagnál (280) és 38 százalékkal magasabb többi visegrádi ország átlagánál (352). 2011 és 2019 között a magyar halálozási ráta ugyan 12 százalékkal alacsonyabb lett, azonban hasonló mértékű csökkenés volt megfigyelhető az EU és a V3 átlagában, így továbbra is felzárkózási tartalék azonosítható e mutató tekintetében hazánk esetében.

4.8.88. A rosszindulatú daganatok standardizált halálozási aránya (2019)

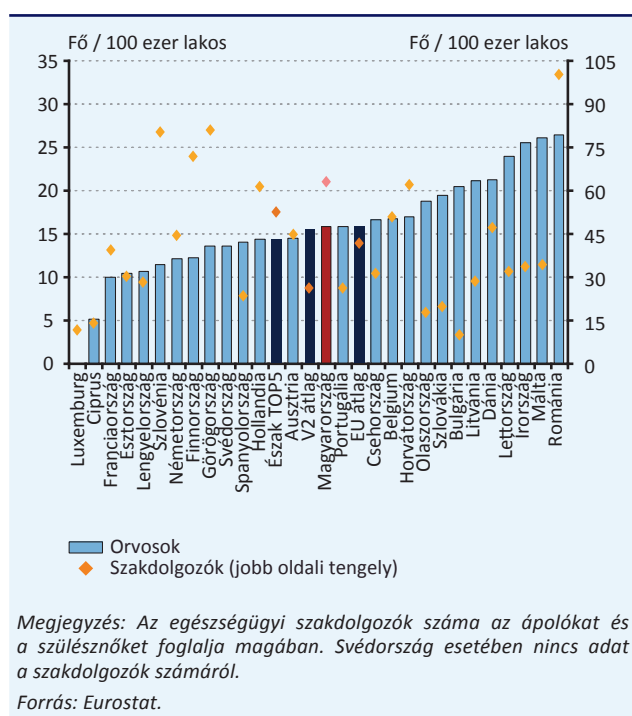
A standardizált halálozási arány azt mutatja meg, hogy milyen lenne egy adott ország halálozási rátája, ha annak életkor szerinti megoszlása megegyezne a standard európai lakosságéval. Magyarországon továbbra is a legmagasabb a rosszindulatú daganatok standardizált halálozási aránya az Európai Unióban belül. 2019-ben hazánk esetében 100 ezer lakosra 328 halálozás jutott a teljes lakosságban, míg 119 halálozás a 65 év alatti korosztályban. Mindkét érték érdemben meghaladja a régiós (283 és 83) és az uniós (254 és 73) országok átlagát. Mindemellett Európában és azon belül Magyarországon is csökkenő trend figyelhető meg a rosszindulatú daganatok halálozásában. 2011 és 2019 között 20 százalékkal csökkent a rosszindulatú daganatokhoz kapcsolódó halálozási arány a 65 év alattiak esetében (149-ről 119-re), ugyanakkor e csökkenés sem volt elég arra, hogy elkerüljünk a sereghajtó helyről az uniós országok körében. A rosszindulatú daganatok miatti halálozások csökkentésében kiemelt szerepe lenne a szűrővizsgálatok bővítésének, mivel az időben történő diagnózis a legtöbb daganat esetében jelentősen javíthatja a túlélési esélyeket.

4.8.89. Praktizáló orvosok és egészségügyi szakdolgozók lakosságarányos száma (2020 vagy legutóbbi elérhető adat)

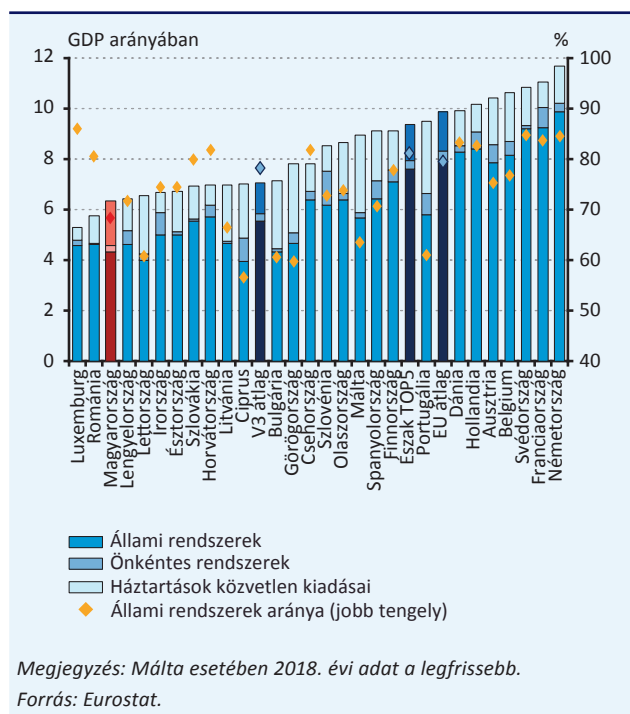
A praktizáló orvosok 100 ezer lakosra jutó száma Magyarországon 2020-ban a 3. legalacsonyabb volt (314) az adatokkal rendelkező uniós országok között. A hazai érték enyhén alacsonyabb Lengyelország és Csehország átlagánál (324), azonban érdemben elmarad az uniós országok átlagától (379). A mutató értékét befolyásolja a népesség csökkenése, valamint az orvosi kar későbbi nyugdíjba vonulása és időskorúba kerülése is. Továbbá az indikátor az adott országban működési engedéllyel rendelkező orvosok számát mutatja, akik közül nem mindenki vállal szerepet az ellátórendszerben (pályaelhagyó), illetve nem dolgozik ténylegesen az adott országban. A praktizáló ápolók és szülésznők száma 100 ezer lakosra vetítve szintén elmarad Magyarországon (682) Csehország és Lengyelország átlagától (738) és az uniós átlagtól (854). Hazánkban 2,2 szakdolgozó jut egy orvosra, ami enyhén alacsonyabb a régiós (2,3) és az uniós (2,3) átlagnál, ám az igazán fejlett egészségügyi rendszerrel rendelkező országokban ez az arány ennek a duplája is lehet (például: Finnország 4,0; Luxemburg 4,0).

4.8.90. Frissen végzettséget szerző orvosok és egészségügyi szakdolgozók lakosságarányos száma (2020 vagy legutóbbi elérhető adat)

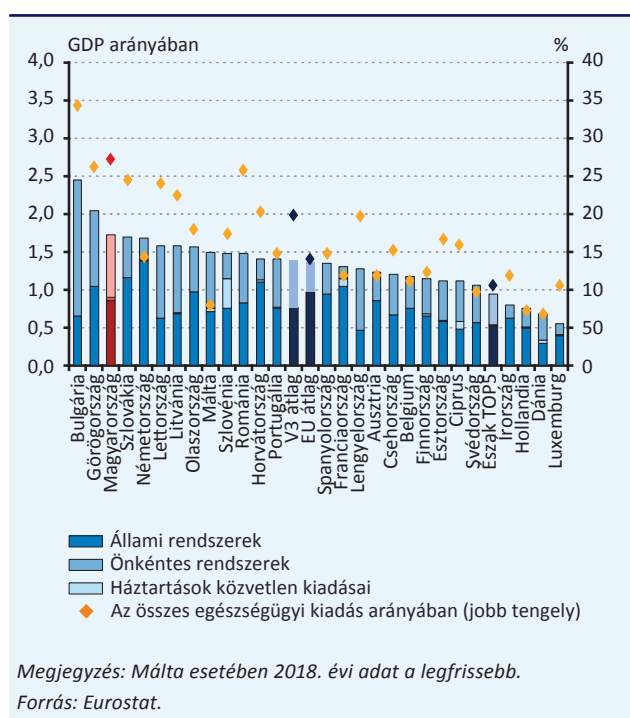
Az egészségügyi humán erőforrás megfelelő utánpótlása minden fejlett országban problémát jelent, miközben az idős társadalmon belüli arányának növelésével egyre nagyobb lesz az igény ilyen típusú szolgáltatásokra. Magyarországon a 100 ezer lakosra jutó frissdiplomás orvosok száma megegyezik az európai uniós országok átlagával (16) és enyhén magasabb a többi visegrádi ország átlagánál (15). A 100 ezer lakosra jutó frissdiplomás szakdolgozók és szülésznők száma (62) továbbra is jelentősen magasabb az uniós (41) és a V3-átlagnál (26). A praktizáló orvosok számához képest hazánkban a frissen végzettek aránya 5,0 százalék, ami megfelel a régiós arálynak (4,8 százalék) és enyhén magasabb az uniós átlagnál (4,2 százalék). A szakdolgozók esetén ez az arány 9,2 százalék Magyarországon, ami két és félszerese a régiós átlagnak (3,5 százalék) és számottevően magasabb az uniós átlagnál (4,9 százalék) is. A frissen végzett szakdolgozók viszonylag magas aránya és praktizáló szakdolgozók nemzetközi átlagnál alacsonyabb aránya együttesen arra utal, hogy hazánkban problémát jelent a pályaelhagyás az egészségügyi szakdolgozók esetében.

4.8.91. Egészségügyi kiadások GDP arányos mértéke finanszírozó szerint (2019)

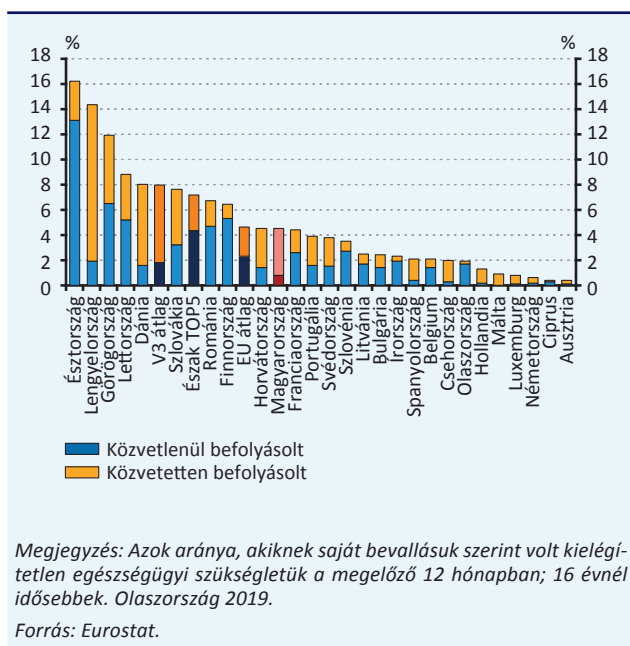
Magyarország GDP-arányos egészségügyi kiadásai (6,4 százalék) 2019-ben a 3. legalacsonyabbak voltak az Európai Unióban és számottevően elmaradtak a többi visegrádi ország átlagától (7,1 százalék), illetve az uniós átlagtól (9,9 százalék). Az egészségügyi kiadások GDP-arányos átlagos szintje 2010 óta nem változott érdemben az Európai Unióban és a régióban sem, azonban Magyarország esetében enyhén csökkenő trend figyelhető meg a 2010-es 7,5 százalékos szinthez képest. Az állami egészségügyi kiadások hazánkban a GDP 4,3 százalékát tették ki, ami alacsonyabb a régiós (5,5 százalék) és az uniós (7,9 százalék) átlagnál egyaránt. Ezzel szemben Magyarországon a háztartások közvetlen egészségügyi kiadásai (1,8 százalék) meghaladják az uniós (1,5 százalék) és a V3-átlagot (1,2 százalék) is. Mindez azt jelenti, hogy Magyarországon az egészségügyi kiadások 68 százaléka származik állami forrásból, ami 12 százalékponttal alacsonyabb az Európai Unió és 10 százalékponttal alacsonyabb a többi visegrádi ország átlagánál. Az önkéntes rendszerek 3,5 százalékot fedeznek hazánkban, ami alacsonyabb a régiós (4,3 százalék) és a nemzetközi szintnél (4,9 százalék). A bemutatott adatok még nem tartalmazzák a koronavírus-járvány elleni védekezéssel kapcsolatos kiadásokat, amelyek csak a következő évtől látszódnak majd a statisztikákban.

4.8.92. Gyógyszerkiadások GDP-arányos mértéke finanszírozó szerint (2019)

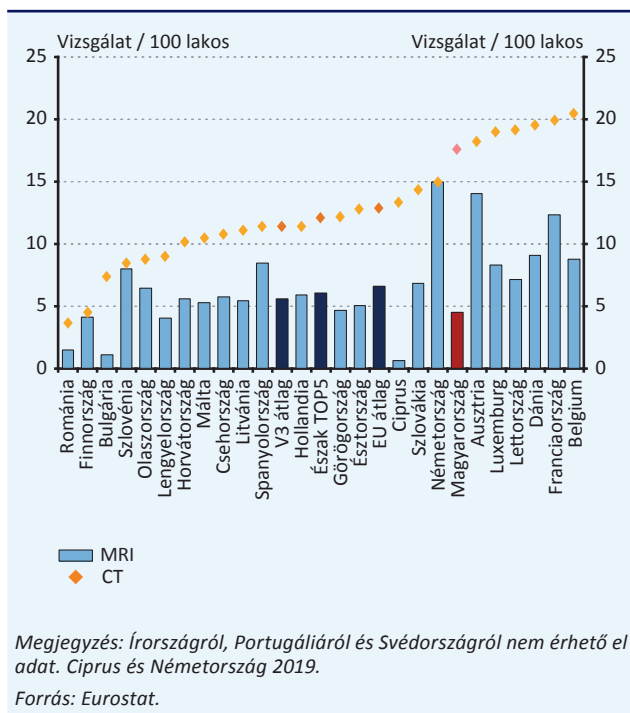
Magyarország GDP-arányos gyógyszerügyi kiadásai a 3. legmagasabbak az Európai Unióban. Hazánk 2019-ben a GDP 1,7 százalékát fordította gyógyszerek vásárlására, ami magasabb a V3 és az Európai Unió egyaránt 1,4 százalékos átlagánál. Az összes egészségügyi kiadásból Magyarországon 27 százalékot szánt gyógyszerek vásárlására, miközben ez csupán 14 százalék átlagosan az Unióban. Az eltérést főként a háztartások közvetlen hozzájárulásaiból vásárolt gyógyszerek jelentik, amelyek a GDP 0,8 százalékát tették ki 2019-ben, ami duplája az uniós átlagnak (0,4 százalék). Ebben a kategóriába tartoznak a vény nélkül kapható gyógyszerek, illetve a vény alapján kiváltott gyógyszerek lakossági térítési díja egyaránt. A lakosság nem megfelelő egészségi állapota és alacsony együttműködési hajlandósága, az ellátórendszer strukturális problémái, az orvoslátogatók enyhe szabályozása és a gyógyszerreklámok elterjedtsége egyaránt hozzájárul a magas gyógyszerkiadásokhoz Magyarországon.

4.8.93. Kielégítetlen egészségügyi szükségletek (2020)

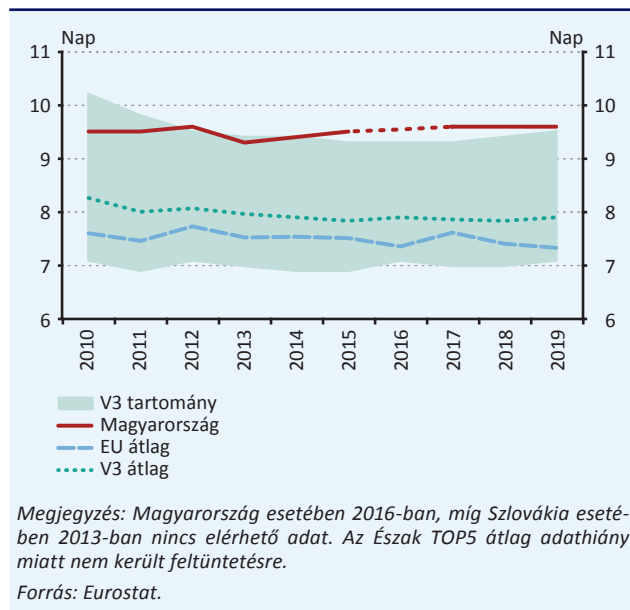
Az egészségügyi rendszerek védelmi funkciójának fontos mutatója a kielégítetlen egészségügyi szükségletek nagysága, ami azt mutatja meg, hogy a lakosság mekkora részének volt a megelőző 12 hónapban olyan egészségügyi szükséglete, amelyet nem tudott megoldani valamilyen okból. Magyarországon a kielégítetlen egészségügyi szükségletek aránya 4,5 százalékot tett ki 2020-ban, ami kevesebb mint fele a 2011-es értéknek (9,2 százalék). Ugyanezen időszakban az uniós átlag 6,7 százalékról 4,6 százalékra csökkent, míg a többi visegrádi ország átlaga 7,5 százalékról 8,0 százalékra emelkedett. Az egészségügyi rendszer által közvetlenül befolyásolt okok („túl drága”, „túl messze van” vagy „túl sokat kell várni”) hazánk esetében csupán 0,8 százalékpontot tettek ki, ami jelentősen alacsonyabb a 2,3 százalékpontos uniós átlagnál. Ugyanakkor az elsősorban a lakosság egészségtudatossága által közvetetten befolyásolt okok (például: „nincs ideje”, „fél az orvostól vagy a kezeléstől”, „megvárja amíg elmúlik a probléma”) együttesen 3,7 százalékpontot tettek ki hazánkban, szemben az uniós 2,3 százalékpontos átlaggal. A koronavírus-járvány miatti egészségügyi ellátórendszert érintő lezárások hatásai még nem érzékelhetők a hazai adatokban, más országokban (például: Lengyelország, Görögország) ugyanakkor már jelentősen megugrott a kielégítetlen egészségügyi szükségletek aránya 2020-ban.

4.8.94. CT és MRI vizsgálatok száma 100 lakosra (2020)

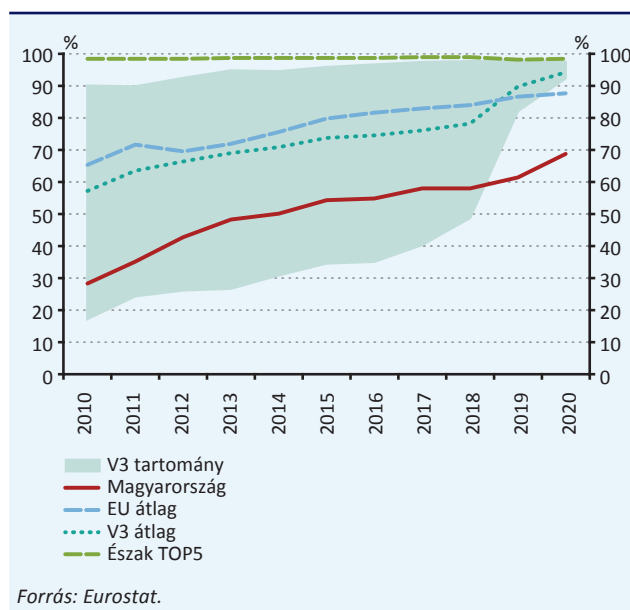
A CT és az MRI vizsgálatok a leggyakrabban alkalmazott képalkotó diagnosztikai eljárások közé tartoznak, így az ezekkel végzett lakosságarányos vizsgálatok száma az ellátórendszerhez való hozzáférés egyik fontos mutatója. 2020-ban Magyarországon (17,6) az uniós (12,8) és a régiós (11,4) átlagnál számottevően több CT vizsgálatot végeztek el 100 lakosra vetítve a kórházak és a sürgősségi betegellátó helyek. Ezzel szemben az MRI vizsgálatok lakosságarányos száma hazánkban (4,5) enyhén alacsonyabb a régiós átlagnál (5,6), ám jelentősebben elmarad az uniós országok átlagától (6,6). A Covid-járvány első évében (2020) a CT használat 5,3 százalékkal, míg az MRI használat 17,4 százalékkal esett vissza hazánkban az előző évhez képest. Előbbi érték alacsonyabb az uniós átlagnál (6,1 százalék), utóbbi viszont több mint kétszerese annak (8,0 százalék). Összességében elmondható, hogy a magyar lakosság uniós szinten átlagos mértékben hozzáfér a modern képalkotó diagnosztikai vizsgálatokhoz, ugyanakkor az MRI vizsgálatok száma bővíthető lenne hazánkban.

4.8.95. Átlagos kórházi tartózkodás

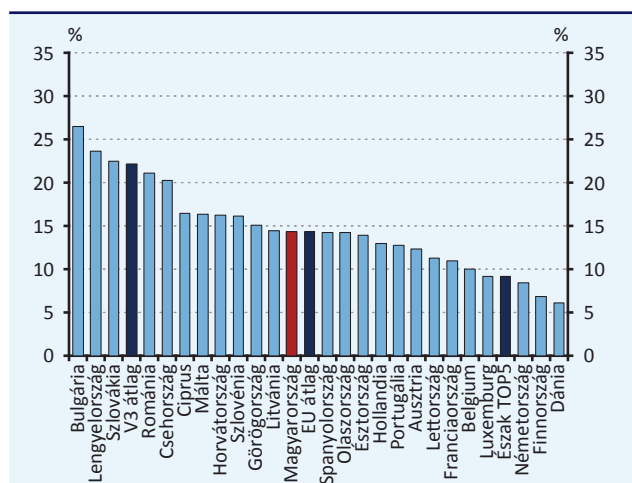
Magyarországon az átlagos kórházi tartózkodás hossza 9,6 napot tett ki, ami 2,3 nappal magasabb az uniós (7,3 nap) átlagnál és 1,7 nappal a régiós átlagnál (7,9 nap). Az uniós-hoz hasonlóan a visegrádi régióban is alapvetően stagnáló trend figyelhető meg ebben a mutatóban, ugyanakkor látható különbség van Csehország és Szlovákia (egyenként 7,1 nap) illetve Magyarország (9,6 nap) és Lengyelország (9,5 nap) között. Az átlagos kórházi tartózkodás hosszában elsősorban a krónikus ellátások játszanak szerepet Magyarországon. A kissé eltérő módszertannal készített hazai elemzések azt mutatják, hogy az aktív ellátásban az egy kórházi esetre jutó ápolási napok hossza 4,8 nap volt 2019-ben, míg ugyanez a krónikus ellátásban 32,5 napot tett ki (NEAK Statisztikai Évkönyv 2019). Mindez arra utal, hogy Magyarországon nem megfelelő a szociális és az egészségügyi ellátórendszer közötti együttműködés, így olyan idős, krónikus betegek ápolása is az egészségügyi rendszerben történik, akik állapota ezt nem feltétlenül igényelné.

4.8.96. Egynapos és járóbeteg ellátás keretben elvégzett szürkehályog-műtétek aránya

A szürkehályog műtétek a fejlett országokban végzett leggyakoribb műtétek közé tartoznak, amelyek esetében nincs technikai akadálya a műtét kórházi tartózkodás nélküli elvégzésének. Magyarországon 2019-ben a szürkehályog műtétek 69 százalékát végezték egynapos ellátás keretében, ami 40 százalékponttal magasabb, mint 2010-ben volt. A visegrádi országok közül Lengyelországban volt a legalacsonyabb az egynapos ellátás keretében végzett műtétek aránya 2018-ig (49 százalék), ám 2020-ra ezt az arányt sikerült 92 százalékig emelni a betegek kórházakból egynapos ellátóhelyekre történő irányításával. Szlovákiában (93 százalék) és Csehországban (98 százalék) a műtétek döntő részét már korábban is ilyen formában végezték el. Az egynapos ellátások bővítése jelentős hatékonysági tartalékot jelent a magyar ellátórendszerben, ami hozzá tudna járulni a kórházközpontúság csökkentéséhez is.

4.8.97. Covid19 többlethalálozás mértéke (2020.02.14 és 2022.07.17. között)

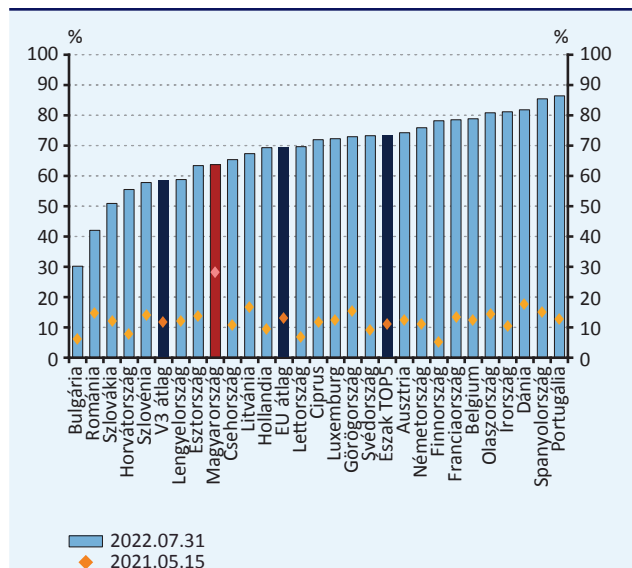

Megjegyzés: A járvány alatti többlethalálozás az első EU-ban bekövetkező Covid-19 haláleset (2020.02.14., Franciaország) óta történt összes, nem csak Covid haláleset száma osztva az azóta eltelt időszakra jutó átlagos (2016-19 közötti) halálozások számával a heti halálozási tényadatok alapján, minden ország esetében a legfrissebb elérhető adat alapján. Írország esetében nem érhető el adat.

Forrás: Eurostat, MNB számítás.

Mivel az országok diagnosztizálási és adminisztrációs gyakorlata jelentősen eltért a Covid19-járvány alatt, ezért az egyes országok járvány általi érintettségét legobjektívebb módon a többlethalálozás mértékével lehet jellemezni. Az első európai Covid19-haláleset (2020. február 14., Franciaország) óta minden halálokot figyelembe véve Magyarországon 14,4 százalékkal többen hunytak el, mint amennyien a korábbi évek (2016–2019) átlaga alapján várható lett volna. A hazai többlethalálozás mértéke enyhén magasabb az európai uniós országok átlagánál (14,3 százalék), ám jelentősen kedvezőbb a többi visegrádi ország átlagától (22,1 százalék), amely országok az 5 leggyengébben teljesítő uniós ország közé tartoznak. A magyarországi Covid19-elhunytakat összesítő statisztika a többlethalálozásnál kedvezőtlenebb képet mutat. A két halálozási mutató eltérésének oka az adminisztrációs tényezőkön felül főként a magyar lakosság általánosságban kedvezőtlen egészségi alapállapota (például elhízás, cukorbetegség és magasvérnyomás-betegség magas aránya), ami miatt Magyarország uniós összevetésben eleve magas halálozási rátával rendelkezik.

4.8.98. Covid19 ellen teljesen beoltottak száma 100 főre (2022.07.31.)

Megjegyzés: A betegség ellen az elérhető oltóanyagokból azok típusától függően egy vagy két dózis szükséges a teljes védelem eléréséhez.

Forrás: Our World in Data.

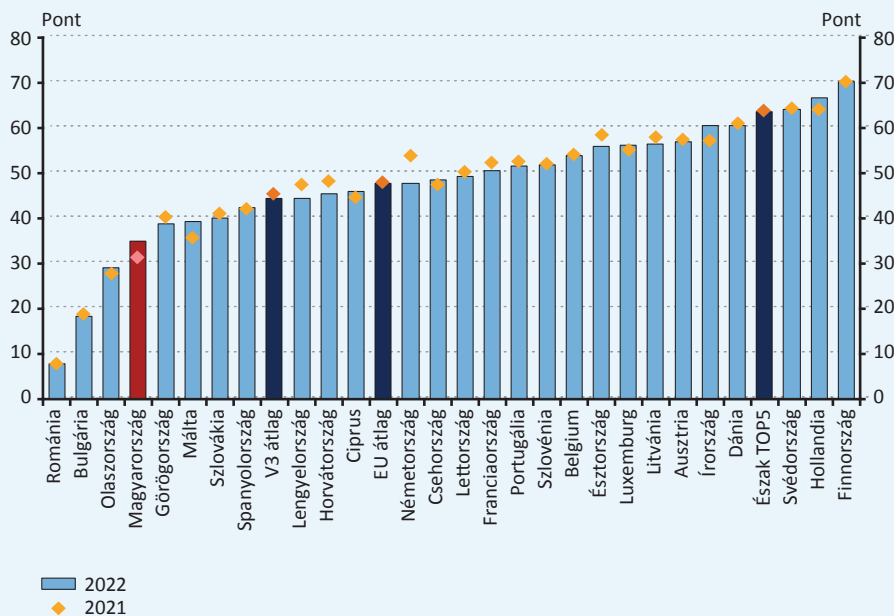
A Covid19-megbetegedések elleni védekezés egyik leghatékonyabb módját a védőoltások biztosítják. Az átoltottság mértékét több mutató segítségével is lehet vizsgálni (például: beadott dózisok száma, legalább egy oltást kapók száma), amelyek közül jelen esetben a legalább egy teljes körű immunizáción átesettek lakosságarányos számát vizsgáljuk. 2022 júliusának végéig a magyar lakosság 64 százaléka kapott legalább a kiinduló protokollnak megfelelő számú védőoltást. Ez az arány elmarad az uniós átlagtól (70 százalék), ugyanakkor magasabb a többi visegrádi ország 58 százalékos átlagánál. Az oltási program gyors hazai felfutása 2021 tavaszán lehetővé tette a járványügyi korlátozások korábbi feloldását, ami jelentős segítséget nyújtott a magyar gazdaságnak a válságból való dinamikus kilábaláshoz.

4.9. TUDÁSALAPÚ TÁRSADALOM

Az oktatás az elérhető munkaerő minőségén és termelékenységén keresztül jelentős hatást gyakorol egy ország gazdasági teljesítőképességére és versenyképességére. Az oktatási rendszer hatékonyságának mérése ugyanakkor nem egyszerű, hiszen egy egyetemi diplomát szerző diák esetében – óvodától kezdve – legalább 18 évnyi oktatásról beszélhetünk, ahol nehéz egyértelműen meghatározni az egyes oktatási szintek pontos hozzáadott értékét. Magyarország a Tudásalapú társadalom területén 34,6 ponttal a 24. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2022-ben. Az előző évhez képest 3,5 ponttal emelkedett hazánk pontszáma, ám ez az emelkedés nem járt helyezésbéli előrelépéssel. A magyar pontszám továbbra is érdemben elmarad a régiós (44,0 pont) és az uniós (47,4 pont) országok átlagánál.

4.9. ábra

A Tudásalapú társadalom területén elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB.

Az oktatási rendszer eredményességét mérő nemzetközi tesztek azt mutatják, hogy a magyar diákok az elvárt módon megtanulják a tananyagot, ugyanakkor a tanultakat kevésbé tudják megfelelő mértékben alkalmazni a valós életből vett példák esetében. A 4. évfolyamosok által kitöltött TIMSS és PIRLS tesztek elsősorban a megtanult tananyag ellenőrzésére koncentrálnak. Ezeken a felméréseken a magyar diákok a régiós és az uniós országok átlaga felett teljesítettek. Ezzel szemben a tananyag valós életben való alkalmazását vizsgáló PISA teszteken a magyar eredményekben növekedési tartálék azonosítható mind a régiós, mind az európai uniós átlagos szintekhez képest. A legfrissebb, 2018-as PISA felmérésen ugyanakkor megfordult a korábbi évek csökkenő trendje, így a magyar diákok átlagos pontszáma már csak enyhén alacsonyabb az uniós átlagnál. A magyar eredmények javulásában jelentős szerepet töltött be, hogy az alulteljesítő diákok aránya (akik egyik vizsgált területen sem érik el a minimálisan kitűzött szintet) számottevően csökkent, ám még mindig magasabb a nemzetközi átlagnál. Magyarország esetében ugyanakkor továbbra is nagyon meghatározó szerepe van az eredményekben a diákok társadalmi-gazdasági státuszának.

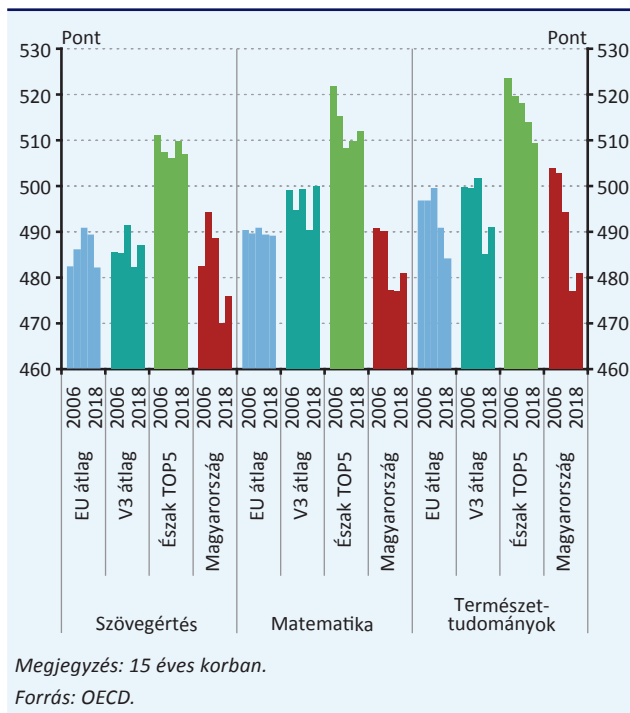
2019-ben Magyarország a GDP 3,8 százalékát fordította oktatási kiadásokra, ami enyhén alacsonyabb a többi visegrádi ország átlagánál (4,2 százalék), azonban érdemben elmarad az uniós átlagtól (4,4 százalék). Az állami kiadások mértéke hazánkban 3,1 százalék, ami szintén alacsonyabb a régiós (3,7 százalék) és az uniós (3,9 százalék) átlagnál, míg a magánforrások magasabbak hazánkban (0,7 százalék) nemzetközi átlagoknál (0,5 százalék). A tanári pálya anyagi megbecsültsége ugyanakkor Magyarországon – a régiós gyakorlathoz hasonlóan – alacsonyabb más felsőfokú végzettséget igénylő foglalkozásoknál. A közoktatásban dolgozók átlagos bére a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 61–66 százaléka, ami a legalacsonyabb érték az OECD tag európai uniós országok között.

Magyarországon a képzettség nélküli korai iskolaelhagyás mértéke közel kétszerese a többi visegrádi ország átlagánál, miközben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya az egyik legalacsonyabb az uniós országok között. A 18–24 éves korosztályba tartozó fiatalok 12,0 százaléka nem vesz részt további oktatásban, annak ellenére, hogy legfeljebb alacsony végzettsége van. E mutató javítása azért is lenne lényeges, mivel azok a fiatalok, akik nem rendelkeznek érettségivel vagy szakképzettséggel, sokkal nehezebben helyezkednek el a munkaerőpiacon, illetve közülük sokan lesznek hosszú távon inaktívak. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya Magyarországon a 25–34 éves korosztályban 33 százalék volt 2021-ben, ami a legmagasabb szint az elmúlt évtizedben, azonban még így is csupán a 3. legalacsonyabb érték az Európai Unióban. Az uniós átlag a 2011-es 33 százalékról 10 év alatt 8 százalékpontot emelkedett e mutatóban, miközben a többi visegrádi ország ehhez hasonló mértékű előrelépést tud felmutatni (30 százalékról 38 százalékra). Részben ennek következtében a felsőfokú végzettség megszerzésének bérprémiuma nemzetközi összehasonlításban kimagasló hazánkban. A reál végzettséget szerző fiatalok aránya ezer 20–29 éves lakosra vetítve 23,5 volt hazánkban 2020-ban, ami a 6. legmagasabb volt az EU-ban. Az előző évhez (12,3) képesti kiugró mértékű emelkedés annak a következménye, hogy 2020 tavasza és 2021 augusztusa között azok is megkaphatták – adott esetben már évek óta „beragadt” – diplomájukat, akik nem rendelkeztek a diploma megszerzéséhez szükséges nyelvvizsgával. Mindez rámutat arra, hogy a jövőben kiemelten érdemes foglalkozni a reál területen tanuló diákok idegennyelv-tanulásának fejlesztésével, hiszen a 2020-as eredmények, illetve más felsőoktatási statisztikák is azt mutatják, hogy a reál területek nem népszerűtlenek hazánkban.

A felsőoktatási intézmények nemzetközi rangsorai alapján a magyar egyetemek nem tartoznak a világ élvonalába, ugyanakkor a hazai felsőoktatásban tanuló külföldi diákok aránya meghaladja az átlagos uniós szintet. Jelenleg egyetlen magyar egyetem sem tartozik a világ 500 legjobb felsőoktatási intézménye közé a QS egyetemi rangsorában, azonban a teljes, több mint 1.400 intézményt tartalmazó rangsorban 11 magyar egyetem is található. Ennek ellenére a hazai alapképzésben és mesterképzésben a régiós és az uniós átlagot meghaladó arányban tanultak külföldi hallgatók a koronavírus-járványt megelőző években. A következő évek egyik legérdekesebb kérdése lesz, hogy a járvány hogyan rendezi át világszerte a felsőoktatást, és ezen belül is főként a nemzetközi mobilitást.

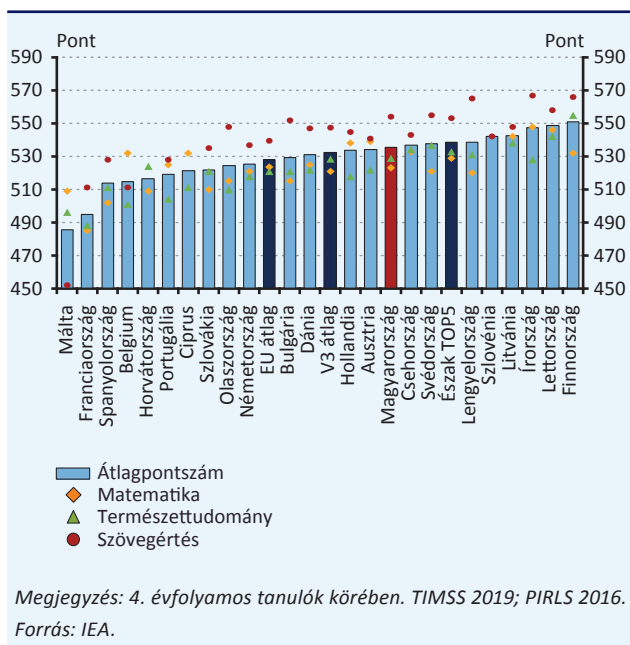
A felnőtt lakosság számolási kompetenciái meghaladják a nemzetközi átlagot, ugyanakkor idegennyelv-tudásban és pénzügyi ismeretekben növekedési tartalék azonosítható. Az élethosszig tartó tanulásban való részvétel hazánkban a felnőtt lakosság 6 százalékát érintette, ami megfelel a régiós szintnek (5 százalék), azonban a dinamikus gazdasági növekedés fenntartásához ezen a téren szükséges lenne felzárkózni az uniós átlaghoz (11 százalék). Magyarország is csatlakozott az OECD felnőtt kompetenciáit mérő felméréséhez (PIAAC), amelynek eredményei azt mutatják, hogy a magyar munkavállalók készségei (számolás, szövegértés) megfelelnek az Európai Unió átlagos szintjének, vagyis az alacsonyabb hazai termelékenység mögött nem a munkavállalók alapvető készségeinek hiánya áll. A magyar lakosság idegennyelv-tudása ugyanakkor kedvezőtlenebb az uniós és a régiós átlagos szintnél egyaránt, ami csökkenti az egyes munkavállalók tudásmegosztási csatornákhöz való hozzáférést, illetve jelentős versenyképességi hátrányt jelent a hazai gazdaságnak. Problémát jelent továbbá, hogy a magyar fiatalok negyede, míg a teljes lakosság fele nem rendelkezik legalább alacsony digitális készségekkel. A magyar lakosság pénzügyi műveltségében növekedési tartalék azonosítható, ugyanakkor ezen a téren átfogó beavatkozások történnek hazánkban (például a módosított Nemzeti Alaptanterv szerint 2020 szeptemberétől több tantárgyban is meg fognak jelenni az alapvető pénzügyi ismeretek), ami hosszú távon várhatóan növeli majd a lakosság tudásszintjét.

4.9.99. PISA tesztek eredményei

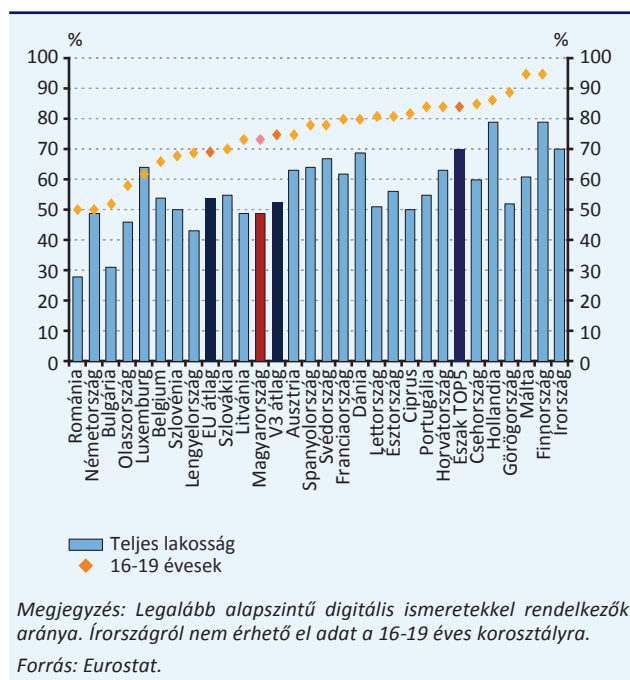
Az OECD által 3 évente megszervezett PISA felmérés a 15 éves korosztály kompetenciáit vizsgálja 3 kiválasztott területen (matematika, természettudományok, szövegértés). A legutóbbi, 2018-as felmérésen a magyar diákok mindhárom területen magasabb pontszámokat értek el, mint a 2015-ös felméréseken. A pontszámok emelkedése ellenére hazánk eredményei továbbra is alacsonyabbak a régiós és az uniós átlagnál mindhárom területen. 2018-ban a V3-országok átlagos eredményei Magyarországnál nagyobb mértékben javultak (átlagosan 7 ponttal, szemben a hazai 5 ponttal), ugyanakkor az EU átlag 5 ponttal csökkent. A magyar eredmények javulásában jelentős szerepet töltött be, hogy az alulteljesítő diákok (akik egy területen sem érik el a minimálisan kitűzött szintet) aránya 3 százalékponttal 15,5 százalékra csökkent, ám még mindig magasabb a nemzetközi átlagnál (14,0 százalék). Magyarországon továbbra is meghatározó szerepe van az eredményekben a diákok társadalmi-gazdasági státuszának. A jómódú és szűkebb körülmények között élő diákok között Magyarország esetében volt a legnagyobb különbség (126 pont) az uniós országok között. A 2021-es felmérés eredményei várhatóan 2022 végén lesznek nyilvánosak.

4.9.100. TIMSS és PIRLS tesztek eredményei (2019, 2016)

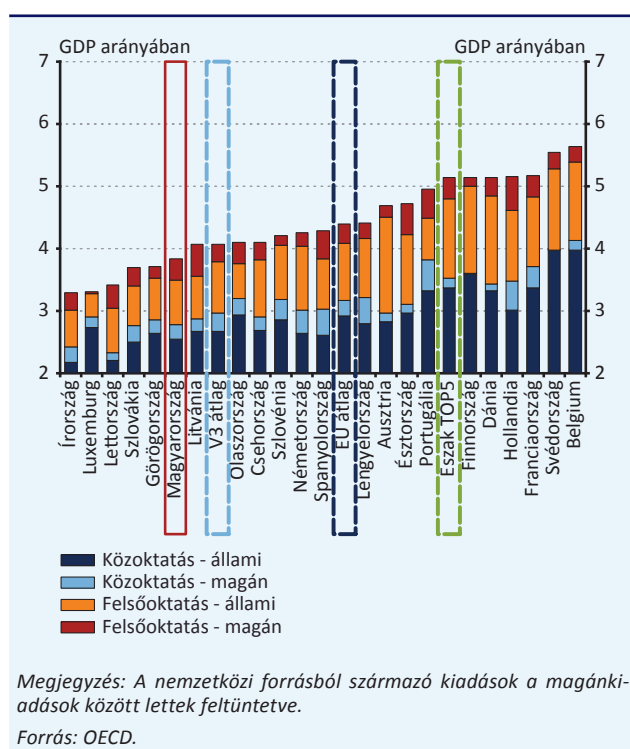
A Boston College szakintézete által végzett TIMSS és PIRLS felmérések a 4. (illetve szűkebb körben a 8.) évfolyamosok tanulmányi ismereteit mérik 4 évente. A 2019. évi TIMSS felmérés a diákok matematikai és természettudományos tudását vizsgálta, míg a 2016. évi PIRLS felmérés a szövegértési készségeket méri. A negyedik magyar diákok a 3 területen átlagosan 535 pontot értek el, ami a 9. legmagasabb a résztvevő 23 EU ország között, akik átlaga 528 pont lett. A V4 országok közül Lengyelország érte el a legjobb eredményt (539 pont), a cseh diákok átlagosan 537, a szlovákok 522 pontot értek el. A magyar diákok matematikából uniós szinten átlagos pontot értek el (523 pont), míg természettudományokból ennél enyhén (529 pont), szövegértésből számottevően magasabb eredményekkel végeztek (554 pont). A 2015-ös TIMSS felméréshez képest ugyanakkor matematikából 6 ponttal, természettudományokból 13 ponttal csökkent a magyar diákok pontszáma. A megtanult tananyag ellenőrzésére koncentrált TIMSS és a PIRLS, illetve a készségmérésre törekvő PISA mérések eltérő eredményei arra utalnak, hogy a magyar diákok elvárt módon megtanulják a tananyagot, ugyanakkor a tanultakat nem tudják megfelelő mértékben alkalmazni a valós életből vett példák esetében.

4.9.101. Digitális készségek (2021)

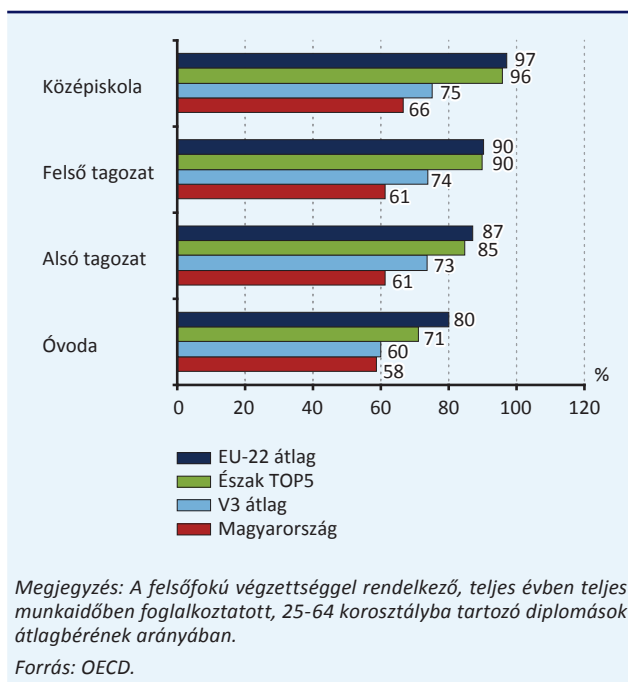
Az Eurostat digitális készségek szintjét mérő kompozit mutatója alapján a 16–19 éves magyar fiatalok 73 százaléka rendelkezik legalább alapszintű digitális ismeretekkel (például: másoltak már mappát számítógépen, találtak információt valamilyen szolgáltatásról az interneten), ami nagyságrendileg megfelel a többi visegrádi ország átlagának (75 százalék) és enyhén magasabb az uniós átlagnál (69 százalék). Az első 2015-ös felmérés óta nem látszódik jelentős előrelépés sem hazánk, sem az uniós átlag esetében, ami arra utal, hogy az európai oktatási rendszerek továbbra sem voltak képesek megfelelő mértékben alkalmazkodni a digitális kor elvárásaihoz. A teljes magyar lakosság kevesebb, mint fele (49 százalék) rendelkezik megfelelő digitális készségekkel, ami kissé kedvezőtlenebb a régiós (53 százalék) és az uniós (54 százalék) átlagnál. A fejlett északi országok mindkét korcsoportban az európai élmezőnybe tartoznak (teljes lakosság: 70 százalék; 16–19 évesek: 84 százalék).

4.9.102. Oktatási kiadások a GDP arányában (2018)

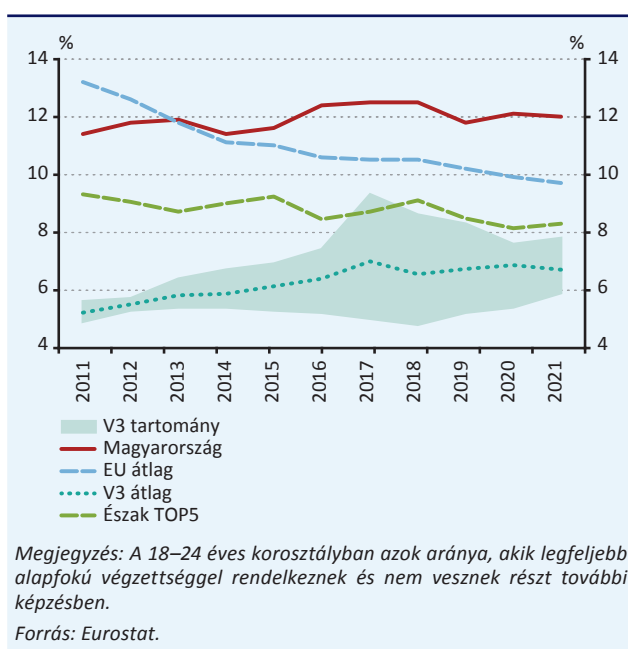
2018-ban Magyarország a GDP 3,8 százalékát fordította oktatási kiadásokra, ami enyhén alacsonyabb a többi visegrádi ország átlagánál (4,1 százalék), míg az uniós átlagnál (4,4 százalék) 0,6 százalékponttal alacsonyabb. Az állami kiadások mértéke hazánkban 3,3 százalék, ami szintén nagyságrendileg megfelel a régiós átlagnak (3,5 százalék), ám alacsonyabb az uniós átlagnál (3,8 százalék). A közoktatásra Magyarország a GDP 2,5 százalékát, míg felsőoktatásra 0,7 százalékát alakította állami forrásból. Hazánkban az összes kiadás közel 15 százaléka érkezett magánforrásból. A felsőoktatási kiadások hazai szintje 2018 óta jelentősen emelkedett, ugyanakkor az intézményi modellváltások következtében várhatóan tovább fog növekedni a magánkiadások aránya a magyar felsőoktatásban.

4.9.103. Tanári bérek a diplomás átlagbér arányában (2020)

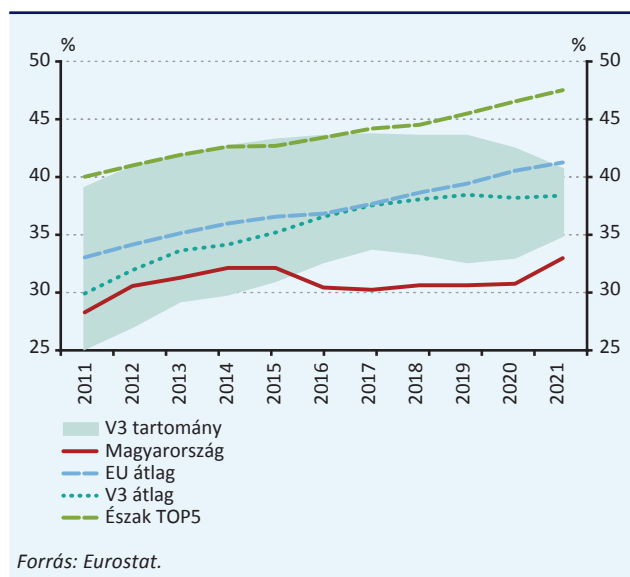
Az OECD tag európai uniós országok közül a magyar pedagógusok bére a legalacsonyabb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők átlagbéréhez viszonyítva. Hazánkban az iskolákban dolgozó pedagógusok átlagos bére a felsőfokú végzettséggel rendelkezők 61–66 százaléka. Ez elmarad a többi visegrádi ország átlagától (73–75 százalék), illetve jelentősen alacsonyabb az uniós országok átlagos színvonalánál, ami a diplomás átlagkereset 87–97 százaléka. Magyarországon a pedagógusi életpályamodell 2013-as bevezetése jelentősen emelte a tanári fizetéseket, azonban azóta a hazai pedagógusbérek nem követték a gazdaságban tapasztalt dinamikus bérnövekedést.

4.9.104. Korai iskolaelhagyók aránya

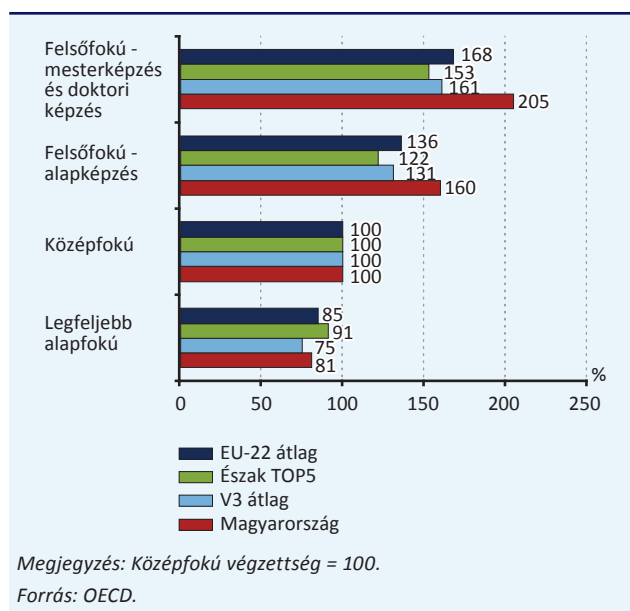
Korai iskolaelhagyónak azok a 18–24 éves fiatalok számítanak, akik legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek és nem vesznek részt további oktatásban vagy képzésben. Magyarországon a végzettség nélküli korai iskolaelhagyás mértéke 12,0 százalék volt 2020-ban, ami közel kétszerese a többi visegrádi ország átlagánál (6,7 százalék). Az Európa 2020 stratégiában az Európai Unió a 10 százalékos szintet jelölte meg elérendő célként, amelyet az uniós országok átlaga 10 év folyamatos csökkenéssel el is ért (2020-ban 9,7 százalék). Ezzel szemben Magyarországon a korai iskolaelhagyás szintje a 2011-es 11,4 százalékról 12,0 százalékra növekedett az elmúlt 10 évben. A többi visegrádi országban szintén növekedés volt megfigyelhető (5,2 százalékról 6,7 százalékra), azonban hazánk régiós versenytársai még így is jelentősen jobb eredményt érnek el. Azok a fiatalok, akik nem rendelkeznek középszintű vagy szak-képzettséggel, sokkal nehezebben helyezkednek el a munkaerőpiacon, illetve közülük sokan lesznek hosszú távon inaktívak.

4.9.105. Felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 25–34 korosztályban

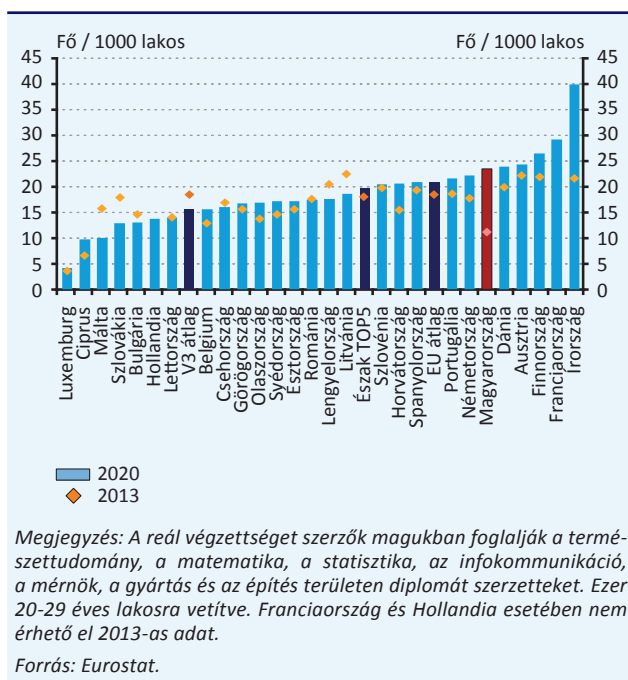
A felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya a 25–34 éves korosztályban Magyarországon 33 százalék volt 2021-ben, ami ugyan a legmagasabb hazai érték az elmúlt évtizedben, azonban még így is csupán a 3. legalacsonyabb érték az Európai Unióban. Az uniós átlag a 2011-es 33 százalékról 11 év alatt 8 százalékpontot emelkedett, miközben a többi visegrádi ország is közel hasonló mértékű előrelépést tud felmutatni (30 százalékról 38 százalékra). Ezzel szemben Magyarországon a 2011 és 2014 közötti 4 százalékpontos emelkedést (28 százalékról 32 százalékra) enyhe csökkenés követte. A 2021-ben bekövetkező számottevő hazai emelkedésben (30,7 százalékról 32,9 százalékra) jelentős szerepet játszott, hogy a koronavírus-járványra való tekintettel 2020 tavasza és 2021 augusztusa között azok is megkaphatták – adott esetben már évek óta „beragadt” – diplomájukat, akik nem rendelkeztek a diploma megszerzéséhez szükséges nyelvvizsgával. Az intézkedés következtében közel 140 ezer diák kapott diplomát nyelvvizsga nélkül. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának növelése lényeges előfeltétele a gazdasági modellváltásnak, ugyanis az innovációvezérelt gazdasági modell működéséhez elengedhetetlen, hogy rendelkezésre álljon megfelelő mennyiségű, magas képzettséggel rendelkező munkavállaló.

4.9.106. A továbbtanulás bérprémiuma (2019)

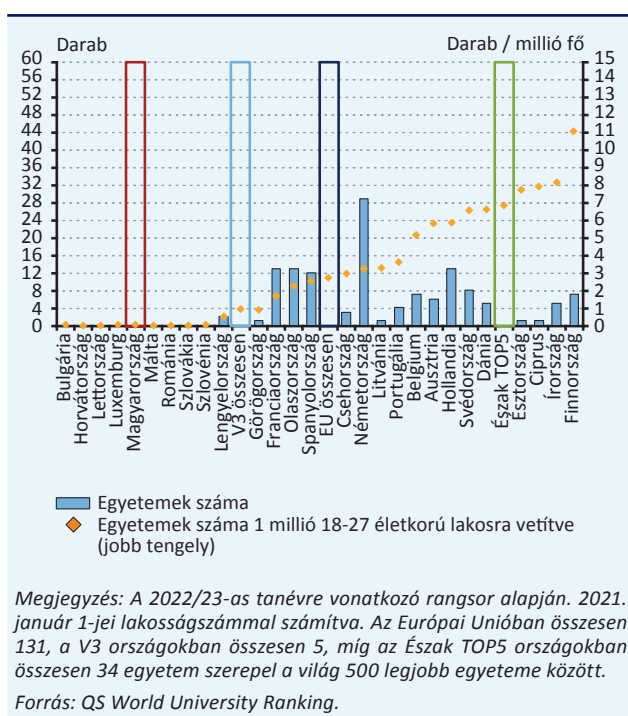
Magyarországon a felsőfokú végzettséggel rendelkezők viszonylag alacsony arányának következtében a felsőfokú végzettség megszerzésének bérprémiuma – a középfokú végzettséggel rendelkezők béréhez képest – nemzetközi összehasonlításban magas. Egy alapképzésben szerzett diploma 60 százalékkal magasabb átlagos bért biztosít a munkavállaló számára, illetve a mesterszakot vagy doktori iskolát végzett munkavállalók bére több mint kétszerese a középfokú végzettséggel rendelkezőkének. Ez utóbbi érték a legmagasabb az unió tagországai között, vagyis hazánkban kifejezetten megéri a továbbtanulásba fektetni. A foglalkoztatottsági adatok szintén azt mutatják, hogy megéri továbbtanulni, hiszen a felsőfokú végzettségű foglalkoztatási aránya (86 százalék) magasabb a középfokú végzettséggel rendelkezőkéénél (79 százalék) (OECD Education at a Glance 2021).

4.9.107. Reál végzettséget szerzők aránya

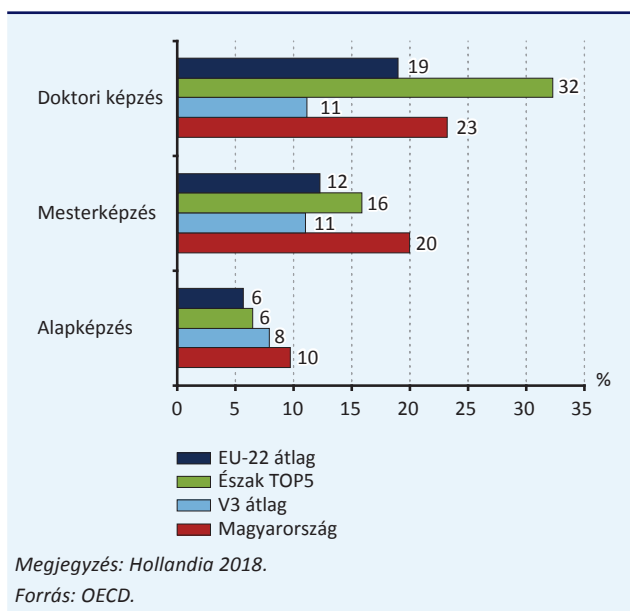
2019-hez képest 2020-ban közel duplájára emelkedett a reál végzettséggel rendelkezők lakosságarányos száma Magyarországon. Ezer 20–29 éves lakosra vetítve Magyarországon 12,3 új reál diplomás jutott 2019-ben, ami alacsonyabb volt a régiós (16,4) és az uniós (17,9) átlagnál, és összességében a 4. legalacsonyabb érték volt az EU-ban. Ehhez képest 2020-ban hazánk 23,5-es értékkel a 6. helyen áll az uniós országok rangsorában. A kiugró mértékű hazai növekedés annak a következménye, hogy 2020 tavasza és 2021 augusztusa között azok is megkaphatták – adott esetben már évek óta „beragadt” – diplomájukat, akik nem rendelkeztek a diploma megszerzéséhez szükséges nyelvvizsgával. Mindez rámutat arra, hogy a jövőben kiemelten érdemes foglalkozni a reál területen tanuló diákok idegennyelv-tanulásának fejlesztésével, hiszen a 2020-as eredmények, illetve más felsőoktatási statisztikák is azt mutatják, hogy a reál területek nem népszerűtlenek hazánkban. A gazdaságban elérhető reál végzettségű munkaerő aránya jelentős hatással van az innovációs tevékenységre, így növelése hozzá tud járulni az innovációvezérelt gazdasági modellre történő áttárláshoz.

4.9.108. A világ 500 legjobb egyeteme között szereplő intézmények száma (2022)

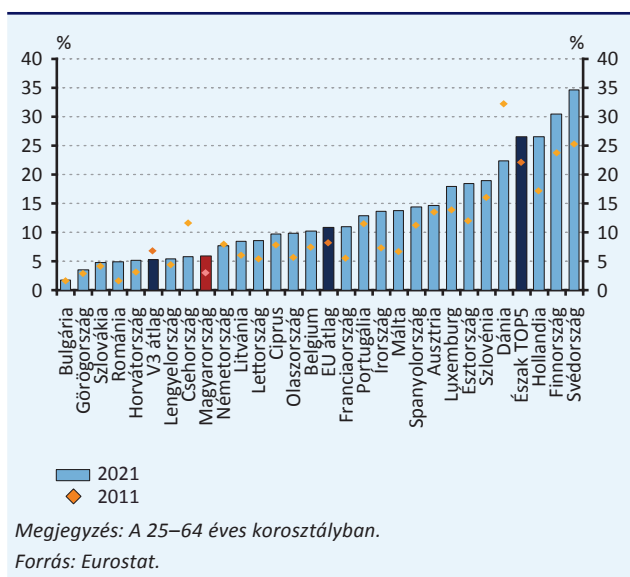
A felsőoktatási intézmények nemzetközi rangsorai alapján a magyar egyetemek nem tartoznak a világ élvonalába. A QS World University Ranking szerint jelenleg egy magyar intézmény sem szerepel a világ 500 legjobb egyeteme között (a Szegedi Tudományegyetem az 551–560. helyen szerepel). A teljes, több mint 1.400 egyetemet tartalmazó listában összesen 11 magyar egyetem szerepel a QS rangsorolásában. A legjobb felsőoktatási képzési helyek erősen koncentrálnak a nemzetközi térben: Németország 29, míg Franciaország, Spanyolország és Hollandia 13–13 intézménye tartozik a világ legjobb 500 egyeteme közé. A 2004 óta csatlakozó új EU-s tagállamok összesen 8 ilyen intézményt tudnak felmutatni (Csehország 3, Lengyelország 2, Észtország, Litvánia, Ciprus 1–1). Amennyiben lakosságarányosan vizsgáljuk a top egyetemek számát, akkor a legjobb felsőoktatási rendszerrel Finnország, Írország, Ciprus és Észtország rendelkezik.

4.9.109. Külföldi diákok aránya képzési szintenként (2019)

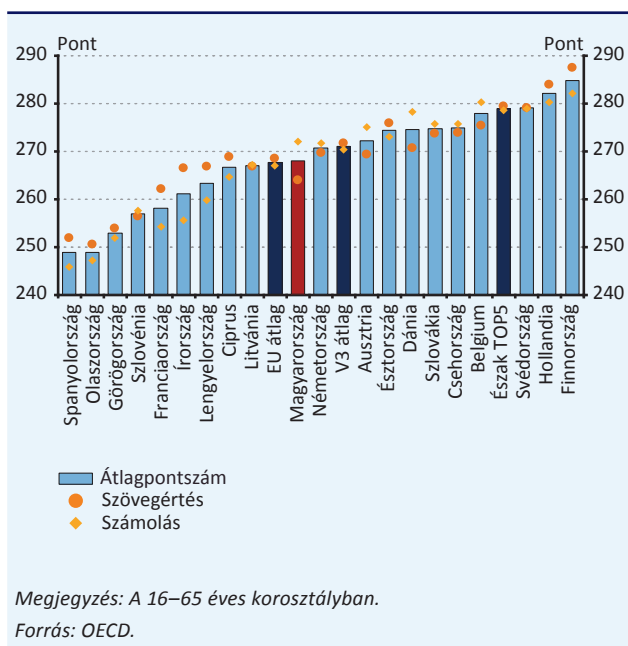
A felsőoktatás nemzetközi megítélésének egyik fontos mérésszáma, hogy mekkora a külföldi diákok részaránya a hallgatók között. Magyarország ezen a területen tovább javított eredményein, így már jelentősen jobban teljesít régiós versenytársainál, és meghaladja az átlagos uniós szintet is. A hazai alapképzésben újabb 1 százalékpontos emelkedés mellett immár 10 százalék a külföldi diákok aránya, ami meghaladja az uniós (6 százalék) és a régiós átlagot (8 százalék). A mutató értéke a mesterképzés esetén is magasabb hazánkban (20 százalék) az uniós átlagnál (12 százalék) és közel kétszerese a többi visegrádi ország átlagos szintjének (11 százalék). A jelentősen kevesebb tanulót érintő doktori képzések területén a külföldiek aránya Magyarországon szintén magasabb az EU és a visegrádi átlagnál. Összességében a hallgatók 13 százaléka érkezett külföldről Magyarországon 2019-ben, ami magasabb a régiós (9 százalék) és az uniós átlagnál is (8 százalék). A külföldi diákok részaránya hazánkban 2010-ben még csupán 5 százalék volt, amit sikerült több mint 2,5-szeresére emelni az elmúlt évtizedben. A bemutatott adatok még nem tartalmazzák ugyanakkor a koronavírus-járvány hatását. A következő évek egyik legérdekesebb kérdése lesz, hogy a járvány hogyan rendezi át a felsőoktatást, és ezen belül is főként a nemzetközi mobilitást.

4.9.110. Az élethosszig tartó tanulásban való részvétel

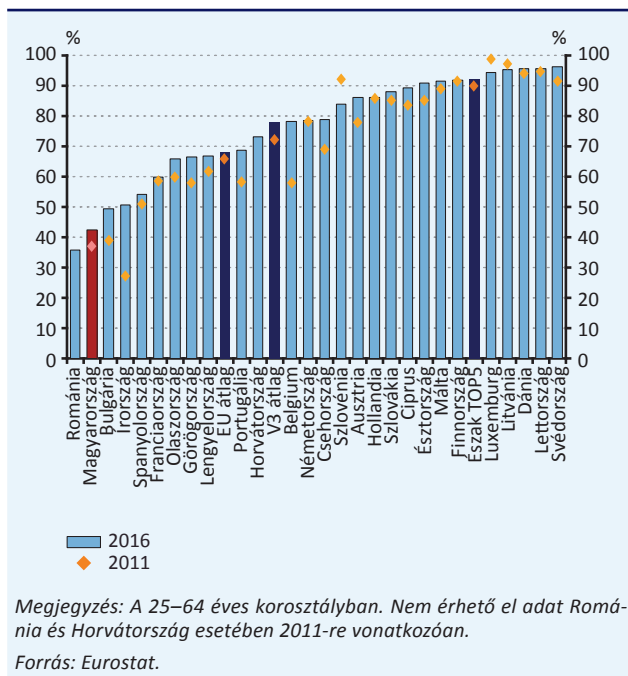
Az Eurostat meghatározása szerint a 25–64 éves korosztályból az számít az élethosszig tartó tanulásban résztvevőnek, aki a felmérést megelőző 4 hétben képzésben vagy oktatásban részesült. A munkavállalók folyamatos képzése egyre inkább lényeges lesz a technológiai fejlődéssel való lépéstartás érdekében. Magyarországon a felnőtt lakosság 6 százaléka vett részt az élethosszig tartó tanulásban 2021-ben, ami enyhén magasabb a többi visegrádi ország átlagánál (5 százalék), ám csupán alig több mint a fele az uniós átlagos szintjének (11 százalék). 2020-hoz képest 2021-ben 1 százalékponttal magasabb lett a magyar érték, ami a duplája a 2011-es szintnek (3 százalék). Jelentős különbségek figyelhetők meg e mutatóban az európai országok között: míg a legfejlettebb északi országokban átlagosan 27 százalék a rendszeres továbbképzésben részesülők aránya, addig ez Bulgáriában csupán 2 százalék.

4.9.111. A felnőttek kompetenciáit mérő PIAAC felmérés eredményei (2011–2017)

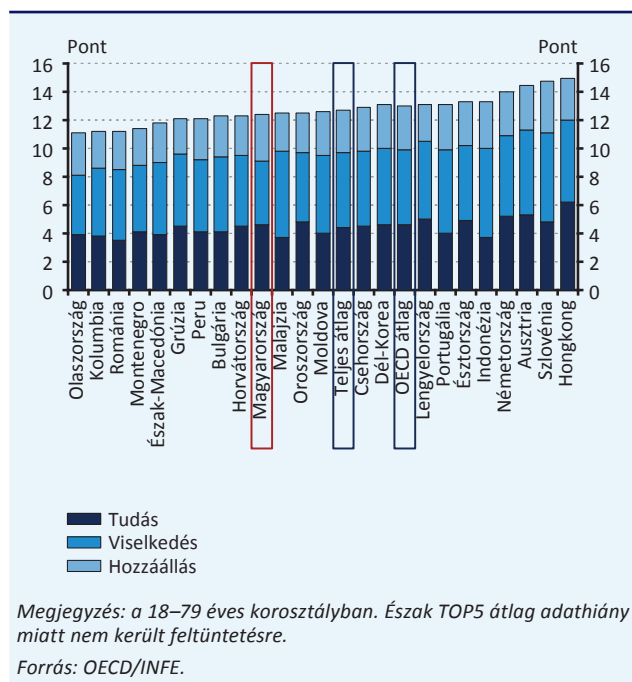
Az OECD 2011 és 2017 között, összesen három hullámban mérte fel a tagországaiban élő 16–65 év közötti lakosság alapvető kompetenciáit szövegértés és számolás területén. A felmérés alapján a magyar lakosság készségei nagyságrendileg megegyeznek a régiós és az uniós országok átlagos szintjével. A szövegértési teszten Magyarország 264 pontot ért el, ami 4 ponttal magasabb az uniós átlagnál, de 8 ponttal alacsonyabb a többi visegrádi ország átlagánál. Számolás területén hazánk 272 pontot ért el, ami viszont enyhén magasabb az uniós (268) és a V3 (270) átlagnál is. Érdeemes megjegyezni, hogy – ellentétben a fiatalok készségeit mérő PISA felmérésekkel – a felnőtt lakosság körében a teszteken alulteljesítők (vagyis a minimálisan kitűzött szintet el nem érők) aránya Magyarországon (14 százalék) csak enyhén volt magasabb az uniós átlagnál (13 százalék). A PIAAC felmérés eredményei azt mutatják, hogy a magyar munkavállalók készségei megfelelnek az Európai Unió átlagos szintjének, vagyis az alacsonyabb hazai termelékenység mögött nem a munkavállalók alapvető készségeinek hiánya áll. A PIAAC felmérés következő köre 2022-ben veszi kezdetét, amelynek az eredményei várhatóan 2024-ben lesznek nyilvánosak.

4.9.112. Legalább egy idegen nyelvet beszélők aránya

A saját bevallás szerint legalább egy idegen nyelvet beszélők arányában Magyarországon jelentős felzárkózási tartalék volt azonosítható az uniós és a régiós országok átlagához képest 2016-ban. A magyar lakosoknak csupán a 42 százaléka beszélt legalább egy idegen nyelvet, miközben a legalább két idegen nyelvet beszélők aránya nem érte el a 14 százalékot. Ezzel szemben az Európai Unióban átlagosan a lakosok 68 százaléka beszélt legalább egy idegen nyelvet, miközben ez az arány 78 százalék volt átlagosan a többi visegrádi országban 2016-ban. A V3-országok magas átlagos értékében jelentős szerepet játszik, hogy Szlovákiában – részben történelmi okok miatt – a lakosság 88 százaléka beszél legalább egy idegen nyelvet, miközben a lakosság 28 százaléka 3 vagy több idegen nyelvet is beszél. Az idegen nyelv ismeretének hiánya jelentősen csökkenti a munkavállalók lehetőségeit, hiszen a tudásmegosztás számos csatornájához (például: szakirodalom, internetes források) nem, vagy korlátozott mértékben férnek hozzá. Ez a gyakorlatban csökkenti a tájékozottságot, a tanulási és innovációs képességet, ami korlátozza a gazdasági fejlődést.

4.9.113. Pénzügyi műveltség (2020)

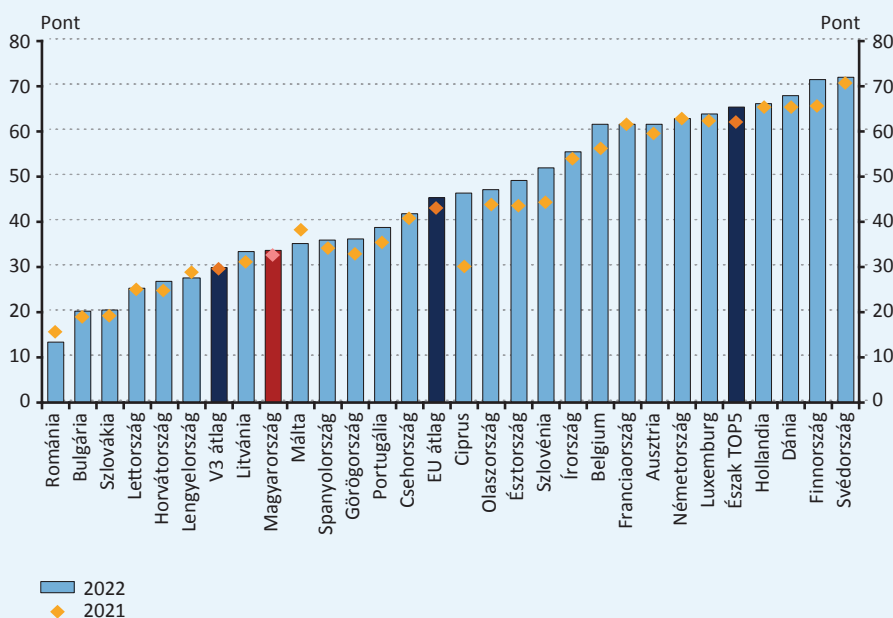
Az OECD pénzügyi oktatással foglalkozó hálózata (INFE) 2020-ban ismét széles körben elvégezte az egyes országok pénzügyi műveltségét értékelő felmérését. A felmérésben szereplő 23 ország közül Magyarország a 14. helyen végzett 12,3 ponttal, ami enyhén alacsonyabb, mint az előző (2014-es) felmérésben elért 12,5-es pontszám volt. A pénzügyi tudásban hazánk a középmezőny elején (8. hely), a pénzügyi viselkedésben a mezőny végén (22. hely), a pénzügyi hozzáállásban pedig a mezőny elején (2. hely) szerepel a rangsorban, ami megfelel az előző felmérés során tapasztalt eredményeknek. A felmérésben Hongkong végzett az élen, amit Szlovénia, Ausztria és Németország követett a rangsorban. A maximálisan elérhető 21 pontból a legmagasabb pontszámot kapó ország (Hongkong) is csak 14,8 pontot ért el, miközben a résztvevő OECD országok átlaga 13,0 pont lett, tehát érdemi tér van a pénzügyi műveltség fejlesztésére minden ország esetében. A pénzügyi műveltség növelése támogatja a pénzügyi lehetőségek kibontakozását, alacsony szintje azonban visszafogja a növekedést. 2020 szeptemberétől több tantárgyban is megjelennek az alapvető pénzügyi ismeretek, ami hosszú távon várhatóan növeli majd a lakosság tudásszintjét és viselkedését is.

4.10. KUTATÁS-FEJLESZTÉS ÉS INNOVÁCIÓ

A kutatás-fejlesztés (K+F) és innovációs tevékenységek terén van előrelépés hazánkban, azonban jelentős növekedési tartalék azonosítható még e területen, amelynek kiaknázása a termelékenység emelését is elősegítené. A beruházás-vezérelt modellről az innováció- és tudásvezérelt növekedési modellre történő átálláshoz a K+F kiadások és a K+F létszám további növelésére van szükség. A kutatás-fejlesztési és innovációs ökoszisztéma azonban nem csak forrás- és létszám-feltételektől függ, hanem a vállalkozások innovációs kapacitásainak bővítésétől és fejlesztésétől, a legújabb technológiák alkalmazására való képességek meglététől, ezáltal a digitalizáció és az automatizáció nemzetgazdaságot átfogó elterjedésétől is. A kkv-k innovációs felzárkózását elősegítené, amennyiben az egymással és más intézményekkel innovációs célból együttműködő hazai vállalatok száma növekedne. Magyarország a Kutatás-fejlesztés és innováció területen 33,5 ponttal, a 14 vizsgált terület között a legalacsonyabb pontszámmal a 20. helyezést érte el a 27 uniós tagállam körében 2022-ben. 2021-hez képest 1,2 ponttal nőtt hazánk teljesítménye, amelynek szintje meghaladja a V3 átlagot (29,6 pont), azonban alacsonyabb az EU (45,2 pont) és az Észak TOP5 (65,0 pont) átlagnál.

4.10. ábra

A Kutatás-fejlesztés és innováció területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB.

Magyarország GDP arányos kutatás-fejlesztési kiadási szintje 2020-ban 1,6 százalékra nőtt, ami bár magasabb a visegrádi versenytársak átlagánál, de továbbra is alacsonyabb a 2020-ra vállalt 1,8 százalékos nemzeti célnál. A GDP arányos K+F kiadás Magyarországon 2010 és 2020 között 1,13 százalékról 1,61 százalékra nőtt. Bár hazánkban Csehország után a legmagasabbak a K+F kiadások a visegrádi térségben, de a 2020. évre célként megfogalmazott 1,8 százalékos cél nem teljesült. Az MNB Versenyképességi programban szereplő 2,0 százalékos szint és a 2021-30 közötti időszakra vonatkozó kutatás-fejlesztési stratégiában szereplő 3,0 százalékos szint elérése számottevő előrelépési lehetőségre mutat rá a területen. Míg a magyar üzleti ráfordítások mértéke a 10. legmagasabb az Európai Unióban és a vállalati K+F kiadások állami támogatása hazánkban a 4. legbőkezűbb az EU tagállamai körében, a GDP arányos felsőoktatási és állami K+F kiadások Magyarországon csökkentek a 6. legnagyobb mértékben 2010 és 2020 között az Európai Unióban. A K+F foglalkoztatottság aránya meghaladja a V3 átlagot és megközelítette az EU átlagot, a legfenntarthatóbb északi országok átlagánál azonban alacsonyabb, ami a tudományos foglalkoztatás bővítésének további hazai tartalékára utal.

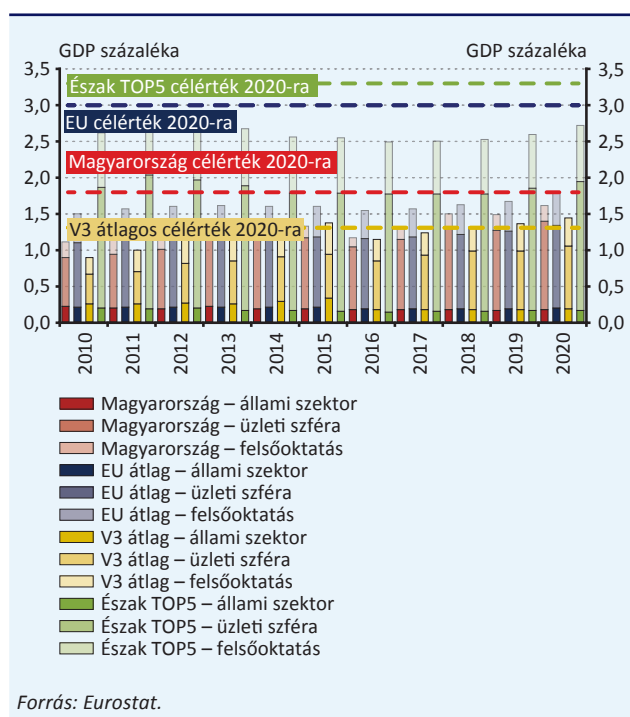
Magyarországon az évente bejegyzett új szabadalmak száma számottevően alacsonyabb az uniós és a visegrádi átlagnál, ami növekvő kutatás-fejlesztési kiadások mellett a forrásfelhasználás hatékonyságára utal. Az alacsony és az elmúlt évtizedben csökkenő magyar érték egyrészt arra vezethető vissza, hogy a nagy multinacionális vállalatok az új technológiai vívmányokat még akkor is a vállalat székhely szerinti országában jegyzik be, amennyiben azt nem ott fejlesztették,

másrészt a tudásigényes üzleti kutatási tevékenységek nagyobb részét az EU tagországaiban hajtják végre. Emellett a szellemi tulajdonjogok utáni bevételek kedvező adózásának hiánya is korlátozza a szabadalmak számának növekedését. Magyarországon az elmúlt évtizedben a visegrádi és az uniós mértéknél erőteljesebben csökkent a kutatási hatékonyság, amire az egységnyi kutatás-fejlesztési kiadásra jutó szabadalmak számának tartós visszaesése utal.

A magyar kkv szektor innovációs kapacitása az EU tagországok utolsó harmadában helyezkedik el, az uniós és a legfenntarthatóbb északi országok átlagától jelentősen alacsonyabb szinten, a többi visegrádi ország átlagához hasonló pozícióban. A termékinnovációt folytató kkv-k aránya hazánkban (20 százalék) 2013 óta mintegy 10 százalékpontot emelkedett, kissé meghaladva a visegrádi partnerországok (17 százalék) átlagértékét, ám továbbra sem éri el az Unió (29 százalék) és az északi TOP5 ország (37 százalék) átlagát. Versenyképességi tartalékot jelent a magyar kkv-k más vállalatokkal vagy intézményekkel innováció céljából történő együttműködési hajlandósága is. Az innovációs mutatók javulása jelzi az új technológiák, a robotizáció és a digitális megoldások fokozatos adaptálását. A magyar kkv szektornak mindössze az egytizede használ haladó digitális üzleti megoldásokat. Hazánk innovációs képességét nem csak egy-egy mutatóval, hanem összetett mutatószámokkal is szokás jellemezni. A Bloomberg Innovációs Index és a Globális Innovációs Index 2021. évi eredményei alapján hazánk innovációs teljesítménye az északi TOP5 és az uniós országok mögött áll, a többi visegrádi országok pozíciójához hasonló helyen.

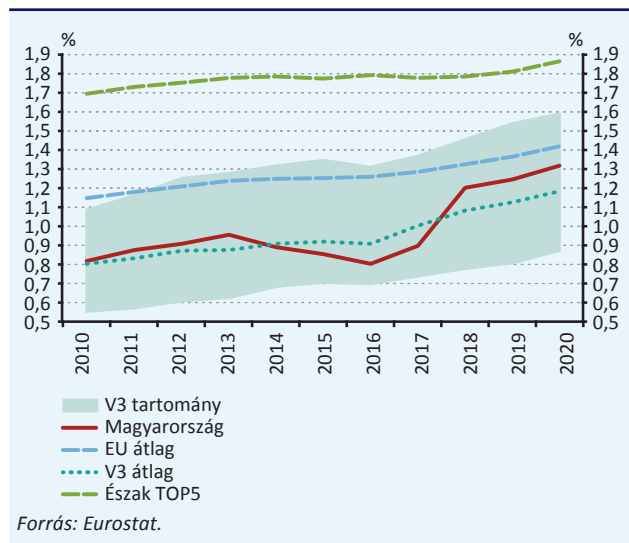
Magyarországon az internetes infrastruktúra fejlettsége nemzetközi összehasonlításban versenyképes, azonban vállalati, lakossági és államigazgatási oldalról sincs ez a technológiai előny a mindennapokban megfelelően kihasználva. A kutatás-fejlesztés és innováció új aspektusát jelenti a digitalizáció folyamata, amely a legmodernebb technológiák meghonosításának alapját képezi és ezen keresztül hozzájárul a vállalati termelékenység növeléséhez. A digitalizáció fejlettségének mérésére szolgál az EU Digitális Gazdaság és Társadalom Indexe (DESI) és az IMD Digitális Versenyképességi RangSORA. Előbbi alapján hazánk a legfenntarthatóbb északi és az uniós átlagnál alacsonyabb, a visegrádi átlaghoz hasonló helyezéssel rendelkezik. A DESI rangsor internet hozzáférésre vonatkozó mutatóiban Magyarország a visegrádi versenytársak előtt jár, a digitális megoldások vállalati alkalmazásában, az e-közigazgatás felhasználásában és a munkaerő digitális készségeinek fejlettségében azonban továbbra is számottevő hazánk növekedési tartaléka. Hasonló következtetések azonosíthatók az IMD Digitális Versenyképességi RangSORA alapján is.

4.10.114. Kutatás-fejlesztési kiadások a teljes gazdaságban és szektorálisan

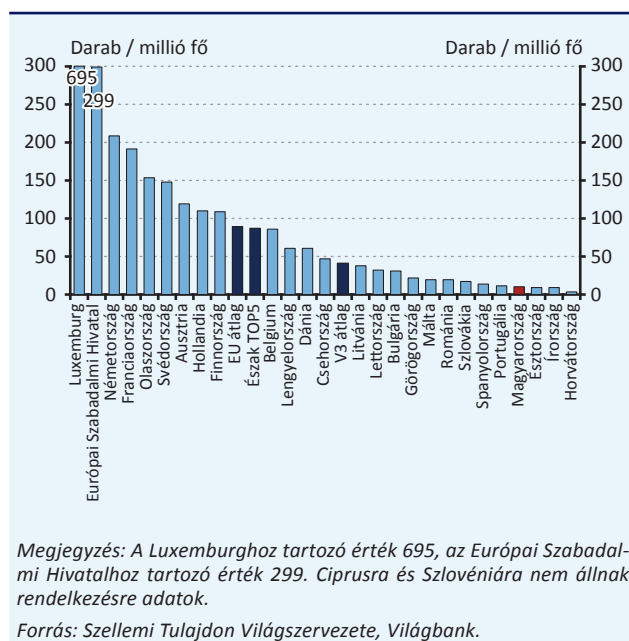
Magyarországon 43 százalékkal nőttek a GDP arányos kutatás-fejlesztési kiadások 2010 és 2020 között. Hazánkban így Csehország után a 2. legmagasabb a visegrádi térség országai körében a bruttó össztermékhez viszonyított K+F kiadások aránya (1,61 százalék). Ez az érték azonban alacsonyabb az Európai Unió 1,8 százalékos átlagánál, valamint a magyar kormány által 2020-ra kitűzött 1,8 százalékos és az MNB Versenyképességi Programjában szereplő 2,0 százalékos célértékekénél. A magyar K+F kiadások 2019 és 2020 között közel 9 százalékkal nőttek. Az emelkedő nemzetgazdasági kiadási szintet nagyrészt az üzleti szektor kutatási kiadásainak növekedése eredményezte. Hazánkban ugyanakkor a 6. legnagyobb mértékben csökkent a GDP arányos állami és felsőoktatási K+F kiadás 2010 és 2020 között. A magyar kormány 2021-30 közöttre vonatkozó K+F+I stratégiája alapján a cél, hogy a magyar K+F kiadások 2030-ra elérjék a GDP 3 százalékát, ami elősegítené az áttárást az innováció- és tudásvezérelt modellre.

4.10.115. Kutató-fejlesztői létszám az összes foglalkoztatott arányában

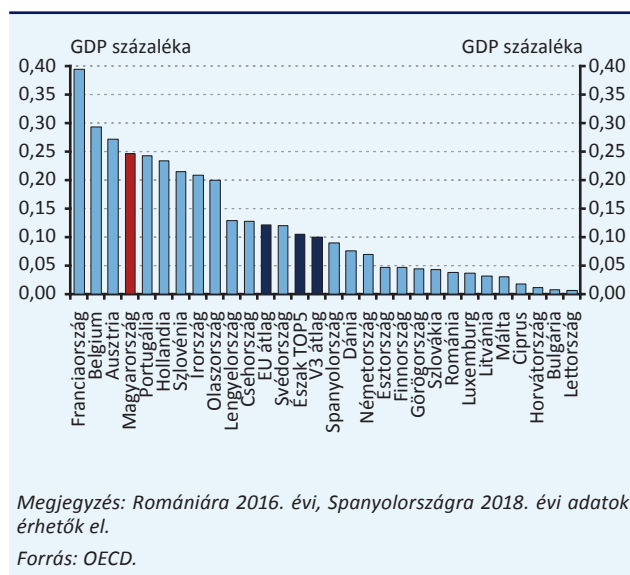
A kutatás-fejlesztésben foglalkoztatottak magasabb létszáma segíti a K+F források hatékony felhasználását, ezáltal hozzájárul a termelékenység növeléséhez és a tudásintenzív iparágak fejlődéséhez. Kedvező, hogy a 2014–2016 között csökkenő pályára lépő magyar érték 2017 óta ismét növekszik. A K+F foglalkoztatottak részaránya Magyarországon 2018-ban visszatért a 2009 és 2013 között jellemző visegrádi átlag feletti szintjére és 2020-ra 1,3 százalékra nőtt a kutató-fejlesztő munkakörben foglalkoztatottak aránya a teljes foglalkoztatáson belül. 2020-ban a magyar kutatói arány mindössze 0,1 százalékponttal volt alacsonyabb az uniós átlagnál, a legfennttarthatóbb északi országokhoz képest azonban 0,6 százalékponttal mérsékeltebb arány volt megfigyelhető. A kutató-fejlesztői létszám növekedését segítheti elő a kutatási és innovációs ökoszisztéma fejlődése és a kutatói bérek további emelkedése.

4.10.116. A bejegyzett új szabadalmak száma (2020)

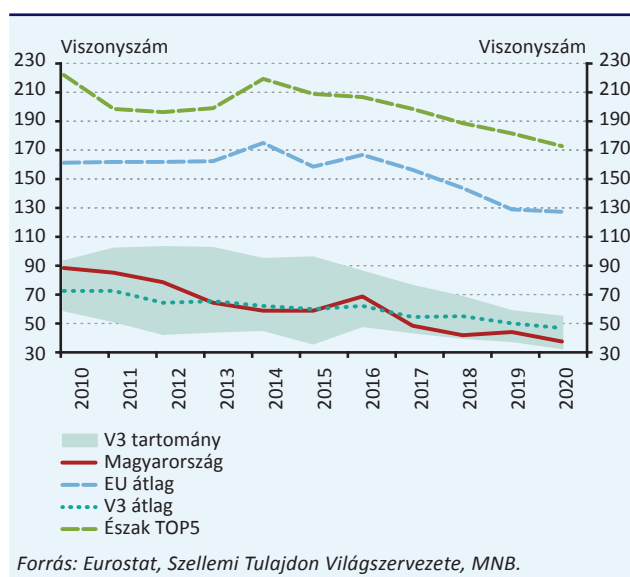
Magyarországon az egy év alatt 1 millió főre bejegyzett szabadalmak száma (10 db) az uniós átlag (89 db) közel egytizedét és a visegrádi átlag (41 db) negyedét éri csak el. Ez egyrészt a nyugat-európai országokban aktívabb kutatói-fejlesztői tevékenység következménye, másrészt pedig annak tulajdonítható, hogy a külföldi tulajdonú vállalkozások – még abban az esetben is, ha Magyarországon folytatnak kutatói tevékenységet – a vállalat anyországiában jelentik be az új szabadalmakat. A koronavírus-járvány idején benyújtott szabadalmak fenntartási díjainak megfizetését az első 3 évre ideiglenesen felfüggesztette az állam, emellett azonban a szabadalmakból szerzett bevétel kedvező elszámolásának hiánya is visszafogja a hazai szabadalmi aktivitás intenzívebbé válását. Hazánkban 2020-ban szakterületek szerint a gyógyszeriparban (88 darab), a digitális kommunikáció területén (42 darab) és a biotechnológiában (36 darab) történt a legtöbb szabadalmi bejelentés 1 millió főre vetítve, amely nem jelenti a szabadalmak automatikus hatósági bejegyzését, csupán az elbírálási folyamatuk elindítását. A gyógyszeripar (1,3 darab), a szerves vegyipar (1,2 darab) és az alapanyag vegyipar (0,9 darab) területein jegyezték be, vagyis bírálták el pozitívan lakosságárányosan a legtöbb új szabadalmat hazánkban 2020-ban. A zöld és digitális átállás ezekben és más szegmensekben is kivételes lehetőséget jelent a szabadalmi aktivitás fellendítése céljából.

4.10.117. Az üzleti K+F kiadások közvetlen és közvetett állami támogatása (2019)

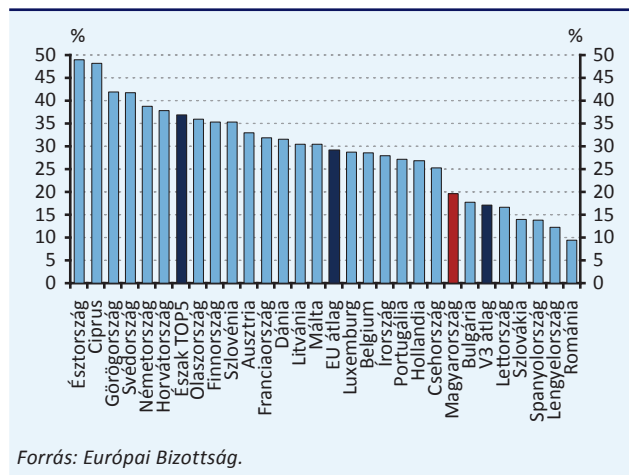
A kutatás-fejlesztési kiadások bővülését, ezáltal a vállalati innovációs és szabadalmi tevékenységek növekedését segítheti elő a versenyszféra K+F kiadásainak közvetlen költségvetési és közvetett adórendszeren keresztüli támogatása. Magyarországon az üzleti szféra kutatás-fejlesztési kiadásainak állami támogatása (a GDP 0,25 százaléka) a 4. legbőkezűbb az Európai Unióban. A vállalati kutatás-fejlesztés költségei levonhatóak a társasági adó alapjából és a fejlesztési adókedvezmény részeként a kutatás-fejlesztéseket szolgáló 100 millió forint feletti beruházások költségei levonhatóak a számított társasági adóból. Továbbá a K+F kiadás a helyi iparüzési adó alapjából is leírható. Emellett a kutatók szociális hozzájárulási adójára is kedvezmény vonatkozik. A cégeknek nyújtott kutatás-fejlesztési célú támogatások elősegíthetik az üzleti célú K+F kiadások növekedését.

4.10.118. A kutatás-fejlesztési források hatékonysága

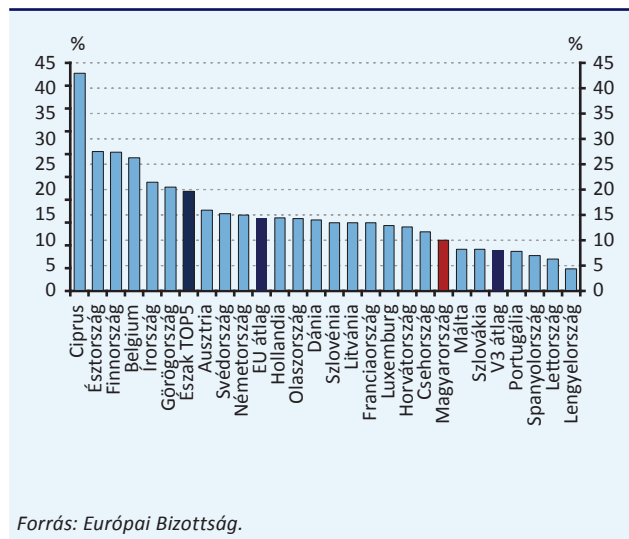
Az egységnyi K+F ráfordításra jutó szabadalmak számával mérhetővé válik a kutatás-fejlesztési kiadások hatékonysága. Az egységnyi kutatás-fejlesztési kiadásra jutó szabadalmak magasabb száma eredményesebb forrásfelhasználásra utal. Magyarország kutatási hatékonysága 2012-ig meghaladta a visegrádi versenytárs országok átlagát, 2013 és 2016 között közel megegyezett vele, majd 2017-től a V3 átlag alá csökkent. A csökkenő kutatás-fejlesztési hatékonyság globális jelenség, az új ötletek és innovációk előállítása és azok piacosítása egyre költségesebb folyamat. Magyarország esetében tovább csökkentheti a mutató értékét, hogy a külföldi tulajdonban lévő vállalatok részben nem hazánkban jelentik be fejlesztéseik eredményeit, ám a kutatás-fejlesztés magyar helyszíneken valósul meg.

4.10.119. Termékinnovációt folytató kkv-k (2020)

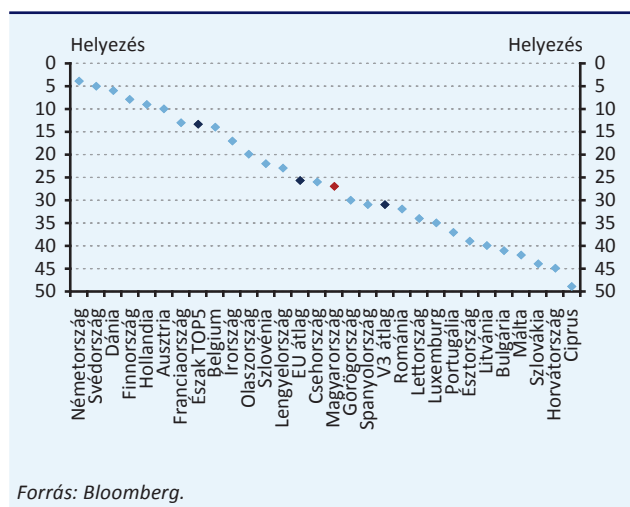
A hazai kkv-k körében új terméket bemutató vállalatok aránya a 2013–2020 közötti időszakban alacsonyabb volt az európai uniós szinttől, 2020-ban a magyar arány azonban kissé meghaladta a V3-mak átlagát. Az eredmény időbeli változását vizsgálva 2013-hoz képest a mutató értéke mintegy tíz százalékponttal nőtt. Mindössze a magyar kkv-k 12 százaléka használ haladó digitális üzleti megoldásokat (ERP-t, CRM-t, e-számlázást, felhőtechnológiát, big data-t, 3D nyomtatást, ipari vagy szolgáltató robotokat), ami alacsonyabb a 18 százalékos régiós átlagnál és a 24 százalékos uniós átlag fele. Az eredmények alapján Magyarországon és az uniós tagállamokban egyaránt nem tud lépést tartani a technológiák alkalmazása a digitális hálózatok fejlődésével. A mutató értékének növelése nem igényel alapvető kutatásokat és összetettebb fejlesztéseket, hanem a már létező innovatív megoldások vállalati termelésbe történő gyakorlati átültetésével is emelhető. A termékinnovációt folytató kkv-k aránya az Európai Bizottság Összefoglaló Innovációs Indexének egyik mutatója. Magyarország a 27 uniós tagállam között a 22. helyezett a 2021. évi Összefoglaló Innovációs Indexben. Hazánk kutatás-fejlesztési és innovációs aktivitásának erősödése hozzájárulna a globális értékláncokban történő feljebb lépéséhez.

4.10.120. Más vállalattal vagy intézménnyel innováció céljából együttműködő kkv-k aránya (2020)

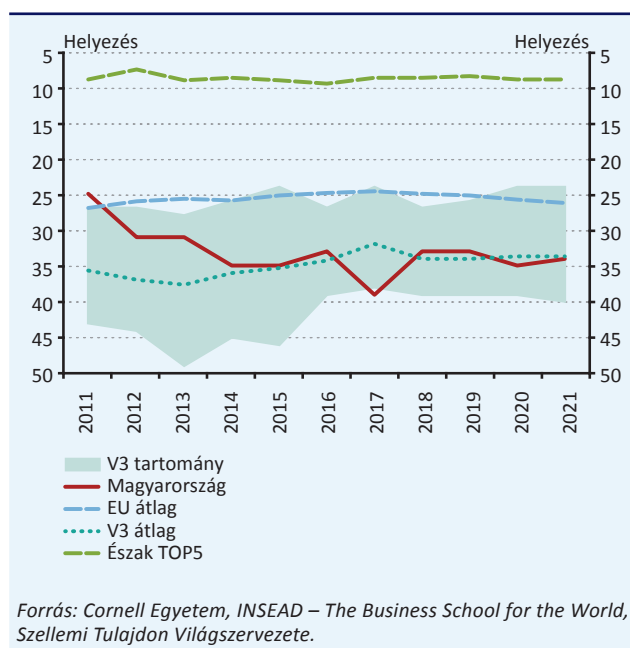
A kkv-k körében végrehajtott innovációk száma mellett az is meghatározza a hazai üzleti szektor hatékonyságát és termelékenységét, hogy mennyire működnek egymással, illetve az innovációs ökoszisztéma más intézményi, felsőoktatási szereplőivel együtt a kkv-k új termék vagy gyártási folyamat fejlesztése céljából. A más vállalattal vagy intézménnyel innováció céljából együttműködő magyar kkv-k 10 százalékos aránya alacsonyabb a 15 százalékos uniós és a 20 százalékos északi legfenntarthatóbb országok átlagánál. A 8 százalékos V3 átlagot a hazai arány meghaladja, ami 2013 és 2020 között bár alacsony értékről, de közel megkétszereződött. Az együttműködő kkv-k növekvő száma egy fokmérője a belső vállalkozási szektor érettségének és értéke a vállalkozói kultúra erősítése mellett az együttműködési feltételhez kötött kkv innovációt támogató pénzügyi konstrukciók számának növelésével emelhető tovább.

4.10.121. Bloomberg Innovációs Index (2021)

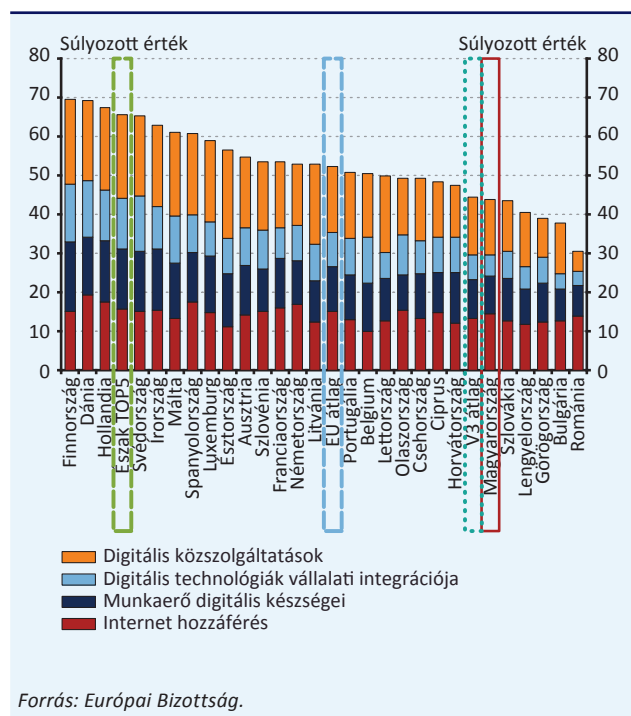
A Bloomberg Innovációs Index hét kategóriában, statisztikai mutatószámok alapján értékeli és rangsorolja az országok innovációs teljesítményét, majd képez a kategóriákban elért eredmények alapján összesített pontszámot és rangsort. Magyarország a 27. a 111 rangsorolt ország közül. A Bloomberg Innovációs Index szerint hazánk innovációs fejlettsége kissé meghaladja a többi visegrádi ország érettségét és minimálisan alacsonyabb csak az Unió átlagos helyezésénél. Számottevőbb növekedési tartalék azonosítható a 13. helyen álló északi legfennttarthatóbb országokhoz való felzárkózás kapcsán. A kutatás-fejlesztés intenzitása és a high-tech vállalatok jelenléte területeken a magyar helyezés meghaladja az uniós és a régiós átlagot egyaránt. Az innovációs kapacitáshoz szorosan kötődő felsőoktatási hatékonyság, szabadalmi aktivitás és munkatermelékenység területeken azonban hazánkban felzárkózási tartaléka van az uniós és a V3-átlaggal való összehasonlítás alapján.

4.10.122. Globális Innovációs Index

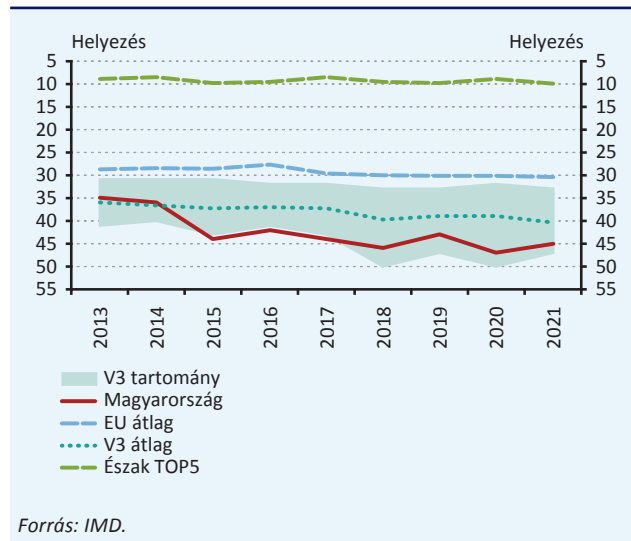
A Globális Innovációs Index az innovációs teljesítményt és annak feltételeit 7 területen mérő összetett versenyképességi mutató, amely 132 országot rangsorol. A vizsgált 81 indikátor 78 százaléka objektív, 22 százaléka szubjektív, felméréses vagy más szervezet összetett mutatószámain alapuló érték. Az innovációs teljesítmény mellett az intézményi környezetet, a humántőke minőségét, az üzleti környezetet és az infrastruktúra minőségét is értékeli az index. Magyarország 34. a rangsorban, ami megegyezik a többi visegrádi ország átlagos pozíciójával (34.), és kilenc hellyel van hátrébb az uniós átlaghoz (25.) képest. A legjobb helyezést (20.) hazánk a tudás és technológiai teljesítmény területen, míg a legkedvezőtlenebb helyezést (65.) a piacgazdasági működés kifinomultsága területen érte el. Magyarország kiválóan teljesít a kreatív áruk teljes kereskedelmen belüli arányában, a megszerzett környezetvédelmi (ISO) szabványok és a vállalati kutatók számában. Jelentős tér van ugyanakkor az előrelépésre a kapcsolt vállalkozások, illetve stratégiai szövetségek létrehozása, a benyújtott védjegyek számának növelése terén, valamint az innováció finanszírozásával összefüggő kockázati tőke-ügyletek számának növekedésében.

4.10.123. EU Digitális Gazdaság és Társadalom Index (2022)

Az Európai Bizottság által készített Digitális Gazdaság és Társadalom Index (EU DESI) az EU tagállamok digitális fejlettségét értékeli úgy, hogy az indexben az egyes komponensek – a munkaerő digitális készségei, az internetes hozzáférés, a digitális technológia vállalati integrációja és a digitális közszolgáltatások – egyenlő, 25 százalékos súlyokkal szerepelnek. Magyarország 2021. évi helyezését képest egy helyet javítva a 22. helyen áll 2022-ben az Európai Unión belül a rangsorban. Magyarország digitális fejlettsége az EU és az Észak TOP5 átlagnál alacsonyabb, azonban a V3 átlaggal közel megegyezik. A vezetékes internet hozzáférés területén teljesít a legjobban (13.) hazánk a négy komponens közül, az üzleti digitalizáció (25.), a munkaerő digitális készségei (23.) és az elektronikus kormányzás (21.) tekintetében azonban érdemi növekedési tartaléka van. Mindezek alapján az üzleti és állami szektor digitalizációjában, valamint az egyének digitális készségfejlesztésében egyaránt szükség van az előrelépésre.

4.10.124. IMD Digitális Versenyképességi Rangsor

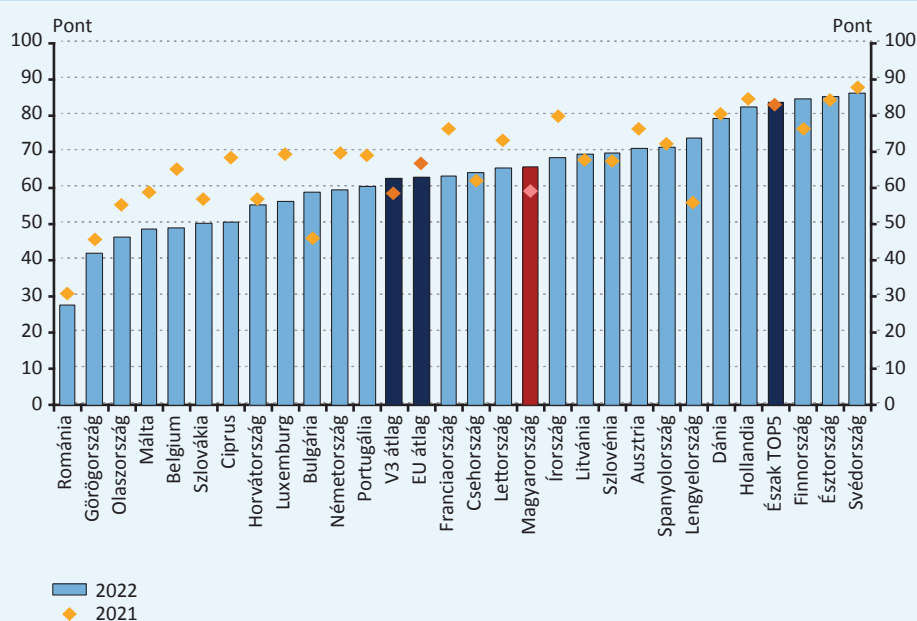
Az IMD Digitális Versenyképességi Rangora az egyes országok digitális érettségét és felkészültségét méri 52 mutató alapján, melyek 60 százaléka statisztikai adatokon alapul, 40 százaléka kérdőíves megkérdezés eredménye. A vizsgált 64 ország megegyezik az IMD általános versenyképességi rangsorában vizsgált fejlettebb gazdaságok körével. Hazánk és a visegrádi térség is az Unió átlagos pozíciója mögött áll. Magyarország helyezése kettővel javult 2020-ról 2021-re. Az internet sebessége mutatóban (4.) 9 helyet javított hazánk és a világ egyik leggyorsabb internetelérésével rendelkező országává vált az IMD szerint. A lakosságarányos mobil szélessávú internet előfizetések száma azonban még mindig alacsony (54.), bár 2020-hoz képest 4 helyet javult helyezésünk a mutatóban. A technológiai szabályozások vállalkozást támogató jellege mutatóban (39.) 11 hellyel, az innovációt ösztönző kutatói tevékenység szabályozásában (39.) 7 hellyel került előrébb hazánk a rangsorban és a K+F kiadások, valamint létszám (25-25.) terén is történt kisebb előrelépés. Az EU DESI-hez hasonlóan az IMD digitális rangsora is azt mutatja, hogy a vállalati digitális technológiák és az e-közigazgatás vívmányainak széleskörű felhasználása, valamint az állampolgárok és a cégek ehhez szükséges digitális készségeinek fejlesztése járulhat hozzá a digitális gazdaság megerősödéséhez.

4.11. ÁLLAMI HATÉKONYSÁG

Az állam foglalkoztatói, szabályozói és szolgáltatói minőségében kiemelkedik a gazdasági szereplők közül, ezért nélkülözhetetlen a szektor hatékony működése a versenyképesség javításához. Számos csatornán keresztül befolyásolja a gazdasági szereplők viselkedését az állam, például az üzleti környezetre közvetlen hatással van szabályozói tevékenysége. E szabályok betartása rendkívül erőforrásigényes feladat, a bürokrácia fenntartása a főbb gazdasági szereplőktől von el meghatározott mértékű erőforrást. Lényeges szempont az állami működés során a hatékonyság, ami azt jelenti, hogy kívánatos a legkisebb torzító hatással járó optimális környezetet teremteni a gazdasági szereplők számára. Az Állami hatékonyság területén Magyarország 64 ponttal a 12. helyet érte el az EU27 országok között, 2021-hez képest a teljesítményünk 5,2 ponttal emelkedett. Magyarország mind a V3 országok (62,8), mind az EU országok (62,9) átlagánál magasabb pontszámot szerzett, ennek ellenére jelentős növekedési potenciál azonosítható a területen.

4.11. ábra

Az Állami hatékonyság területén elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

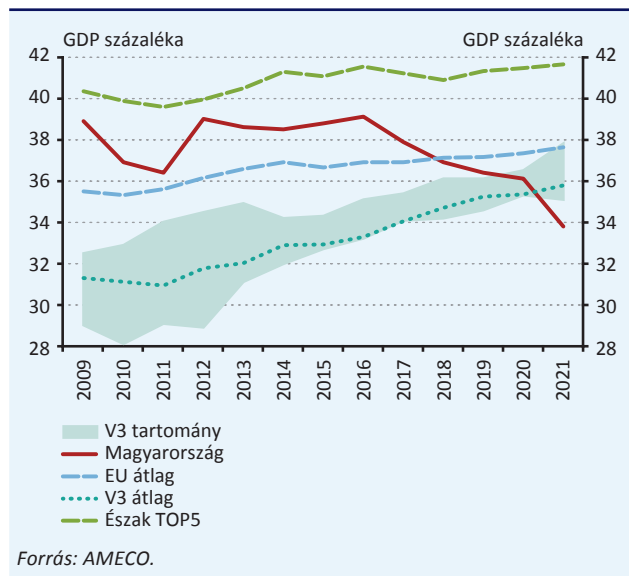

Forrás: MNB.

A hatékonyság javításának egyik fontos eszköze az e-közigazgatás kiterjesztése, amely folyamatban van Magyarországon, azonban számos területen további erőfeszítésekre van szükség. Magyarországon az elmúlt években különleges fókuszot kapott az e-közigazgatás kiterjesztése, azonban a legjobb gyakorlatot mutató Észtország példája is mutatja, hogy mindez egy rendkívül hosszú folyamat. Érdekes kettősség figyelhető meg Magyarországon, mert miközben az ENSZ e-közigazgatás fejlettség indexe szerint hazánk az Európai Unió 2. legalacsonyabb teljesítményét érte el, addig a lakosság körében népszerű az online közigazgatási ügyintézés. Összességében elmondható, hogy egyes részterületeken történt előrelépés, azonban ha a területet széles körben vizsgáljuk, akkor jelentős növekedési tartalék azonosítható. Például támogatná az elektronikus szolgáltatások igénybevételét, amennyiben az interneten beadott űrlapok adatai nagyobb arányban lennének automatikusan kitöltve, ezzel is időt spórolva a felhasználóknak.

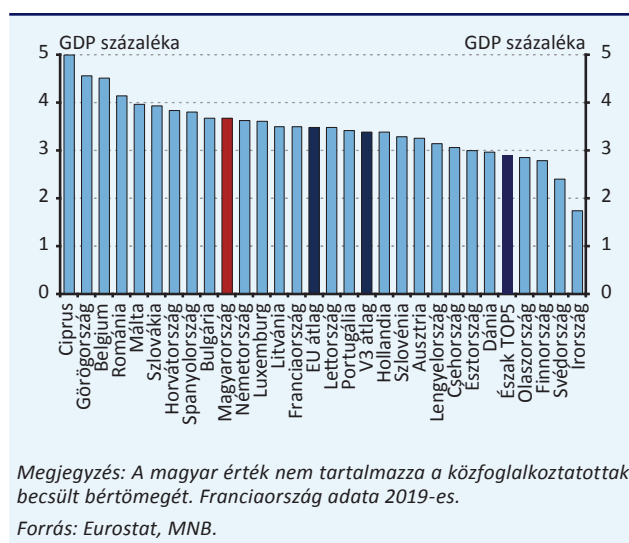
A be nem fizetett áfa arányának fokozatos csökkenése megerősíti a gazdaságfehérítő intézkedések hatásosságát, ugyanakkor a kedvező tendencia folytatódását a digitalizáció kiterjesztése támogatná. A magyar adórendszer szerkezete az elmúlt 10 évben tudatos tervezés eredményeként alapvetően átalakult, a hangsúly a munkát terhelő adók felől a fogyasztást terhelő adók irányába mozdult el. Az átállást a digitalizáció is segítette, az online pénztárgép rendszer, az elektronikus áruforgalom ellenőrző rendszer (EKÁER) és az online számlázás bevezetésével ma már az adóhatóság minden számlára rálát. A felsorolt intézkedések hatására az adóbeszedés hatékonysága javult és az áfabevételek is dinamikusan növekedtek. Az Európai Bizottság becslése szerint 2010-2019 között Magyarországon a be nem fizetett áfa aránya a 4. legnagyobb mértékben csökkent az Európai Unióban. A digitalizáció kiterjesztésének fontos következő állomása az áfa-kiajánlás lehet, amennyiben megvalósul, a gazdasági szereplőkre háruló bürokratikus terhek tovább csökkenhetnek.

4.11.125. Adócentralizáció

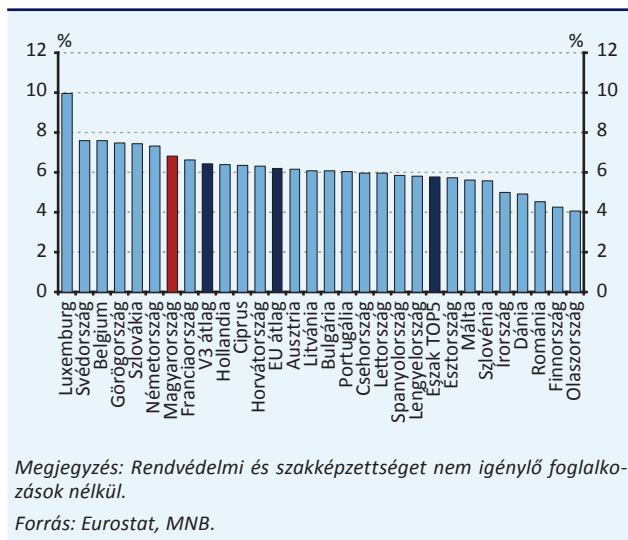
Az adócentralizáció az adó- és járulékbévételek GDP-hez viszonyított mértékét mutatja. A mérőszám önmagában nem nyújt teljes képet egy ország adórendszerének szerkezetéről és hatékonyságáról, ugyanis a legtöbb esetben értékválasztás kérdése, hogy egy ország az átlagnál magasabb vagy éppen alacsonyabb adó- és járulékbévételelt tart elfogadhatónak. A mutató megfelelően tükrözi azonban a gazdaság adóterhelését. A magyar adócentralizáció a 2009-es 39 százalékról 34 százalék alá csökkent 2021-re, ami az uniós (37,6 százalék) mellett már a régiós (35,8 százalék) átlagnál is mérsékeltebb. Hazánk a 2010 utáni adószervezeti, valamint gazdaságösztönző és –fehérítő reformoknak köszönhetően el tudott szakadni az EU-ban látható növekvő tendenciától és jelentősen csökkentette az adóelvonás mértékét.

4.11.126. Közigazgatási bérköltség a GDP százalékában (2020)

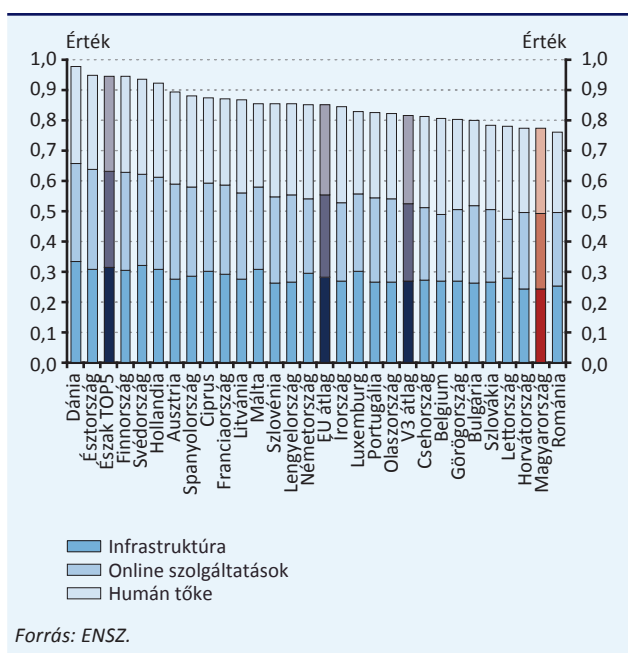
A közigazgatás fenntartása az állam egyik rendkívül fontos feladata, és mivel akár jelentősebb erőforrást is elvonhat ez a tevékenység, kiemelt figyelemmel kell lenni a költséghatékonyságra. A közigazgatási költségek egyik meghatározó tétele a bérköltség, amely közvetlen kapcsolatban van a bürokrácia létszámával. Az államapparátus bérköltsége Magyarországon a GDP 3,7 százalékát tette ki 2020-ban, amely enyhén magasabb volt mind az EU országok (3,5 százalék), mind a V3 országok (3,4 százalék) átlagánál. A bérköltségek GDP arányos mértéke az Európai Unióban széles határok között mozgott, a legmagasabb értéket Ciprus (5 százalék), míg a legalacsonyabbat Írország (1,7 százalék) mutatta. Az Észak TOP5 országok átlaga 2,9 százalék volt, miközben Ausztria értéke sem állt távol a 3 százaléktól.

4.11.127. Közigazgatásban foglalkoztatottak aránya (2021)

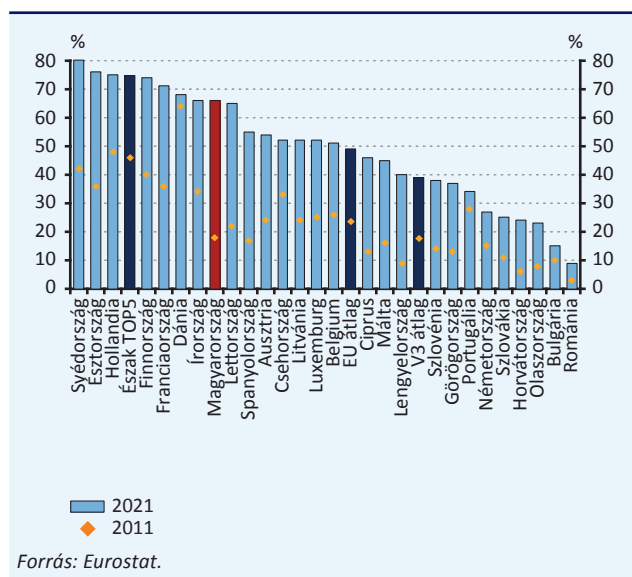
A közigazgatási feladatok ellátása érdekében szükségszerűen bizonyos mértékű humán erőforrást el kell vonnia az államnak a gazdaság más területeiről. Azonban a versenyképesség javítása érdekében meg kell találni azt az optimális létszámot, amely mellett a munkaerő, így az államigazgatás hatékonyan képes ellátni a feladatait. 2021-ben Magyarországon a foglalkoztatottak 6,8 százaléka dolgozott a szűken értelmezett közigazgatásban. Ehhez képest a V3 országok átlaga 6,4 százalék, míg az Európai Unió átlaga 6,2 százalék volt. Még nagyobb az eltérés, ha az Észak TOP5 országokhoz viszonyítjuk a magyar értéket, az országcsoportnál a közigazgatásban a foglalkoztatottak 5,8 százaléka dolgozik. Hazánkban az átlagnál magasabb foglalkoztatás átlag feletti működési költségeket eredményez. A versenyképesség javítása érdekében célszerű az e-közigazgatás minél szélesebb körű kiterjesztése, amely végső soron hozzájárul a foglalkoztatottak optimális szintjének eléréséhez.

4.11.128. ENSZ E-közigazgatás fejlettség indexének értéke (2020)

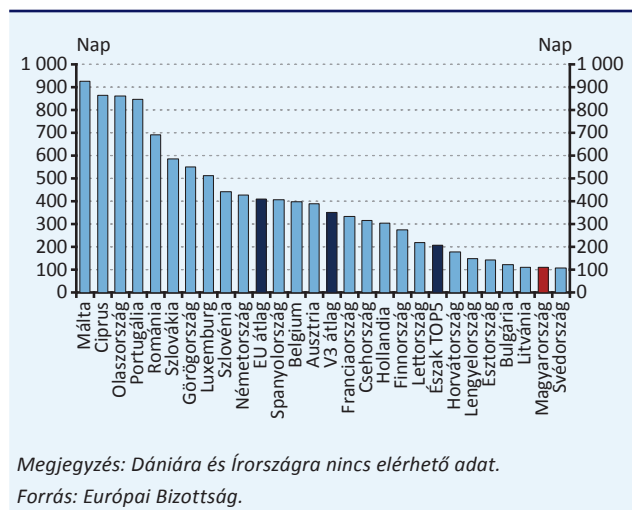
Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 2003 óta készíti el az e-közigazgatásról szóló komplex felmérését, melynek eredményeit egy aggregált mutatóba, az e-közigazgatás fejlettség indexbe (EGDI) sűrítve mutatja be. Az országok rangsorolásához használt mutatók három fő pillérbe sorolhatók: online szolgáltatások, infrastruktúra, humán tőke. A szubjektív és objektív mutatókat is tartalmazó EGDI index alapján Magyarország mindössze Romániát tudta megelőzni az európai uniós rangsorban 2020-ban. Az összesített pontszáma hazánknak 0,77 volt, miközben a V3 átlag 0,82, az EU átlag 0,85. Fontos hangsúlyozni, hogy a 2020-ra vonatkozó adatok még nem tartalmazzák az utóbbi évek fejlődési folyamatát az e-közigazgatásban (központi közigazgatás IT rendszereinek egységes alap, arcképes azonosítás, ügykör folyamatos bővülése).

4.11.129. Interneten történő közigazgatási ügyintézés

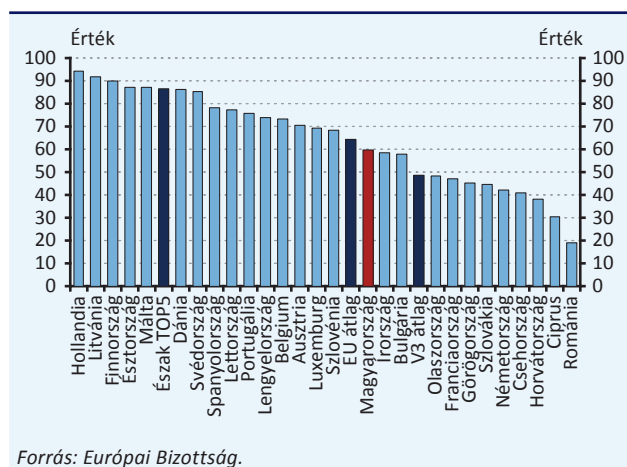
A versenyképesség javítását célzó e-közigazgatás kiterjesztés egyik fontos eredménye, ha dinamikusan nő az online ügyintézés lehetősége. A koronavírus járvány elleni védekezés, a fizikai kontaktusok csökkentése nagyban hozzájárult az ügyintézés digitális térbe történő áttérítéséhez. Az interneten történő közigazgatási ügyintézés mutató azt mutatja meg, hogy a lakosság mekkora aránya nyújtott be kitöltött űrlapot elektronikus úton az utóbbi egy évben. Magyarországon nagyon jelentős előrelépés volt megfigyelhető 2011 és 2021 között, ugyanis 18 százalékról 66 százalékra nőtt a szolgáltatást használók aránya. A 48 százalékpontos növekedésnél nem volt nagyobb előrelépésre példa az Európai Unióban. A növekedésből 29 százalékpont 2020-ról 2021-re következett be, ami többszöröse volt a V3-ak (12 százalékpont) és az EU (7 százalékpont) mutatójavulásának. Ebből arra következtethetünk, hogy hazánk a pandémia okozta vészhelyzethez jobban alkalmazkodott. A magyar teljesítményjavulásra többek között magyarázatul szolgál a járvány kitörése, és a veszélyhelyzet során hozott intézkedések. Hazánkban például számos okmány a hivatalos lejáratot követően is használható volt a veszélyhelyzet alatt. A fő kérdés, hogy a kedvező tendencia akkor is fennmarad-e, amikor megtörténik a visszarendeződés. Amennyiben igen, akkor az valóban azt mutatja, hogy a lakosság tartósan is elmozdul az online ügyintézés irányába.

4.11.130. Közigazgatási ügyekben az elsőfokú ítéletig eltelt idő (2020)

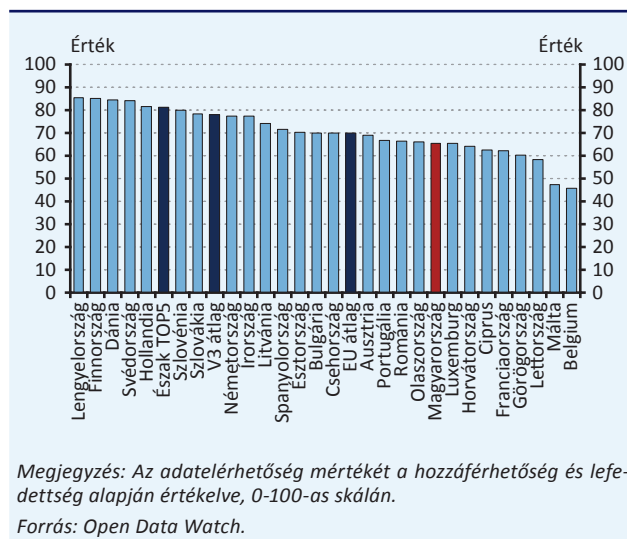
A közigazgatási eljárásokban különösen nagy szerepe van az igazságszolgáltatásnak, a bíróságokról elérhető adatok fontos visszajelzést adnak a rendszer hatékonyságáról. Az Európai Bizottság rendszeresen közzéteszi az igazságügyi eredménytábláját, amelyben az egyik kiemelt mérőszám a közigazgatási ügyekben az elsőfokú ítéletig eltelt idő. A 2020-as elérhető adatok alapján Magyarország ebben a mutatóban a 2. legjobb teljesítményt tudta felmutatni az Unióban, átlagosan mindössze 110 napra volt szükség a hasonló ügyekben. A magyar teljesítmény kiemelkedett az Európai Unióban, a V3 és az EU országok átlaga 351 és 411 nap volt, amit azt jelenti, hogy 3-4-szer több időre van szüksége a régiós és uniós bíróságoknak a közigazgatási ügyek elbírálásához. Magyarország számára versenyelőnyt biztosít a kialakult gyakorlat, amelynek fenntartása szükséges a gazdasági felzárkózás folytatásához.

4.11.131. Űrlapok automatikus kitöltése (2022)

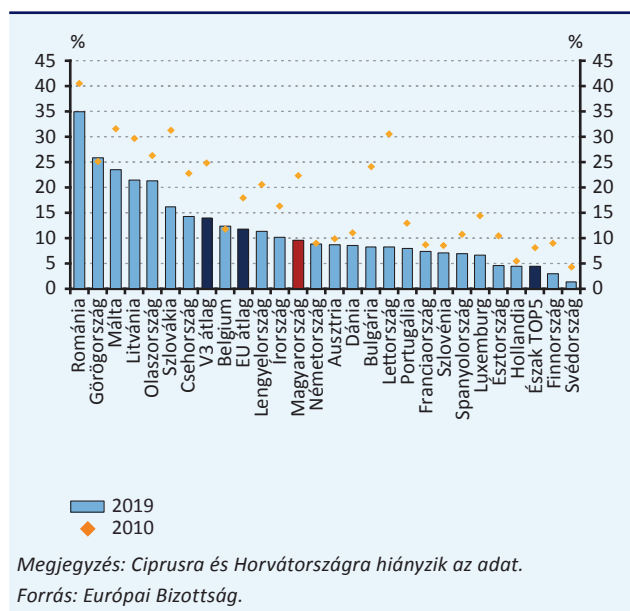
A versenyképesség növelését az e-közigazgatás olyan formában is támogatja, hogy a már feltöltött ügyfeladatok megjelenítésével csökkenti az ügyintézéshez szükséges időt. Ezt méri az EU-DESI indexben is felhasznált mutató, az űrlapok automatikus kitöltése. A mutatónál azt vizsgálják, hogy a különböző élethelyzetekben (pl. vállalat alapítás, autóvásárlás, család, karrier, tanulás) az elektronikus űrlapok kitöltésénél mennyire elterjedt az adatok automatikus kitöltése. Magyarország a 0-100-as skálán 59,7-es értéket ért el, amely bár kissé elmaradt az EU átlagától (64,5), viszont magasabb volt a V3 átlagnál (48,7). Az élen járó országokban (Hollandia, Litvánia) az ügyintézésnél szinte minden adatot automatikusan feltölt a rendszer, külső beavatkozásra valóban nincs szükség.

4.11.132. Az adatok nyílt elérhetősége Európában (2020)

Egy ország versenyképességi pozíciójának értékeléséhez elengedhetetlen a mérés, ilyen formában megkülönböztetett szerepe van a méréshez használt adatok elérhetőségének. Az Open Data Watch szervezet által közzétett adatok nyílt elérhetősége mutató éppen azt számszerűsíti, hogy egy adott országról elérhető hivatalos statisztikai adatok milyen mértékben hozzáférhetők és adnak széleskörű lefedettséget. A magyar összesített érték 65,3 volt, miközben az EU átlag 69,8, a V3 átlag még ennél is magasabb, 77,8. Utóbbi országcsoport teljesítményéhez nagymértékben hozzájárult Lengyelország a maga 85,3-as értékével, ami a legmagasabb volt az EU-27 tagországa között. Az összesített teljesítményünkhöz képest kismértékben jobb teljesítményt értünk el a hozzáférhetőségben (67), ugyanakkor gyengébben teljesítettünk a lefedettségben (63). Az európai uniós összehasonlítás értelmében mind a két területen a hivatalos statisztikák erősítésére van szükség, amely a versenyképességi pozíciónk értékelését is segítheti.

4.11.133. A be nem fizetett áfa aránya

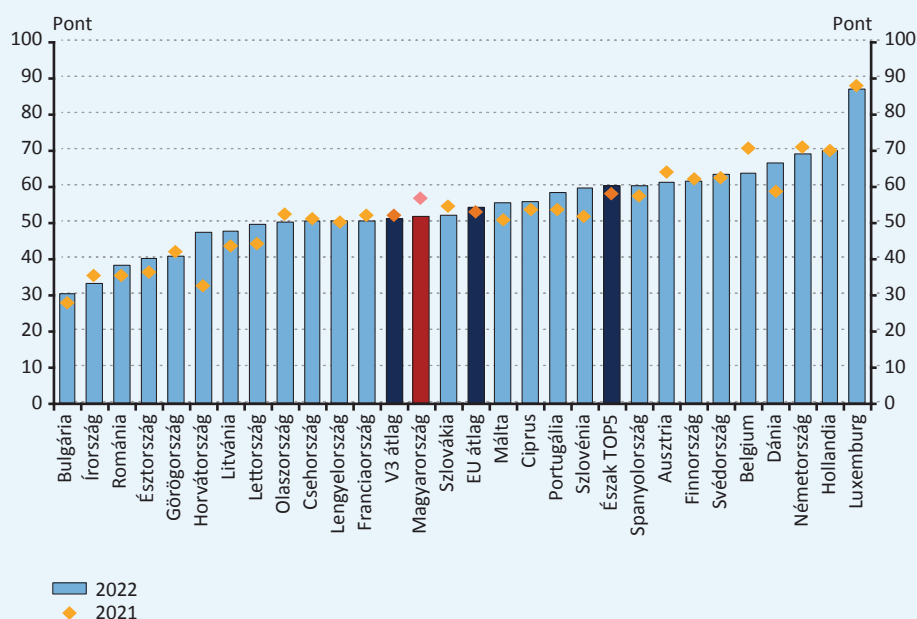
Az adóelkerülés mérésének egyik mutatója a be nem fizetett áfa aránya, amely azt mutatja meg, hogy mennyi áfabevétel került ténylegesen beszedésre az elméletileg beszedhető áfabevételhez képest. Az elmúlt évtizedben Magyarországon számos meghatározó gazdaságfehérítő intézkedést vezettek be. Az online pénztárgépek, az EKÁER és az online számlázás bevezetése jelentős mértékben csökkentette a be nem fizetett áfa mértékét. Az Európai Bizottság legutóbbi becslése szerint 2019-ben 9,6 százalék volt Magyarországon az áfarés mértéke, amely alacsonyabb volt az EU (11,7) és a V3 (13,9) országok átlagánál. Az áfarés mértéke Magyarországon 12,7 százalékponttal csökkent 2010 és 2019 között, amivel a 4. legjobb teljesítményt érte el az ország Lettország, Bulgária és Szlovákia mögött.

4.12. MODERN INFRASTRUKTÚRA

A jó minőségű hagyományos és modern infrastruktúra kulcsfontosságú hazánk hosszú távon fenntartható felzárkózásához. Az infrastruktúra fejlesztése csökkenti a szállítási költségeket, vonzza a gazdaságfejlesztő beruházásokat és segíti a munkaerő országon belüli mobilitását. A 21. század fő erőforrása az adat lehet, amelynek gyors és biztonságos továbbítása a versenyképesség fokmérőjévé válik. Ezért a legmodernebb internettechnológiai és információbiztonsági megoldások széleskörű elterjedése kritikus jelentőségű. A versenyképes infrastruktúra kialakításában az államnak kulcsszerepe van. A Modern infrastruktúra területén Magyarország 51,5 ponttal a 15. helyet érte el az EU27 országok között, 2021-hez képest hazánk teljesítménye 4,8 ponttal csökkent. Magyarország a V3 országok (50,7 pont) átlagánál magasabb, az EU országok (54,0 pont) és az Észak TOP5 (60,0 pont) átlagnál azonban alacsonyabb pontszámot ért el.

4.12. ábra

A Modern infrastruktúra területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

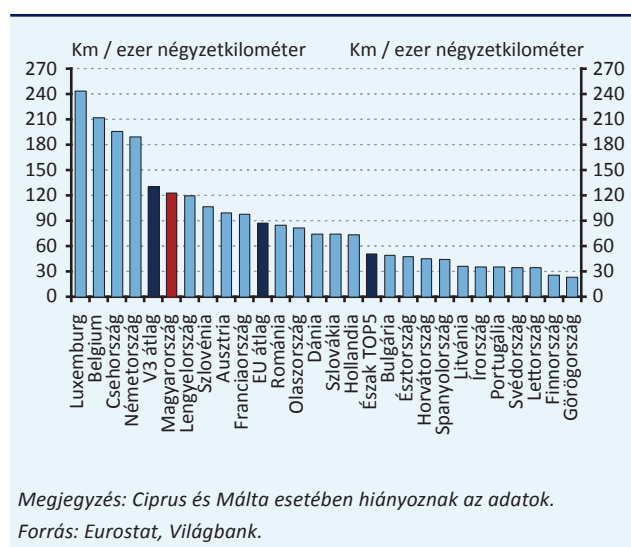

Forrás: MNB.

A magyar vasúti és közúti hálózat sűrűsége megfelelő, de a minőségét illetően több tekintetben is van tér az előrelépésre. Hazánk vasúthálózata az 5. legsűrűbb volt 2020-ban az EU-ban. A vasúthálózatban a nagysebességű, villamosított és kétvágányú pályaszakaszok aránya azonban alacsony, ami visszafogja e közlekedési típus sebességét, komfortját, így attraktivitását is. A közúthálózaton belül a gyorsforgalmi utak sűrűsége az uniós átlagnak megfelelő, de hossza és nemzetközi összekapcsoltsága fejlesztendő. A közúthálózat más részein jelentősebb minőségi problémák azonosíthatóak az útburkolat állapotát illetően, a hazai közutak közel fele rossz állapotú. A nagyvárosi közlekedést a forgalmi torlódások is akadályozzák. 2021-ben a forgalmi torlódások következtében Budapesten naponta átlagosan elvesztett időtartam 21 percre, a koronavírus-járványt megelőző mértékre emelkedett vissza. Ez az idővesztés az 5. legnagyobb az uniós fővárosok körében és a fővárosi hozzáadott érték mintegy 1 százalékának elvesztését, valamint a munkaerő romló egészségi állapotát eredményezi.

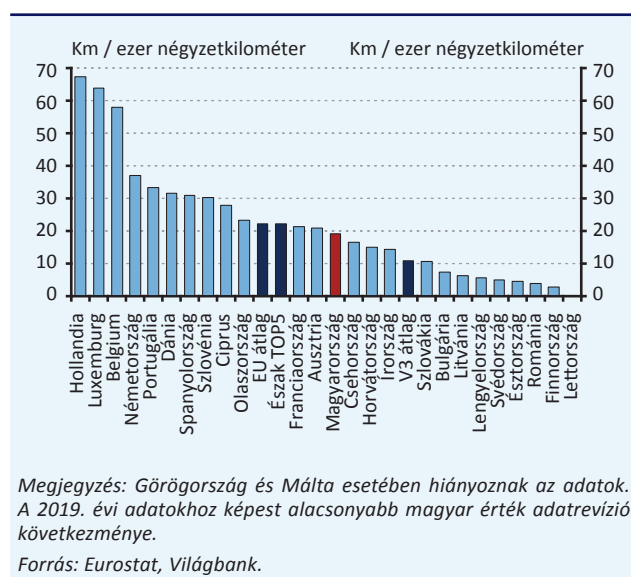
A hazai internetes infrastruktúra sebességét és a vezetékes internet elterjedtségét illetően hazánk uniós éllovas, ugyanakkor az 5G technológia és a mobilinternet előfizetések elterjedésében Magyarországnak versenyképességi tartaléka van. Magyarország a szélessávú internet sebességét és a vezetékes szélessávú internet elterjedtségét illetően az EU élmezőnyébe tartozik. Előbbi a visegrádi és uniós átlagnál másodpercenként harmincöt, illetve tizenhét megabittel magasabb, utóbbi pedig a visegrádi átlag közel kétszerese és az uniós átlag mintegy másfélszerese. Az 5G szolgáltatás a kezdeti lendületet követően azonban a többi uniós országban látottakhoz képest csak mérsékelt mértékben bővült az elmúlt két évben. 2022-ben az engedélyezett és szolgáltatók által használatba vett 5G alkalmas frekvenciák elterjedtségében hazánk a 16., az 5G lefedettséget illetően a 22. helyen áll a 27 uniós tagállam körében. Az 5G infrastruktúra mellett növekedési tartalékot jelent az Unióban legalacsonyabb lakosságárányos mobilinternet előfizetések számának bővülése is. Emellett a magyar hálózatra betáplált áram 7 százaléka nettó veszteséggént kerül elszámlásra, ami magasabb az 5 százalékos uniós és visegrádi átlagnál.

4.12.134. A vasúti hálózat sűrűsége (2020)

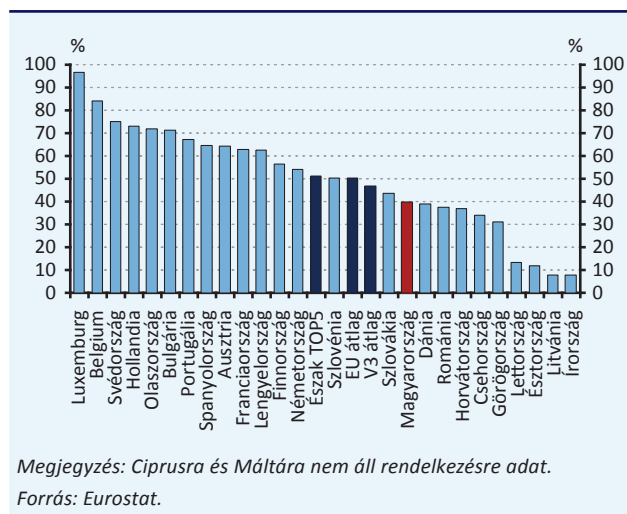
A vasúti hálózat sűrűsége a kötöttpályás infrastruktúra mennyiségi jellemzője. A magyar vasúti hálózat az 5. legsűrűbb az Európai Unióban, megelőzi többek között az osztrák, a francia és a svéd vasúthálózat országos lefedettségét, valamint az uniós átlagot is. A vasútvonalak sokasága azonban csak akkor jelent versenyképességi előnyt, amennyiben a pályák minősége alkalmas a gyors és megbízható közlekedésre, a vasútvonalak vezetése figyelembe veszi – funkciójától függően – a sűrűn lakott térségek elhelyezkedését. A vasúti versenyképesség szempontjából szintén lényeges, hogy a pályamenti infrastruktúra kényelmes és vonzó utazási feltételeket biztosítson.

4.12.135. A gyorsforgalmi úthálózat sűrűsége (2020)

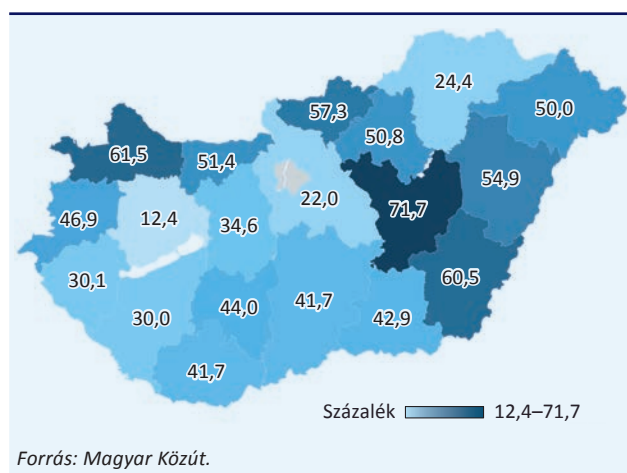
A gyorsforgalmi úthálózat sűrűsége a közúti infrastruktúra mennyiségi jellemzője. Hazánkban a gyorsforgalmi utak a többi visegrádi országhoz képest közel kétszer sűrűbben, az uniós átlaghoz hasonló mértékben hálózák be az ország területét. 2010 óta mintegy 20 százalékkal nőtt a gyorsforgalmi utak hossza hazánkban. Kormányzati cél, hogy az ország bármely településéről fél órán belül el lehessen érni a gyorsforgalmi úthálózatot, a megyei jogú városok kapcsolódjanak a gyorsforgalmi úthálózathoz és az, hogy az autópályák elérjék az országhatárt. A megfelelő vonalvezetéssel rendelkező gyorsforgalmi utak bővülése vonzza a gazdaságfejlesztő beruházásokat és gyorsabbá teszi a magánszemélyek és áruk célba jutását.

4.12.136. A villamosított vasútvonalak aránya (2020)

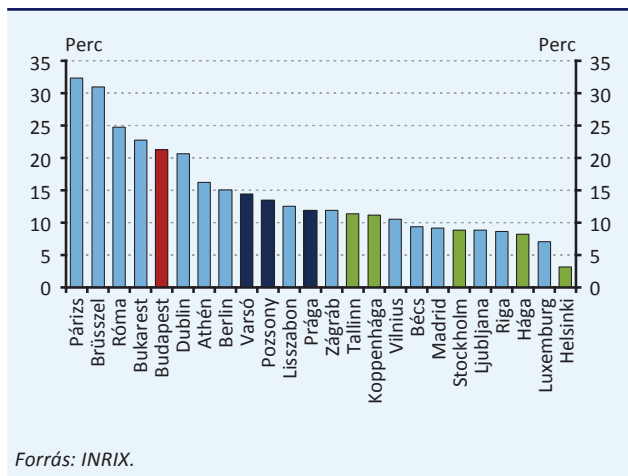
A vasúthálózat egyik minőségi ismérve a vasútvonalak sebessége mellett, hogy a hálózat milyen arányban villamosított. A magyar vasúti pálya 40 százaléka alkalmas az elektromos mozdonyok közlekedésére, ami 10 százalékponttal alacsonyabb az uniós átlagnál és 7 százalékponttal alacsonyabb a V3 átlagnál. Svédország és Hollandia vasútvonalainak már közel háromnegyede villamosított. A villamosított vasútvonalak magasabb pályasebességet tesznek lehetővé, ami csökkenti a szállítás és a munkába jutás idejét, így versenyképesebbé teszi a vasúti közlekedést és szállítást az egyelőre lényegesen környezetszennyezőbb közúti közlekedéssel szemben. Bár az elmúlt években több, a 160 km/h pályasebesség elérését célzó vasútfejlesztési projekt is indult, e vasútvonalak számának növekedése, valamint az új gyorsvasúti pályák (Budapest-Bécs, Budapest-Belgrád, Budapest-Kolozsvár, Budapest-Varsó) megépítése hosszabb távon elősegítheti a kárpát-medencei nagyvárosok szorosabb összekapcsolását és részben kiválthatja a környezet-szennyezőbb rövid távú légi járatokat.

4.12.137. A rossz útburkolati minőségű utak a teljes úthálózat arányában (2021)

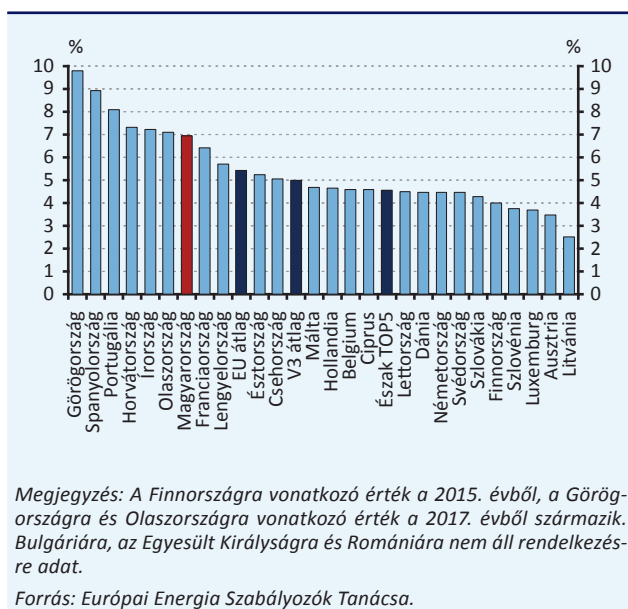
Magyarországon a közutak 44 százaléka rossz állapotban van (a Magyar Közút definíciója alapján). A legjobb minőségű közutak Veszprém, Pest és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében találhatók. Jász-Nagykun-Szolnok, Győr-Moson-Sopron és Békés vármegyében a legrosszabb az utak állapota, de mindegyik régióban található felújításra szoruló útvonal. Az infrastruktúra fejlesztése és a jobb elérhetőség következtében az áruk célba juttatása könnyebbé válik, aminek eredményeként javul a piachoz való hozzáférés és erősödik az árverseny. A jobb útburkolati minőség a menetidő csökkenésén keresztül hozzájárulhat a munkaerő-mobilitás növekedéséhez, ami javíthatja a gazdaság termelékenységét is.

4.12.138. Forgalmi torlódásban naponta átlagosan elveszített idő (2021)

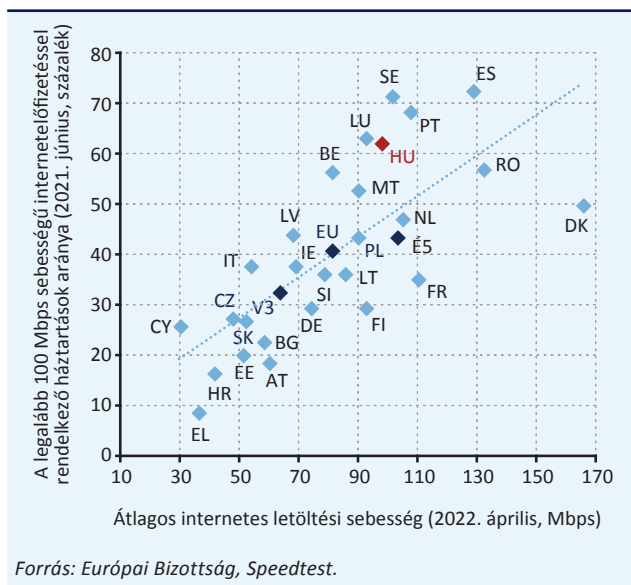
A forgalmi torlódások következtében hasznos munkaidő vagy szabadidő esik ki. 2021. évi adatok alapján – a koronavírus-járványt követő gazdasági újraindulás eredményeként – naponta átlagosan több, mint 21 percnyi időt veszítettek el Budapesten a rendszeres gépkocsivezetők a forgalmi torlódások következtében. A forgalmi torlódásban eltöltött idő az évente a fővárosban megtermelt hozzáadott érték legalább 1 százalékának kiesését eredményezheti. 2021-ben ismét akkora idővesztést szenvedtek el a rendszeresen gépkocsival közlekedők, mint a koronavírus-járvány előtt. A forgalmi dugóban egy év alatt átlagosan elveszített idő a magyar fővárosban volt a 15. legnagyobb 1000 rangsolt nagyváros között 2021-ben az INRIX közlekedéssel és mobilitással foglalkozó tanácsadó cég számításai szerint. Ez a helyezés 12-vel kedvezőtlenebb a 2020. évi rangsornál és 33-mal a 2019. évi rangsornál. A visegrádi és a legfenntarthatóbb észak-európai uniós fővárosok mindegyikében kevesebb menetidő növekményt eredményeztek a forgalmi torlódások a budapestinél 2021-ben, ami a budapesti agglomerációs közlekedésfejlesztés szükségességét mutatja. A forgalmi torlódások következtében kieső időt a TomTom közlekedési adatok elemzésével és innovatív közlekedésszervezési technológiák gyártásával foglalkozó cég a magyar főváros esetében napi 31 percre becsüli 2021. évi adatok alapján, ami 3 perccel több a 2020-ban mért értéknél.

4.12.139. Villamosenergia veszteség a teljes villamosenergia hálózaton (2018)

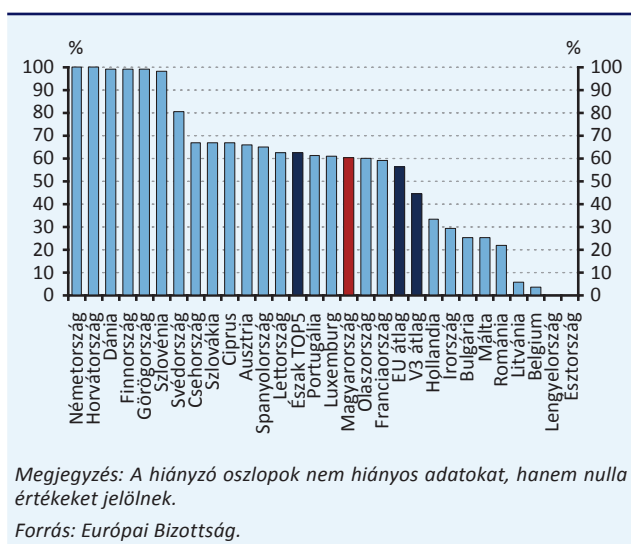
Az elektromos hálózat megbízhatósága jellemezhető az elektromos hálózathoz vételezett és abba betáplált, nemzetközi kereskedelemmel is korrigált villamosenergia hiányosával. Ez az érték tartalmazza a technikai (hálózat állapotától függő) és a nem technikai (külső körülmények hatására keletkező) villamosenergia veszteséget egyaránt. A magyar elektromos hálózatba betáplált áram 7 százaléka nem kerül felhasználásra, vagyis nettó veszteségként kerül elszámolásra. Ennek mértéke az Európai Unióban és a visegrádi versenytárs országokban is 5 százalék. Az uniós és visegrádi átlagot meghaladó mértékű hálózati villamosenergia veszteség lehetséges okai közé tartozik az elektromos hálózat hiányos, illetve elavult szigetelése –különösen a lakótelepek esetében –, illetve az, hogy az Európai Unióban az egyik legalacsonyabb a föld alatti elektromos vezetékek aránya, ezáltal a magyar hálózat erősen kitett a klímaváltozás következtében egyre gyakrabban jelentkező időjárási viszontagságoknak. Az elektromos hálózatok kapacitásának fejlesztése és az előre nem várt hálózati kimaradások további csökkentése hozzájárulhat ahhoz, hogy a negyedik ipari forradalom új megoldásai nagyobb teret nyerjenek.

4.12.140. A szélessávú internet sebessége és elterjedtsége (2021-22)

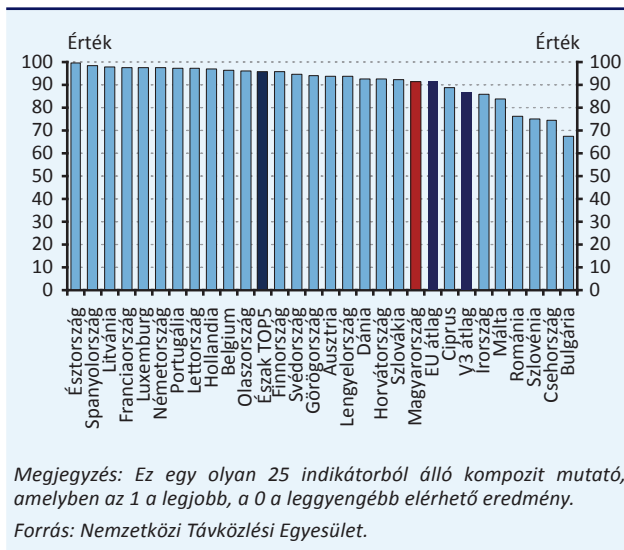
A szélessávú internet sebességét és elterjedtségét illetően Magyarország az EU élmezőnyébe tartozik. A magyar internet átlagos letöltési sebessége a visegrádi térség többi országához képest másodpercenként 35, az EU átlaghoz képest 17 megabittel gyorsabb. Ezzel szoros kapcsolatban áll, hogy a másodpercenként legalább 100 megabit sebességű internetelőfizetéssel rendelkező háztartások aránya hazánkban eléri a 62 százalékot, ami az 5. legmagasabb érték az uniós tagok között. 2020-hoz képest mintegy 10 százalékponttal nőtt a mutató értéke, amihez a pandémia is hozzájárulhatott. A másodpercenként legalább 1 gigabit sebességű internetelőfizető háztartások arányát (13 százalék) tekintve pedig Magyarország uniós bajnok. A gyors hazai internet, ami a háztartások széles körében elterjedt, technológiailag lehetővé teszi a digitális megoldások lakossági terjedését és az e-közigazgatás igénybevételét, felhasználási arányuk emelkedését. A mobilinternet előfizetések lakosságarányos száma azonban 2021. évi adatok alapján a legalacsonyabb hazánkban az uniós tagállamok között (77 előfizetés jut 100 főre a 108-as EU átlaggal és a 130-as V3 átlaggal szemben). A gyors internet a vállalkozásokat is segíti termelő, illetve szolgáltató tevékenységük végzésében, ezzel növelve versenyképességüket a nemzetközi piacon.

4.12.141. 5G mobilinternet készülség (2022)

Az 5G mobilinternet készülség azt mutatja, hogy egy ország 5G szolgáltatásra alkalmas frekvenciáinak mekkora hányada kerül engedélyezésre és szolgáltatók általi használatba vételre 2020 végéig. Magyarország a 2021. évi 13-ról 2022-re a 16. helyre esett vissza ebben a mutatóban uniós összehasonlításban, mivel hazánk 5G felkészültsége nem változott, miközben Lettország, Portugália és Svédország is megelőzte hazánkat e téren. 2020 végén a teljes alkalmas frekvenciameennyiség 60 százalékán működött a technológia, ami meghaladja az EU és a V3 átlagot, azonban alacsonyabb az Észak TOP5 átlagnál. Az 5G lefedettség – azt mutatja, hogy a háztartások mekkora hányada fér hozzá a kereskedelmi 5G szolgáltatáshoz – 17,6 százalék volt 2022-ben hazánkban, ami 2021-hez képest bár 10 százalékpontos előrelépés, az uniós országok többsége által elért nagyobb lefedettség bővülés következtében a 27 tagállam rangsorában 22. helyezést jelent. Az 5G technológia elősegíti a dolgok internetének (IoT) vállalati elterjedését, ami jelentősen növelheti a termelékenységét, ezért versenyképességi előnyt jelenthet a hazánkban működő ipari parkok és a magyar háztartások 5G-vel való teljeskörű ellátásának mihamarabbi biztosítása.

4.12.142. Globális Kiberbiztonsági Mutató (2020)

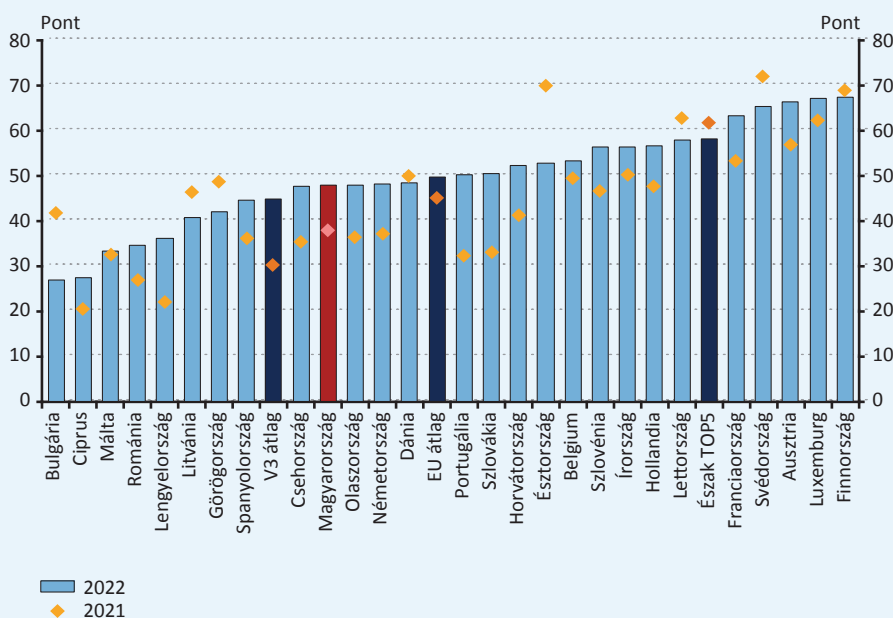
A modern telekommunikációs infrastruktúra működéséhez biztonságos környezetre van szükség. Ennek a biztonságos környezetnek az erősségét méri a Nemzetközi Távközlési Egyesület Globális Kiberbiztonsági Mutatója. Magyarország kiberbiztonsága meghaladja a többi visegrádi ország átlagát és kisebb mértékben az uniós átlagot is, azonban a fejlett észak- és nyugat-európai országokénál alacsonyabb. A rangsor élén Észtország áll az EU tagállamok körében. Hazánk információbiztonságát illetően erősség a partnerekkel történő együttműködés, a társadalmi figyelem felkeltése és a kapacitásépítés, valamint a jogi szabályozási környezet. Versenyképességi tartalék azonosítható azonban az információbiztonság technológiai (informatikai és szoftveres) fejlettsége tekintetében. A Nemzeti Kibervédelmi Intézet létrehozásával az állami és önkormányzati szervek információbiztonságát szavatoló intézményrendszert központosították, azonban a magyar információbiztonsági szoftveripar fejlesztése, támogatása – Szlovákia és Csehország példájához hasonlóan – Magyarország számára is kitörési pontot jelenthet.

4.13. VERSENYKÉPES ENERGIAFELHASZNÁLÁS

Az állam a környezetbarát és belföldi fókuszú energiamix kialakításával, illetve a nettó energiaimport arányának mérséklésével csökkentheti az ország energiafüggőségét. A felhasznált energia környezetileg fenntarthatóbbá tétele hozzájárulhat a hazai gazdaság zöld átállásához és karbonsemlegessé válásához. A megújuló forráson és nukleáris energián alapuló beruházások egyszerre csökkentik az energiafüggőséget, a környezetterhelést és a mérséklődő importköltségek következtében javítják a gazdaság külső egyensúlyát. Az alacsony lakossági energiaárak növelik a háztartások elköltethető jövedelmét és a vállalati energia ár-kedvezmények elősegítik az üzleti beruházási aktivitás fenntartását, azonban a versenyképességi szempontok mellett a környezeti fenntarthatósági szempontok érvényesítése is elengedhetetlen a fosszilis energiahordozók árazása kapcsán. A legolcsóbb energia az, ami nem kerül megtermelésre és elfogyasztásra. A Versenyképes energiaszolgáltatás területén Magyarország 47,6 ponttal a 18. helyet érte el az EU27 országok között, 2021-hez képest hazánk teljesítménye 10,1 ponttal nőtt. Magyarország a V3 országok (44,4 pont) átlagánál magasabb, az EU országok (49,3 pont) és az Észak TOP5 (57,6 pont) átlagnál azonban alacsonyabb pontszámot ért el.

4.13. ábra

A Versenyképes energiaszolgáltatás területén elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

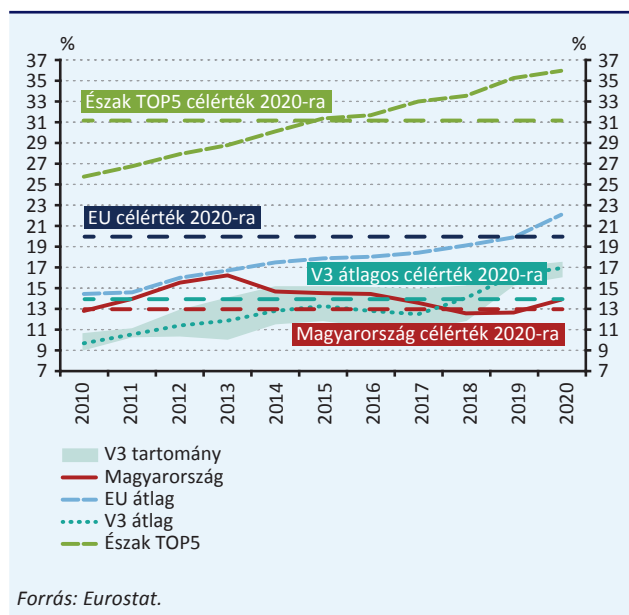
Forrás: MNB.

A magyar gazdaság energiafüggősége továbbra is magas uniós összehasonlításban, amit erősít az uniós átlagnál energiaigényesebb hazai gazdasági szerkezet. Az elmúlt években nem mérséklődött hazánk 60 százalékos körüli energiafüggősége, amelynek átlagos értéke bár közel azonos az uniós országok átlagával, mintegy 30 százalékponttal meghaladja a legfenntarthatóbb északi országok átlagát és 15 százalékponttal a visegrádi átlagot. Bár Magyarországon 2010 és 2020 között több, mint 20 százalékkal csökkent az egységnyi kibocsátásra jutó energiaigény, a V3-mak és Magyarország energiaintenzitása azonban 1,8-szerese az uniós átlagnak és 1,5-szerese a legfenntarthatóbb északi országok átlagának. Az energiahatékonyság további erősítése és az energiaszerkezet környezetbarátabbá alakítása a folyó fizetési mérleg hiányát is mérsékelheti.

A megújuló energiaforrások hazai energiaszolgáltatásán belül 2014 és 2018 között csökkenő aránya 2019-ben megállt, majd a napelemek telepítése következtében 2020-ban 14 százalékra nőtt. 2022. júniusig a 2030-ra elérendő 6000 MW beépített napelem kapacitásnak már több, mint a fele megépült. Számottevő versenyképességi tartalékot jelent azonban a napenergiától különböző környezetkímélő energiatípusok elterjedése. A kormány 2030-ra 21 százalékos megújuló energia részarány elérését tűzte ki a Nemzeti Energiastratégiában, ami a 4. legalacsonyabb az Európai Unióban és érdemben elmarad a 32 százalékos uniós vállalástól. A kapacitások bővítése mellett a megújuló energia tárolásának megoldása és a hálózati infrastruktúra felkészítése is elengedhetetlen a célok teljesítése érdekében.

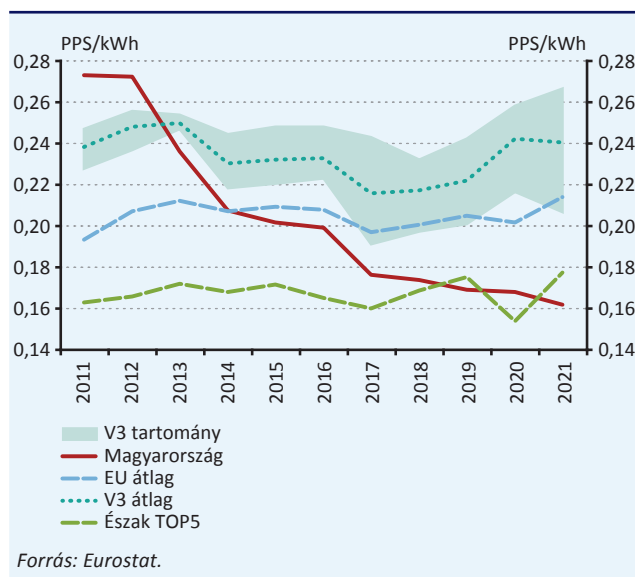
A magyar háztartások energiakiadásai alacsonyabbak voltak az uniós, a visegrádi és az Észak TOP5 átlagnál és 2021-ben – ellentétben a nemzetközi folyamatokkal – nem nőttek. Magyarországon a háztartási villamos energia és gáz ára 2011 és 2014 között az árak több lépésben történő hatósági csökkentése következtében előbb a visegrádi térség, majd az EU átlag alá mérséklődött. 2021. december és 2022. augusztus között a magyar lakossági villamosenergia vásárlóerő-paritáson számolt ára 9 százalékkal, a földgáz vásárlóerő-paritáson számolt ára 92 százalékkal nőtt az átlagfogyasztás 120 százalékos szintjén az Energiahivatal adatai alapján. A lakossági árakhoz hasonlóan az ipari felhasználású villamos energia és gáz árak 2013 és 2017 között ugyan mérséklődtek, de az EU és Észak TOP5 átlag alá nem tudtak csökkenni, 2018-tól pedig a tőzsdei folyamatoknak megfelelően növekedésnek indultak. Az alacsony ipari gázárak bár rövid távon versenyképességi előnyt jelentenek a cégek számára, fenntarthatósági szempontból azonban hosszú távon a földgáz fokozatos kiváltása lenne kívánatos, például a tiszta hidrogén vagy más zöld alternatívák térnyerésével.

4.13.143. Megújuló energiaforrások használata

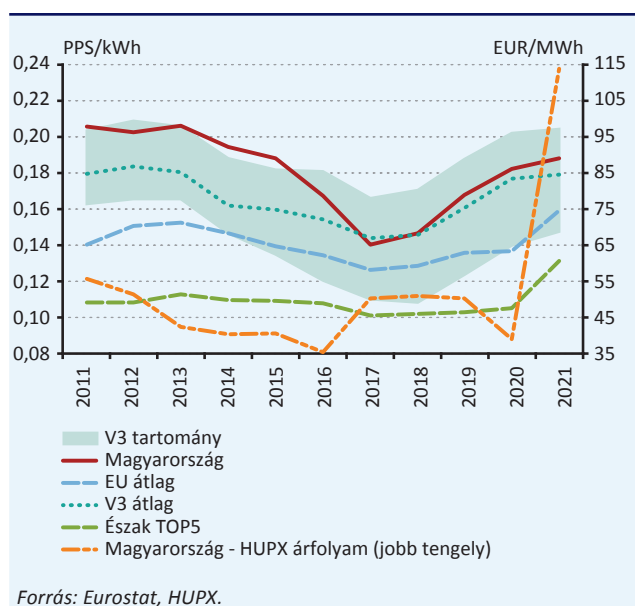
A megújuló energiaforrások használata a teljes energiahasználat arányában Magyarországon alacsonyabb az EU és a visegrádi országok átlagánál. Hazánk a 2020-ig vállalt 13 százalékos nemzeti célértéket 2020-ra kissé meghaladta, megközelítve a 14 százalékos értéket. Elsősorban a beépített napenergia kapacitás bővítése következtében 2019-ben megállt, majd 2020-tól növekedésnek indult a 2014-18 között részben a megújuló biomasszaként elszámolt tűzifa felhasználás csökkenése miatt mérséklődő megújuló energia arány a teljes energiafelhasználáson belül. A beépített napenergia kapacitás 2022. júniusra meghaladta a 3200 MW-ot, ami a 2030-ra vállalt 6000 MW-os célkitűzés több, mint fele. A megújuló források részarányát 21 százalékra növelni a magyar állam 2030-ig. A 21 százalékos nemzeti célkitűzés azonban a 4. legalacsonyabb vállalás az EU-ban és számottevően alacsonyabb a 2030-ra vállalt minimum 32 százalékos uniós célértéknél. A megújuló energiatermelés bővülésén túl annak szerkezete is fontos szempont, tehát a napenergia mellett az egyéb megújuló energiaforrások bővítése egyaránt rendszerbiztonsági és fenntarthatósági tartalék. A megújuló energiaforrások elterjedése a hazai termelő kapacitások bővítése mellett a tárolási lehetőségek innovatív és környezetbarát megoldását és a villamosenergia hálózat technikai felkészítését is igényli.

4.13.144. A villamosenergia ára (háztartások számára)

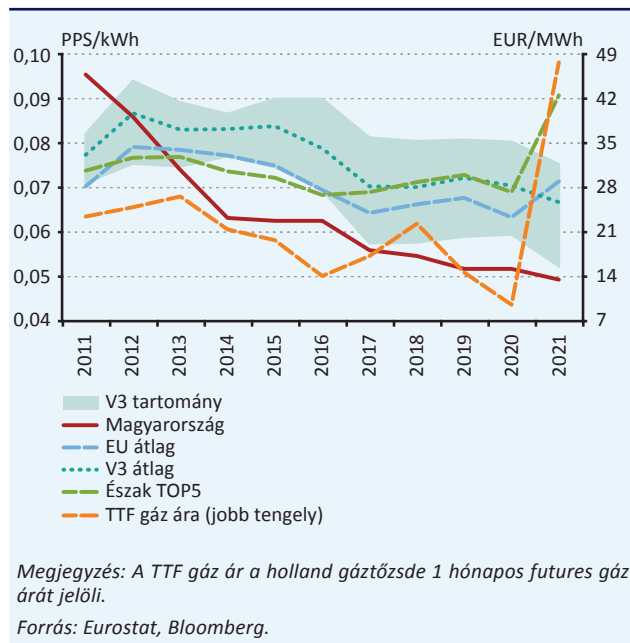
Az elektromos energia ára (a háztartások számára, adókkal és egyéb terhekkel, vásárlóerőparitáson számolva) Magyarországon a 2012-2014 időszakban a szabályozott árak több lépésben történő csökkentése következtében a visegrádi térség átlaga alá süllyedt és 2015-től már az uniós átlagnál is alacsonyabb. A csökkenés mértéke 2010-hez képest mintegy 40 százalék. Egy kilowatt óra magyar háztartási villamosenergia ára (adókkal és egyéb terhekkel) 2015 óta 10-11 eurocentbe kerül. A Magyar Energetikai és Közmű-Szabályozási Hivatal nemzetközi árösszehasonlítása alapján a lakossági villamosenergia vásárlóerőparitáson mért ára az átlagfogyasztás 120 százalékos szintjén 2021. decemberéhez képest 9 százalékkal nőtt 2022. augusztusra.

4.13.145. A villamosenergia ára (ipari fogyasztók számára)

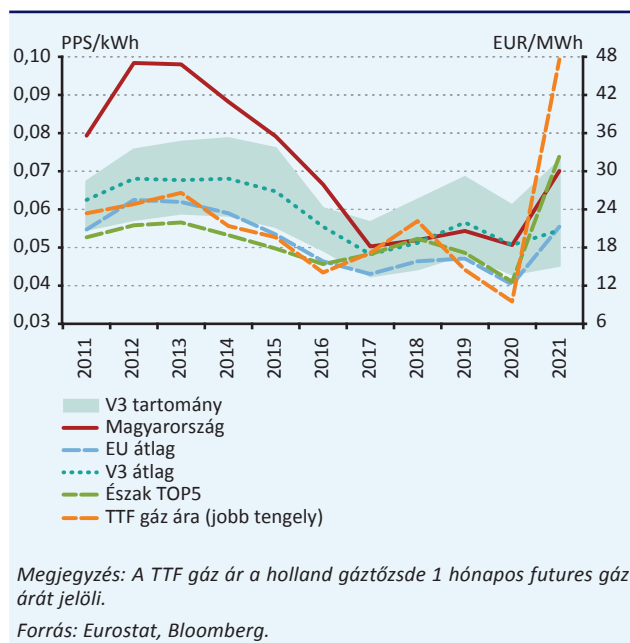
Míg a lakosság körében egyetemes szolgáltatási formában valósul meg az áramellátás, addig a vállalatok körében a szabadpiaci ellátás diverzifikáltabb áramárakat eredményez. A magyar ipari áramárak (adókkal és egyéb terhekkel, vásárlóerőparitáson) 2013 és 2017 között a visegrádi térség többi országának átlagos árszintjére csökkentek és közeledtek az uniós átlaghoz, azonban 2018-tól a visegrádi régiós országok átlagát kissé meghaladó mértékben távolodnak tőle. Az euróban mért ipari felhasználású magyar villamosenergia ára (adókkal és egyéb terhekkel) 2021-ben 0,12 EUR / kWh volt. Emellett 2010 óta működik a HUPX, vagyis a magyar villamosenergia-tőzsde, amely kereslet-kínálat alapon határozza meg az ipari villamosenergia-kereskedés napi árfolyamát. Közel háromszorosára nőtt a magyar tőzsdei villamosenergia átlag ára 2020-ról 2021-re többek között a koronavírus-járvány alatt bevezetett lezárásokat követő gazdasági újraindítás eredményeként. A vállalati végfelhasználói árakban ez azonban 2021-ben még nem tükröződik vissza, mivel fogyasztói szerződéseikben csak késleltetve jelentkeznek a magasabb árak. Az alacsony ipari áramárak a vállalatok fix költségeinek alacsonyan tartásával versenyképességi előnyt jelentenek a termelésben, azonban az energiahatékonyság növelése és a felhasznált áram környezetbarát részarányának növelése ezzel párhuzamos célkitűzés.

4.13.146. A gáz ára (háztartások számára)

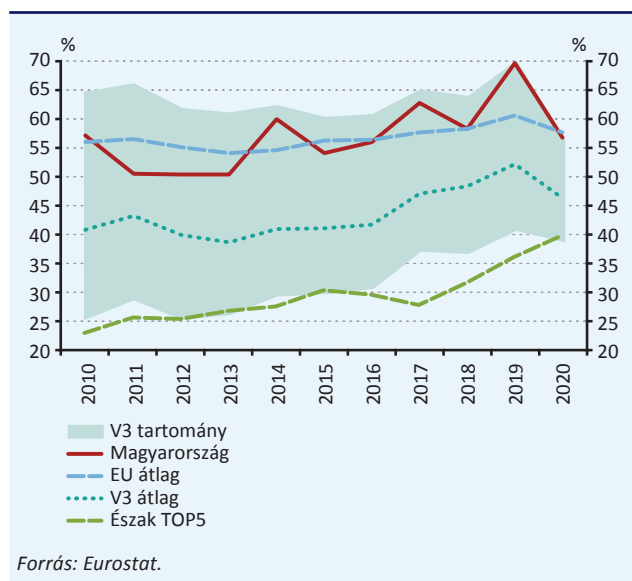
A lakossági gáz ára (hazai háztartások részére, adókkal és egyéb terhekkel, vásárlóerő-paritáson) Magyarországon a szabályozott árak több lépésben történő csökkentése következtében 2011 és 2014 között 34 százalékkal lecsökkent. Ennek köszönhetően 2013-tól a visegrádi és az uniós átlagnál is alacsonyabbá vált a gáz ára a háztartások számára. 2021-ben 1 kWh lakossági fogyasztóknak nyújtott gáz ára (adókkal és egyéb terhekkel) 0,03 euróba került. A Magyar Energetikai és Közmű-Szabályozási Hivatal nemzetközi összehasonlítása alapján a budapesti lakossági fogyasztók vásárlóerőparitáson mért földgáz ára 2021. decemberben a legalacsonyabb volt az uniós fővárosok körében. 2021. december és 2022. augusztus között a vásárlóerő paritáson mért lakossági földgáz ára az átlagfogyasztás 120 százalékát tekintve Budapesten 92 százalékkal nőtt. Az energiabiztonság és fenntarthatóság szempontjainak figyelembevétele érdekében azonban lényeges, hogy középtávon a gázfogyasztást környezetkímélőbb alternatívák (például zöld hidrogén) egészítsék ki, illetve fokozatosan váltsák fel, támogatva az energiafüggettségünk csökkentését is.

4.13.147. A gáz ára (ipari fogyasztók számára)

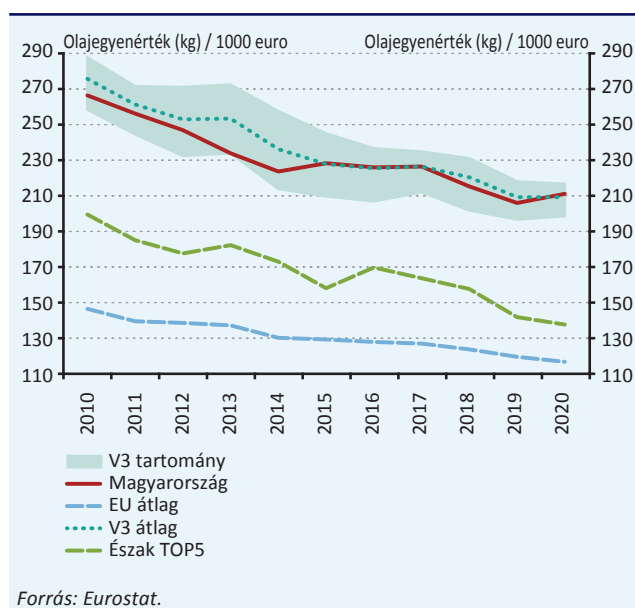
A háztartási gázárakhoz hasonlóan az ipari – vagyis vállalati – fogyasztók számára érvényesített gáz ár (adókkal és egyéb terhekkel, vásárlóerőparitáson) 2013 és 2017 között a világszerte zajló folyamatok következtében lecsökkent és utolérte a visegrádi térség átlagos árszintjét, azonban az uniós átlagnál bár a korábbi éveknél kisebb mértékben, de továbbra is magasabb. 2021-ben a vállalatok által fizetett gáz ár uniós átlagban és Magyarországon is mintegy 40 százalékkal nőtt, elszakadva a visegrádi versenytárs országok árának 8 százalékos emelkedésétől. 2021-ben az ipari fogyasztók számára folyósított 1 kWh gáz ára (adókkal és egyéb terhekkel) 0,04 euro volt hazánkban. A földgázimport útvonalak számának elmúlt évekbeli növekedése Románia, Szerbia és a Horvátország felől és a magyar-szlovén-olasz kétirányú szállításra alkalmas határt átlépő gázhálózati összeköttetés kiépítése versenyképességi előnyt jelenthet Magyarország számára. A földgázfüggettségünk fokozatos csökkentése ugyanakkor elengedhetetlen, amely folyamatot az alternatív energiaforrások (például zöld hidrogén, geotermikus energia) kapacitásfejlesztése támogathatja.

4.13.148. Nettó energiaimport

A nettó energiaimport a teljes energiahasználat arányában az országok energiafüggőségének mérőszáma. A magyar energiaimport mértéke 2014 és 2020 között átlagosan 60 százalékos szinten alakult. Ez bár közel azonos volt az uniós országok átlagos energiafüggőségével, 15 százalékponttal haladta meg a visegrádi versenytársak átlagát és 28 százalékponttal a legfejlettebb északi országok átlagát. Az elmúlt évtizedben nem csökkent hazánk energiafüggősége. Földgáz importunk 95 százaléka, nyers kőolaj importunk 61 százaléka és kőszén importunk 20 százaléka származott 2020-ban Oroszországból. A nettó energiaimport csökkenésével egy adott ország energiafüggősége is csökken, amely következtében erősödik annak gazdasági függetlensége és versenyképessége. Az energiafüggőség további csökkenése növelné hazánk energiabiztonságát. A megújuló energiaforráson és nukleáris energián alapuló beruházások egyszerre csökkentik az energiafüggőséget, a környezetterhelést és javítják a külső egyensúlyt is.

4.13.149. A gazdaság energiatenzitása

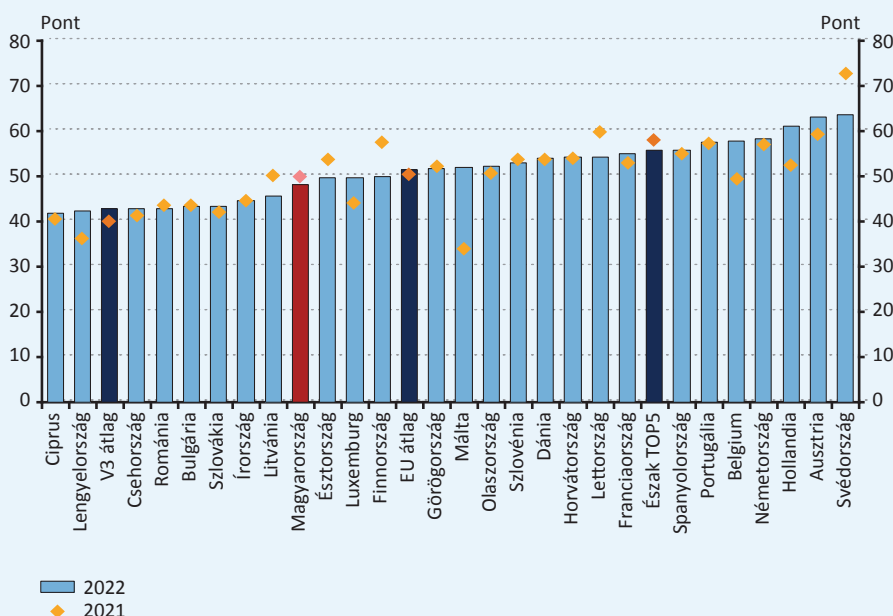
A gazdaság energiatenzitása megmutatja, hogy egységnyi gazdasági kibocsátás mekkora energiafelhasználást igényel. Hazánk energiatenzitása a régiós átlag szintjével együtt mozog. 2010 és 2020 között több, mint 20 százalékkal mérséklődött az egységnyi kibocsátáshoz kapcsolódó energiaigény Magyarországon. A magyar és a visegrádi régió energiatenzitása azonban továbbra is mintegy 1,8-szerese az uniós átlagnak. Vásárlóerő-paritáson számítva a Magyarország és az Európai Unió közötti energiahatékonysági különbség érdemben mérsékeltebb (17 százalékos), azonban az EU átlaghoz képest energiapazarlóbb hazai gazdasági működés ezt a mutatót vizsgálva is kirajzolódik. Az alacsonyabb energiatenzitás a gazdaság működése számára olcsóbb, továbbá a hatékonyság növelése mellett környezetkímélőbb feltételeket biztosít a hosszú távon is sikeres felzárkózáshoz. A legolcsóbb és a vállalatoknak, valamint a nemzetgazdaságnak egyaránt a legkevesebb költséget okozó energia az előállításra, valamint elfogyasztásra nem kerülő energia, ezért az energiahatékonysági beruházások számának növelése a hazai gazdaság versenyképességi tartaléka.

4.14. ZÖLD GAZDASÁG

Zöld és körforgásos gazdasági átállás nélkül nem képzelhető el fenntartható felzárkózás. A társadalmi és gazdasági fejlődést szem előtt tartva csak az lehet versenyképes, ami hosszú távon fenntartható és fordítva. Ezért kiemelten fontos, hogy a rendelkezésre álló természeti erőforrásainkat – mint a víz, a levegő és a földterületek – ne kizsákmányoljuk, hanem hatékonyan, takarékosan gazdálkodjunk velük. Számos akcióterv, intézkedési javaslat született a világ gazdaságaiban, például az amerikai és európai Green (New) Deal, illetve hazánkban is az Éghajlatváltozási Cselekvési Terv vagy a Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia, amelyek termelésünk és fogyasztásunk fenntarthatóvá alakítását célozzák. Ahhoz azonban, hogy a Föld globális átlaghőmérsékletének emelkedését jóval 2 °C alatt tartsuk az iparosodás előtti szinthez képest, komoly erőfeszítések szükségesek hazánkban és a világban egyaránt. Magyarország a Zöld gazdaság területen 47,8 ponttal a 19. helyezést érte el az uniós országok rangsorában 2022-ben, amivel megelőzzük a többi visegrádi ország átlagát (42,5 pont), azonban elmaradunk mind az EU (51 pont), mind az északi TOP5 országok átlagától (55,2 pont). 2021-hez képest hazánk pontszáma 1,5 ponttal csökkent, míg az uniós tagországok többségének eredménye javult.

4.14. ábra

A Zöld gazdaság területen elért eredmények az Európai Unió tagállamai körében

Forrás: MNB.

Magyarországon az egy főre jutó és az egységnyi megtermelt termékre jutó szén-dioxid-kibocsátás is alacsonyabb az Európai Unió és a V3-ak átlagánál, a légszennyezettség mértéke azonban a 7. legmagasabb az uniós rangsorban. Magyarországon az elmúlt három évtizedben az uniós és a visegrádi átlagnál jelentősebb mértékben, 40 százalékkal csökkent az üvegházhatású gázok nettó kibocsátása, amivel párhuzamosan az egy főre jutó szén-dioxid-kibocsátás is összességében mérséklődött a rendszerváltás óta. Ahhoz azonban, hogy az Európai Unió többi országával együtt 2030-ig az 1990-es értékhez képest legalább 55 százalékkal csökkentsük az üvegházhatású gázok kibocsátását és 2050-re klímasemlegessé váljunk, törekednünk kell arra, hogy a hazai termelési folyamatokat még kisebb karbonemisszióval optimalizáljuk. Ezzel együtt a lakosság levegőszennyezettségnek való kitettsége is mérséklődne, mely jelenleg az uniós átlag feletti.

Hazánk – a bolygó legtöbb országához hasonlóan – negatív ökológiai egyenleggel rendelkezik. Magyarország ökológiai egyenlege a 2000-es években javult, az elmúlt években azonban ismét romlott, és hazánk 2018-ban több mint 12 millió globális hektárral használta túl a környezeti javait. Pozitívum azonban, hogy ökológiai deficitünk mértéke csökkent a rendszerváltás előtti évtizedekhez képest. Globális szinten jelenleg mintegy 1,8 Földnek megfelelő környezeti erőforrásra lenne szükségünk, hogy fenntartsuk a világ jelenlegi fogyasztását. A Föld saját éves biokapacitását 2022-ben július 28-án lépte túl (Earth Overshoot Day), ami tíz éve még csak augusztus 4-én következett be.

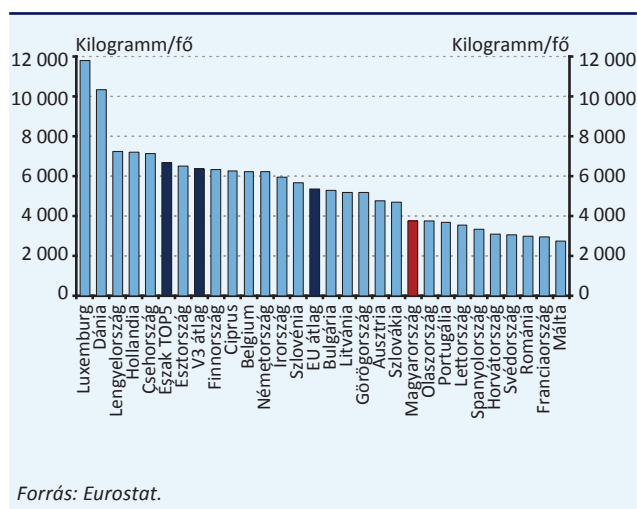
A körforgásos gazdaság nem azonosítható csupán a megtermelt hulladék újrahasznosításával, az előállított hulladék és szennyezőanyag mennyiségét is szükséges csökkenteni. Magyarországon a hulladék-újrahasznosítás terén az utóbbi tíz évben jelentős előrelépés volt tapasztalható, az újrahasznosítás arányának növelésére azonban továbbra is szükség van. Emellett hazánkban az összes megtermelt hulladékmennyiség csaknem fele továbbra is a földfelszínre vagy földfelszínbe kerül lerakásra, ami a hulladékkezelés leginkább környezetkárosító módja.

A földterületeinkkel és a vizeinkkel való felelős gazdálkodás szintén elengedhetetlen a klímaváltozás elleni küzdelem során. Magyarországon – részben természetföldrajzi adottságként – a fás és erdős területek aránya a 6. legalacsonyabb az Unióban. Az öntözött területek aránya az öntözésre alkalmas területeken belül az uniós átlaghoz hasonló (53 százalék). Figyelembe véve azonban, hogy hazánkban az időjárási körülményeknek közvetlenül kitett növénytermesztés súlya 60 százalék feletti, az öntözés szélesebb körű elterjedése nélkülözhetetlen az agrárium termelékenységének és klímaváltozással szembeni ellenálló képességének növelése érdekében. A magyar lakosság mindössze 80 százaléka rendelkezik szennyvízelvezetéssel, így további erőfeszítések szükségesek a területen, különösen a 2000 főnél kisebb, szennyvíztisztítóval nem rendelkező településeken.

A környezetszennyezés mérséklésének egyik gazdaságpolitikai eszköze a zöld adók kiterjesztése. A zöld projektek megvalósulása nagyban támaszkodik a kormányzati finanszírozásra, továbbá az egyik legelterjedtebb zöld pénzügyi instrumentumra, a zöld kötvényekre. Magyarországon a környezetvédelmi adóbevételek és kiadások GDP-hez viszonyított mértéke csökkent az elmúlt években, és jelenleg mindkét mutató elmarad az uniós és visegrádi versenytársaink átlagától, így van tér az előrelépésre. Hazánkban az első zöld kötvényt 2020-ban bocsátotta ki a magyar állam, amit több vállalati kibocsátás követett. 2022 első felében a zöld államkötvények állománya az összes kibocsátott állampapír arányában elérte a 2,6 százalékot, amivel hazánk Európa éllovasai közé tartozik. Az MNB zöld irányú elköteleződését mutatja, hogy tevékenysége 2021. augusztus 2-től – az európai jegybankok közül elsőként – zöld mandátummal bővült. Így az MNB folytatja eddigi erőfeszítéseit a hazai pénzügyi rendszer, és ennek révén a teljes gazdaság klímabarát pályára való átállítására.

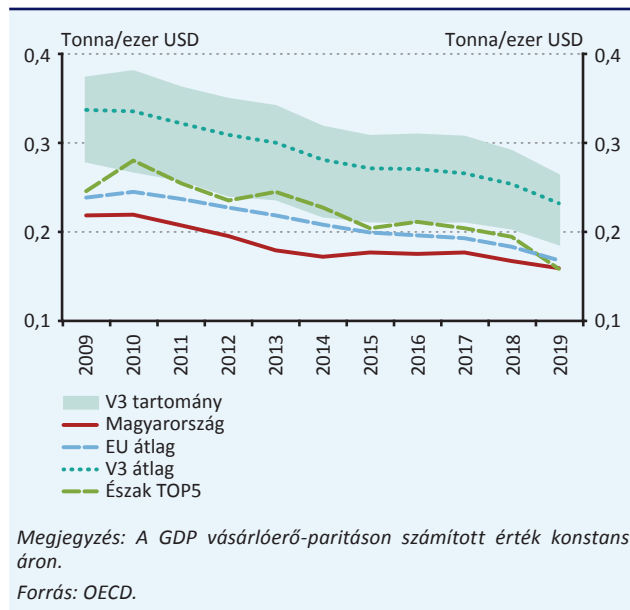
FENNTARTHATÓSÁG

4.14.150. Egy főre jutó szén-dioxid-kibocsátás (2020)

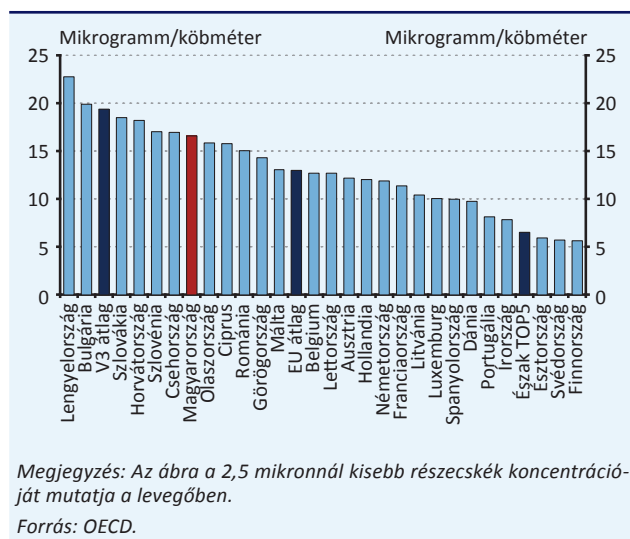
Magyarországon az elmúlt három évtizedben az uniós és a visegrádi átlagnál jelentősebb mértékben, 40 százalékkal csökkent az üvegházhatású gázok nettó kibocsátása. Ezzel párhuzamosan az egy főre jutó szén-dioxid-kibocsátás is összességében mérséklődött a rendszerváltás óta. A 2010-es évek emelkedését követően az elmúlt két évben ismét csökkent a mutató, amihez a koronavírus-járvány is hozzájárulhatott. Jelenleg az egy főre jutó CO₂-kibocsátás mintegy 3800 kilogramm hazánkban, ami 70 százaléka az uniós, és 60 százaléka a visegrádi, illetve az északi TOP5 országok átlagának. 2050-re a gazdaság fokozatos karbonsemlegessé alakítása nemcsak a környezet védelmét, de új technológiák, magasabb hozzáadott értéket képviselő iparágak elterjedését is elősegítené, ezáltal hozzájárulva a fenntartható felzárkózáshoz.

4.14.151. Egységnyi megtermelt termékre jutó szén-dioxid-kibocsátás

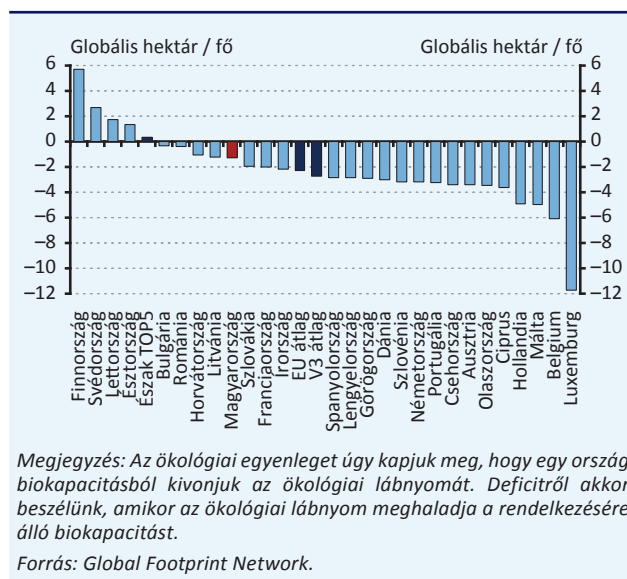
Az ökológiai hatékonyság egyik fontos mérőszáma, az egységnyi előállított termékre jutó szén-dioxid-kibocsátás. A mutató az uniós országok többségéhez hasonlóan trendszerűen csökkent hazánkban az elmúlt három évtizedben. 2019-ben a magyar mutató az EU és az északi TOP5 országok átlaga körüli szinten alakult, és mindhárom visegrádi versenytársunknál alacsonyabb volt. A V3-ak közül Lengyelország és Csehország szén-dioxid-intenzitása a legmagasabbak közé tartozik uniós összehasonlításban. A legalacsonyabb CO₂-intenzitású országok (Málta, Svédország, Lettország) fele annyi szén-dioxidot bocsátanak ki termékenként, mint hazánk. Az innovációvezérelt növekedési modellre való áttéréssel a gazdaság alacsonyabb károsanyag-kibocsátás mellett tudna fenntarthatóan magas növekedést elérni.

4.14.152. Lakosság kitettsége a légszennyezettségnek (2019)

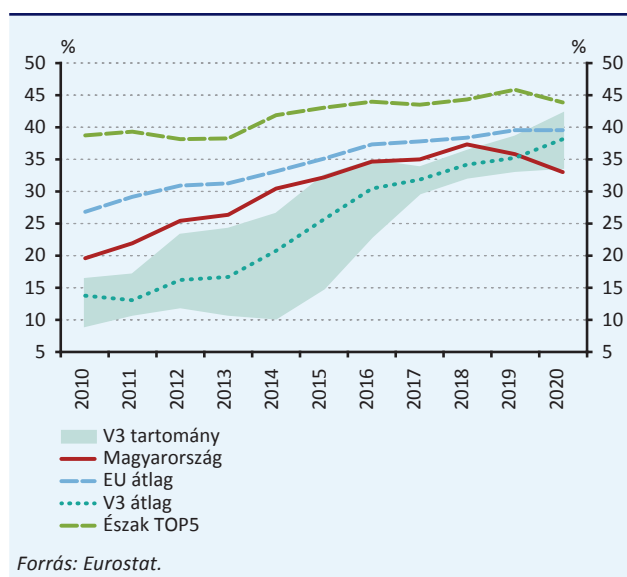
A lakosság részecskékibocsátásból származó levegőszennyezettségnek való kitettsége Magyarországon az uniós átlag feletti. Jelenleg hazánkban a 7. legmagasabb az átlagosan egy köbméterre jutó 2,5 mikronnál kisebb légi szennyezőanyag koncentráció (16,6 mikrogramm/köbméter). A 2,5 mikronnál kisebb légi szennyezőanyagok belégzés után a tüdőből már nem ürülnek ki, így az ezeknek való hosszú távú kitettség komoly egészségügyi kockázatot jelent. A munkaerő romló egészségi állapota következtében a gazdasági termelőképességre is negatívan hat a magasabb légszennyezettség. A finomrészecske-kibocsátás az Egészségügyi Világszervezet által meghatározott irányadó érték több, mint másfélszerese Magyarországon. A légszennyezettség fő forrása a közlekedési emisszió, a szilárd tüzelőanyagok, hulladékok használata lakóházak fűtésére, így ezek visszaszorításával mérsékelhető lenne a szennyezettség.

4.14.153. Ökológiai egyenleg (2018)

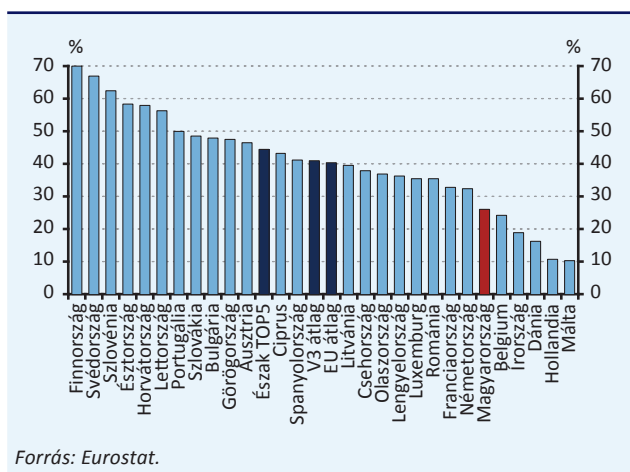
Az ökológiai egyenleg azt mutatja, hogy egy ország területén rendelkezésre álló természeti erőforrásokból (biokapacitás), mennyit veszünk igénybe (ökológiai lábnyom). Azok az országok, amelyek felhasználása meghaladja a biokapacitását, ökológiai deficitbe kerülnek. Az elmúlt 50 évben Magyarország, ahogyan a bolygó legtöbb országa is, folyamatosan túllépte a rendelkezésre álló földterületének eltartóképességét, azaz az ország ökológiai hiányt ért el. 2018-ban az EU-ban mindössze négy ország ért el ökológiai többletet. Magyarország ökológiai egyenlege romlott az elmúlt években, és 2018-ban -1,3 globális hektár/fő volt, azonban kedvezőbb, mint az Unió vagy a visegrádi országok átlaga (-2,3 és -2,7). Az északi TOP5 országok egyenlege pozitív (0,4), amihez jelentősen hozzájárult az EU-ban a legnagyobb többlettel rendelkező Finnország mutatója.

4.14.154. Települési hulladék újrahasznosítási aránya

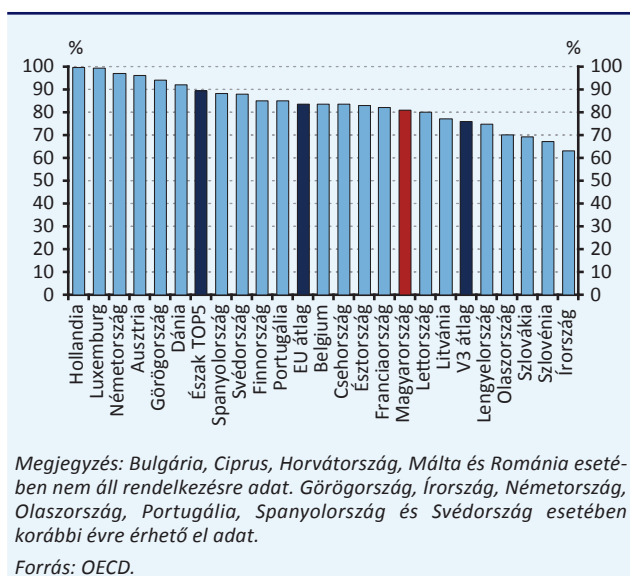
Az erőforrások hatékony felhasználása és az erőforrásintenzitás csökkentése érdekében a hulladékgazdálkodás kiemelt jelentőségű. A települési hulladék újrahasznosítása vagy újrafeldolgozása területén hazánk az elmúlt két évtizedben jelentős előrelépést ért el. A 2000-es évek elejének 2 százalékos körüli értékéről az újrahasznosítás aránya 37 százalékgig emelkedett 2018-ra, azonban az elmúlt két évben csökkenés figyelhető meg. 2020-ban 33 százalék volt az újrahasznosítási arány, ami alacsonyabb a visegrádi versenytársak, az EU és az északi TOP5 országok 38-44 százalék körüli átlagánál. A jelenlegi hazai arány további növelésével elkerülhető az erőforrások pazarlása, csökkenthetők a káros környezeti hatások, és mérsékelhető az elsődleges természeti erőforrások iránti szükséglet.

4.14.155. Erdős és fásított területek aránya az országok teljes méretéből (2018)

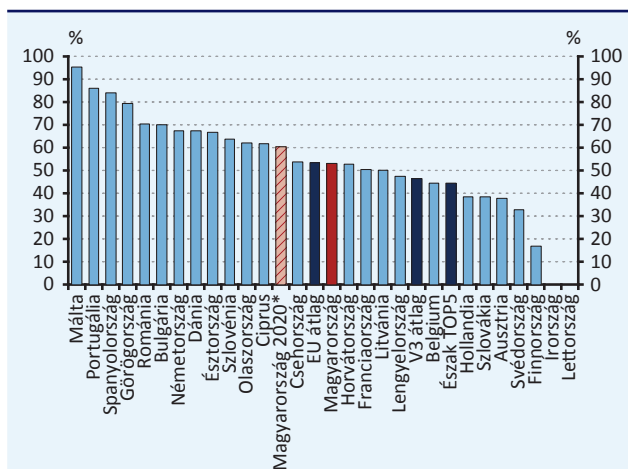
Az erdők fontos szerepet játszanak az éghajlatváltozás mérséklésében, mivel nagy mennyiségű szén-dioxidot kötnek meg és tárolnak, továbbá pozitívan befolyásolják a levegő és a víz minőségét, és a biodiverzitásnak is otthont adnak. A talaj megkötésével korlátozzák a talajeróziót, megvédik az épített infrastruktúrát, miközben korlátozzák a folyókba és tavakba áramló üledék mennyiségét. Hazánk erdőségeinek mérete az ország teljes területének 26 százaléka, ami a 6. legkisebb arány az EU-n belül. A V3-ak erdős területeinek aránya nagyjából megfelel az EU 40 százalékos átlagának, míg az északi TOP5 országok átlaga 45 százalék. Területarányosan a legtöbb erdőterülettel Finnország, Svédország és Szlovénia rendelkezik.

4.14.156. Szennyvíztisztító telephez csatlakozó lakosság aránya (2020)

2020-ban a magyar lakosság 81 százaléka volt rácsatlakoztatva a szennyvízhálózatra, ami előrelépés a 2010-es 72 százalékos arányhoz képest. A hazai mutató enyhén alacsonyabb az uniós átlagnál (84 százalék), azonban magasabb, mint a visegrádi versenytársaink átlaga (76 százalék). Az OECD által vizsgált országok közül Hollandia és Luxemburg rendelkezik a legmagasabb, közel 100 százalékos bekötöttségi aránnyal, míg a legalacsonyabbal Írország (63 százalék). Hazánkban elsősorban a 2000 főnél alacsonyabb lélekszámmal rendelkező településeken hiányos a szennyvízelvezetés kiépítettsége.

4.14.157. Öntözött területek aránya az öntözésre alkalmas mezőgazdasági területeken belül (2016)

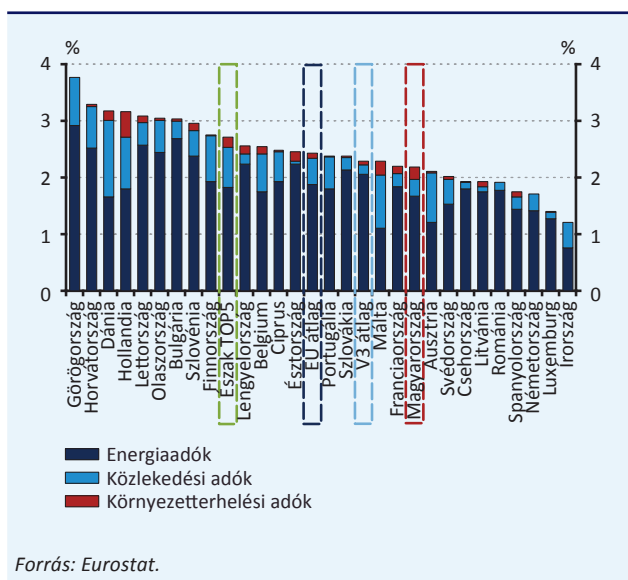
Megjegyzés: Luxemburg esetében nem áll rendelkezésre adat. *Öntözött területek aránya a vízjogilag engedélyezett öntözési területeken belül (KSH).

Forrás: Eurostat, KSH alapján MNB-számítás.

Magyarországon az Eurostat adatai alapján 2016-ban az öntözésre alkalmas (öntözőberendezéssel ellátott) területek 53 százalékát vonták ténylegesen öntözés alá, ami megfelel az uniós átlagnak, és meghaladja a V3-ak és az északi TOP5 országok átlagát. A KSH adatai alapján az elmúlt években tovább nőtt az öntözött területek mérete és a vízjogilag engedélyezett öntözési területeken belüli aránya is. Utóbbi mutató 2020-ban 60 százalék volt. Az összes mezőgazdasági területen belül az EU-ban átlagosan több mint 6 százalék körüli az öntözött területek aránya, míg hazánkban az összes mezőgazdasági területnek csak kevesebb mint 3 százaléka kerül évente öntözésre. Figyelembe véve, hogy az időjárási körülményeknek közvetlenül kitett növénytermesztés súlya 60 százalék feletti hazánkban, ez az érték alacsonyabb az optimálisnál. A magasabb bevételekkel kecsegtető fehérjenövény-, zöldség-gyümölcs- és vetőmagtermesztés csak öntözött területeken folytatható. Az öntözött területek arányának emelése és a vízkészlet hatékony felhasználása növelné az agrárium termelékenységét és reakcióképességét az éghajlatváltozásra.

ZÖLD PÉNZÜGYEK

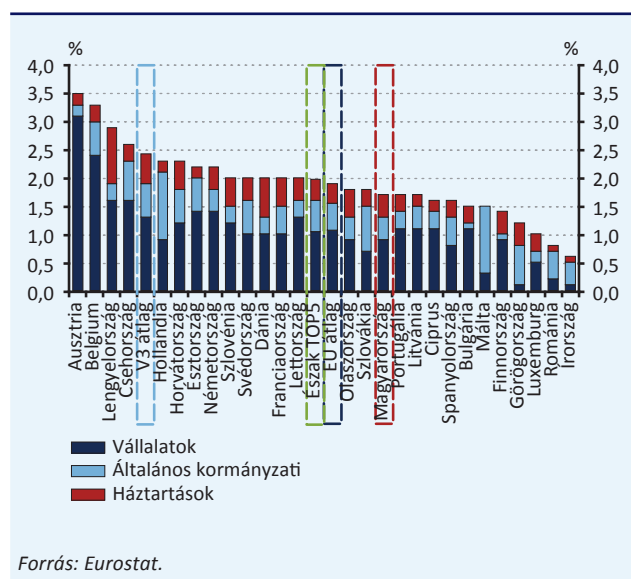
4.14.158. Környezetvédelmi adóbevételek a GDP arányában (2020)

Forrás: Eurostat.

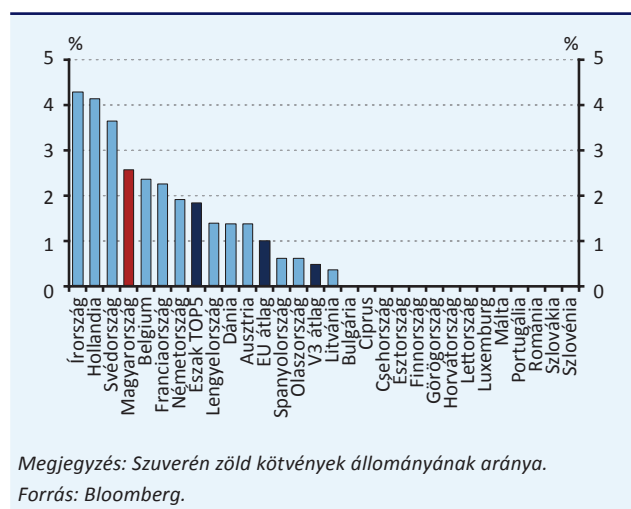
A környezetvédelmi adók GDP-hez viszonyított mértéke a 2000-es évek közepétől csökkenő tendenciát mutat hazánkban. 2020-ban a mutató 2,2 százalék volt, ami alacsonyabb a visegrádi versenytársak (2,3 százalék), az EU (2,4 százalék) és az északi TOP5 ország átlagánál (2,7 százalék) is. A környezeti adókon belül – az uniós országokhoz hasonlóan – hazánkban is az energiaadókból származó bevételek (pl. üzemanyagokra kivetett adó) a legmagasabbak (a GDP 1,7 százaléka). A közlekedési adók (pl. útdíj, regisztrációs adó) a GDP 0,3 százalékát teszik ki. A környezetterhelési adók mértéke (GDP 0,2 százaléka) meghaladja az uniós átlagot. Ezek az adófajták hivatottak a gazdaság legnagyobb szennyezőivel megfizettetni az olyan közjóságok használatát, mint a tiszta levegő és víz.

4.14.159. Környezetvédelmi kiadások a GDP arányában (2019)

A GDP-arányos környezetvédelmi kiadások az elmúlt években csökkentek, és 2019-ben a GDP 1,7 százalékát tették ki hazánkban. A magyar mutató alacsonyabb az uniós és az északi TOP5 átlagnál (1,9-2 százalék), és jelentősebben elmarad a többi visegrádi ország átlagától (2,4 százalék). A környezetvédelmi kiadások több mint fele, a GDP 0,9 százaléka a vállalatokhoz kötődött, míg 0,4-0,4 százalék a kormányzathoz és a háztartásokhoz. Az Európai Unió átlagában is a vállalati kiadások a legjelentősebbek. A környezetvédelmi kiadások Ausztriában a legmagasabbak az EU-ban, de Lengyelország és Csehország is magas mutatóval rendelkezik, míg a legalacsonyabbal Írország.

4.14.160. A zöld államkötvények állománya a teljes állampapír-állomány arányában (2022.06.30.)

A 2010-es évek második felétől számos európai ország bocsátott ki zöld államkötvényt és 2020-ban Magyarország is kibocsátóvá vált a nemzetközi piacon, euróban és japán jénben kibocsátott zöld kötvényeivel. 2021-ben a kínai jüanban denominált zöld államkötvény kibocsátása mellett rendszeres forint zöld államkötvény aukciókra is sor került, és a zöld államkötvény kibocsátások folytatódtak 2022 első felében mind a deviza, mind a forint piacon. Ezzel Magyarországon a zöld államkötvények állománya az összes kibocsátott állampapír arányában elérte a 2,6 százalékot, amivel hazánk Európa éllovasai közé tartozik. A pénzügyi piacok további zöldülése, illetve a kormányzat és az MNB fenntarthatóság iránti elkötelezettsége ezen instrumentumok további bővülését vetíti előre a következő években.

Szent-Györgyi Albert

(Budapest, 1893. szeptember 16. – Woods Hole, Massachusetts, 1986. október 22.)

Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas magyar orvos, biokémikus.

1904 és 1911 között a Lónyay utcai református gimnáziumban végezte a középiskolát, majd tanulmányait a Budapesti Tudományegyetem Orvostani Karán folytatta. Az első világháborúban katonaorvosként vett részt a keleti fronton. Életét kockáztatva segített a sérültek kimentésében, amiért Ezüst Vitézségi Érmet kapott. Az első világháború után Pozsonyban, Prágában, Berlinben, Leidenben, Groningenben folytatott tanulmányokat a biológia, az élettan, a gyógyszerstan, a bakteriológia, majd a fizikai-kémia terén.

Kutatásai során állatok mellékveséjében azonosított egy új anyagot, amelyet később káposztából és narancsból sikerült ki-nyernie. A $C_6H_8O_6$ összegképletű anyag a hexuronsav elnevezést kapta. 1927-ben megvédte a hexuronsav felfedezéséről írt doktori disszertációját a cambridge-i egyetemen, és a kémiai tudományok doktora lett.

1928. október 1-én kinevezték a szegedi egyetem tanárává, ahol 1931-ben kezdte meg kutatói és tanári tevékenységét az orvosi vegytani intézet professzoraként. 1931-től a C-vitamin kutatásával foglalkozott, amelynek pontos összetétele akkor még ismeretlen volt. Szent-Györgyi viszont kimutatta, hogy a mellékvesében található hexuronsav és a C-vitamin ugyanaz az anyag. Ezt követően paprikából sikerült nagy mennyiségű C-vitamint előállítani. További kutatásai kiterjedtek többek között a biológiai oxidációra, az akkor egészében még nem ismert citrátciklus egyes részeinek vizsgálatára és a mechanikai izommozgás fehérjekémiai hátterének feltárására.

1937-ben élettani-orvosi Nobel-díjat kap a C-vitaminnal kapcsolatos kutatásaiért "a biológiai égés folyamatával kapcsolatos felfedezései, különösen a C-vitaminnal és fumársav katalizátorral végzett kutatómunkája elismeréseképpen". A Nobel-díjjal kapott érmét az akkoriban kitört finn háború szenvedőinek ajánlotta fel, amit Wilhelm Hilbert helsinki vállalati igazgató később megvett és 1940-ben a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozott, ahol a mai napig őrzik az érmét. 1938-ban a Magyar Tudományos Akadémia tagja lett.

1947-ben elhagyta az országot és a Boston melletti Woods-Hole-ban telepedett le, ahol előbb a tengerbiológiai laboratóriumának igazgatója, majd a Dartmouth-i Egyetem professzora volt. Élete utolsó két évtizedét a rákkutatásnak szentelte. Fontos meglátása volt a szabad gyökök szerepének felismerése a rák kialakulásában és a vitaminok (mint például a C-vitamin) gyökfogó szerepének felismerése. 1972-ben létrehozta a Nemzeti Rákkutató Alapítványt. Az 1960-as években elkezdett a politikával is foglalkozni. Számos cikket írt, amiben bírálta a nukleáris fegyverkezést és 1970-ben a vietnámi háború ellen is felszólalt. 1978-ban tagja volt a koronázási ékszereket Magyarországra szállító küldöttségnek.

Szent-Györgyi Albert öregkorában is megtartotta szellemi és fizikai frissességét. 1986. október 22-én halt meg otthonában veseelégtelenség következtében. Az Atlanti-óceán partján lévő háza kertjében temették el.

VERSENYKÉPESSÉGI JELENTÉS

2022

Nyomda: Prospektus Kft.

8200 Veszprém, Tartu u. 6.

mnb.hu

©MAGYAR NEMZETI BANK

1013 BUDAPEST, KRISZTINA KÖRÚT 55.